

อำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของ
กลุ่มชาติพันธุ์บรู

ทิพวรรณ พ่อชั้นชาย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความกรุณาของอาจารย์ ดร.จิตชยางค์ ขมาภัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ครูผู้ให้ความรู้ และรุ่นพี่สาขาพัฒนาชนบทศึกษา ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำ และความช่วยเหลือ ในหลายสิ่งหลายอย่างทั้งวิชาความรู้และวิชาชีวิต ทำให้ผู้วิจัยมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น และสามารถทำงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ รศ.ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ศิริจิต สุนันตะ ที่ให้ความกรุณาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของงานวิจัย ตลอดจนให้คำปรึกษาและแนะนำเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้ งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ษณูธร บุราสิทธิ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชษ, อาจารย์พญ ฐศรีพิทักษ์ ตลอดจนคณาจารย์ผู้มีพระคุณ ทุกท่าน ที่ได้ ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดการศึกษาที่ผ่านมา รวมทั้งบุคลากรในสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้

ขอขอบพระคุณ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม คณะกรรมการและบุคลากรทุกท่าน ผู้ให้การ สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้และมีส่วนช่วยพัฒนางานวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งบุคลากรในสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ หัวหน้างาน เพื่อน พี่ น้อง และผู้ร่วมงานทุกคนที่ เป็นกำลังใจและมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอบคุณและขอบใจ พี่น้องและผองเพื่อน ชาวพัฒนาชนบทศึกษา, หอพักพยาบาล, ผองเพื่อนชมรม มหาวิทยาลัยชาวบ้าน (ม.ชบ.) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเพื่อนชาวเบ็ญจะมะมหาราช ห้อง ๖/๕ ทุกคน ที่คอยถามไถ่ ด้วยความห่วงใย และคอยเอาใจช่วยผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด

ขอบคุณและขอบใจ เพื่อนร่วมทุกข์สุขตลอดระยะเวลาการศึกษา “ป้าอ้อด” นางชฎาพร กมลกิจไพศาล, “ปุน” ภัทรา ทิพย์ภาระ “นุ่น” ดฤชญา ไสรัจจ์, “พี่พงษ์” พงษ์ศักดิ์ หนูเนื้อ, “พี่ลัด”, “ปอ”, “จิบจ๊า”, “เปา”, “แอม” และเพื่อนที่รัก ทุกคนที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจสำคัญตลอดมา ขอคุณ “โจ” ที่เป็นธุระช่วยติดตามเรื่องต่างๆ ให้จนสำเร็จเรียบร้อย ด้วยดี รวมถึงผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้เอื้อนนามไว้ ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ กราบขอบพระคุณบุพการีผู้มีพระคุณยิ่ง ญาติสนิทมิตรสหาย และน้องชาย ที่คอยเป็นกำลังใจ ห่วงใย และอยู่เคียงข้างผู้วิจัยเสมอมา ที่สำคัญที่สุดต้องขอขอบพระคุณผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียนบ้านท่าลั้ง คณะครูและชาวบ้านท่าลั้ง ทุกคนที่ให้การต้อนรับ สนับสนุน ดูแลช่วยเหลือและให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยดีโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัย สามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยในที่สุด

หากผู้วิจัยได้กระทำการอันใดที่ได้ล่วงเกินหรือสร้างความไม่สบายใจ ขุ่นข้องหมองใจ หรือไม่พึงพอใจแก่ผู้ใด ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ผู้วิจัยต้องกราบขออภัยเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้วิจัยได้พูดหรือกระทำ ไปนั้น ล้วนแต่เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจและปรารถนาดีต่อชุมชน ไม่ได้มีเจตนาที่จะสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ใด ด้วยความรักและเคารพยิ่ง

อำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์
POWER AND CULTURAL REPRODUCTION IN EDUCATION OF BRU.

ทิพวรรณ พ่อขันชาย 5037456-LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาระดับปริญญาโท)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ชิตชยางค์ ยมาภัย, ค.ศ., ศิริจิต สุนันดี, Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อบรรยายถึงแนวทางการพัฒนาคนให้มีความสุข คิดดี คิดเป็น โดยใช้
การศึกษาเป็นเครื่องมือ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในกระบวนการศึกษาของ
ชาวยุ (กลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในประเทศไทย) ขอบเขตในการวิจัยมุ่งศึกษาประเด็น ทนทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิง
อำนาจและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในกระบวนการการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียนของเด็ก
ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยได้เข้าไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่วิจัยนานประมาณ ๖
เดือน เพื่อเก็บข้อมูลด้วยวิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ภาคสนาม ที่ หมู่บ้านท่าสั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม
จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของเด็กชาติพันธุ์ยู จำแนกออกเป็นหลักสูตร ๓
ประเภท ได้แก่ ๑) หลักสูตรในโรงเรียน อันเป็นความรู้เชิงวิชาการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูเป็นผู้
ถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำความรู้ให้แก่เด็กด้วยการ “สอนทำ” และ/หรือ “พาทำ” ทำให้เด็กชาวยุสามารถอ่าน เขียน
คำนวณ ได้ มีความรู้ที่กว้างขึ้น สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนและสังคมได้ ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษา
ได้แก่ ภาครัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู ๒) หลักสูตรในชุมชนท้องถิ่น เป็นความรู้ในวิถีชีวิต มีการสืบทอดกันมา
ตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้เด็กชาวยุสามารถทำมาหากินและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้ มีการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม
ด้วยการ “ทำให้ดู” “พาทำ” และ “พาไปด้วย ช่วยกันทำ” ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน
ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เขียง/ปู่ตา พระสงฆ์ ชาวบ้าน และสื่อต่าง ๆ ๓) หลักสูตรแฝง มักจะสอดแทรกอยู่ในหลักสูตร
การศึกษาตามปกติและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักเพื่อการอยู่
ร่วมกันในชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและศักยภาพของเด็กชาวยุให้สามารถพึ่งพาตนเองและ
อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น พึ่งให้ความสำคัญแก่การศึกษาในระบบและการศึกษาของท้องถิ่นควบคู่กันไป
อย่างสมดุล และมีความสอดคล้องกับบริบทและชีวิตจริงของคนในชุมชน ประการสำคัญ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
และมีอำนาจในการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาครัฐ โรงเรียน วัด และชุมชนชาวยุ จะต้องร่วมมือกันในการจัด
การศึกษาเพื่อพัฒนาคนและชุมชนจากรากฐานทางวัฒนธรรม เพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมยูไว้อย่างมีพลวัต

คำสำคัญ : อำนาจ / ทุนทางวัฒนธรรม / ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม / การศึกษา / กลุ่มชาติพันธุ์ยู

POWER AND CULTURAL REPRODUCTION IN EDUCATION OF BRU

THIPPHAWAN PHORKHUAN CHAI -5037456 -LCRU/M

M.A. (RURAL STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: JITJAYANG YAMABHAI, Ph.D., SIRIJIT SUNANTA, Ph.D.

ABSTRACT

This research aims to describe the development of people to be happy and have positive thinking by using education as a tool. The objective is to study the curriculum and cultural reproduction in the educational process of Bru (An ethnic group found in Thailand). The scope of this research is to study the issues about cultural capital, power relations, and cultural reproduction in the educational process of locality and the education in the school system of Bru children. The researcher used the research methodology in the terms of Ethnography that the researcher has stayed in the research area for about six months to collect data through participant observation in the field at Ta- Long village, Huai Phai sub- district, Khong Chiam district, Ubonratchatani province.

The results showed that knowledge which is the cultural capital of the Bru children can be divided into 3 types as follows: 1) The curriculums in schools which are academic knowledge of basic education program. The knowledge is transmitted to or reproduced in the children with "learning" and / or "leading to do" by teachers that can make Bru children able to read, write, calculate, and get a broader knowledge, as well as have the ability to adapt and live in the community and society, including the authorities in educational management such as government, school director, and teacher. 2) The curriculums in the local community which deal with the way of life knowledge which has been inherited since the ancestor generation. These can make Bru's children able to earn a living and live in the community. There is the reproduction of cultural capital with "showing", "leading", and "taking and doing together", including the authorities in educational management such as government, village leader, elderly in the village, Yiang/ grandfathers (Ancestor spirit of the Bru), monks, villagers, and medias. 3) The hidden curriculums are often inserted in the general course, and most activities will relate to teaching and encouraging awareness for living together in a community.

The suggestions in developing the educational quality and Bru children's capability in the ability of depending on themselves and living in society with happiness should pay attention to the education system and accompany local education harmoniously, and be consistent with the context and the real life of people in a community. The main point focuses on all relevant sectors which have authority in managing education such as government, schools, temples, and Bru community that need to cooperate in educational management for developing the people and community from a cultural basis, including preserving Bru's culture.

KEY WORDS: POWER / CULTURAL CAPITAL / CULTURAL REPRODUCTION / EDUCATION/ BRU

422138 pages

ที่จัดรูปแบบ: ฟอนต์ภาษาที่ขึ้นซ้อน: +เนื้อความแบบ CS (Cordia New)

ที่จัดรูปแบบ: ฟอนต์ภาษาที่ขึ้นซ้อน: +เนื้อความแบบ CS (Cordia New)

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูปภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อศึกษา	1
1.2 คำถามวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.4 ขอบเขตในการศึกษา	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	21
3.1 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย	21
3.2 การเข้าถึงข้อมูล	21
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล	23
3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	25
บทที่ 4 หมู่บ้านทำลัง	26
4.1 หมู่บ้านและชาวบรูบ้านทำลัง	26
4.2 เศรษฐกิจของหมู่บ้าน	36
4.3 สังคมและวัฒนธรรม	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.4 ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน	79
บทที่ 5 โรงเรียนบ้านท่าช้าง	85
5.1 ลักษณะทางกายภาพ	85
5.2 กิจกรรมประจำวันของโรงเรียน	89
5.3 บุคลากรทางการศึกษา	95
5.4 หลักสูตรการเรียนการสอน	101
5.5 วิธีการสอน	111
5.6 การประเมินผล	121
5.7 แบบแผนความสัมพันธ์ทางการศึกษา	121
บทที่ 6 บทวิเคราะห์	130
6.1 ภูมิสังคมของชาวบรู	130
6.2 ระบบการศึกษาของชาวบรู	141
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	176
7.1 สรุปผลการวิจัย	176
7.2 อภิปรายผล	180
7.3 ข้อเสนอสรุป	184
7.4 ปัญหาที่พบ	185
7.5 ข้อเสนอแนะ	185
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	189
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	201
บรรณานุกรม	212
ภาคผนวก	216
ประวัติผู้วิจัย	218

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 แสดงวิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัย	24
4.1 แสดงปฏิทินการทำมาหาเลี้ยงชีพตลอดปีของชาวยุโรปบ้านท่าลี่	39
4.2 แสดงอาหารป่าตามฤดูกาลที่ชาวยุโรปรับประทานตลอดทั้งปี	43
4.3 แสดงกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวยุโรปตลอดทั้งปี	56
4.4 แสดงคำศัพท์เปรียบเทียบภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาไทย	59
5.1 แสดงข้อมูลจำนวนนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าลี่	88
5.2 แสดงกิจกรรมประจำวันของโรงเรียนบ้านท่าลี่	89
5.3 แสดงการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)	102
5.4 แสดงการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)	102
5.5 แสดงสถิติการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน ของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าลี่	103
6.1 แสดงถึงทุนทางวัฒนธรรมของชาวยุโรปทั้งในชุมชนและ โรงเรียน	139
6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน	152
6.3 แสดงอำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของการศึกษาในระบบโรงเรียน	171
6.4 แสดงอำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาของท้องถิ่น	175

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
2.1 กรอบแนวคิด	20
4.1 แผนที่หมู่บ้านท่าล้ง	29
4.2 สภาพภูมิประเทศหมู่บ้านท่าล้ง	30
4.3 หมู่บ้านท่าล้ง	30
4.4 ชาวบรูทำนาแบบดั้งเดิม	40
4.5 เด็กชาวบรูเก็บเห็ดที่ขึ้นตามฤดูกาล	41
4.6 เด็กชาวบรูหาหน่อไม้ในป่า	42
4.7 ชาวบ้านตัดหนามเตย	42
4.8 ผู้ปกครองพาเด็กชาวบรูหาปลาในแม่น้ำโขง	44
4.9 วิถีชีวิตการหาปลาของชาวบรู	44
4.10 ชาวบรูจักสานกระติบข้าว	47
4.11 เด็กชาวบรูเรียนรู้วิถีจักสานจากวิทยากรท้องถิ่นชาวบรู	47
4.12 พิธีบวงสรวงเขียง/ปูลาของหมู่บ้านท่าล้ง	51
4.13 ชาวบรูเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา	54
4.14 ชาวบรูร้องรำทำเพลงแบบผสมผสานวัฒนธรรมบรูและวัฒนธรรมอีสาน	60
4.15 เด็กชาวบรูหัดเต้นรำและเล่นดนตรีพื้นบ้าน	60
5.1 โรงเรียนบ้านท่าล้ง	85
5.2 แผนที่โรงเรียนบ้านท่าล้ง	86
5.3 แผนผังห้องเรียน	87
5.4 แผนผังบุคลากรในโรงเรียน	87
5.5 กิจกรรมชุมนุมเลี้ยงหมู	94
5.6 กิจกรรมชุมนุมเพาะเลี้ยงกบ	94
5.7 กิจกรรมหน้าเสาธง	104
5.8 การเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3)	112
5.9 การเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)	115

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อศึกษา

ปัจจุบันแนวคิดในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญแก่การสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความอยู่ดีมีสุขเป็นอันดับแรก ด้วยสมมติฐานที่ว่าถ้าคนในชาติมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขแล้วก็จะมียุทธภาพและมีประสิทธิภาพมากพอที่จะสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติให้พัฒนาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดนี้นำไปสู่เป้าหมายหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 คือการมุ่งเน้นพัฒนาคนให้ “อยู่ดีมีสุข” และสร้างสังคมให้ “อยู่เย็นเป็นสุข” ร่วมกัน (Green and Happiness Society)

อมาตยา เซน (Amartya Sen) ได้กล่าวในงานสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ (Human Development) ครั้งที่ 3 ว่าด้วยอัตลักษณ์ วัฒนธรรม (Cultural Identity) ประชาธิปไตย (Democracy) และความเป็นธรรมในสากล (Global Equity) ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2548 เกี่ยวกับเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ (Human development approach) หมายถึง การที่มนุษย์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) และมีอิสรภาพในชีวิต (Freedom) ซึ่งไม่ใช่การพัฒนาในด้านรายได้ของประชาชน (People's incomes) ความมั่งคั่ง (Wealth) หรือความร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง (Commodity possessions)

การพัฒนาคนให้อยู่ดีมีสุขนั้น พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “คนจะมีความสุขได้ต้องมีปัญญาเป็นพื้นฐาน มีมุมมองความสุขในเชิงบวก มีวิถีคิดที่ฉลาด เข้าใจชีวิต คิดดี คิดเป็น เห็นตรง” และเครื่องมืออันสำคัญที่จะทำให้คนเกิดปัญญาก็คือ การศึกษา ซึ่งการศึกษาของไทยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันทั้งในกระบวนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในรูปแบบใดก็ตามล้วนมีเป้าหมายหลักเดียวกันคือ การพัฒนาศักยภาพของคนให้คิดเป็น ทำเป็น สามารถนำความรู้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตัวเองได้อย่างมีความสุข

ทว่าการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังกล่าวได้ เนื่องจากการจัดการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นที่การพัฒนาความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผู้เรียนไม่รู้วิธีการนำความรู้ไป

ปรับใช้หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองและท้องถิ่นของตน เป็นเพียงการศึกษาที่ถูกกำหนดขึ้นภายใต้กรอบนโยบายของรัฐที่มุ่งตอบสนองความต้องการด้านแรงงานเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศเป็นสำคัญ

อมรวิรัช นาคทรพรและคณะ (2551:22-23) กล่าวถึงผลกระทบจากความคิดเกี่ยวกับการทำให้ “เจริญ” (growth) หรือ “พัฒนา” (development) ไปสู่ความทันสมัย (modernization) จากแนวคิดของตะวันตกทำให้เกิดการสร้างความคิดใหม่ที่ต้องการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย โดยอาศัยปัจจัยสำคัญคือ เงินทุน การผลิตภาคอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักร ความรู้ทางเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ การบริหารจัดการที่มีระบบและกลไกของรัฐ การเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางดังกล่าว เป็นตัวกำหนดและภายใต้ความเชื่อที่ว่าพัฒนาที่จะนำพาความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมได้ส่วนหนึ่งก็ผ่านระบบการศึกษา โดยที่ตัวความรู้ต้องมีลักษณะเป็นสากล ยอมรับได้ตลอดจนเชื่อเรื่องการศึกษาที่มีลักษณะเป็น Exo-Socialization คือ การศึกษาอบรมความรู้วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ที่จัดโดยรัฐจากศูนย์กลาง รวมไปถึงวิธีคิดแสวงหาความรู้ในชุมชนก็ยังลดทอนชุมชนเป็นเพียงหน่วยย่อยที่ “ถูกศึกษา” และ “ถูกพัฒนา” มากกว่าเป็นสิ่งใดอื่น ผลกระทบที่ไม่คาดคิดจากการศึกษาที่น่าจะเป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนา กลับแปรเปลี่ยนการศึกษาเพื่อชุมชน “ท้องถิ่น” ไปสู่การศึกษาที่ชุมชน “ท้องถิ่น” อันเนื่องจากเด็กจำนวนมากต้องหลั่งไหลเข้าสู่โรงเรียนแข่งขันและอพยพโยกย้ายไปเรียนต่อในเมืองอย่างต่อเนื่อง และเกิดปัญหาการศึกษาแปลกแยกจากชุมชน ปัญหาเด็กและเยาวชนตามมา

อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญของการศึกษาที่แท้จริงคงไม่ใช่เพียงแค่ประเด็นว่าเป็นการศึกษาเพื่อคน “ท้องถิ่น” หรือทำให้คน “ท้องถิ่น” เท่านั้น แต่สิ่งสำคัญคือ การศึกษาสามารถทำให้คนตัดสินใจเลือกเองได้หรือไม่ว่าตนควรจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนต่อไป หรือควรจะละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนตามเหตุและผลอันสมควร กล่าวคือ การศึกษาควรทำให้คนมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้นโดยการสร้างคนให้มีศักยภาพทั้งความรู้และความคิด คิดเป็น ทำเป็น ทำให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ รู้จักคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสามารถบูรณาการความรู้ของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีเหตุผลและมีคุณธรรม

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2544:23) ได้เสนอว่า การพัฒนาการศึกษาของไทยจึงควรมีเป้าหมายใหม่และมีแนวทางใหม่ที่เน้นตัวมนุษย์เป็นที่ตั้ง เน้นมนุษย์ในวงกว้างเป็นผลในระยะยาวเป็นสำคัญ แนวทางใหม่จึงควรเป็นแนวทางของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential Approach) เป็นหลักใหญ่ โดยมองว่ามนุษย์มีความสามารถ มีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่อย่างมหาศาล แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ และอย่างกว้างขวาง แต่ได้รับการพัฒนาใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มและคนอื่น ๆ เพียงบางส่วนเท่านั้น การพัฒนาการศึกษาจึงต้องเน้นให้มนุษย์ได้พัฒนาศักยภาพ

โดยรวมของเขาให้เต็มที่ เริ่มจากศักยภาพทางปัญญาความคิด เพื่อมนุษย์จะได้ใช้ความรู้ความสามารถของเขาอย่างเต็มที่ ตามด้วยศักยภาพของเหตุผลเพื่อที่มนุษย์จะได้ตัดสินใจเลือกทางชีวิต และสังคมด้วยตนเองได้ และศักยภาพทางจริยธรรม เพื่อมนุษย์จะได้อยู่กับตัวเองและคนอื่นอย่างมีความสุข มีความสมดุล ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้มนุษย์มีศักยภาพ มีเสรีภาพ และมีประสิทธิภาพที่จะเลือกชีวิตของเขาอย่างมีค่ามีความหมาย และมีความเหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง แล้วสังคมและโลกก็จะมีศักยภาพ เสรีภาพ และประสิทธิภาพตามมาเอง

จากปัญหาทางการศึกษาและแนวทางการศึกษาทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงนำมาสู่คำถามสำคัญของงานวิจัยนี้ที่ผู้วิจัยต้องการจะหาคำตอบว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการศึกษาเพื่อชุมชน “ท้องถิ่น” ได้อย่างแท้จริง หรืออาจกล่าวได้ว่าเราจะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาชุมชน “ท้องถิ่น” ของตนเองได้ โดยพวกเขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและสร้างทางเลือกให้แก่ตัวเองได้มากขึ้นในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาต่อ ตลอดจนการมีอิสรภาพที่จะเลือกดำเนินชีวิตในรูปแบบที่ตัวเองต้องการได้อย่างเสรี ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมและไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน

ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่โดยยึดแนวคำถามวิจัยเป็นหลัก โดยจะศึกษาข้อมูลภายในหมู่บ้านท่าลั้ง ซึ่งตั้งอยู่ที่ ต. ห้วยไผ่ อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี และเน้นการทำวิจัยในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ซึ่งตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านท่าลั้งเป็นหลัก โดยหมู่บ้านนี้มีประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ ชาวขมุหรือข่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในพื้นที่เขตแดนล้านนาโขงชายแดนลาว-ไทย คำว่า “ข่า” เป็นภาษาในตระกูล “ออสโตรเอเชียติก” (Austroasiatic) แปลว่า ข่าทาส ชาวขมุจึงมักจะเรียกตัวเองว่า “ขมุ” ซึ่งแปลว่า ภูเข หมู่บ้านท่าลั้งปัจจุบันตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในหุบเขา เขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ติดกับแม่น้ำโขงชายแดนไทย-ลาว มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่ลาดชันสลับกับเนินเขาสูง สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานหินกว้าง จากรายงานรายงานผลการสืบค้นประวัติและพัฒนาการของวัฒนธรรมภูมิปัญญาชนเผ่าขมุในพื้นที่แหล่งกำเนิด สปป.ลาว (มกราคม 2552) พบว่าชนเผ่า “ขมุ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในแถบฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ซึ่งอาจสืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณซึ่งมีประวัติว่าเคยมีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สูงส่งและรุ่งเรืองในภูมิภาคนี้มาก่อนในอดีตแล้วเสื่อมอำนาจลง นักมานุษยวิทยาพบชนเผ่าขมุ ในแขวงจำปาสัก แขวงสุวรรณเขต แขวงสาละวัน และแขวงอัตปือ ของ สปป.ลาว ซึ่งเมื่อประมาณร้อยปีก่อน (ก่อน พ.ศ. 2436) ยังเป็นดินแดนในการปกครองของราชอาณาจักรไทย ในประเทศไทยพบชนเผ่าขมุในเขตท้องที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัด

มุกดาหาร โดยชนเผ่าม้งอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และมีการอพยพครั้งใหญ่อีกในยุคสงครามอินโดจีนเมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองพื้นที่ สปป.ลาว เป็นอาณานิคม

และจากการศึกษางานวิจัยของ สมใจ ศรีหล้า (วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 2550) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีภาษาและอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง แต่ปัจจุบันชาวบรูกำลังประสบกับปัญหาภาวะวิกฤตทางชาติพันธุ์ กล่าวคือ ประชากรชาวบรูมีจำนวนลดน้อยลงมาก เนื่องจากการอพยพโยกย้าย การออกไปรับจ้างทำงานที่อื่น การแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การปิดบังซ่อนเร้นตัวเองเนื่องจากอายความเป็นบรู และไม่กล้าพูดภาษาบรู ดังที่กลุ่มชาวบรูอาวโสกล่าวไว้ว่า “ทุกวันนี้ภาษาและวัฒนธรรมของบรูเสื่อมและจะหายไปในที่สุด เพราะชาวบรูที่มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นบรู ไม่กล้าพูดภาษาตน ไม่กล้าแสดงตัวตนความเป็นบรู กลัวคนอื่นรู้” และมีชาวบรูอาวโสรายหนึ่งเล่าว่า “ลูก ๆ เขาไม่ให้พูดภาษาบรู เขาอายคน ไม่อยากให้คนอื่นรู้ว่าเป็นข้า พ่อแม่เลยไม่ให้พูด” ส่งผลให้ภาษาบรูซึ่งเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมของชาวบรูอันทรงคุณค่ากำลังจะสูญหายไป ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกในกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชาวบรูจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบรูก็เริ่มเสื่อมสลาย ถูกกลืนกลาย และวัฒนธรรมบางอย่างก็ได้สูญหายไปแล้วจากสังคมชาวบรูในปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้าน ก็ได้ทราบว่าชาวบรูมีทางเลือกในการดำเนินชีวิตของตนเองน้อยมาก ในแง่ของการตั้งถิ่นฐานก็ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง เนื่องจากรัฐบาลประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และการประกอบอาชีพการเกษตรก็ไม่สามารถทำสวน ทำไร่ ทำนาได้มากเพราะสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินภูเขา จากการที่ถูกไล่ที่จากทางการทำให้พื้นที่ทำมาหากินยิ่งลดน้อยลง ส่วนอาชีพประมงก็ทำได้น้อยเนื่องจากชาวบรูขาดความรู้และอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการหาปลา อาชีพหลักของชาวบรูก็คือการสานกระติบข้าวและหวด ซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ไม่มากนัก ส่งผลให้ชาวบรูมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน คุณภาพชีวิตไม่ดีเท่าที่ควร เด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา *มัธยมศึกษาตอนต้น* ก็ต้องออกมาหางานทำเพื่อช่วยเหลือครอบครัว บางครอบครัวที่สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ก็ส่งตามกำลังที่มี โอกาสทางการศึกษาของเด็กชาวบรูจึงถือว่ายังมีอยู่น้อยมากและความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในโรงเรียนก็ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตให้กับตนเอง

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของชาวบรูจะเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนา ที่จะช่วยให้ชาวบรูสามารถพัฒนาตนเองให้มีทางเลือกและโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตของชาวบรูได้หลากหลายมากขึ้น อีกด้วย จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกแนวทางการจัดการศึกษาแนวใหม่ของ รศ.ไพฑูรย์

สินลาร์ตัน ที่เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human Potential Approach) เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นแนวทางที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาศักยภาพ และคุณภาพทางการศึกษาของชาวบรูให้ดีขึ้น มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความต้องการของคนในชุมชน สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและชุมชนชาวบรูได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางความหลากหลาย และความเปลี่ยนแปลงได้อย่างปกติสุข

นอกจากนี้เป้าหมายสูงสุดของงานวิจัยเพื่อการพัฒนาครั้งนี้ก็คือ การทำให้คนบรูมีความภาคภูมิใจในความเป็นบรูของตนเองและธำรงรักษาคุณค่าความเป็นชาติพันธุ์บรูอันดั้งเดิมเอาไว้ ตลอดจนสืบสานถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างสังคมให้มีความ “อยู่เย็นเป็นสุข” ร่วมกันตลอดไป

1.2 คำถามวิจัย

อำนาจในการจัดหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในระบบการศึกษาของชาวบรูเป็นอย่างไร?

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการจัดหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในกระบวนการศึกษาของชาวบรู

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

ประเด็นศึกษา

- 1) วิถีชีวิตของชาวบรู ศึกษาในประเด็นระบบสังคม เศรษฐกิจ และชีวิตประจำวัน
- 2) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ของชาวบรู
- 3) ระบบการศึกษาในโรงเรียน และการศึกษาของท้องถิ่น ในประเด็นหลักสูตรแผน และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ประเด็นวิเคราะห์

งานวิจัยนี้วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ โดยเน้นศึกษาความสัมพันธ์ใน 4 มิติ คือ อำนาจ (power) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) พื้นที่ทางสังคม (space/field) และความรู้ (knowledge)

พื้นที่และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

1) พื้นที่วิจัย ได้แก่ หมู่บ้านท่าลั้ง และโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

2) ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ได้แก่ เด็กนักเรียนชาติพันธุ์บรูในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ป.6 , ชาวบ้านท่าลั้ง, ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มชาติพันธุ์บรู	หมายถึง ชาวบรูที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี
วิถีชีวิต	หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบรู รวมถึง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบรูยึดถือปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยมที่ชาวบรูมี ต่อตนเองและสภาพแวดล้อม อันจะส่งผล ต่อกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมของชาวบรู
ทุนทางวัฒนธรรม	หมายถึง ความรู้อันชอบธรรม ที่เด็กชาวบรูได้รับการ ถ่ายทอดจากชุมชนและโรงเรียนบ้านท่าลั้ง
การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	หมายถึง การถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม ไปยังเด็ก ชาวบรู
ศักยภาพ	หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาตัวเองให้คิดเป็น (Competency) ทำเป็น (Performance) และสร้าง ทางเลือก (Enlarge Choices) ในการประกอบ อาชีพและการดำรงชีวิตให้กับตนเองได้

อำนาจ	หมายถึง สถานะหรือเงื่อนไขที่สามารถควบคุมให้เด็ก ชาวยุโรปเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้
หลักสูตรแฝง	หมายถึง พฤติกรรม ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ที่เกิด ขึ้น กับ เด็ก ชาวยุโรป อัน เป็น ผล จาก ประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียน/ ชุมชน ไม่ได้ตั้งใจจัดขึ้นอย่างเปิดเผย
หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน	หมายถึง องค์ความรู้ของชุมชนชาวยุโรปบ้านท่าลี่ที่มี ความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีการ ถ่ายทอดให้กับเด็กชาวยุโรป
ระบบการศึกษาของชาวยุโรป	หมายถึง ความรู้ หลักสูตรและวิธีการสอนของชุมชน และโรงเรียนบ้านท่าลี่ ที่ถ่ายทอดให้กับ เด็กชาวยุโรป
ความรู้ทางการ	หมายถึง ความรู้ในหลักสูตรการเรียนการสอนและ กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนบ้านท่าลี่จัดขึ้น
ความรู้ท้องถิ่น	หมายถึง ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของ ชาวยุโรปบ้านท่าลี่
หลักสูตรสถานศึกษา	หมายถึง หลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนบ้านท่าลี่จัดขึ้น เพื่อสอนเด็กชาวยุโรป

1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดการศึกษาแนววิพากษ์เป็นกรอบความคิดในการศึกษา เพื่อ
วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น อำนาจในการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม ไปยังเด็กนักเรียนชาวยุโรป ผ่าน
การศึกษาในระบบ โรงเรียน และการศึกษาของท้องถิ่น และวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (interplay)
ระหว่าง ความรู้ทางการกับความรู้ท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนชาวยุโรป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ที่มุ่งเน้นศึกษาประเด็นเรื่อง ทนทางวัฒนธรรมและการใช้อำนาจในการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม โดยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการศึกษาของชาวบรูดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ นักคิดคนสำคัญ คือ Peter McLaren, 1998 (อ้างใน ส. ศิวรักษ์ 2551 : 74-77) โดยสรุปทฤษฎีการศึกษาวิพากษ์ เป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า การเรียนการสอนเชิงวิพากษ์ (critical pedagogy) ต้องสะท้อนความเฉพาะของสังคมออกมาให้เห็น กล่าวคือ ต้องชี้ให้เห็นว่า สังคมปัจจุบันอยู่ภายใต้การครอบครองความคิดชนิดใด ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางวัฒนธรรมหลัก บทบาทชายหญิง เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงออกผ่านตำราเรียนในสถานศึกษา เท่ากับเป็นการท้าทายวิธีคิดปัจจุบัน นอกจากนี้ต้องเป็นปากเป็นเสียงให้กับคนท้องถิ่นและคำนึงถึงบริบทเสมอ ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่มีลักษณะท้องถิ่นนิยมจนเกินเหตุ และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการวิพากษ์กับการปฏิบัติการ กล่าวที่จะค้นหามิติเชิงพื้นที่ของมนุษย์ ทั้งคนในเมืองและคนชนบท มนุษย์ในที่นี้ไม่ใช่ลักษณะรวม ๆ แต่ต้องมีมิติทางบทบาทหญิงชายและเชื้อชาติด้วย เท่ากับเป็นการศึกษาในสามมิติพร้อม ๆ กันคือ พื้นที่ (space) ความรู้ (knowledge) และอำนาจ (power) อีกทั้ง นักการศึกษาแนววิพากษ์ต้องทบทวน เรื่องวิธีการผลิตที่สังคมพัฒนาจากอุตสาหกรรมสู่หลังอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยมโลก ทุน (capital) มิได้มีความหมายว่าเป็นสิ่งภายนอกที่อยู่ทีนั้น เช่น เงิน เครื่องจักร แต่เป็นสิ่งที่อยู่ภายใน-ที่นี้ อยู่ที่คน ในการสร้างความเป็นตัวตน คือ ความคิด วัฒนธรรม

ดังนั้น โรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงเป็นสถานที่ (site) สำหรับการผลิตทั้งความรู้เชิงวิพากษ์และปฏิบัติการทางสังคมการเมือง โรงเรียนจะต้องให้การศึกษานักเรียนและทำให้พวกเขากลายเป็นคนที่มีความคิดแล้คิด เพื่อทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นประชากรที่มีลักษณะ

วิพากษ์ ถ้าพิจารณาจะเห็นว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา โรงเรียนจะให้นักเรียนเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ โรงเรียนต้องค้นหาภาษาแห่งการวิพากษ์และความหวังที่จะทำให้นักเรียนสามารถที่จะสรุปรวมโน้ตค้นความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างความฝันกับความจริง

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดสำคัญที่นำมาใช้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย ดังนี้

ปีเตอร์ แมคลาเรน (Peter McLaren.2009 : 80.) ให้คำอธิบายว่า ทูทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ภูมิหลังทางวัฒนธรรม ความรู้ จุดยืน มุมมองและทักษะ ซึ่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจอร์จ ริทเซอร์ (George Ritzer. 2007 : 178.) ได้อธิบายแนวคิดเรื่อง ทูทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ที่มุ่งเน้นศึกษาประเด็นเรื่อง ทูทางวัฒนธรรม โดยอธิบายว่า ทูทางวัฒนธรรม คือ ความรู้ทั้งหลายอันชอบธรรมที่มีผู้สร้างขึ้น “Cultural capital involves various kinds of legitimate knowledge possessed by an actor.”

แนวคิดเรื่อง อำนาจ ของ จูมพล หนีมพานิช (2547 : 75) อธิบายว่า อำนาจ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งสามารถที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งทำบางสิ่งบางอย่างตามที่ตนต้องการ ทั้งนี้ เพื่อให้เป้าหมายที่ตั้งไว้บรรลุผล โดยคุณลักษณะของอำนาจ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้ (จูมพล หนีมพานิช, 2547 : 95 - 97)

- 1) มีความสัมพันธ์ (Relation) หมายถึง อำนาจของบุคคลหนึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กันทางสังคม
- 2) มีลักษณะของการพึ่งพา (dependence) หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งมีอำนาจเหนือบุคคลหนึ่ง เนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งต้องพึ่งพาอีกบุคคลหนึ่งนั่นเอง
- 3) มีลักษณะของความน่าจะเป็น (probability) หมายถึง ความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะปฏิบัติตามผู้ที่ใช้อำนาจ
- 4) มีการขยายเขตของอำนาจ (power expansion) หมายถึง อำนาจนั้นสามารถเพิ่มหรือขยายได้ เพราะยังมีอำนาจมากก็ยังมีแนวทางที่จะเลือกปฏิบัติได้มากขึ้น
- 5) มีระดับหรือชั้นของอำนาจ (degree) ซึ่งสามารถรับรู้ได้โดยบุคคลอื่น
- 6) มีการแลกเปลี่ยนหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
- 7) มีความเฉพาะเจาะจง (specificity) คือ อำนาจมักเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

แนวคิดเรื่อง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) ที่อธิบายว่า คือ การถ่ายทอดค่านิยมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (Cultural reproduction is the transmission of existing cultural values and norms from generation to generation, 1997)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของ Bourdieu, 1989 (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช 2551: 241-242) ที่เสนอว่า การผลิตซ้ำทางสังคมวัฒนธรรม (social/cultural reproduction) เป็นการผลิตซ้ำโดยการถ่ายทอดค่านิยมอุดมการณ์ของชนชั้นที่ครอบงำ เพื่อให้ชนชั้นดังกล่าวสามารถครอบงำชนชั้นอื่นต่อไปได้อีก การอบรมสั่งสอนในครอบครัว และ โรงเรียน เป็นตัวการสำคัญที่มีอำนาจให้ปัจเจกเกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และได้นิยามการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ว่า “เป็นการปฏิบัติชุดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันมากและยังผลให้ปัจเจกหรือครอบครัวมีแนวโน้มที่จะรักษาหรือเพิ่มพูนทรัพย์สินของพวกเขา เพื่อรักษาหรือได้ตำแหน่งในโครงสร้างชนชั้น ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว”

และแนวคิดหนึ่งในเรื่อง หลักสูตรแฝง ของ Michael Apple, 1971 (Apple, Michael. 1971 The Hidden Curriculum and the Nature of Conflice. Interchange. Vol 2, No. 4, December) ที่พบว่า พฤติกรรมและทัศนคติ ความเชื่อตลอดจนค่านิยมหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและที่นักเรียนได้รับเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทางโรงเรียนไม่ได้ตั้งใจจัดให้กับนักเรียนแต่อย่างไร แต่เป็นผลที่เกิดจากสิ่งที่นักการศึกษาเหล่านี้เรียกว่า “หลักสูตรแฝง”

นอกจากนี้ หลักสูตรแฝงของ Michael Apple, 1986 (อ้างใน ลำลี ทองธิว การศึกษาและอำนาจ 2529: 67-72) มองว่า เมื่อเรามองถึงหลักสูตรแฝง สังคมต้องการคนที่เชื่อและอยู่ในกรอบ ดังนั้นโรงเรียนจะใช้ระบบหลักสูตรแฝง เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจกับสังคมว่า นักเรียนที่ตนผลิตจะมีคุณลักษณะเชื่ออยู่ในกรอบตามต้องการ โดยวัฒนธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในชีวิตประจำวันของครูและนักเรียน

ผู้วิจัยได้คัดสรรและประยุกต์มโนภาพหลักและศัพท์วิทยา (terminology) ของทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์เพื่อนำมากรอบในการศึกษา เรื่อง อำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ได้แก่ มโนทัศน์เรื่องอำนาจ ซึ่งในงานนี้ หมายถึง สภาวะหรือเงื่อนไขที่สามารถควบคุมให้เด็กชาวบรูเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้ ทูนาทางวัฒนธรรม ซึ่งในงานนี้หมายถึง ความรู้อันชอบธรรม ที่เด็กชาวบรูได้รับการถ่ายทอดจากชุมชนและโรงเรียนบ้านท่าเล้ง และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งในงานนี้หมายถึง การถ่ายทอดทูนาทางวัฒนธรรม ไปยังเด็กชาวบรู

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษาเอกสาร แนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการศึกษาของชาวบรู ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและท้องถิ่น โดยพบว่าปัญหาการศึกษาเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาสร้าง

คนให้คิดเป็น ทำเป็น ดังนั้น เมื่อการศึกษามีปัญหา ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันหาทางค้นหาคำตอบของปัญหาและช่วยกันหาทางออก

ทิสนา แคมมณี และชนาธิป พรกุล (2544 : 44) ได้นำเสนอบทความวิชาการเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ : หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา โดยกล่าวถึงกระบวนการสอน หรือ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ว่า

“ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เรียนมีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ ได้แก่ ผู้เรียนขาดความสนใจใฝ่รู้ เชื้อชาติ เบื่อหน่ายการเรียนรู้ ผู้เรียนคิดไม่เป็น ทำไม่เป็น แก้ปัญหาไม่เป็น แก้ปัญหาไม่ได้ ขาดการมองกว้าง คิดไกลใฝ่รู้ ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิต ขาดคุณธรรม จริยธรรมและลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน สู้งาน เป็นต้น ผู้เรียนไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวม เกิดความเครียด ความทุกข์ และความเหินแกล้ว และกระบวนการเรียนรู้ไม่เป็นไปอย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของสภาพปัญหาดังกล่าว ก็คือ ผู้เรียนขาดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม กล่าวคือ ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะไม่ตื่นตัว ขาดการใช้ความคิด ขาดการปฏิบัติ ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ขาดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งความรู้ในชุมชน และเทคโนโลยีทันสมัย ขาดการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ การเรียนรู้ไม่เป็นองค์รวม ขาดความยืดหยุ่นและเน้นการแข่งขัน นอกจากนี้ยังขาดการฝึกฝนทักษะกระบวนการอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้อีกด้วย”

นอกจากนี้ ข่าวกาจดิจนออนไลนวันที่ 23 พฤศจิกายน 2550 ระบุว่า สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้แจกเอกสารร่าง ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาการการศึกษา : ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551 - 2555) โดยได้สรุปปัญหาการศึกษาไทยไว้ มีใจความสำคัญ ดังนี้ ด้านคุณภาพผู้เรียน ได้แก่

1) ระดับปฐมวัย เด็กไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เด็กไม่ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สาเหตุของปัญหาเพราะความไม่พร้อมในการจัดการศึกษา

ปฐมวัย ศูนย์เด็กปฐมวัยมีไม่เพียงพอให้บริการในการเตรียมความพร้อม และพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างทั่วถึง และขาดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลการพัฒนาเด็กปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ

2) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ผู้เรียนขาดคุณลักษณะในการคิด วิเคราะห์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ทั้งคุณลักษณะในด้านความรู้ ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งทักษะในการทำงาน รักการทำงาน ความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เด็กด้อยโอกาส/ เด็กพิการ/ เด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ ยังไม่ได้รับโอกาสและการดูแลอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ สาเหตุของปัญหาเกิดจากขาดแคลนครู เทคนิควิธีการสอน และการจัดกระบวนการเรียนไม่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการคิดวิเคราะห์ และขาดรูปแบบวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเฉพาะ

นอกจากปัญหาการศึกษาด้านคุณภาพของผู้เรียนแล้ว ยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ อันเป็นหน่วยงานสำคัญในการวางแผนนโยบายระบบการศึกษา โดยสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้รายงานผลงานวิจัยการศึกษาทางเลือก ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับระบบการศึกษาว่า

“รัฐ โดยทั่ว ๆ ไปมีแนวโน้มที่จะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกในการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐและผลักดันหรือกระทำให้อุดมการณ์ดังกล่าวปรากฏเป็นจริง ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า รัฐส่วนใหญ่จะผูกขาดการจัดระบบการศึกษาไว้ที่ตนแต่ผู้เดียว ซึ่งรัฐไทยสมัยใหม่มีการใช้การศึกษาเป็นกลไกในการเผยแพร่และถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐให้ประชาชนเห็นดีเห็นงามตามไปด้วย ทั้งยังใช้การศึกษาในการถ่ายทอดความรู้ที่จะเข้าไปตอบสนองอุดมการณ์ของรัฐ โดยการศึกษาไทยจะไม่เน้นสอนให้คนรู้จักคิด ไม่สอนวิธีคิด เพราะรัฐไม่ได้ต้องการให้ประชาชนคิดเป็น แต่ต้องการให้ประชาชนทำตามในสิ่งที่รัฐต้องการ หรือคิดในกรอบคิดที่รัฐกำหนด ความรู้ที่ถ่ายทอดกันและที่เป็นที่นิยมกันเป็นส่วนใหญ่จึงมักเป็น ความรู้ในทางเทคนิค เช่น วิศวกรรม แพทย์ การบริหาร บัญชี ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความรู้และอาชีพที่เข้าไปสนับสนุนและค้ำยันโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม”

“นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2475 รัฐมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และ

การบริการสังคม ส่งผลให้การขยายตัวของอำนาจรัฐเข้าแทรกแซงและควบคุมสังคมเป็นไปอย่างเหนียวแน่นขึ้น แม้ในระบบการศึกษาก็ไม่มีการพูดถึงสิทธิของประชาชนไว้ ไม่มีการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิของตนในด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง นอกจากสิทธิการลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้นที่ได้รับการส่งเสริม มองในอีกด้านหนึ่งการส่งเสริมแต่สิทธิการเลือกตั้งโดยละไม่พูดถึงสิทธิด้านอื่น ๆ ของพลเมืองเลย ทำให้เกิดการครอบงำโดยปริยายให้ประชาชนสำนึกตัวเองในฐานะผู้ถูกปกครองที่ต้องปฏิบัติตามรัฐอย่างไม่ต้องขัดขืน ดังนั้นในขณะที่รัฐมีอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ สังคมก็กลับอ่อนแอลงเรื่อย ๆ ด้วยเช่นกัน”

จากแนวคิดการควบคุมและครอบงำของภาครัฐผ่านระบบการศึกษา Callewaert (1999 : 118-121) (อ้างใน สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ สังคมศาสตร์การศึกษา 2551 : 50-52) ได้เสนอแนวคิดการศึกษาที่เป็นขนบทางความคิดและเป็นฐานในการปฏิบัติ คือ

1) เป็นกระบวนการทัศน์เรื่องการศึกษา กล่าวคือ เห็นว่าเป็นการศึกษาในระบบ ที่รัฐจะชี้นำ จัดการ รับรองวุฒิการศึกษา กระบวนการทัศน์ดังกล่าวจะพบทั้งในการดูแลเลี้ยงดูเด็กอนุบาล และการฝึกอบรมต่าง ๆ ในระดับที่แตกต่างกัน ประเด็นนี้เราจะเห็นชัดในสังคมไทยปัจจุบัน

2) กระบวนการทัศน์การศึกษาเป็นการครอบครองทางความคิด ที่นับว่ามีบทบาทต่อการศึกษาวาทะอื่น ๆ ความคิดจะแบ่งเป็น “ความคิดที่ทำให้อยู่ในกรอบ” ซึ่งเป็นจุดขึ้นต้นของทุก ๆ คน ก่อนที่จะกระทำและคิด ซึ่งเด็ก ๆ และเยาวชนจะรับความคิดนี้ติดตัวไปจนโต อีกความคิดคือ “ความคิดเรื่องความชำนาญการ” ที่ได้มาจากการศึกษาอย่างเป็นทางการ

การศึกษาเป็นเรื่องของมนุษย์ เป็นเรื่องของเทคโนโลยี/ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ชีวิตทางสังคม สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม การผลิตสัญลักษณ์ และสัมพันธ์กับรัฐเสมอ ๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเป็นเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและชีวิต ดังนั้นเวทีทางการศึกษาจึงอยู่ในเวทีของอำนาจ สร้างขึ้นในอำนาจ กล่าวให้ชัด ๆ ก็คือ เวทีการศึกษาเป็นเวทีย่อยของการผลิตทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามเวทีการศึกษาจะมีหน้าที่ในเชิงนัยสำคัญมากกว่าหน้าที่ในการสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์สร้าง ระบบการศึกษาจึงไม่ได้สร้างวัฒนธรรมเพียงแต่ถ่ายทอดเท่านั้น

นอกจากนี้ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ (สังคมศาสตร์การศึกษา, 2551 : 53) ได้เสนอว่า กระบวนการรู้และคิด เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคม การสร้างวัฒนธรรมของชาติผ่านการศึกษาเป็นกระบวนการที่รัฐดำเนินการด้วยตนเอง หรือนักคิดสายทางการศึกษาสายทฤษฎีเชิงวิพากษ์บางคนใช้คำว่า “ผูกขาด” เนื่องจากรัฐต้องการให้ประชาชนสามารถอ่านออก

เขียนได้ และพูดภาษาได้ถูกต้อง สมกับคำว่าผู้มีวัฒนธรรม หรือมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพ การศึกษาจึงเป็นเทคโนโลยีทางศิลปกรรม การควบคุมปริมาณพลของชีวิตทางสังคมผ่านการอ่าน เขียน พูด ที่ถูกหลักการ ผ่านความรู้และวัฒนธรรม ความคิดเรื่องวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องของความสมานฉันท์หรือสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่คือผู้ผลิตและผลิตซ้ำระบบคุณค่าและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการศึกษา ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่มีมุมมองในเรื่องของภาษา โดยประสิทธิ์ ลิปรีชา (วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2550 : 276-309) เสนอแนวคิดที่ว่า ระบบการศึกษาและภาษาเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีทางอำนาจ (technologies of power) อันสำคัญที่รัฐไทยใช้ในกระบวนการสร้างชาติเพื่อนำพาประเทศไปสู่ความทันสมัย (modernity) กับทั้งเป็นกลไกหลักในการหลอมรวมผู้คนที่ยึดแล้วแต่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ภายใต้เส้นแบ่งพรมแดนความเป็นประเทศและอำนาจรัฐเดียวกันให้กลายเป็นไทย นอกจากนี้ เนื้อหาหลักสูตรที่ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดในระบบโรงเรียนนั้นเป็นเรื่องของ “โลกที่ถูกนำเสนอให้” (proposed world) ความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตจริงของชาวชนบท เป็นชุดของข้อมูลข่าวสารที่มีความเชื่อมโยงกัน ที่ถูกนำเสนอผ่าน “งานแห่งวัฒนธรรม” (work of culture)

จากแนวคิดของปัญหาทางการศึกษา และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาครัฐกับประชาชนดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีแนวคิดที่จะหาทางแก้ปัญหที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวทางในการพัฒนามนุษย์ ซึ่ง Human Development Foundation (2001) ได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนามนุษย์ (Human Development) โดยมีหลักการดังนี้

- การพัฒนาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา
- เป้าหมายของการพัฒนาเพื่อให้มนุษย์มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความเสมอภาค (equality) ความยั่งยืน (sustainability) การผลิต (production) และการให้อำนาจ (empowerment)

- มุ่งพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และทำให้มนุษย์มีคุณค่าในตัวเอง
- ทำให้มนุษย์ใช้ศักยภาพของตัวเองได้อย่างเต็มความสามารถ

นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2544 : 11-24) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการศึกษาแนวทางใหม่โดยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential Approach) มีหลักว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้มนุษย์มีศักยภาพ มีเสรีภาพ และมีประสิทธิภาพที่จะเลือกชีวิตของเขาอย่างมีค่ามีความหมาย และมีความเหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง แล้วสังคมและโลกก็จะมีศักยภาพ เสรีภาพ และประสิทธิภาพตามมาเอง ประกอบไปด้วยการพัฒนาศักยภาพเป็นแกนกลางแล้วอาศัยแนวทางร่วม 6 ประการดังนี้

- 1) แหล่งการศึกษาทุกแหล่งในสังคม
- 2) สร้างความแข็งแกร่งของคนและสังคมไทย
- 3) กระจายอำนาจสู่หน่วยปฏิบัติ
- 4) ทุกคนต้องเกี่ยวข้อง
- 5) รูปแบบและทางเลือกที่หลากหลาย
- 6) มีคุณภาพในทุกระดับ

จากแนวทางดังกล่าว มีผู้ทบทวนในเรื่องของความสำคัญของหลักสูตรการศึกษา โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (สังคมศาสตร์การศึกษา 2551: 86-88) กล่าวว่า กระบวนการทางการศึกษาไม่ใช่หลักสูตร แต่หลักสูตรคือเนื้อหาที่จะถ่ายทอดความทรงจำทางวัฒนธรรม (cultural memory) ผ่านวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียน (school subject) นักทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์มองว่าหลักสูตรคือคำถามทางวัฒนธรรม กล่าวคือ จะเข้าใจหลักสูตรได้จะต้องพิจารณาหลักสูตรสถานศึกษาให้สัมพันธ์กับพลวัตของวัฒนธรรม แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวของโครงสร้างวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ นักการศึกษายังมองว่าในหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้น ได้สะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคม สถาบัน และอัตลักษณ์ของสังคม เนื้อหาที่อยู่ในหลักสูตรที่เป็นด้านซ่อนเร้น (hidden curriculum) อยู่那儿 แสดงให้เห็นถึงเนื้อหาหลักของรายละเอียดของรายวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง โดยด้านที่ซ่อนเร้นของหลักสูตรจะทำให้วัฒนธรรมหลักมีความเข้มแข็งต่อไป

นอกจากการเรียนการสอนจะประกอบด้วยหลักสูตรการศึกษาที่จัดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ยังมีหลักสูตรการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยไม่มีลายลักษณ์อักษร และไม่มีรูปแบบการจัดหลักสูตรที่เป็นรูปธรรมชัดเจน แต่กลับมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กนักเรียนเป็นอย่างมาก และบางอย่างอาจฝังลึกลงไปถึงระดับความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของเด็กก็เป็นได้ หลักสูตรดังกล่าวถูกเรียกว่า “หลักสูตรแฝง” (Hidden Curriculum) มีนักคิดหลายคนได้พยายามศึกษาและอธิบายถึงความหมายและปรากฏการณ์ของหลักสูตรแฝงที่มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมของเด็กนักเรียนได้

Michael Apple, 1971 (Apple, Michael. 1971 The Hidden Curriculum and the Nature of Conflite. Interchange. Vol 2, No. 4, December) พบว่าพฤติกรรมและทัศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและที่นักเรียนได้รับเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทางโรงเรียนไม่ได้ตั้งใจจัดให้กับนักเรียนแต่อย่างใด แต่เป็นผลที่เกิดจากสิ่งทีนักการศึกษาเหล่านี้เรียกว่า หลักสูตรแฝง ยกตัวอย่างเช่น กรณีประสบการณ์การเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์กับครูที่ไม่สนใจว่านักเรียนจะมีเวลาทำการบ้านจำนวนมากๆ ได้ทันเวลาที่กำหนดหรือไม่ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่

ไม่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์ถึงกับไม่ยอมเลือกเรียนวิชานี้ในระดับสูงๆต่อไป ทั้งๆที่เขามีความสามารถในด้านนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งแน่นอนว่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและมีผลกระทบต่อทัศนคติ และการศึกษาต่อของนักเรียนดังกล่าวนี้ไม่ได้อยู่ในวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่อย่างใด แต่เป็นอิทธิพลของหลักสูตรแฝงตามความหมายของ Michael Apple แต่ที่สำคัญคือ พฤติกรรมแฝงเหล่านี้ไม่ได้มีการวัดและประเมินอย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่ทำการวัดอย่างจริงจังจึงเป็นรูปธรรมมากที่สุดในระบบโรงเรียนคือการวัดความรู้ของนักเรียน

อีกแนวคิดหนึ่งในเรื่องหลักสูตรแฝงของ Michael Apple, 1986 (อ้างใน ลำลี ทองชีว การศึกษาและอำนาจ 2529: 67-72) มองว่า เมื่อเรามองถึงหลักสูตรแฝง สังคมต้องการคนที่เชื่อและอยู่ในกรอบ ดังนั้นโรงเรียนจะใช้ระบบหลักสูตรแฝงเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจกับสังคมว่า นักเรียนที่ตนผลิตจะมีคุณลักษณะเชื่ออยู่ในกรอบตามต้องการ โดยวัฒนธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในชีวิตประจำวันของครูและนักเรียน ดังนั้นจึงเท่ากับว่าเป็นสิ่งมีชีวิต และเพราะว่ามันอยู่ระหว่างทางสองแพร่ง คือระหว่างอาณาจักรของระบบเศรษฐกิจ และระบบวัฒนธรรมในสังคม หลักการและกระบวนการควบคุม จึงไม่อาจใช้ได้โดยตรง ๆ ภายใน โรงเรียน แต่ Apple ก็ได้ชี้ให้เห็นว่ายังมีการมองในแง่อื่น ๆ อีกนั่นคือเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม ยังมีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างสถาบันการศึกษา กับสถาบันเศรษฐกิจ โดยสถาบันในสังคมมีความสัมพันธ์และสามารถโต้ตอบกันได้ทั้งเชิงคล้อยตามและขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นเหตุให้นักเรียนบางกลุ่มสามารถแสดงพฤติกรรมต่อต้านข้อกำหนดบางอย่างทางสังคมได้

อย่างไรก็ตามเวลาที่พิจารณาการศึกษา คงต้องดูว่านโยบายและความรู้ของรัฐจะแปรมาสู่การศึกษาในโรงเรียนได้อย่างไร Michael Apple, 2001 ชี้ว่า เราควรพิจารณาพื้นที่หรือเวทีการศึกษาออกเป็น 3 เวที คือ เวทีแรกคือ เวที “การผลิต” (production) ที่ที่ความรู้ใหม่จะถูกสร้าง/พัฒนาขึ้นมา เวทีที่สองคือ เวที “การผลิตซ้ำ” (reproduction) ที่ที่การเรียนการสอนและหลักสูตรแสดงบทบาทจริงในโรงเรียน เวทีที่สามคือ เวทีของการ “สร้างบริบทใหม่” (recontextualizing) ที่ที่วาทกรรมจากเวทีที่หนึ่งซึ่งผ่านการชื้อแย่งไว้แล้ว และแปรสู่วาทกรรมการเรียนการสอนและการสนับสนุนจากรัฐ

Anderson, 1998 (อ้างใน ศิวรักษ์ ศิวารมย์ 2551: 99) เสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่ประกอบเป็นเนื้อหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่อำนาจแสดงออกผ่านความสัมพันธ์ทางสถาบันที่จัดระเบียบวิธีคิดของพวกเราไว้ และแสดงการกระทำผ่านการควบคุมตนเอง รูปแบบใหม่ของอำนาจคือชีวิตประจำวัน งานประจำ เวลา การเคลื่อนไหว อำนาจได้หยั่งรากลึกกลงไปในจิตวิญญาณด้วย ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดผิดถูก ดีชั่ว บรรทัดฐาน/เบี่ยงเบน สิ่งที่ควร

เป็นกับสิ่งที่ เป็น อำนาจดังกล่าวจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยเครือข่ายที่หนาแน่นของอำนาจหน้าที่ที่จะแผ่ รัศมีบริหารจัดการพื้นที่ทางสังคมและการปฏิบัติทางสังคม

นอกจากแนวคิดเรื่องอำนาจที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนแล้ว ในการพัฒนาชุมชนจำเป็น จะต้องพิจารณาถึง “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “ภูมิปัญญา” ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย เพราะทุน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา เป็นความรู้ที่สั่งสมและถ่ายทอดกัน มาเป็นเวลานาน และแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนของตนเองด้วย

David Throsby, 1999 (อ้างใน ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ, 2549) ได้นิยามความหมาย ของคำว่า “ทุนวัฒนธรรม” ว่าหมายถึง “ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์ และความต้องการของสังคม นอกเหนือจากการให้ คุณค่าทางเศรษฐกิจ”

นอกจากนี้ ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า ทุนวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิต ของสังคมในทางใดทางหนึ่ง เช่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ ช่วยจัดระเบียบสังคม ในทาง เศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด อร์รณประโยชน์ต่อสังคมและปัจเจก แต่ทุนวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่ จริง มันเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี เช่น การทอผ้าที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคน ไทย เมื่อมีโรงงาน มีเครื่องจักรเข้ามา ซึ่งสามารถทอผ้าได้รวดเร็ว และราคาถูกกว่า หรือเมื่อ การแพทย์แผนใหม่เข้ามาแทนที่ การแพทย์แผนโบราณ ความต้องการของผู้คนก็เริ่มเปลี่ยนแปลง ไป

วัฒนธรรมเป็นสินค้ามีคุณค่า (merit goods) ในความหมายเชิงเศรษฐศาสตร์ การผลิต และบริโภคสินค้าไม่เพียงเป็นความพอใจของผู้เสพและผู้แสดงวัฒนธรรม แต่ยังมีคุณประโยชน์ ต่อ สังคมส่วนรวมหรือคนส่วนใหญ่ เช่น การศึกษา นอกจากประโยชน์ต่อผู้เรียน คือทำให้ได้มีค่าจ้าง แรงงานตำแหน่งหน้าที่ดีขึ้นแล้ว ยังเป็นผลดีต่อส่วนรวมคือ ช่วยลดภาระของสังคม

David Throsby อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ไว้ดังนี้ว่า

1) ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ ช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนมีอาชีพที่ เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม สร้างรายได้ ส่งเสริมเศรษฐกิจให้ท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจำหน่ายของที่ระลึก

2) ส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคม เช่น ความเชื่อว่าคนมีบุญเกิดมั่งร่ำรวย ควร ช่วยเหลือคนจน ให้มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์

3) อาจจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมของปัจเจกและ ส่วนรวม เช่นเป้าหมายของการทำงานแบบพออยู่พอกินไม่สะสมความมั่งคั่งจนเกินไป ไม่ควรเสี่ยง เก่งกำไรมากเกินไป

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยผู้วิจัยได้แสดงวิวัฒนาการของทุนวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญา เริ่มตั้งแต่ในอดีต ที่ชุมชนอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยใช้ระบบการแลกเปลี่ยนแทนการซื้อขายด้วยเงินตรา มีความนับถืออาวุโส ยอมรับในสถานะชนชั้น เรื่อยมาถึงการยอมรับเทคโนโลยี ระบบตลาดทุนนิยม ค่านิยมความร่ำรวย ความเชื่อในวิทยาศาสตร์ ความมีอคติต่อทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ว่าล้าสมัย จนกระทั่งมาถึงยุคที่เห็นผลกระทบของวัฒนธรรมสมัยใหม่และหวนกลับไปหาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมจนนำมาเป็นจุดขายทางเศรษฐกิจ มีการค้นหาศิลปินแห่งชาติ ศิลปินพื้นบ้าน และสนับสนุนการทำวิจัยทางด้านวัฒนธรรม

เสรี พงศ์พิศ (คอลัมภ์ปรัชญาชีวิต ทุนทางปัญญา ทุนชุมชน 2548) ได้อ้างถึงความตอนหนึ่งของ ประเวศ วะสี (ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย, 2530 : คำนำ) มีใจความว่า

"ชาติหรือชุมชนที่ดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนมาได้ ย่อมต้องมีภูมิปัญญาแห่งชาติ (national wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) อันผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก และถ่ายทอด เป็นวัฒนธรรมสืบต่อมา การพัฒนาใด ๆ จำต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาแห่งชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่การพัฒนา นั้น ๆ อาจทำให้เสียสมดุลในชีวิต และสังคม"

ซึ่งภูมิปัญญาของชุมชนย่อมเกิดมาจากต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ โดย ดร. เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวถึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนว่า

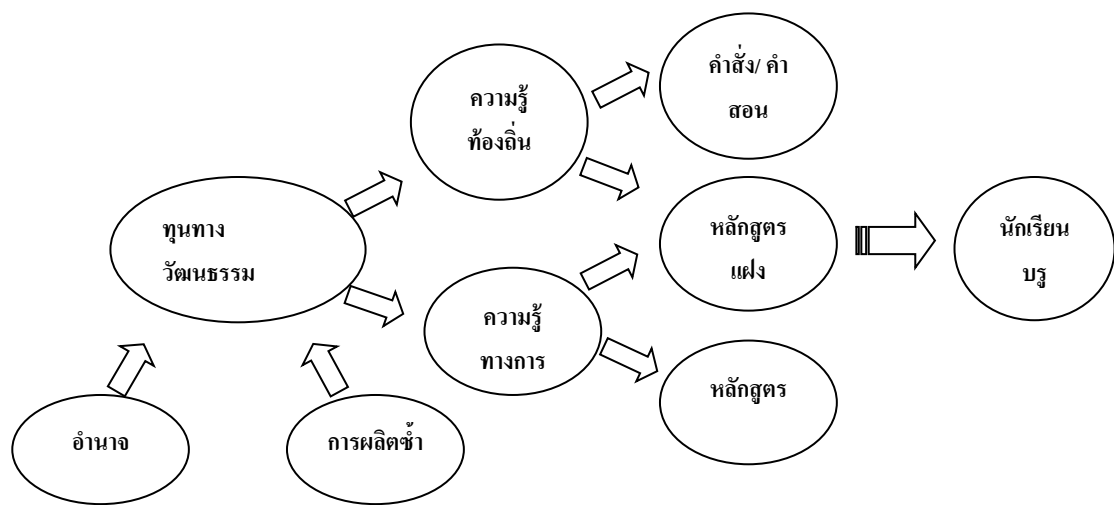
"กองทุนหมู่บ้าน ไม่ใช่เงิน กองทุนหมู่บ้านเป็นอะไรที่ใหญ่โตและมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินมากนัก กองทุนนี้ประกอบด้วยทุนที่เป็นคนแต่ละคน ทุนทางสังคมที่ถักทอคนแต่ละคนมาเป็นกลุ่มคนหรือสังคม ทุนทางวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่บรรสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ทุนทางศีลธรรม หมายถึงความถูกต้องแห่งการอยู่ร่วมกัน เช่น ความเอื้ออาทรต่อกัน ความเชื่อถือ ความไว้วางใจกัน ความสุจริต ความเสียสละ ทุนทางทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า อากาศ ไร่นา วัวควาย ที่มีการอนุรักษ์ มีการใช้อย่างยั่งยืน ทุนทางปัญญา ได้แก่การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และความรู้จากภายนอกชุมชน มา

สังเคราะห์เป็นปัญหาและการจัดการเพื่อให้การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และระหว่างชุมชนกับภายนอกชุมชน เป็นไปอย่างรักษาความสมดุลไว้ได้" ปัญหาของชุมชน คือขาดการเรียนรู้เพื่อค้นหาทุนเหล่านี้ ถูกครอบงำด้วย "ทุน" จากภายนอก ซึ่งก็ได้มาไม่ค่อยขาด จนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยกับการรับความช่วยเหลือ ทำให้ช่วยตัวเองไม่ได้ ฟังตนเองไม่ได้ ไม่ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพราะไม่รู้ว่าตนเองมี "ศักยภาพ" อันยิ่งใหญ่ที่รอการพัฒนา อยู่เหมือนหญ้าถูกกะลาครอบ ไม่เคยโดนแดด จึงชืดและไม่โต "สังคมไทยอ่อนแอทางปัญญา มีความรู้่น้อย ใช้ระบบอำนาจเป็นใหญ่เนื่องจากขาดความรู้ เช่น ระบบราชการ คือ ตัวแทนขององค์กรเชิงอำนาจ มีแต่เน้นกฎหมาย ระเบียบ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด เพราะสังคมไทยปัจจุบันมีปัญหาที่ซับซ้อน และยากต่อการแก้ไขมากขึ้น"

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี วิเคราะห์สังคมไทยมานานหลายปีว่า ปัญหาสำคัญคือความอ่อนแอทางปัญญา เพราะขาดการเรียนรู้ จึงมักใช้แต่อำนาจและเงิน ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เนื่องจากสังคมวันนี้มีความซับซ้อน ถ้าไม่ใช้ข้อมูล ความรู้และปัญญาก็แก้ไม่ได้ การปฏิรูปการศึกษาก็มีปัญหา เพราะเอาเข้าจริงก็ไม่ได้ปฏิรูปการศึกษา แต่ปฏิรูปกระทรวงหรือโครงสร้างมากกว่าปฏิรูปความคิด หรือกระบวนการทัศน์ ซึ่งต้องปรับวิธีคิด การจัดการ กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาและวิธีการ การปฏิรูปโดยการยกให้เป็นงานของคณะกรรมการปฏิรูป โดยประชาชนทั้งประเทศไม่มีส่วนร่วมไม่อาจก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาได้ เพราะงานนี้ต้องการพลังพลังความคิดและความร่วมมือของคนไทยทั้งชาติจึงจะสำเร็จ ท่านเคยแนะนำว่า ควรเริ่มการปฏิรูปด้วยการฝึกพลังของคนไทยทั้งชาติ ตั้งเป้าประสงค์ร่วมกันชัดเจนว่า "เราจะช่วยกันปฏิรูปการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ของคนไทย" ก็จะเกิดพลังทางสังคมและพลังทางปัญญาอย่างมหาศาล การปฏิรูปจึงจะสำเร็จได้ ท่านวิจารณ์การศึกษาว่า มีแต่โรงสอน ไม่มีโรงเรียน หรือสอนมากแต่เรียนน้อย อาจารย์ก็มักสอนอะไรแบบ "ลอยอยู่ในอวกาศ" หรือบอกว่า "ที่ผ่านมา วิชาการได้ทอดทิ้งชุมชน การศึกษาที่ผ่านมามีได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสังคม ดังนั้นวิชาการจึงอ่อนแอทางปัญญา เพราะไม่รู้จริงกับปัญหา"

จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การศึกษาสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ (Human Development) ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีอิสรภาพในชีวิต โดยโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ตลอดจนวิถีชีวิตจากครูไปสู่นักเรียน

ผ่านกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรและหลักสูตรแฝงที่มักจะซ่อนอยู่เบื้องหลังการสอนในหลักสูตร โดยมีความสัมพันธ์ใน 4 มิติ คือ อำนาจ (power) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) ภายใต้อำนาจ (space/field) และความรู้ (knowledge) ของการศึกษาและการประกอบอาชีพของชาวยุโรป การศึกษาที่จะพัฒนานมนุษย์จึงควรเป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเห็นมิติความสัมพันธ์ทั้ง 4 มิติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ รู้เท่าทัน และสามารถใช้การศึกษาให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตได้อย่างแท้จริง สามารถแสดงเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้วิจัยใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม เหตุที่เลือกวิธีการเก็บข้อมูลแบบนี้เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่เป็นมุมมองของคนใน ซึ่งคือ ชาวบรูไนหมู่บ้านท่าลิ่ง ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่อาศัยและใช้ชีวิต มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเวลานานประมาณ 6 เดือน ผู้วิจัยพยายามสังเกตอย่างพิถีพิถระห์ บันทึกภาคสนามและใช้เวลาส่วนตัวสรุปข้อมูลที่ได้เป็นระยะ ๆ โดยสม่ำเสมอ แยกแยะข้อเท็จจริงจากสิ่งที่สังเกตเห็นกับข้อคิดเห็นอันเกิดจากการให้ความหมายของผู้วิจัย ผู้วิจัยหมั่นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเพื่อให้ได้รายละเอียดตรงตามความจริง

3.1 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้พิจารณาจากพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับคำถามวิจัยและประเด็นที่ต้องการจะศึกษา โดยเลือกศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านท่าลิ่งและโรงเรียนบ้านท่าลิ่ง เนื่องจากเด็กชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านท่าลิ่งจะเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านท่าลิ่งซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จัดเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านท่าลิ่งมากที่สุด วิถีชีวิตของเด็กชาติพันธุ์บรูไนที่เข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านท่าลิ่งจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัวและเครือญาติอยู่มาก ซึ่งหมู่บ้านท่าลิ่งก็ถือว่าเป็นหมู่บ้านชาวบรูไนที่มีวัฒนธรรมประเพณีมายาวนาน แต่ปัจจุบันก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามยุคสมัย และอิทธิพลจากสังคมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนของตนเองมากขึ้นทุกที

3.2 การเข้าถึงข้อมูล

เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่ต้องใช้ข้อมูลเชิงลึก จึงต้องอาศัยการสร้างควมไว้วางใจ ความสนิทสนมคุ้นเคย และใช้เวลาในการเก็บข้อมูลค่อนข้างนานพอสมควร ในเบื้องต้นผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่หมู่บ้านท่าลิ่ง ได้ทำความรู้จักกับผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าลิ่ง และผู้ใหญ่บ้าน โดยแนะนำตัวให้ทราบเกี่ยวกับตัวผู้วิจัยโดยสังเขป และวัตถุประสงค์ของการเข้ามาศึกษาวิจัย ซึ่งผู้วิจัยก็ได้

แสดงตนว่ามีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี มีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์บูรและการศึกษาเล่าเรียนของเด็กชาติพันธุ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และคุณภาพชีวิตของเด็กชาวยุให้ดีขึ้นต่อไป นอกจากนี้ การสื่อสารด้วยภาษาอีสาน ก็ช่วยสร้างความคุ้นเคยระหว่างกันได้มากขึ้น

ในระยะแรก ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ที่พักอาศัยและความช่วยเหลือต่าง ๆ ในการเข้าไปอยู่ในพื้นที่จากผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนอนุญาตให้ผู้วิจัยพักอาศัยในบ้านที่ได้ซื้อต่อจากชาวบ้านไว้ และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งที่ตั้งของบ้านอยู่ติดกับโรงเรียนบ้านท่าสัง วัดภูเขางซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน และบ้านของผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นจุดที่ชาวบ้านจะเดินผ่านทุกวันเพื่อออกจากหมู่บ้านไปทำนา ทำให้ผู้วิจัยได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวยุอย่างใกล้ชิด รวมทั้งสามารถสัมภาษณ์ข้อมูลต่าง ๆ จากบุคคลที่อยู่รอบข้างได้โดยง่าย

ระหว่างที่ผู้วิจัยอยู่ในพื้นที่ ผู้วิจัยก็จะเข้าไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับทางโรงเรียนและชุมชน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนได้แนะนำให้กับครูและนักเรียน รวมทั้งชาวบ้านได้รู้จักกับผู้วิจัย การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาในโรงเรียนของเด็กชาวยุ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าไปสังเกตการณ์การเรียนการสอนของเด็กนักเรียนในโรงเรียนตลอดทั้งวันทั้งในและนอกห้องเรียน นอกจากนี้ ยังขออนุญาตสอนนักเรียนเกี่ยวกับการคิดเชิงวิพากษ์เป็นบางครั้ง ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสใกล้ชิดเด็กนักเรียนและสนิทสนมกันมากขึ้น หลังเลิกเรียน ผู้วิจัยก็จะเข้าไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน โดยมีเด็กนักเรียนเป็นสื่อกลางพาผู้วิจัยไปทำความรู้จักกับผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองของเด็กต่างก็ให้การต้อนรับด้วยความยินดีและมีความไว้วางใจในการให้ข้อมูลต่าง ๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวบ้าน เช่น ทำนา หาปลาในแม่น้ำโขง หาถ้ำ เข้าป่าตัดหนามเตยเพื่อมาจักสาน ทำบุญที่วัด งานประเพณีของชาวยุ ฯลฯ ทำให้ผู้วิจัยและชาวบ้านมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลต่าง ๆ ได้ในเชิงลึก และสามารถอยู่ร่วมรับฟังปัญหากับชาวบ้านได้แม้ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง โดยที่ชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องรักษาภาพลักษณ์ หรือเกรงกลัวว่าการที่ผู้วิจัยได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้านจะทำให้เกิดผลเสียต่อชุมชนหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแม้ผู้วิจัยจะรู้ปัญหาว่าชุมชนมีความขัดแย้งแบ่งเป็น 2 ฝ่าย แต่สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยยึดถือในการอยู่ในชุมชนก็คือ การวางตัวเป็นกลาง ไม่แสดงตนว่าเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่สร้างศัตรูและเป็นมิตรกับทุกคน แต่ถ้าพบว่าใครที่ไม่น่าไว้วางใจก็จะใช้วิธีตีตัวออกห่าง และเข้าไปพูดคุยกับคนที่เราไว้วางใจแทน

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเป็นเวลาประมาณ 3 เดือน และยังสามารถเดินทางไปเที่ยวมาเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีกประมาณ 3 เดือน รวมเป็นระยะเวลาในการเก็บข้อมูลนานประมาณ 6 เดือน ซึ่งระหว่างที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยจะร่วมทำกิจกรรมกับครูและเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าส้ง เพื่อสังเกตพฤติกรรมและเก็บข้อมูลไปด้วย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับครูและเด็กนักเรียนทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลในระดับลึก (Deep information) ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ ดังนี้

3.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้แก่

- 1) การร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนตามโอกาสและตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวนคร เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านและเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น
- 2) การสังเกตและร่วมทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียน เช่น การขอเป็นครูอาสาสมัครกับทางโรงเรียนเพื่อทำการสอนหรือช่วยสอนเด็กในบางรายวิชา ซึ่งจะช่วยให้การสังเกตพฤติกรรมมีความชัดเจนยิ่งขึ้นและสามารถเข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้มากขึ้นด้วย

3.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ได้แก่

- 1) การสังเกตการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยสังเกตพฤติกรรม วิธีการสอน การสื่อสาร พูดคุย ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน
- 2) การสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลรอบข้าง ได้แก่ เพื่อน ผู้ปกครอง พี่ น้อง เครือญาติ ตลอดจนบุคคลทั่วไป

3.3.3 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ กึ่งทางการ และไม่เป็นทางการ ได้แก่

ครู เด็ก ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานภายในและภายนอกที่มีบทบาทต่อชุมชน โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจะเป็นการพูดคุยทั่วไป ส่วนการสัมภาษณ์กึ่งทางการจะเป็นการพูดคุยเพื่อสรุปบทเรียนหรือจัดกลุ่มสัมมนาพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันตามโอกาส และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการจะใช้เมื่อสอบถามข้อมูลกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ มีลักษณะที่เป็นทางการ

3.3.4 การถ่ายภาพและบันทึกวิดีโอ

เพื่อประมวลภาพและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ตามกระบวนการทำวิจัย นอกจากนี้อาจใช้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดหรือจินตนาการของผู้ถูกวิจัยได้ โดยให้ผู้ถูกวิจัยเป็นผู้ถ่ายภาพเองตามโจทย์ที่ผู้วิจัยมอบหมายให้ เป็นต้น

แล้วทำการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิดที่จะศึกษาในประเด็นที่สนใจดังกล่าวข้างต้น สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงวิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัย

วัตถุประสงค์	ข้อมูลที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บ
1. เพื่อศึกษา หลักสูตรแฟง และการผลิตซ้ำ ทางวัฒนธรรม ในกระบวนการ ศึกษาของ ชาบบรู	- หลักสูตรการศึกษาชั้น พื้นฐานระดับ ประถมศึกษา - หลักสูตรแฟงในโรงเรียน - กระบวนการผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรมในโรงเรียน	- หลักสูตรการศึกษา ชั้นพื้นฐานของ โรงเรียน - การเรียนการสอน ในชั้นเรียน ได้แก่ ความสัมพันธ์และ วิธีการสื่อสารของ ครู และ นักเรียน	- ค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ และ อินเทอร์เน็ต - สังเกต - สัมภาษณ์ - มีส่วนร่วมใน กิจกรรม - ถ่ายภาพ และ บันทึกวิดีโอ
2. เพื่อศึกษาแนว ทางการจัด การศึกษาเพื่อ พัฒนาศักยภาพ ของชาบบรู	- ทู่นทางวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์บรู - แนวทางการพัฒนา ศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential Approach) ได้แก่ 1) ความเสมอภาค 2) ความยั่งยืน 3) การผลิต 4) การให้อำนาจ	- วิชา/กิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจาก หลักสูตรการเรียน - ชุมชนชาบบรู ได้แก่ ครอบครัว แกนนำ องค์กร/ หน่วยงานภายใน และภายนอกที่มี บทบาทต่อชุมชน	- เอกสาร หนังสือ อินเทอร์เน็ต

ตารางที่ 3.1 แสดงวิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัย (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ข้อมูลที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บ
	- แนวคิดทฤษฎีการศึกษา เชิงวิพากษ์		
	- วิเคราะห์ความ สัมพันธ์ใน 4 มิติ คือ ความรู้ อำนาจ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และ พื้นที่ทางสังคมของ ชาวนคร		

3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การตรวจสอบข้อมูล

ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) วิธีการตรวจสอบคือ การสอบ
แหล่งของข้อมูล แหล่งที่มา ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ว่าข้อมูลที่ได้มา หาก
อยู่ในแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลต่างกัน ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ
การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น
พิธีกรรม การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การทำงาน ฯลฯ เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ
เหตุการณ์ แล้วจึงนำมาสร้างเป็นข้อสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบอื่น ๆ ก็ถือว่า
ผลที่ได้เป็นสมมติฐาน หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้

บทที่ 4

หมู่บ้านท่าลั้ง

“หมู่บ้านท่าลั้ง” เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีจำนวน 68 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 330 คน เป็นชาย 175 คน และหญิง 155 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเกือบทั้งหมู่บ้าน วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบรูกลุ่มนี้ยังมีความผูกพันและพึ่งพาธรรมชาติมาก เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ติดกับแม่น้ำโขงและภูเขาที่มีหน้าผาสูงชัน อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาวิจัยในบทนี้ได้อธิบายถึงเรื่องราวโดยภาพรวมของหมู่บ้านท่าลั้ง วิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในปัจจุบัน รวมถึงเรื่องราวของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง เกี่ยวกับการเรียนการสอน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้น เพื่อให้มีความเข้าใจถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบรูทั้งในหมู่บ้านและโรงเรียนในปัจจุบัน

4.1 หมู่บ้านและชาวบรูบ้านท่าลั้ง

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

“บรู” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในแถบฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง อาจสืบเชื้อสายมาจากขอมโบราณ มีประวัติว่าเคยมีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สูงส่งและรุ่งเรืองในภูมิภาคนี้มาก่อนในอดีตแล้วเสื่อมอำนาจลง นักมานุษยวิทยาพบชนเผ่าบรู ในแขวงจำปาสัก แขวงสุวรรณเขต แขวงสาละวัน และแขวงอัตปือ ของสปป.ลาว เมื่อประมาณร้อยปีก่อน (ก่อน พ.ศ. 2436) สมัยยังเป็นดินแดนในการปกครองของราชอาณาจักรไทย ประเทศไทยพบชนเผ่าบรูในเขตท้องที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดมุกดาหาร โดยชนเผ่าบรูอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และมีการอพยพครั้งใหญ่อีกในยุคสงครามอินโดจีนเมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองพื้นที่สปป.ลาวเป็นอาณานิคม (รายงานผลการศึกษาค้นคว้าประวัติและพัฒนาการของวัฒนธรรมภูมิปัญญาชนเผ่าบรูในพื้นที่แหล่งกำเนิด สปป.ลาว ศูนย์เพื่อการวางแผนการการท่องเที่ยวและการแก้ไขความยากจนแห่งเอเชียคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550)

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวบรู (2552) อายุ 63 ปี เล่าว่า

“สมัยก่อนอพยพจากฝั่งลาวมาอาศัยอยู่ฝั่งไทยประมาณ 5-6
 ครอบครัว เป็นตระกูลเดียวกันทั้งหมด แล้วค่อยขยายออกไปเรื่อย ๆ มี
 “แม่เดียวกันมา” หมู่บ้านเวินบริก (ปัจจุบันอยู่ที่อ.โขงเจียม จ.
 อุบลราชธานี) ก็อพยพแยกไปต่างหาก ทั้งหมดเป็นญาติพี่น้องกัน มีการไป
 มาหาสู่กันระหว่างบ้านท่าล้งกับเวินบริก เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีงาน
 อะไรก็ไปเยี่ยมกัน มีพี่น้องมาจากทางบ้านนางาม บ้านลาดเสือ (อยู่ฝั่งลาว)
 ก็เยอะ พ่อแม่พาให้รู้จักกัน ลูกก็เลยรู้จักก็เลยนับถือกัน เป็นอันเดียวกัน”

คำบอกเล่าดังกล่าว สอดคล้องกับข้อมูลจากแผนชุมชนฯ บ้านท่าล้ง (2552) ที่ระบุว่า
 ชาวบ้านท่าล้งเดิมอาศัยอยู่บ้านหนองเม็ก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.
 ลาว) ปัจจุบันคือ บ้านลาดเสือ เมืองชนะสมบุรณ์ แขวงจำปาสัก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาว จนเมื่อประมาณ พ.ศ. 2452 ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้อพยพข้ามลำน้ำโขงมาอาศัยอยู่
 บริเวณถ้ำทรายดินกับลำน้ำโขง ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านตามุย ตำบลห้วยไผ่
 อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาน้ำท่วมถ้ำทรายดินจึงพากันอพยพมาตั้งบ้านท่าล้งในปัจจุบัน
 ภูมินามของ “บ้านท่าล้ง” นี้ คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า สมัยก่อนชื่อ “บ้านท่าล้ง” มาจากคำว่า “ทางลง”
 เนื่องจากบริเวณบ้านท่าล้งจะเป็นทางที่คนใช้เส้นทางแม่น้ำโขงเพื่อไปหาปลาและเดินทางด้วยทาง
 เรือ จึงใช้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านท่าล้ง” มาจนถึงปัจจุบัน

ผู้ใหญ่บ้านท่าล้งซึ่งเป็นผู้นำชาวบ้านเล่าว่า วิถีชีวิตของชาวบรูชอบอาศัยอยู่ตามภูเขาล่า
 สัตว์ หาชของป่าเป็นอาหาร และอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง มีการอพยพย้ายที่อยู่และที่ทำกินไปเรื่อย ๆ
 หลังจากน้ำท่วมถ้ำทราย ชาวบรูก็อพยพกันขึ้นไปอยู่บนภูเขาและย้ายที่อยู่ไปเรื่อย ๆ มีการถางป่าเพื่อ
 เพาะปลูกพืชพวกมัน เผือก กล้วย ซึ่งแต่ก่อนคนบรูยังไม่รู้จักปลูกข้าว หาปลา เพึ่งจะมาเรียนรู้
 หลังจากอพยพมาอยู่ฝั่งไทยและอาศัยอยู่ตามบริเวณภูเขา ดำรงชีพด้วยการถางป่าเพาะปลูก ล่าสัตว์
 หาชของป่าเป็นอาหาร จนกระทั่งทางการประกาศพื้นที่เขตป่าสงวนและให้ชาวบ้านอพยพออกจาก
 เขตพื้นที่ป่า ชาวบ้านจึงอพยพลงมาจากภูเขาและมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านท่าล้งในปัจจุบัน

หลวงปู่ชม เจ้าอาวาสวัดภูเขางเล่าว่า แต่ก่อนหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านปิด “คนบ่ท่อง ผีบ่
 เทียว” คือ ไม่มีคนภายนอกเข้ามา ชาวบ้านก็นับถือผี อาศัยอยู่ตามป่าตามเขา ถนนหนทางก็ไม่มี หมู่บ้าน
 ท่าล้งเริ่มมีคนเข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. 2536 และมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. 2537 ชาวบ้านจึงได้
 เริ่มมีการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างญาติพี่น้อง และมีการติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น

4.1.2 สภาพภูมิประเทศและอาณาเขตของหมู่บ้าน

ปัจจุบันหมู่บ้านท่าลั้งตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในหุบเขา เขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ติดกับแม่น้ำโขงชายแดนไทย-ลาว ระยะทางห่างจากอำเภอโขงเจียม โดยทางรถประมาณ 23 กิโลเมตร มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานหินลาดชันสลับกับเนินเขาสูง ทำให้มีพื้นที่เพาะปลูกน้อย มีพื้นที่ซ้อนทับกับเขตอุทยาน โดยพื้นที่บางส่วนซึ่งชาวบ้านเคยบุกเบิกเพื่อทำกินและอยู่อาศัยเดิม ทางกรมได้ประกาศเป็นพื้นที่เขตป่าสงวน และจัดสรรพื้นที่ให้กับชาวบ้านได้อยู่อาศัยและทำกินบางส่วน แต่เป็นที่ดินที่ไม่มีโฉนด ประกอบด้วย พื้นที่อยู่อาศัย 30 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 480 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง แบ่งเป็น พื้นที่ทำนา 200 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 150 ไร่ พื้นที่ทำสวน 100 ไร่ ที่สาธารณะ 30 ไร่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติบริเวณหมู่บ้าน ได้แก่ แม่น้ำโขง ห้วยท่าลั้ง นอกจากนี้ ยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้านท่าลั้ง ได้แก่ ประปาภูเขา ประปาหมู่บ้าน และฝายหมู่บ้าน (แผนชุมชนบ้านท่าลั้ง, 2550) ลักษณะภูมิอากาศมี 3 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว โดยในฤดูร้อนอากาศจะค่อนข้างร้อนแต่เนื่องจากอยู่ใกล้แม่น้ำโขงและเขตอุทยานแห่งชาติทำให้มีความชื้นปกคลุมจึงไม่ร้อนมาก ส่วนฤดูฝนจะมีฝนตกค่อนข้างชุก และในฤดูหนาวสภาพอากาศจะค่อนข้างหนาวจนถึงหนาวมาก จนบางครั้งชาวบ้านต้องก่อไฟผิงเพื่อบรรเทาความหนาว

อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้านท่าลั้ง มีดังนี้

ทิศเหนือ	จรด	อุทยานแห่งชาติผาแต้ม
ทิศใต้	จรด	แม่น้ำโขง
ทิศตะวันออก	จรด	แม่น้ำโขง
ทิศตะวันตก	จรด	หมู่บ้านตามุย

การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคมเข้าไปยังหมู่บ้านท่าลั้งส่วนใหญ่จึงยังเป็นพื้นที่ป่า เดิมถนนเป็นเส้นทางดินลูกรัง บางแห่งเป็นทางลูกรัง ทำให้การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านค่อนข้างยากลำบาก ปัจจุบันมีการจัดสรรงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) มาทำถนนคอนกรีตบริเวณทางเข้าหมู่บ้านบางส่วน ทำให้การคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้น

การเดินทางส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ และมีรถประจำทางขนาดเล็กรับ-ส่งนักเรียนจากหมู่บ้านท่าลั้งและหมู่บ้านใกล้เคียงไปยังโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในอีกหมู่บ้านหนึ่งและใน

ภาพที่ 4.2 สภาพภูมิประเทศหมู่บ้านท่าลั้ง

ภาพที่ 4.3 หมู่บ้านท่าลั้ง

4.1.3 บ้านและชาวบรูบ้านท่าลั้ง

4.1.3.1 บ้านของชาวบรู

ชาวบรูตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ชาวบรูนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกัน โดยแบ่งเป็นคุ้มบ้านต่าง ๆ ได้แก่ คุ้มเหนือ คุ้มกลาง และคุ้มใต้

เดิมไม่มีรั้วกันระหว่างบ้าน แต่ปัจจุบันเนื่องจากมีหน่วยงานจากภายนอกเข้าไปส่งเสริมให้ชาวบรู ปรับทัศนียภาพภายในหมู่บ้านให้สวยงาม เพื่อรองรับการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ด้วยการสร้างรั้วกันบริเวณบ้าน และปลูกผักสวนครัวในกระถางที่ทำจากยางรถยนต์

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบรูผสมผสานกันระหว่างแบบดั้งเดิมกับแบบ สมัยใหม่ บ้านแบบดั้งเดิมนิยมมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ผนังล้อมด้วยฝาขัดตะ (ไม้ไผ่ที่สานเป็นแผ่น) ส่วนใหญ่สานจากไม้ไผ่เสี้ย ไม้ซางผา ไม้ซอด และมีชานบ้าน สำหรับใช้เป็นที่พักอาหาร ล้าง ถ้วยชาม มีใต้ถุนสูงไว้เก็บฟืน ส่วนการสร้างบ้านในปัจจุบันนิยมมุงหลังคาด้วยสังกะสี ปูพื้นและ ล้อมผนังด้วยไม้ มีใต้ถุนสูงสำหรับเป็นที่ทำครัว เก็บฟืน อุปกรณ์การเกษตร และทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนชั้นบนเป็นห้องนอน พบว่า เริ่มมีบ้านแบบคนเมืองคือทำด้วยปูนทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้อง ดิด กระจกที่ประตูและหน้าต่าง เนื่องจากชาวบรูมีการแต่งงานกับคนภายนอกหรือออกไปทำงาน ภายนอกมากขึ้น จึงนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาใช้ในหมู่บ้านตนเอง

4.1.3.2 ชาวบรูบ้านท่าลั้ง

ชาวบ้านอาศัยอยู่รวมกันทั้งหมด 68 ครัวเรือน มีประชากร 330 คน ประกอบด้วย ชาย 175 คน หญิง 155 คน (ข้อมูลจากแผนชุมชนฯ บ้านท่าลั้ง พ.ศ. 2552) อาชีพส่วนใหญ่ คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมง และจักสาน ซึ่งการสานกระติบข้าวของหมู่บ้านท่าลั้งมี ชื่อเสียงในด้านความสวยงามและความปราณีตจนเป็นที่ยอมรับและทำให้ชาวบรูบ้านท่าลั้งเป็นที่ รู้จักกับคนทั่วไป ดังคำขวัญหมู่บ้านท่าลั้งที่ว่า “กระติบสวย รวยน้ำใจ ถิ่นไทบรู ภูผางาม ลือล้า เมืองโขงเจียม” ชาวบรู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูล “ออสโตรเอเชียติก” (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร มีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในภูมิภาคอินโดจีน ทั้งในเวียดนาม พม่า กัมพูชา ลาว และไทย ชาวบรูชอบอาศัยอยู่ใกล้ภูเขา บางท้องถิ่นเรียก ช่าบรู หรือช่า

4.1.3.3 คนบรูดั้งเดิม

จากรายงานผลการศึกษาศึกษาสืบค้นประวัติและพัฒนาการของวัฒนธรรมภูมิ ปัญญาชนเผ่า ชาวบรูในพื้นที่แหล่งกำเนิด สปป.ลาว อธิบายว่า ชาวบรูดั้งเดิมมักจะมีผิวกายดำคล้ำ รูปร่างสันทัด มักอาศัยอยู่แบบรวมกลุ่ม สร้างบ้านเล็ก ๆ ที่ทำจากป่าไผ่อยู่บนภูเขา ทำมาหากินกับ ธรรมชาติด้วยการล่าสัตว์ การเพาะปลูกโดยการทำนาทำไร่บนภูเขา สามารถปลูกฝ้ายและทอผ้าทำ เครื่องแต่งกายรวมถึงการจักสานเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือนจากไม้ไผ่ใช้เอง มีภาษาเป็นของตนเอง มีความสามัคคี รักความสงบอิสระ แต่ก็เป็นนักรบที่ห้าวหาญ มีหน้าไม้พร้อมลูกดอกอาบยาพิษยาง

น้อง (ยางไม้ที่มียาพิษ) และหอก เป็นอาวุธประจำกาย นั้บถือผี ถือฮีด และมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หลากหลาย

4.1.3.4 คนบรูปัจจุบัน

คนบรูในปัจจุบันส่วนใหญ่มีรูปร่างลักษณะแบบคนดั้งเดิม แต่เริ่มมีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น มีทั้งคนลาว คนไทยภาคอีสาน และคนไทยภาคอื่น ๆ หนุ่มสาวชาวบรูรุ่นใหม่ นิยมออกไปทำงาน นอกหมู่บ้านมากขึ้น และบางคนก็แต่งงานมีครอบครัวกับคนต่างถิ่น ทำให้ชุมชนชาวบรูบ้านท่าลั้งมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น การทำมาหากินยังคงขึ้นอยู่กับธรรมชาติ มีการเพาะปลูกและหาปลาเป็นหลัก การหาของป่าล่าสัตว์ลดน้อยลงมากเนื่องจากปริมาณพืชและสัตว์ลดลงผกผันกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ทางกรจึงเข้มงวดกวดขันเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นกว่าสมัยก่อน

ชาวบรูในปัจจุบันไม่ได้ทอผ้าทำเครื่องแต่งกายเองเหมือนสมัยก่อนแล้ว เนื่องจากความเจริญที่เข้ามาทำให้เสื้อผ้ามีราคาถูก ประกอบกับมีหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอกนำเสื้อผ้าของใช้มาบริจาคให้กับชุมชนเกือบทุกปี ทำให้ชาวบ้านสามารถเลือกเสื้อผ้าใส่ได้หลากหลาย และสะดวกในการใช้มากกว่าสวมใส่ผ้าที่ทอใช้เอง วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวบรูจึงเริ่มเลือนลางหายไป ปัจจุบันหนุ่มสาวชาวบรูรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะทอผ้าใช้เองไม่เป็นแล้ว เช่นเดียวกับงานจักสานที่คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะทำไมเป็น คนที่ทำเครื่องจักสานได้ส่วนมากจะมีอายุตั้งแต่ 35 - 40 ปีขึ้นไปและไม่ได้สืบทอดให้รุ่นลูกหลานเนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจจะเรียนรู้ และไม่มีความตั้งใจอดทน เพราะงานจักสานเป็นงานที่ต้องใช้ความปราณีต ละเอียดอ่อน และความอดทนสูง เมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับจึงมักจะออกไปทำงานในกรุงเทพฯ เพื่อหารายได้มากกว่าการทำงานในหมู่บ้าน อัตลักษณ์ของคนบรูที่โดดเด่นในปัจจุบันคือ ภาษาบรู ชาวบรูยังคงใช้ภาษาบรูเพื่อการสื่อสารกันอย่างแพร่หลายทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน แต่ถ้าพูดกับคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็จะพูดภาษาอีสานหรือภาษาไทย ลักษณะนิสัยที่โดดเด่นของชาวบรูบ้านท่าลั้งคือ ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา รักอิสระ รักสงบ รักจริงเกลียดจริง รักพวกพ้อง เคารพอาวุโสและผู้นำ

หลวงปู่หม เจ้าอาวาสวัดภูเขาง ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านท่าลั้ง ได้เล่าถึงลักษณะนิสัยของชาวบ้านท่าลั้งว่า

“เค้าจะอยู่แบบสัน โดษ อยู่ง่าย ๆ พอเพียง ไม่ได้วิ่งเต้นหา
หานี้ เช่น ซ้อมอง(อุปกรณ์จับปลาแบบพื้นบ้าน) 500 บาทก็จะใช้หาปลาอยู่

อย่างนั้น ได้ก็เอาไม่ได้ก็ไม่เอา ไม่ได้คั่นร่นกระเลื่อกระสน เค้าอยู่แบบ
ง่าย ๆ การอยู่การกินก็ง่าย ๆ ไม่ต้องหาเงินมาก ๆ ก็อยู่ได้ การกินเหล้า
เทียบกับบ้านอื่นก็ถือว่าน้อย การเล่น โบกไฟไฮโลที่หมู่บ้านนี้ก็มี การ
พนันก็ไม่มี มวยก็เชียร์กันเสียงดังอยู่แต่ก็ไม่ได้เล่นพนันกัน ไม่มีเรื่องราว
แบบนั้น ยาเสพติดก็ยังไม่แพร่ เพราะเค้าอยู่แต่ในกลุ่มของพวกเขาเอง
ไม่มีคนกลุ่มอื่นมาชักนำ ส่วนเรื่องความเชื่อศรัทธาก็มีมาก หลวงพ่อเชื้อใจ
ชาวบ้านหมู่บ้านนี้ ชาวของอะไรในวัดวางทิ้งไว้ก็ไม่สูญหาย เด็ก ๆ
นักเรียนก็จะไม่เอาของคนอื่น ถ้าไม่ให้ก็ไม่เอา”

4.1.3.5 ชีวิตประจำวัน

“หาเช้ากินค่ำ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เข้าป่า หาปลา จักสาน วิธีชีวิตขึ้นกับ
ธรรมชาติ” คือลักษณะวิถีชีวิตของชาวบรูบ้านท่าลั้งที่เห็นได้ชัด ชีวิตประจำวันของชาวบรูบ้านท่าลั้ง
ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องเป็นหลัก เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบรูต้องหาเช้ากินค่ำ เวลาส่วน
ใหญ่ในแต่ละวันจึงใช้ในการหาอาหาร ในช่วงฤดูกาลทำนาที่เวลาส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปกับการทำนา
โดยชาวบรูจะออกไปทำนาแต่ตอนเช้าตรู่และกลับมามีบ้านในตอนเย็นย่ำค่ำมืด หรือบางคนก็อาจ
นอนค้างแรมอยู่ที่นาเลย แต่ชาวบรูส่วนมากก็จะกลับบ้านในวันพระขึ้น 15 ค่ำ หรือช่วงที่มีงาน
สำคัญของหมู่บ้าน

อาหารการกินส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับฤดูกาล ชาวบรูจะหาอาหารในป่า ใน
แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง และทุ่งนา ในช่วงฤดูฝนอาหารป่าที่มีมาก ได้แก่ หน่อไม้ ชาวบรูก็จะกิน
หน่อไม้เป็นหลัก โดยนำมาประกอบเป็นอาหารต่าง ๆ เช่น แกงหน่อไม้ ต้มหน่อไม้จิ้ม น้ำพริก ห่อ
หมกหน่อไม้ บางครอบครัวกินหน่อไม้ติดต่อกันหลายวัน ก็อาจมีอาหารอื่นมาสลับบ้างเป็นบางมื้อ
ชาวบรูส่วนใหญ่จะซื้ออาหารจากรถสองแถวที่นำมาขายโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนเนื่องจากจะหา
อาหารได้ยากกว่าปกติ บางคนไม่สามารถออกไปหาอาหารได้เนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ เช่น ทำนา
ออกไปทำงานรับจ้าง อายุมาก เจ็บป่วย เป็นต้น ส่วนผักสวนครัวเช่น พริก ตะไคร้ สะระแหน่
กะเพรา โหระพา ต้นหอม ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกเอง

การปรุงอาหารของชาวบรูพบว่า ปลาร้าและผงชูรสเป็นเครื่องปรุงหลักที่
ขาดไม่ได้เลยในการทำอาหารของชาวบ้านท่าลั้ง ปลาร้าที่ใช้ปรุงอาหารชาวบ้านไม่ได้หมักเองแต่ซื้อ
มาจากตลาด มีชาวบ้านบางคนบอกว่าหมักเองไม่อร่อย ซื้อกินอร่อยกว่า ส่วนผงชูรสชาวบ้านบอกว่า
ถ้าไม่ใส่ก็ไม่อร่อย ปริมาณการใส่ผงชูรสในอาหารแต่ละอย่างก็ค่อนข้างมากอย่างน้อย ประมาณ 1
ช้อนโต๊ะ

ในฤดูแล้งอาหารการกินจะอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากชาวบรูสามารถเพาะปลูกพืชผักได้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งปริมาณน้ำจะลดลงมากจนเกิดเป็นดินดอนที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก ในช่วงนี้ชาวบ้านก็จะทำการเพาะปลูกในพื้นที่ของตัวเอง พืชที่เพาะปลูกก็จะมีหลากหลาย เช่น ถั่วต่าง ๆ ข้าวโพด แดง พัก ผักต่าง ๆ ฯลฯ ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงที่ลดลงทำให้ชาวบรูสามารถทำประมงจับปลาได้มากขึ้นอีกด้วย ในแต่ละวันหลังเพาะปลูกเสร็จชาวบ้านก็จะออกหาอาหารทั้งพืชผักและสัตว์ต่าง ๆ บริเวณริมแม่น้ำโขง เช่น ปู กุ้ง หอย แมลงต่าง ๆ ในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะหาปลาได้มากเนื่องจากปริมาณน้ำน้อยและไหลไม่แรงทำให้จับปลาได้ง่ายขึ้น

4.1.4 บุคคลและสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

4.1.4.1 บุคคลสำคัญ

1) หลวงปู่ชม เจ้าอาวาสวัดภูเขาวง

เป็นพระนักพัฒนาของหมู่บ้านท่าลั้งที่ชาวบ้านให้ความเลื่อมใสศรัทธาอย่างมาก เป็นผู้ริเริ่มสร้างศาลาวัดและทำใหรรอยพระพุทธบาทเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป อีกทั้งยังเป็นคณะกรรมการและที่ปรึกษากิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่ชาวบ้านจัดขึ้น ทั้งที่จัดขึ้นเองและร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนบ้านท่าลั้งในการสอนศีลธรรมให้กับเด็กนักเรียนทุกวันศุกร์อีกด้วย

2) นายวอน ฟังป่า หมอพิธีกรรม

เป็นผู้ทำหน้าที่หมอพิธีกรรมเกี่ยวกับปู่ตาหรือเฮียง ชาวบรูเรียกว่า “ตาละโบ” จะเป็นผู้สื่อสารบอกกล่าวกับปู่ตาหรือเฮียงได้เพียงคนเดียว ถ้ามีเรื่องอะไรก็จะไปบอกกล่าว เช่น เวลามีคนขังนอนมาอยู่ในหมู่บ้าน หรือคณะนักศึกษามาพักอาศัยชั่วคราวก็ให้ช่วยดูแลรักษา หรือเวลาจะทำบุญจัดงานก็จะไปบอก “ถ้าไปบอกไปกล่าวก็จะบอกให้รักษาลูกบ้านให้อยู่ดีมีแสง บ่ให้เป็นหยัง บ่ให้ตีกันทะเลาะวิวาทกัน แต่ว่าในบ้านบ่เป็น มีแต่คนอื่นมาตีกันอยู่ที่นี่ มาอาละวาดบ้านเรา”

“ตาละโบ” ตามปกติจะสืบทอดกันโดยทางสายเลือด จะมีตาละโบหนึ่งคนแล้วก็มีรองอีกหนึ่งคน ถ้าคนเดิมจะลาออกก็ต้องไปบอกกล่าว แล้วก็ต้องหาใหม่หรือถ้ามีความจำเป็นก็สามารถเลือกตาละโบคนใหม่ได้โดยการเสี่ยงทาย ใช้ไม้ประบกกันแล้วดิลง ถ้าหงายหนึ่งอัน คว่าหนึ่งอันครบ 3 ครั้ง แปลว่า รับ ถ้าค่าหรือหงายทั้งสอง แปลว่า ไม่รับ ไม่เอาคนนั้น ตอนเลี้ยงไปเลี้ยงทั้งบ้านที่ศาลเฮียง ตอนเลี้ยงก็ต้องจำบอกข้าวดำ ข้าวแดง ข้าว ปลาเหมือนพวกเรากินนี้แหละ

ใส่กระทงหน้าวัด ไปบอกไปกล่าว พอเห็นลูกหลานมาก็ใจชื่นเหมือนเรานี้แหละ “เฮาบ่ทิ้งนับถือเพิ่น เพิ่นกะถือเฮา ถ้าเฮ็ดผิดเพิ่นกะสู้จักโลด ถ้าไปบอกก็เฮา บ่หาว่าต้องไปโรงพยาบาลหาแพทย์หาหมอ ถ้าแม่นเพิ่นได้ละ ผู้ใดผิดมันกะเอาโลด”

3) นายแพง แก้วใส หมอยาสมุนไพรและหมอลำกลอน

เป็นผู้ที่มีความสามารถหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นหมอยาสมุนไพร หมอลำกลอน หมอลำผญา ผู้แต่งเพลงบรูทั้งเนื้อร้องและทำนอง มีทั้งบทเพลงที่ให้คติเตือนใจ สอนลูกหลาน บทเพลงบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชาวบรู บทเพลงจีบสาว ฯลฯ โดยได้จัดแสดงในงานสำคัญ ๆ ของจังหวัดหลายครั้ง เช่น การแสดงวิถีชีวิตของชนเผ่าบรูที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมและรู้จักกับชนเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลฯ นายแพง แก้วใส ได้นำภูมิปัญญาการต้มยาสมุนไพร และการแสดงศิลปวัฒนธรรมหมอลำของชาวบรูไปเผยแพร่และจัดแสดงในงาน ทำให้ชาวบรูบ้านท่าลั้งเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

4.1.4.2 สถานที่สำคัญ

1) ศาลาริมโขง

เป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของหมู่บ้านท่าลั้ง เนื่องจากเป็นจุดชมบั้งไฟพญานาคซึ่งชาวบ้านแถบลุ่มน้ำโขงจะมีความเชื่อว่าในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรงกับวันออกพรรษา พญานาคจะแสดงอิทธิฤทธิ์ด้วยการพ่นลูกไฟให้เห็นเป็นปรากฏการณ์ทุกปี หมู่บ้านที่อยู่บริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงหลายแห่งจะจัดเตรียมสถานที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมบั้งไฟพญานาคกันเป็นจำนวนมาก รวมทั้งหมู่บ้านท่าลั้งด้วยโดยศาลาริมโขงซึ่งเป็นศาลาประจำหมู่บ้านท่าลั้งเป็นจุดที่สามารถมองเห็นบั้งไฟพญานาคได้ชัดเจนที่สุด ในช่วงเทศกาลก็จะมียกท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านมากพอสมควร นอกจากนี้ ศาลาริมโขงยังเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยเป็นทั้งที่ประชุมของหมู่บ้าน เป็นสถานที่จัดการแสดงให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบรู เป็นจุดนัดพบของชาวบ้าน ฯลฯ

2) ศาลเชียง/ปู่ตา

เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านท่าลั้ง ชาวบรูบ้านท่าลั้งได้สร้างศาลนี้ขึ้นมาเพื่อให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ชาวบรูเรียกว่า “เชียง” ส่วนชาวอีสานจะเรียกว่า “ปู่ตา” ได้สถิตย์อยู่และช่วยปกป้องคุ้มครองรักษาชาวบรูให้อยู่รอดปลอดภัย มีชีวิตที่ดีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยชาวบรูจะร่วมกันทำพิธีบวงสรวงเชียง/ปู่ตา ปีละ 1 ครั้ง ณ ศาลแห่งนี้ พร้อมกับเครื่องบวงสรวงของเช่น ไหว้ตามประเพณี และจะมีตาละโบหมอพิธีกรรมเป็นสื่อกลางในการติดต่อ เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นขวัญกำลังใจของชาวบรูบ้านท่าลั้งในการดำเนินชีวิตต่อไปตลอดทั้งปี

3) รอยพระพุทธรูป วัตถุเขาวง

รอยพระพุทธรูป วัตถุเขาวงนี้ หลวงปู่ชม เจ้าอาวาสวัดคนปัจจุบันเป็นผู้ค้นพบและก่อสร้างศาลาวัดขึ้นมากรอบรอยพระพุทธรูปนี้ไว้ โดยเป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทั้งชาวบรูและผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านต่างพากันมากราบไหว้บูชา เพื่อความสิริมงคลแก่ตนเอง

4) ห้วยท่าลั้ง

ห้วยท่าลั้ง เป็นสายน้ำขนาดเล็กที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบรูบ้านท่าลั้งมาหลายชั่วอายุคน โดยเป็นทั้งแหล่งอาหาร น้ำดื่ม และมีความเชื่อเกี่ยวกับลำห้วยนี้ว่าเคยเป็นทางผ่านของพญานาค เพราะเป็นทางน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง บริเวณตอนบนของลำห้วยท่าลั้งชาวบ้านได้ทำฝายกั้นน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งน้ำแห่งนี้ไม่เคยแห้งขอด ชาวบ้านได้ใช้น้ำจากลำห้วยนี้ทั้งกิน ดื่ม และหาอาหาร วิถีชีวิตของชาวบรูจึงมีความผูกพันกับลำห้วยนี้มาก

4.2 เศรษฐกิจของหมู่บ้าน

4.2.1 การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ

4.2.1.1 ที่ดินทำกินในอดีต

พื้นที่ทำกินของชาวบ้านท่าลั้งในอดีตสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากชาวบรูหาเลี้ยงชีพอยู่กับธรรมชาติ หาของป่าล่าสัตว์บนภูเขา มาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเพิ่งจะมาเรียนรู้อาชีพเพาะปลูกและประมงในระยะเวลาประมาณ 50-60 ปีมานี้เอง จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่า หลังจากที่ข้ามแม่น้ำโขงมาอาศัยอยู่ฝั่งไทยแล้ว ชาวบรูจะอาศัยอยู่บนภูเขา และมีการอพยพโยกย้ายที่อยู่ไปเรื่อย ๆ ตามแหล่งอาหารและผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก โดยจะสร้างกระต๊อบเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว ไม่สร้างบ้านถาวร และตัดไม้ถางป่าเพื่อเพาะปลูก หลังจากนั้นเมื่อแหล่งอาหารไม่เพียงพอ ผลผลิตลดลง ดินเสื่อมสภาพก็จะย้ายที่อยู่ไปที่อื่น โดยชาวบรูจะไม่หมุนเวียนกลับมาที่เดิมอีก

เมื่อตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งแล้ว ชาวบรูแต่ละครอบครัวก็มีการจับจองพื้นที่เป็นของตนเอง ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า

“แต่ก่อนนี้ คนบ่หลาย มีบ่ก็ครอบครัว ที่ดินกะบ่มีเจ้าของ ไผ
อยากได้ตรงได้กะไปฟันไปถางเอา สมัยพ่อแม่นี่ลำบาก แต่ก็เป็นป่าทึบมี
แต่ต้นไม้ กะเอามิคไปฟันไปตัดเอา จนเตียน แล้วกะจั่งสร้างบ้านเฮ็ดเฮือน
เฮ็ดนา พอได้ข้าวมาสู่ลูกกิน ลูกกะหลาย 10 คน กะลำบาก แต่กะพออยู่พอ
กินกันอยู่ แต่ก็ของกินยังหลาย หาหยังกะได้กิน พ่อเพิ่นหากินเก่งไปหาหย
นก ยังหยังกะได้กิน หาปลากะเก่งแต่ก็มีแต่ปลาโตใหญ่ ๆ จับมากะพอได้
ขาย โตละ 5 บาท 10 บาท พอได้มีเงินเก็บมาซื้อควายมาไว้ไถนา ”

(ยายทุม 2552)

ชาวบ้านอีกคนหนึ่งเล่าเพิ่มเติมว่า แต่ก่อนชาวบรูยังไม่รู้จักวิธีการ
เพาะปลูก ก็ได้เรียนรู้จากคนอีสาน ทำให้ปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ได้หลายอย่าง แต่เดิมไม่มีที่นามีแต่
ป่าและภูเขา ชาวบ้านก็ต้องถางป่าบนภูเขาและขุดดินถมที่เอาเองจึงได้ที่ดินสำหรับเพาะปลูก ต่อมา
ทางการประกาศพื้นที่เขตอุทยานฯ และป่าสงวน ห้ามไม่ให้ชาวบ้านถางป่า ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพ
ลงมาจากภูเขาและมาตั้งหมู่บ้านท่าล้งในปัจจุบัน มีการอนุญาตให้ถางป่าบางส่วนสำหรับเป็นที่ดิน
ทำกินได้ โดยให้ขึ้นทะเบียนเสียภาษีดอกหญ้า (ภาษีบำรุงท้องที่ ภบท.4) แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลาน
หินกว้างทำให้เป็นอุปสรรคในการเพาะปลูกอย่างมาก ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า

“ขุดเอาเอง ไปขอนำภูมิอยู่กับนา ถือภูมิ ป่านเอาใหม่ ถางเอา
เองเบ็ด เดี่ยวนี้กะเป็นไผ่เป็นหยังเบ็ด เบ็ดแล้วดินเดี่ยวนีกะเบ็ดแล้ว ของ
ดินบ่แมนดิน ดินมันมีแต่หิน เป็นหินเบ็ด มาดกหม่องเฮ็ดกินนี้ละมีดิน
แทน กะเจาะจิมเฮ็ดนำหมูนั่นละ พื้นที่บ่ดี”

“เพิ่นกะขึ้นทะเบียนเสียดอกหญ้าดอกยุงให้ กะเลยเฮ็ด กะถือผี
ถือภูมินำหมูนั่น ยามเฮ็ดกะจำ ยามเข้าบ้านเข้าเมือง กะปั่นข้าวปั่นน้ำให้เพิ่น”

(ลุงเคน 2552)

4.2.1.2 ที่ดินทำกินในปัจจุบัน

ชาวบรูอพยพจากฝั่งลาวมาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณหมู่บ้านท่าล้งเมื่อ
ประมาณ 100 ปีมาแล้ว และจับจองพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยและทำมาหากินตั้งแต่อดีต
เรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2534 ทางการได้ประกาศให้เขตพื้นที่หมู่บ้านท่าล้งเป็น
เขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และมีการจัดสรรการใช้ที่ดิน โดยจำกัดขอบเขตการใช้ที่ดินของ

ชาวบ้านบางส่วน ซึ่งทำให้ชาวบ้านสูญเสียที่ดินส่วนหนึ่งที่เคยเป็นที่ทำกินไป อีกทั้งชาวบ้านท่าลั้ง ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในการได้รับโฉนดที่ดินในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เพียงแต่มีสิทธิในการใช้พื้นที่เพื่อทำกินและอยู่อาศัย โดยได้รับบัตรเหลืองที่แสดงอาณาเขตพื้นที่ของตนเท่านั้น

พื้นที่ในบริเวณหมู่บ้านท่าลั้งส่วนใหญ่ยังปกคลุมไปด้วยป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายตามฤดูกาลและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านท่าลั้งและหมู่บ้านใกล้เคียง ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านด้านหนึ่งอยู่ติดกับภูเขา ส่วนอีกด้านหนึ่งติดกับแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแหล่งหาปลาที่สำคัญมากที่สุดของชาวบ้านท่าลั้ง และยังมีการสูบน้ำในแม่น้ำโขงมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งในฤดูแล้งเมื่อระดับน้ำในแม่น้ำโขงลดลงก็จะกลายเป็นพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกอย่างมาก

นอกจากนี้ยังมีลำห้วยท่าลั้งที่เกิดจากน้ำบนภูเขาไหลมารวมกันผ่านหมู่บ้านท่าลั้งและไหลลงสู่แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์และมีความสำคัญมากของหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค ปัจจุบันมีการสร้างฝายกั้นน้ำบริเวณห้วยท่าลั้งและทำประปาหมู่บ้านต่อน้ำจากลำห้วยมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งยังมีตำนานเรื่องเล่า ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวบรู ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำแห่งนี้เกิดขึ้นมากมาย

การจัดสรรที่ดินของชาวบรูบ้านท่าลั้งในปัจจุบัน แบ่งออกเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 30 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 480 ไร่ โดยทำนาปีละ 1 ครั้ง การจัดสรรพื้นที่ทำกินแบ่งตามระบบเครือญาติโดยจะมีการมอบให้เป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านมีจำนวนเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่ทำกินแต่ละครอบครัวมีขนาดลดลงเรื่อย ๆ

4.2.2 การทำมาหาเลี้ยงชีพ

4.2.2.1 การทำมาหาเลี้ยงชีพในรอบปี

ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนมกราคม จะมีการทำนา ทำสวนมันสำปะหลัง ปลูกพริกและถั่วเล็กน้อย จากนั้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ชาวบ้านจะกันมัน พักมันสำปะหลัง และปลูกข้าวโพด ถั่ว ผักบัว ฯลฯ นอกจากนี้ พบว่าคนที่ไม่มีความรู้จะทำอาชีพหาปลา สานกระติบข้าว และรับจ้างทั่วไป สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงปฏิทินการทำมาหาเลี้ยงชีพตลอดปีของชาวบรูบ้านท่าล้ง

เดือน กิจกรรม	มกราคม- กุมภาพันธ์	มีนาคม- เมษายน	พฤษภาคม- มิถุนายน	กรกฎาคม- สิงหาคม	กันยายน- ตุลาคม	พฤศจิกายน- ธันวาคม
ทำนา	นำข้าวขึ้น ยุ้ง		เตรียมดิน หว่านกล้า	ไถ คราด ปักดำ	ใส่ปุ๋ย	เก็บเกี่ยว
ทำสวน	เตรียมดิน หว่านเมล็ด เพาะปลูก	ดูแลรักษา ใส่ปุ๋ย	เก็บเกี่ยว ผลผลิต			
ทำไร่มัน	เก็บเกี่ยว		เตรียมดิน	←	ดูแลรักษา ใส่ปุ๋ย	→
ล่าปะหลัง	ผลผลิต		เพาะปลูก			
ประมง	←		ตลอดทั้งปี		→	
จักสาน	←		ตลอดทั้งปี		→	

1) ทำนา

ในช่วงฤดูทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกเดินทางไปทำนาแต่เช้าตรู่ ประมาณ 05.00 - 07.00 น. ขึ้นอยู่กับว่าที่นาอยู่ใกล้หรือไกล คนที่นาอยู่ไกลมักจะนัดหมายออกเดินเท้ากันไปเป็นกลุ่มหรือเป็นครอบครัว และนอนค้างแรมที่นาเป็นเวลาหลายวัน หรือบางคนที่มีลูกที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้อยู่บ้านก็อาจจะเดินทางไป-กลับ แต่ถ้าเป็นเด็กที่โตพอจะช่วยตัวเองได้ก็อาจจะให้ไปอยู่กับญาติและกลับมาดูแลเป็นบางครั้งจนกว่าจะทำนาเสร็จ ในเย็นวันศุกร์เด็ก ๆ มักจะติดตามไปช่วยพ่อแม่ทำนาค้างและกลับมาในเย็นวันอาทิตย์

จากการสัมภาษณ์หญิงวัยชราชาวบรูคนหนึ่ง อายุประมาณ 70 ปี (2552) เล่าว่า คนมีลูก 8 คนเป็นชาย 2 คน หญิง 6 คน แต่งงานไปอยู่ข้างนอก 1 คน ส่วนใหญ่แต่งงานมีครอบครัวและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านท่าล้ง เหลือลูกสาวคนสุดท้ายยังไม่ได้แต่งงานเพราะเป็นห้วแม่ และช่วยดูแลแม่ ทำงานบ้าน ทำนา ทำสวน ทำไร่ รวมทั้งเป็นแกนนำกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านในการทำงานต่าง ๆ ช่วยเหลือหมู่บ้าน เวลาออกไปทำนามักจะไปด้วยกัน 2 คน พร้อมทั้งเล่าถึงการนาว่า มีพื้นที่ในการทำนาประมาณ 7-8 ไร่ ซึ่งเป็นส่วนที่เหลือจากแบ่งปันให้ลูกหลานแล้ว โดยจะมีหลานมาช่วยบ้างเป็นครั้งคราว หลังจากที่ลูกหลานทำนาของตัวเองเสร็จแล้วก็จะมาช่วยสลับหมุนเวียนกันไป ที่นาของยายอยู่ใกล้ลำห้วยท่าล้งซึ่งเป็นแหล่งน้ำและแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้านท่าล้ง เมื่อน้ำไม่พอใช้ในที่นาจึงต่อท่อและทำฝายเพื่อนำน้ำเข้ามาใช้ในนา ไร่นาของยายจึงค่อนข้างอุดม

สมบูรณ์เพราะมีน้ำเพียงพอ ส่วนใหญ่ก็จะจ้างคนมาช่วยเนื่องจากตัวเองทำไม่ไหว โดยส่วนใหญ่จะทำนาตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงประมาณเดือนพฤศจิกายน หลังจากนั้นก็จะทำสวน โดยมักจะปลูกถั่ว ฝ้าย ข้าวโพด มันสำปะหลัง และพืชผักสวนครัวอื่น ๆ โดยการทำนา ทำสวนส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำแค่พอกินไม่ค่อยซื้อขาย

ภาพที่ 4.4 ชาวบรูทำนาแบบดั้งเดิม

ในฤดูแล้งจะมีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์มากกว่าฤดูฝน เนื่องจากสามารถทำสวนตรงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงได้และปลาก็จับได้เยอะ แต่ผลผลิตจากนาข้าวกลับมีชาวบ้านบางคนมาแจ้งผู้ใหญ่บ้านเรื่องรายงานภัยแล้งประจำปี ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.) จะให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบกับภาวะภัยแล้ง และผลผลิตต่ำ โดยจะได้รับความช่วยเหลือไร่ละ 200-400 บาท ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่า ปีที่แล้วก็มีหลายครอบครัวที่ประสบภัยแล้ง ไร่นาปลูกข้าวไม่ได้ผลเพราะขาดน้ำ โดยปีนี้คาดว่าจะมีมากกว่าปีที่แล้วเพราะฝนไม่ค่อยตก น้ำในแม่น้ำโขงก็น้อย มีชาวบ้านมาแจ้งซื้อแล้วประมาณ 10 กว่าคน

2) ทำสวน

หลังจากเสร็จจากงานทำนาแล้วระหว่างเดือนมกราคม ถึงพฤษภาคม ชาวบ้านจะทำสวนปลูกถั่ว ฝ้าย ข้าวโพด มันสำปะหลัง และพืชผักสวนครัวอื่น ๆ โดยพื้นที่ในการทำสวนส่วนใหญ่จะอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ปริมาณน้ำลดลงในฤดูแล้ง จนกลายเป็นพื้นที่ดินตะกอนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ชาวบ้านจะมีการแบ่งเขตกันโดยจับจองกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ไม่ได้มีการปักเขตแดนที่ชัดเจน โดยชาวบ้านจะรู้กันเองว่าตรงไหนเป็นที่ของใคร ชายฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณบ้านท่าลั้งในปัจจุบัน เป็นเขตพื้นที่ของชาวบ้านตามุยซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดต่อกันเนื่องจากเดิมหมู่บ้านตามุยเคยตั้งอยู่ที่บ้านท่าลั้งในปัจจุบัน แต่ได้อพยพออกไป แต่พื้นที่ทำกินก็ยังคงจับจองไว้และมาทำสวนบริเวณดังกล่าวทุกปี ส่วนพื้นที่ทำสวนของชาวบ้านท่าลั้งก็อยู่ถัดขึ้นไปตามลำน้ำโขง ชาวบ้านต้องเดินทางไปไกลพอสมควรและส่วนใหญ่พื้นที่จะอยู่ใกล้ ๆ กัน เวลาไปทำสวนส่วนมากก็จะเดินไปด้วยกันหลายคน ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่อาหารการกินอุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชผักได้หลายชนิด และจับปลาได้มาก นอกจากนี้ยังมีอาหารหลากหลายที่สามารถหาได้บริเวณริมฝั่งโขง เช่น หอย ปู กบ เขียด อีงอ่าง แมลงต่าง ๆ ฯลฯ

3) เข้าป่า

ภาพที่ 4.5 เด็กชาวภูเก็บเห็ดที่ขึ้นตามฤดูกาล

ภาพที่ 4.6 เด็กชาวยุทธหาหน่อไม้ในป่า

ภาพที่ 4.7 ชาวบ้านตัดหนามเตย

ในช่วงที่ผู้วิจัยอยู่ในสนามพบว่า ชาวบ้านทำสิ่งมีชีวิตที่เรียบง่าย กินง่าย อยู่ง่าย อาหารที่ชาวบริโกลส่วนใหญ่จะหากินแบบมือต่อมือและขึ้นอยู่กับฤดูกาล แหล่งอาหารจะมีทั้งในป่า ในลำห้วยท่าล้ง ในแม่น้ำโขง ถ้าหาไม่ได้หรือไม่มีเวลาก็จะไปซื้อที่ร้านค้าหรือรถขายกับข้าวที่จะเข้ามาขายในหมู่บ้านทุกวันในตอนเช้าและเย็น อาหารที่ชาวบริโกลกินในป่าตามฤดูกาลตลอดทั้งปี มีดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงอาหารป่าตามฤดูกาลที่ชาวบริโกลรับประทานตลอดทั้งปี

เดือน	อาหารป่าตามฤดูกาล
มกราคม-พฤษภาคม	ไข่มดแดง ผักหวาน
มิถุนายน-ตุลาคม	หน่อไม้
กันยายน	เห็ดระโงก เห็ดไผ่ (3 วันหมด)
ตุลาคม-พฤศจิกายน	เห็ดบด(เห็ดขอน) เห็ดปลวก
ธันวาคม	เห็ดไผ่ (ออกรอบสองแต่ไม่เยอะ)

ชาวบริโกลจะช่วยกันหาอาหารทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ไม่ได้แบ่งหน้าที่กันชัดเจน ผู้หญิงจะนิยมเข้าไปหาอาหารป่า จับกุ้ง ฮวก(ลูกกบ) กบ ปู หอย ส่วนผู้ชายมักจะออกหาปลาในแม่น้ำโขง หรือลำห้วยท่าล้ง พบว่า ชาวบริโกลบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก อาหารส่วนใหญ่ที่ชาวบริโกลกินบ่อยคือ ส้มตำ และจะมีกับข้าวมีอยู่ 1-2 อย่าง เช่น ในช่วงเดือนกรกฎาคมซึ่งเป็นฤดูกาลที่มีหน่อไม้มาก ผู้วิจัยพบว่า อาหารหลักคือ แกงหน่อไม้ และหมกหน่อไม้ ซึ่งจะกินกันเกือบทุกบ้านและเกือบทุกมือ

ในฤดูฝนหน่อไม้จะมีเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจะเข้าไปเก็บหน่อไม้มาเป็นอาหารและส่วนที่เหลือจะนำมาคองใส่ถุงเก็บไว้กินในยามอาหารขาดแคลนหรือขายให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน วิธีการคองหน่อไม้ของชาวบ้านคือ นำหน่อไม้มาปอกเปลือก แล้วล้างด้วยน้ำฝนให้สะอาด ซึ่งจะต้องใช้น้ำฝนเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วหน่อไม้จะละ จากนั้นนำไปต้มให้สุก ใส่ถุงรัดด้วยหนังยางแล้วแขวนไว้ใต้ถุนบ้าน ขายในราคาถุงละ 15 บาท

ผักหวาน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำไปขาย ไม่ค่อยบริโภคเองเนื่องจากราคาดี ขายได้กิโลกรัมละ 100-150 บาท ส่วนเห็ดต่าง ๆ ก็ขายได้ราคาดีโดยจะมีราคาแตกต่างกันแล้วแต่ชนิดของเห็ด เช่น เห็ดระโงกขายราคากิโลกรัมละ 30 บาท ส่วนใหญ่การซื้อขายจะมีคนมารับซื้อจากชาวบ้านและมักจะนำไปขายต่ออีกทอดหนึ่งในราคาที่สูงกว่า ชาวบ้านทำสิ่งส่วนมากจะไม่นำไปขายเองนอกหมู่บ้าน

เตยหนาม มีตลอดปี ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปตัดมาสานเสื่อในช่วงที่ว่างจากภารกิจงานต่าง ๆ การสานเสื่อเตยจะมีหลายขั้นตอนตั้งแต่ ตัดต้นเตยนำมาเอาหนามออก แบ่งเป็นสองส่วนแล้วนำไปรีด จากนั้นนำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำมรีดอีกครั้งจนอ่อนตัวจึงจะนำมาสานได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะชอบซื้อไปใช้เพราะมีความนิ่มกว่าเสื่อทั่วไป ราคาจะขึ้นอยู่กับขนาดของเสื่อตั้งแต่ 200-600 บาท

4) หาปลา

ภาพที่ 4.8 ผู้ปกครองพาเด็กชาวบรูหาปลาในแม่น้ำโขง

ภาพที่ 4.9 วิธีชีวิตการหาปลาของชาวบรู

ลักษณะการจับปลาของชาวบ้านท่าลั้งเป็นแบบเพื่อยังชีพ หาเข้ากินค่า และพึ่งพาอาศัยกัน ชาวบ้านสามารถจับปลาในแม่น้ำโขงได้เกือบตลอดทั้งปี แต่ปริมาณปลาที่จับได้จะมีมากน้อยตามฤดูกาล ฤดูฝนน้ำปริมาณน้ำมากและกระแสน้ำแรงจึงจับปลาได้น้อย ส่วนฤดูแล้งประมาณเดือนมกราคมถึงพฤษภาคมปริมาณน้ำลดลงจึงจับปลาได้มากขึ้น ดังที่ลุงวอน ผู้อาวุโสชาวบ้านบอกว่า “ยามแล้งมะลิได้นั่ง ข่อยกะบ่ได้นั่ง มันมีหม่องใส่มองหลาย นี่มันบ่มีหม่องใส่มองน้ำหลาย ยามแล้งไคหน่อยูดอก” หมายถึง ในฤดูแล้งแทบไม่ได้พักเลย ออกไปใส่มองตลอด เพราะว่าปลาเยอะ มีที่ใส่มองคือ อุปกรณ์ดักจับปลา มีลักษณะเป็นตาข่ายและมีหุ่นลอยน้ำเพื่อให้สังเกตเห็นได้ง่าย

ตอนเช้าหรือเย็นชาวบ้านมักจะออกไปหาปลาหรือกุ้งในแม่น้ำโขง ลำห้วยท่าลั้ง หรือฝายของหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงจะไปจับกุ้งบริเวณที่น้ำตื้น ๆ ได้แก่ ฝาย หรือริมฝั่งแม่น้ำโขง ส่วนผู้ชายมักจะออกหาปลาในแม่น้ำโขงโดยนั่งเรือยนต์ เด็กผู้ชายที่โตประมาณก็จะไปช่วยพ่อหาปลาในน้ำลึกด้วย ส่วนเด็กผู้ชายที่ยังเล็กอยู่ก็จะพายเรือหาปลาและริมฝั่งโขง บางครั้งถ้าไม่สามารถออกเรือได้ก็จะหาปลาตามลำห้วยท่าลั้ง หรือฝายแทน อุปกรณ์ที่ใช้หาปลาส่วนใหญ่เป็นแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านทำเอง ได้แก่ เบ็ด แห อวน ไช มอ ง สวิง เป็นต้น

ผู้หญิงชาวบ้านท่าลั้งมักจะนัดหมายไปหากุ้ง ปู ลูกอ๊อด หอย โดยมักจะไปกันประมาณ 2-4 คน และส่วนใหญ่จะมีเด็ก ๆ ติดตามไปด้วย ซึ่งเด็ก ๆ ก็จะช่วยงานได้หลายอย่าง เช่น ช่วยจับปลา จับกุ้งลงใส่ถัง หิ้วถังติดตาม ฯลฯ ผู้วิจัยสังเกตเห็น เด็กระดับชั้น ป.2 และ ป.3 สามารถพายเรือลำใหญ่ไปในแม่น้ำโขงเพื่อหาปลาได้อย่างชำนาญคล่องแคล่ว โดยมีคนนั่งไปในเรือด้วยอีก 3 คน เด็กคนหนึ่งคัดท้ายเรือและอีกคนหนึ่งพายอยู่ด้านหัวเรือ เด็กทั้งสองคนรู้จักวิธีการบังคับเรือ วิธีการหาปลา การจับกุ้ง โดยเรียนรู้จากพ่อแม่ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งเด็กจะมีความสุขสนุกสนานมาก และซึมซับเรียนรู้วิธีการยังชีพต่าง ๆ จากการปฏิบัติจริง ๆ

นอกจากนี้ หลังเวลาโรงเรียนเลิก พบว่า เด็กนักเรียนระดับชั้น ป.2-6 โดยเฉพาะเด็กผู้ชายมักจะออกไปหาเหยื่อพวกไส้เดือนมาใส่เบ็ดแล้วนำไปปักไว้ตามจุดต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็ก ๆ ชอบมาก เวลาที่ได้ปลาก็จะรู้สึกดีใจและภาคภูมิใจ จากการสอบถามเด็กทำให้รู้ว่าบางมือปลาที่จับได้นั้นคืออาหารอันโอชะของเด็ก ๆ แต่บางมือที่จับปลาไม่ได้ และพ่อแม่ก็ไปทำนาไม่มีเวลาหาอาหาร เด็ก ๆ ก็จะได้อินอาหารตามแต่จะหาได้ในมือนั้น เช่น ส้มตำ น้ำพริก ลวกผัก หรือไปซื้อที่รถขายของหรือร้านค้า เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า อาชีพหลักของชาวบ้านท่าลั้งคือ หาปลา ขายปลา ปลาที่จับได้ในแม่น้ำโขงมีหลายชนิด ได้แก่ ปลาเผาะจะมีมากที่สุด ราคาประมาณ 40 บาท/กิโลกรัม ปลาเค็งหรือปลาลัง ราคา 120-150 บาท/กิโลกรัม เป็นต้น ส่วนใหญ่แม่น้ำโขงจะตื้น จึงไม่ค่อยมีปลาน้ำลึก

เช่น พวกปลาบึก จะมีจับได้บ้างที่หมู่บ้านเวินบึกซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวบรูเหมือนกันและเป็นญาติพี่น้องกันกับหมู่บ้านท่าลั้ง การจับปลาก็จะแล้วแต่ฤดูกาล ถ้าเป็นฤดูฝนประมาณช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนจะจับได้น้อย เนื่องจากน้ำจะแรงมาก แต่ถ้าฤดูร้อนจะจับได้มาก ถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน พอว่างจากการจับปลาจึงจะขึ้นภูเขาหาของป่ามากินและขายบ้าง

5) จักสาน

การจักสานเป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชาวบรูบ้านท่าลั้งที่มีการสืบทอดกันมายาวนาน เครื่องจักสานได้แก่ กระติบข้าว หวด อุปกรณ์จับปลา เช่น ไซ ข้องไล่ปลา การสานกระติบข้าวจะมีลวดลายเฉพาะที่มีความละเอียดปราณีตและสวยงามมาก กลายเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้านท่าลั้ง ไม้ที่ใช้สานกระติบคือ ไม้สังผาและไม้เสียว ซึ่งปัจจุบันหาได้ยาก ชาวบรูบอกว่าปัจจุบันต้องไปเอาไม้มาจากทางฝั่งลาว เนื่องจากฝั่งไทยหายาก นอกจากนี้ ยังพบว่ามีคนจากภายนอกเข้ามาสั่งทำเป็นจำนวนมาก และมีบางคนมาสั่งทำเป็นพิเศษโดยทำเป็นอุปกรณ์ในการเล่นไฮโลลักษณะคล้ายฝากระติบข้าว แต่มีการดัดแปลงรูปทรงให้มีความสวยงามและเหมาะกับการใช้งานเพื่อนำไปขายต่อแถบชายแดนไทย-กัมพูชา ชาวบ้านบางคนคิดว่าทำคนเดียวไม่ทันก็จะชักชวนเพื่อนบ้านหรือคนสนิทกันมาช่วยทำอีกแรง โดยทำคนละขั้นตอน คนหนึ่งเหลาไม้ จักตอก คนหนึ่งทำหน้าที่สาน มีวิธีการทำที่ละเอียดมาก หลายขั้นตอน ต้องใช้ความชำนาญสูงและใจเย็น ปัจจุบันมีคนสานกระติบได้ไม่กี่คน ส่วนใหญ่เป็นรุ่นสูงอายุประมาณลูวอน ส่วนเยาวชนและวัยกลางคนสานไม่เป็นแล้ว “บ่มีไผมาเฮ็ดต่อแล้ว เดียวนี้เค้ากะหาเงินสบายแล้ว” (ลูวอน 2552)

เนื่องจากกระติบข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ไปแสดงการสานกระติบให้แก่คนภายนอกดูในงานต่าง ๆ หลายงาน เช่น งานจัดแสดงผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่น ณ จังหวัดอุบลราชธานี ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า

“ผู้หญิงจะเป็นคนสาน ส่วนผู้ชายเป็นคนเหลาไม้ ลายที่จะสานก็ไปคิดกันที่นู่น คนมาดูเค้าถามว่ามีเครื่องจักรทำหรือเปล่าทำไมมันเสมอกัน แต่พอมาดูก็เห็นแต่พร้ากับไม้ ก็เหลาไม้ให้ดู เค้าก็เชื่อ เจ้านายเค้าก็ให้ไปฝึกคนอื่นทางยโสธร ทางอื่นหลายครั้งอยู่ ความเร็วก็จะสู้บ้านอื่นไม่ได้หรอก แต่ถ้าความสวยไม่สู้บ้านท่าลั้ง ลวดลายการสานก็อาจจะเหมือนกัน แต่ความละเอียดในการเย็บจะต่างกัน ตอนไปจัดแสดงในงานก็มีพวกครูมาดูขั้นตอนการทำ แต่ว่าทำไม่ได้เพราะว่าต้องใช้ความอดทนสูง จักตอกต้องเสมอกัน ค่อย ๆ ทำ ค่อย ๆ ลูบต้องใจเย็น”

ภาพที่ 4.10 ชาวบรูจักสานกระบี่ข้าว

ภาพที่ 4.11 เด็กชาวบรูเรียนรู้วิธีจักสานจากวิทยากรท้องถิ่นชาวบรู

6) รับจ้าง

ชาวบรูที่ไม่มีพื้นที่ทำกิน ไม่มีที่นา หากไม่มีความรู้ในการจักสาน ส่วนใหญ่ก็จะทำอาชีพรับจ้างเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเอง โดยจะมีทั้งที่ออกไปทำงานรับจ้างข้างนอกทั่วไปแบบเข้าไปเย็นกลับ หรือบางคนก็ไปทำงานที่อื่นและจะกลับมาในช่วงเทศกาลหรือจัดงานสำคัญในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน เช่น รับจ้างทำนา ถอนกล้า ทำสวน ทำไร่ ไล่ปูย

ๆ เมื่อว่างจากงานรับจ้างก็จะออกหาปลาในแม่น้ำโขงหรือบางครั้งก็ข้ามฝั่งไปหาปลาหรือของป่าในฝั่งลาว

ชาวบางคนคิดว่าการไปทำงานไกล ๆ ไม่ได้ทำให้มีเงินเก็บเพราะค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มาก ผู้ที่บ้านตัวเองไม่ได้เพราะไม่ต้องซื้ออะไร ของกินก็มีอยู่ตามธรรมชาติ ลุงวอน (2552) เล่าถึงลูกชายของตนเองว่าไปทำงานขายอาหารที่กรุงเทพฯ ก็ไม่มีเงินเหลือเก็บ เพราะว่ามีค่าใช้จ่ายมากทั้งค่าเช่าบ้าน ค่าอาหารที่ต้องซื้อกิน ค่าเดินทาง ไม่เหมือนทำงานอยู่บ้านไม่ได้ใช้จ่ายอะไร อาหารก็ไปหากินตามธรรมชาติ ยกตัวอย่างลูกเขยของตนที่ขับรถจักรยานยนต์ขายกับข้าวอยู่ในหมู่บ้าน ไม่ได้ใช้จ่ายอะไร ก็มีเงินเหลือพอเก็บ

4.2.3 แหล่งท่องเที่ยวและโฮมสเตย์

4.2.3.1 แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านท่าลั้ง

หมู่บ้านท่าลั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติหลายแห่ง เนื่องจากอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติทำให้มีสภาพป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ปัจจุบันมีโครงการจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนให้หมู่บ้านท่าลั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรมหมู่บ้านท่าลั้ง ซึ่งดำเนินงานโดยศูนย์เพื่อการวางแผนการการท่องเที่ยวและการแก้ไขความยากจนแห่งเอเชียคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โครงการได้สำรวจเส้นทางเดินป่าและแหล่งท่องเที่ยวจุดต่าง ๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน เช่น จุดชมบั้งไฟพญานาค สถานที่ชมทิวทัศน์แม่น้ำโขง น้ำตกภูท่าลั้ง เสาเฉลียงปู่-ย่าผาเจ็ก ผาเมฆ นอกจากนี้ยังมีโครงการขององค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (International Tropical Timber Organization: ITTO) โดยเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านท่าลั้ง เสริมสร้างศักยภาพของชาวบ้านท่าลั้ง จัดประชุมกลุ่มชาวบ้านเพื่อพูดคุยถึงต้นทุนที่หมู่บ้านมีทั้งทรัพยากร ภูมิปัญญาความรู้ ตลอดจนพาชาวบ้านวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และหาแนวทางร่วมกันเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

4.2.3.2 โฮมสเตย์บ้านท่าลั้ง

หมู่บ้านท่าลั้งเริ่มมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ภายหลังจากได้ร่วมมือกับศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนแห่งเอเชีย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสำนักงานบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในหมู่บ้านท่าลั้งเมื่อ ปีพ.ศ. 2551 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการฟื้นฟูอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าของคนไทยหมู่บ้านทำลึ่งให้ดีขึ้นและมีความยั่งยืน โดยผู้ที่มีส่วนร่วมในการผลักดันและเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนคือ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทำลึ่งคนปัจจุบัน คือ นายเสมอ หาริวัร และผู้ใหญ่บ้านคนเก่าซึ่งขณะนั้นยังคงดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านทำลึ่งอยู่ คือ นายสายสมร ลครวงษ์

ปัจจุบันหมู่บ้านทำลึ่งมีกลุ่มสมาชิกโฮมสเตย์ทั้งหมด 6 ครอบครัว โดยมีน้องสาวของผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันซึ่งมีตำแหน่งกรรมการของหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานหลักรับผิดชอบดูแลจัดการโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเดินทางมาพักโฮมสเตย์ในช่วงเทศกาลออกพรรษาเพื่อมาท่องเที่ยวและชมบั้งไฟพญานาค ณ จุดชมบั้งไฟพญานาค บริเวณศาลาริมโขงของหมู่บ้านทำลึ่ง

4.2.4 รายได้ – รายจ่าย

4.2.4.1 รายได้

ชาวหมู่บ้านทำลึ่งมีรายได้หลักจากการอาชีพทำประมงและเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่มันสำปะหลัง เฉลี่ย 20,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนรายได้รองมาจากการจักสาน เช่น สานกระติบข้าว สานหวด สานเสื่อเตย รับจ้างทั่วไป หาของป่ามาขายตามฤดูกาล เช่น เห็ด หน่อไม้ แผลงทับ ผักหวาน เป็นต้น มีรายได้เฉลี่ย 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี นอกจากนี้บางครอบครัวจะมีการเตรียมผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของท้องถิ่นไว้ขาย เช่น หน่อไม้ดอง ลูกกระบก เครื่องจักสานต่าง ๆ ฯลฯ ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านหรือช่วงเทศกาลต่าง ๆ โดยจะเห็นได้จากบางครอบครัวจะมีถุงหน่อไม้ดองแขวนอยู่ใต้ถุนบ้าน และมีลูกกระบกจำนวนมากเทรวมกันไว้ใต้ถุนบ้าน

บางครอบครัวพบว่ามีฐานะยากจนค่อนข้างมาก รายได้ต่อปีต่ำกว่าเกณฑ์จปฐ. ปี 2550 คือ มีรายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ไม่มีที่นาและที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ทำให้ต้องซื้อข้าวกินตลอดทั้งปี คุณภาพชีวิตค่อนข้างต่ำ

จากการสอบถามยายสีและน้ำพยอม ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ทำนาทำสวนอยู่ในหมู่บ้านทราบว่า มีรายได้ประมาณปีละ 10,000 บาท ก็พออยู่ได้ มีเงินทุนหมุนเวียนในครอบครัว แต่ไม่มีเงินเก็บหรือฝากธนาคาร และไม่มีเงินสำรองฉุกเฉิน ถ้ามีเหตุฉุกเฉินก็ต้องขายวัวหรือควาย ลูกสาวยายสีคนสุดท้องเรียนจบปริญญาตรีด้านเคมีและทำงานที่กรุงเทพฯ มา 2 ปีแล้ว ไม่ได้กลับมาบ้าน ลูกบอกว่าอยากเรียนต่อปริญญาโท แต่แม่ไม่มีเงินส่งแล้ว ยายสีบอกว่า “บ่มีเงินเก็บ ธนาคารกะบ่รู้จักดอก บ่คือบ้านที่เค้ามีลูกชาย กะหามาพอได้ใช้” ส่วนใหญ่ยายสีกับน้ำพยอมจะออกไปทำนาทำไร่

ปลูกมันสำปะหลังทั้งหมด 5 ไร่ ปีที่แล้วทำเพียงไร่เดียว ได้กำไร 4,000 บาท ค่าปุ๋ยเคมีราคาค่อนข้างแพงกระสอบละ 1,100 บาท โดย 1 กระสอบจะใส่ได้ 5 ไร่

4.2.4.2 รายจ่าย

รายจ่ายส่วนใหญ่ของชาวบ้านท่าลั้งคือ ค่าอาหาร รองลงมาคือ ค่าไฟฟ้า และค่าสิ่งของเครื่องใช้เนื่องจากแหล่งอาหารตามธรรมชาติมีไม่เพียงพอ และบางครอบครัวไม่มีที่ดินทำกินจึงต้องซื้อข้าว ตลอดจนพืชผักต่าง ๆ และเนื้อสัตว์รับประทาน จากการสัมภาษณ์ชาวบางครอบครัวที่มีที่นาปลูกข้าวพบว่า พื้นที่ปลูกข้าวในปัจจุบันมีน้อยลง เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้น และถูกจำกัดพื้นที่ทำกินโดยอุทยานฯ อีกทั้งสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานหินทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูก บางปีมีผลผลิตไม่เพียงพอก็ต้องซื้อข้าวกิน ส่วนครอบครัวที่ไม่มีที่ดินทำกินฐานะครอบครัวส่วนใหญ่จะยากจนเพราะต้องซื้อข้าวกินตลอดทั้งปี สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยกันทำงานรับจ้าง หารายได้เสริมอื่น ๆ เพื่อนำมาซื้อข้าวกิน

นอกจากนี้ พบว่าหลังจากมีนโยบายกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ชาวบ้านท่าลั้งได้มีการกู้ยืมเงินกันเป็นจำนวนมาก โดยผู้นำหมู่บ้านในช่วงนั้น (คนก่อนปัจจุบัน) บอกกับลูกบ้านว่าสามารถนำเงินก้อนนี้ไปใช้ได้ฟรี ตนสามารถช่วยให้คนในหมู่บ้านไม่ต้องคืนเงิน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเข้าใจผิดแล้วกู้ยืมเงินไปเป็นจำนวนมากโดยไม่ยอมชำระคืนเงินกู้ ในปัจจุบันรัฐบาลก็ยังคงติดตามทวงเงินกองทุนนี้อยู่ แต่ก็ยังไม่มีแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่า เงินที่กู้ยืมมาส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำไปซื้อโทรทัศน์ รถจักรยานยนต์ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือปัจจัยพื้นฐานในวิถีชีวิตของตนเอง

4.3 สังคมและวัฒนธรรม

4.3.1 ความเชื่อและพิธีกรรม

4.3.1.1 ถืฮืต

“ฮืต” เป็นภาษาลาว ซึ่งชนเผ่าลาวนำมาจากคำศัพท์บาลีว่า “จาริตฺต” (อ่านว่า จา-ริต-ตะ) หรือภาษาไทยใช้ว่า “จาริต” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “จาริต” เป็นคำนาม หมายถึง “ประเพณีที่ถือสืบต่อกันมานาน” และประเพณี หมายถึง สิ่งที่มีมาถือปฏิบัติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจาริตประเพณี”

ชาวบรูดั้งเดิมนั้นนับถือฮีดข่ากองหอม ซึ่งเป็นฮีดที่นับถือผี มีประเพณีพิธีกรรมเพื่อบูชาผีหรือเลี้ยงผี ด้วยการฆ่าวัวควายแล้วนำไปเช่นไหว้บวงสรวง แต่ในปัจจุบันได้ยกเลิกการนับถือฮีดดังกล่าวไปแล้วและหันมานับถือฮีดสิบสองคลองสิบสี่ตามแบบประเพณีชาวไทยอีสานและนับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการถือฮีดเหมือนสมัยก่อน จากการสัมภาษณ์ลุงวอน พิงป่า ปัจจุบันอายุ 69 ปี ซึ่งเป็นผู้นำพิธีกรรมของคนบรู ได้เล่าว่า ชาวบรูเลิกนับถือฮีดข่ากองหอมมานานประมาณ 30-40 ปีแล้ว เหตุที่ต้องเลิกนับถือฮีดเพราะว่าสมัยนี้ควายหายาก และมีราคาแพง เวลาทำฮีดฮีดก็ต้องฆ่าควายเพื่อนำไปกราบไหว้ขอขมา ก็เลยเลิกฮีดส่งกลับไปทางฝั่งลาว ให้คนนับถือแทน ซึ่งชาวบ้านเรียกหมู่บ้านนั้นว่า “ปากของ” ทางโน้นเค้าก็ยังถืออยู่ พ่อแม่ก็คิดว่ารุ่นลูกหลานคงจะถือไม่ได้ก็เลยส่งกันไป แต่ก่อนถ้าลูกเขยทำฮีดฮีด เช่น คำว่าพ่อตาแม่ยาย หรือขึ้นบนบ้านพ่อตาแม่ยาย เคาะดีบ้านเรือน ก็ต้องเลี้ยงควาย มิฉะนั้นก็จะเจ็บไข้ได้ป่วย ลุงวอนเล่าว่า เคยเห็นคนที่ทำฮีดฮีด บางทีก็ชักเหมือนจะตาย บางทีก็เกิดผลร้ายกับลูกหลาน มีวิธีแก้ไขโดยการแต่งงานห้า ห้า ประกอบด้วย ดอกไม้ 5 คู่และเทียน 5 คู่ จัดใส่จานหรือพานไปขอขมากราบไหว้และยอมรับผิดก็จะหาย จากนั้นจึงฆ่าควาย 1 ตัวเพื่อเซ่นสังเวย โดยนำมาทำลาบ ก้อย แล้วก็ให้ผีกินและให้ชาวบ้านกินด้วยกันทั้งหมู่บ้าน มาตอนนี้ก็สบายขึ้นที่ไม่ต้องฆ่าควายแล้วเพราะเลิกนับถือฮีดแล้ว แต่ก็มีคนเจ็บป่วยบ่อยกว่าแต่ก่อน

4.3.1.2 เยียงหรือปู้ตา

ภาพที่ 4.12 พิธีบวงสรวงเยียง/ปู้ตาของหมู่บ้านท่าลั้ง

“เชียง” คือ ผิบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์บรู ชาวบรูมีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าเชียงเป็นบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชนเผ่าบรู เมื่อเชียงตายไปแล้ววิญญาณของเชียงก็ยังคงอยู่เพื่อปกป้องรักษาชาวบรูให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงมาจนถึงทุกวันนี้ “เชียง” มีลักษณะคล้ายคลึงกับความเชื่อเรื่อง “ปู่ตา” ของชาวอีสาน ในสังคมอีสาน “ปู่ตา” หมายถึง ผิบรรพบุรุษเหมือนกันแต่เชียงจะมีความหมายลึกซึ้งกว่าในแง่ของการยึดหลักปฏิบัติของเชียงเป็นกฎของหมู่บ้านและยึดถือกันอย่างเคร่งครัดในกลุ่มชาวบรู ปัจจุบันพบว่า ชาวบรูเริ่มใช้คำว่า “ปู่ตา” กันมากขึ้น ทั้งการสื่อสารกับคนภายนอกและภายในกลุ่มตัวเอง โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ๆ ส่วนใหญ่จะเรียก “ปู่ตา”

ชาวบรูจะต้องมีพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้เชียงทุกปี ปีละ 2 ครั้ง เพื่อแสดงความเคารพและขอพร ผู้นำทางพิธีกรรมของชาวบรูเล่าประวัติความเป็นมาของเชียงหรือปู่ตาว่า ชาวบรูนับถือเชียงมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน แต่เกื่อก่อนชาวบรูเลี้ยงเชียงด้วยตาหุง(ลิงลม) ปัจจุบันนี้หายาก ก็เลยเปลี่ยนมาเป็นหมู แต่เชียงไม่กินหมู จึงเปลี่ยนมาเป็นไก่แทน โดยแต่งขันธห้าไปพร้อมไก่ 5 ตัว ใครมีวัวควายก็ให้หักไม้เท้าจำนวนวัวควายที่มีแล้วมาบอกว่ามีวัวควายกี่ตัว มาบอกให้ปู่ตาปกป้องรักษา ชาวบ้านก็จะไปกันหมดทั้งหมู่บ้านทั้งเด็กเล็ก คนโต คนแก่ ส่วนไก่ก็จะเอาไปต้มทั้งตัว แล้วจึงนำไปทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้เชียง หลังจากทำพิธีเสร็จแล้วก็จะนำไก่ต้มดังกล่าวมาประกอบอาหารและตัดแบ่งให้ชาวบ้านได้กินด้วยกันหมดทุกคน จะกินหรือไม่กินก็ได้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านคนหนึ่งเล่าว่า จะทำพิธีเลี้ยงเชียงที่ทุกคนในหมู่บ้านมาร่วมกันปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ก็จะบอกกล่าวเชียงในโอกาสต่าง ๆ เช่น ตอนจะทำนา ถางป่า ทำไร่ ข้าวขึ้นบ้าน เป็นต้น ก็จะบอกกล่าวเชียงเช่นกัน แต่จะทำเฉพาะครอบครัว ซึ่งจะต้องเลี้ยงและบอกกล่าวเชียงก่อนที่จะทำกิจการงานใด ๆ มิฉะนั้นงานก็จะมีอุปสรรค ไม่ราบรื่น

“เชียง” มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบรูเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเสมือนหลักบ้านและเป็นผู้คุมกฎหรือข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับคนในหมู่บ้านทุกประการ กล่าวคือการออกกฎหรือข้อปฏิบัติของหมู่บ้านท่าลั้งจะต้องมีความสอดคล้องและรองรับกับหลักปฏิบัติของเชียง ชาวบ้านทุกคนก็ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เนื่องจากเกรงกลัวอำนาจของเชียง และมีความเชื่อว่าเชียง จะรู้ว่าใครทำผิดและจะแสดงอิทธิฤทธิ์ให้ปรากฏ เช่น อาจทำให้ชาวบ้านหรือลูกหลานเจ็บไข้ได้ป่วย หรือทำให้คนที่ทำความผิดมีอันเป็นไปหรือเจ็บป่วยแล้วแต่ความรุนแรงของความผิด หรือหากเอาความผิดกับผู้ที่ทำผิดไม่ได้ก็อาจลงโทษกับตาละโบแทน เป็นต้น

ข้อปฏิบัติของชาวหมู่บ้านท่าล้งที่ยึดถือตามหลักของ “เยียง”

มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

- 1) ห้ามเผาถ่านหรือตัดไม้ในบริเวณหมู่บ้าน มิฉะนั้นคนในหมู่บ้านจะเดือดร้อน
- 2) ห้ามประพฤติผิดศีลธรรม
- 3) หากจะมีกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรมใด ๆ ที่ไม่ใช่ตามฤดูกาลหรือที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ก็ต้องให้ตาละโบไปแจ้งให้เยียงรับรู้อก่อน
- 4) หากมีคนเข้า-ออกหมู่บ้านซึ่งเป็นคนแปลกหน้า ก็ต้องให้ตาละโบไปแจ้งให้เยียงรับรู้
- 5) การทำนาหรือการเกษตร ถ้าต้องมีการตากถางพื้นที่ต้องไม่ให้เกินเดือนมกราคม และต้องบอกกล่าวให้เยียงรับรู้อก่อน
- 6) หน้าคาหรือวัชพืชห้ามใช้เกี่ยวเกี่ยวเด็ดขาด ถ้าจะตัดก็ให้ใช้พร้าแทน และจะเกี่ยวหน้าคาหรือวัชพืชได้เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วเท่านั้น
- 7) ห้ามไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการนำหลักของเยียงมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย
- 8) ห้ามทำเสียงดังเช่น จุดประทัด หรือถ้าจะจุดก็ต้องทำพิธีบอกกล่าวเยียงก่อน มิฉะนั้นจะทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน หรือเจ็บป่วย

นอกจากนี้ ยังมีนิทานเรื่องเล่าเกี่ยวกับเยียงหรือปู่ตาเล่าสืบทอดกันมาใจความว่า “เยียง” เป็นบรรพบุรุษของชาวบรู ที่มีความกล้าหาญ เกลียวฉลาดและมีความเก่งกาจมากคอยดูแลปกป้องคุ้มภัยชาวบรูให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดมา จนกระทั่งเมื่อเยียงเสียชีวิตไปชาวบรูก็เชื่อว่าดวงวิญญาณของเยียงยังคงสิงสถิตย์อยู่กับพวกตนเพื่อคอยปกป้องคุ้มภัยให้ชาวบรูอยู่อย่างมีความสุขเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ รวมทั้งมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของเยียงเมื่อมีคนฝ่าฝืนข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน จนทำให้ชาวบรูไม่กล้าฝ่าฝืนข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน และได้สร้างศาลไว้บริเวณป่าท้ายหมู่บ้าน เพื่อให้ดวงวิญญาณของเยียงได้สิงสถิตย์อยู่และมีพิธีกรรมเพื่อกราบไหว้ดวงสรวงเยียงทุกปี ความเชื่อนี้ได้บอกเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นตำนานที่ชาวบรูยังคงยึดมั่นอยู่อย่างมั่นคงและใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเด็กชาวบรูให้เป็นคนดีและให้รู้จักเคารพบรรพบุรุษของตัวเอง จากการสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับการสืบทอดการนับถือปู่ตาของชาวบรู บอกว่าก็จะนับถือไปตลอดจนชั่วลูกชั่วหลาน พ่อแม่ก็สอนลูกต่อไปเรื่อย ๆ “กะลือลือ โดนี่ไปตลอดจนสุดลูกหลานกะลือลือคือพ่อแม่บอกสอน ชั่วลูกชั่วหลานกะลือลือกันไปอีก”

4.3.1.3 การนับถือพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 4.13 ชาวบรูเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

เดิมชาวบรูบ้านท่าลั้งจะนับถือผี นับถือฮีด ไม่รู้จักพระพุทธศาสนา จนกระทั่งย้ายมาตั้งหมู่บ้านอยู่ที่บ้านท่าลั้งปัจจุบัน และมีพระสงฆ์ธุดงค์ชื่อ หลวงปู่หม เข้ามาจำวัดในหมู่บ้าน หลวงปู่หมเป็นพระที่ชาวบ้านท่าลั้งให้ความเคารพนับถือและเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านท่าลั้งในปัจจุบัน ได้บอกเล่าประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งวัดในหมู่บ้านท่าลั้งว่า เดิมมีพระสงฆ์ธุดงค์ชื่อ หลวงปู่สุข เข้ามาจำวัดก่อนเมื่อประมาณ พ.ศ. 2526 โดยเข้ามาปฏิบัติธรรมและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้กับชาวบรูบ้านท่าลั้ง ซึ่งในขณะนั้นยังคงนับถือฮีดอยู่ และยังไม่เปิดใจรับพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร เมื่อปีพ.ศ. 2535 ก็มีชาวบ้านถวายภัตตาหารบ้างเป็นบางวันอยู่ได้ระยะหนึ่งก็ธุดงค์ไปที่อื่น ต่อมาก็มีพระสงฆ์ชื่อ หลวงปู่สม เข้ามาจำวัดได้ระยะหนึ่งไม่นานก็ออกไป หลังจากนั้นหลวงปู่หมก็เข้ามาและเข้ามาพัฒนาวัด สร้างศาลาครอบรอยพระพุทธบาทเพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของญาติโยม เริ่มสร้างเมื่อพ.ศ. 2535 ใช้เวลาประมาณ 7 เดือน จากนั้นก็สร้างกุฏิ สร้างโรงครัว สร้างห้องน้ำ ตามลำดับ และตั้งชื่อว่า “วัดภูเขาวง” พอครบ 9 พรรษาหลวงพ่อก็ออกไปจากหมู่บ้าน ตามความเชื่อของครูบาอาจารย์ว่าถ้าพระก่อสร้างอะไร ถ้าทำสำเร็จแล้วให้ย้ายออกไปจำพรรษาที่อื่นก่อน ถ้าไม่ย้ายออกตนเองก็จะเป็นภัยได้ บางทีก็เจ็บป่วย ไม่สบาย ช่วงที่หลวงพ่อย้ายออกไปได้นิมนต์ให้หลวงปู่ลีมาอยู่แทน พอครบ 1 พรรษา ได้นิมนต์ให้หลวงปู่เอื้อ

หลวงปู่ติ่ง หลวงปู่ทอง และพระอื่นๆ ก็มาจำวัดรูปละหนึ่งพรรษา แต่หาผู้ที่มาสร้างบูรณะวัดไม่ค่อยได้ พระที่มาจำวัดแล้วก็อยู่ไม่ได้ เพราะที่ต้องอยู่แบบสมณะ อยู่แบบสันโดษเล็กน้อย มีกิจใช้ ไม่มีกิจไม่ใช้ มีกิจไม่กิน ไม่มีกิจไม่กิน เอาศีลธรรมเป็นที่ตั้ง เชื่อมั่นว่าเราอยู่ได้ ไม่มีใครสอนเรา ศีลธรรมจะสอนเราเอง

หลวงปู่ชมเจ้าอาวาสวัดภูเขางเล่าวว่า ชาวบ้านเลิกนับถือฮัณฑ์หันมานับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมด เมื่อประมาณ พ.ศ. 2548 โดยใช้เวลาประมาณ 6 ปีในการทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนความคิดความเชื่อ ตอนนี้อย่างทำอะไรไม่ได้คือ พิธีกรรมการเผาศพแล้วเอากระดูกอัฐิเข้ามาในวัด เนื่องจากชาวบ้านมีพิธีกรรมเกี่ยวกับผู้ตายโดยนำศพไปเผาแล้วก็เก็บกระดูกเอาไว้ที่ป่าช้า เวลาทำบุญก็จะไปทำที่ป่าช้าปีละครั้ง โดยหลวงปู่ชมบอกว่าจะพยายามทำให้ได้เพราะว่าอยากให้เค้าเป็นชาวพุทธเต็มร้อยไม่ต้องเรียกหาผีสงฆ์เหมือนแต่ก่อน แต่ก็ยังมีความเชื่อเรื่อง เหยิงหรือปู้ตา ที่มีอยู่ไม่ได้เพราะว่ายังมีความผูกพันมาก

4.3.1.4 บุญระปีบ

เป็นประเพณีไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับของชาวบรูซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชาวเขมร จัดขึ้นในเดือน 4 เพราะไม่มีฝน พิธีกรรมจะทำบ้านจำลองไว้แห่ ผูกควายไว้และเทศน์ส่งก่อนจะฆ่า เดี่ยวนี้ยังหลงเหลืออยู่ทางฝั่งลาว แต่ปัจจุบันบ้านท่าลี่ไม่ได้ทำแล้ว ชาวบ้านบอกว่าการเทศน์ก็เหมือนเรียกให้บรรพบุรุษมาฟังด้วย เสร็จแล้วก็ต้องไปส่งกลับที่ป่าช้า ทำ 2 วัน “พอทางนี้ลาออกจากฮัณฑ์เลยไม่ได้ทำแล้ว ก็มานับถือแบบลาวธรรมดากลับบ้านเฮา เดี่ยวนี้ก็มาอยู่กับหลวงปู่ให้หลวงปู่สั่งให้ ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศล”

4.3.1.5 งานศพ

ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่า สมัยก่อนเวลามีคนตายเด็กจะกลัวมาก แต่เดี๋ยวนี้ไม่กลัวแล้ว พอมีคนตายในบ้าน เค้าจะแห่ไปที่ป่าช้า เด็ก ๆ ก็จะตามไปดูกันหมดบ้าน ผู้ใหญ่ก็ให้ไปจะได้ไปดูตัวอย่างว่าพ่อแม่ทำยังไง จะได้รู้ แต่ก่อนพ่อแม่จะไม่ให้เด็ก ๆ ไปด้วย ไม่ให้ดู เดี่ยวนี้ไปกันหมดเพราะถือว่าได้บุญ แต่ก่อนคนตายจะใช้วิธีฝังดิน ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่า “เว้ากะเว้าชะดูถูกเจ้าของอันนี้ ผิงคือผิงหมานี้” เดี่ยวนี้เผาแล้วก็เก็บกระดูกเอาไว้ที่ป่าช้า ไม่ได้เก็บเอามาไว้ที่บ้าน เวลาทำบุญก็จะไปทำปีละครั้ง โดยจะทำเมื่อบ้านตัวเองพร้อมไม่ได้ทำพร้อมกันทั้งบ้าน บ้านไหนจะทำบุญก็ไปบอกกล่าวหลวงปู่ให้ท่านมารับกองบุญกองทานไป จะทำบุญให้บรรพบุรุษกันประมาณช่วงเดือน 3-4 เพราะที่ไม่มีฝนและเป็นเดือนดีที่เหมาะสมต่อการทำบุญ ก็จะให้เจ้าคณะใหญ่เจ้าอาวาสที่วัดอยู่อำเภอโขงเจียมหาฤกษ์ยามให้ ลุงวอนเล่าว่า ถ้ามีคนตายจะนำศพไปเผาที่ป่าช้า ชาวบ้านยังไม่

เคยเผาในวัด โดยจะนิมนต์ครูบาอาจารย์มาสวดให้ศีลให้พรผู้ล่วงลับไป มีจัดงานเล็ก ๆ ที่บ้าน ทั้งงานรื่นเริงและงานศพ มีกินเหล้ากันเป็นปกติ ในงานก็จะมีการทำกับข้าวกินกัน ช่วยกันในหมู่บ้าน

4.3.2 ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเพณีของหมู่บ้านท่าลั้งในปัจจุบันส่วนใหญ่จะคล้ายกับประเพณีของคนอีสาน โดยยึดถือประเพณีตามแนวทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่ชาวบรูก็ยังมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จัดลำดับประเพณีของชาวบรูตามเดือนปฏิทินได้ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 แสดงกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบรูตลอดทั้งปี

เดือน	กิจกรรม
มกราคม	เลี้ยงปู่ตา
กุมภาพันธ์	งานบุญประจำปี
มีนาคม	-
เมษายน	เลี้ยงปู่ตา/งานบุญสงกรานต์
พฤษภาคม	-
มิถุนายน	-
กรกฎาคม	-
สิงหาคม	งานบุญเข้าพรรษา
กันยายน	งานบุญข้าวประดับดิน
ตุลาคม	งานบุญข้าวสาก
พฤศจิกายน	งานบุญออกพรรษา
ธันวาคม	งานวันลอยกระทง

4.3.2.1 วันเข้าพรรษา

ก่อนถึงวันเข้าพรรษา ชาวบ้านจะเตรียมทำข้าวต้มมัดและขนมเทียน เพื่อนำมาทำบุญตักบาตรร่วมกันในวันเข้าพรรษา ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งก็จะช่วยกันนำดินเทียนที่หล่อไว้มาตกแต่งด้วยการห่อกระดาษสีต่าง ๆ ให้สวยงามเพื่อทำเป็นดินเทียนสำหรับนำไปถวายวัดในวันเข้าพรรษา และประดับประดาต้นกล้วยด้วยเทียนจำนวนหลายสิบเล่มเพื่อทำเป็นต้นผ้าป่าสำหรับแห่

รอบหมู่บ้านในวันเข้าพรรษา นอกจากนี้ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็จะทำบายศรีจากใบตองอย่างสวยงามไป ที่วัดด้วย โดยชาวบรูเรียกบายศรีว่า “ขันบักเบ้ง”

ผู้ใหญ่บ้านจัดให้ปีนี้ปีแรกที่จะมีการหล่อเทียนและแห่เทียนรอบ หมู่บ้าน อีกทั้งจัดให้มีการเวียนเทียนในตอนเย็นที่วัด เนื่องจากเห็นบ้านอื่นทำแล้วประหยัคดี จึง นำมาปฏิบัติตามและก็คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี ในวันเข้าพรรษาชาวบ้านกำลังมาร่วมกันทำบุญถวายเทียน เข้าพรรษาที่วัด โดยมีครู พนักงานบริการ และนักเรียนไปทำบุญที่วัดร่วมกันในตอนเช้า จากนั้นก็ ประกอบศาสนพิธีตามหลักพระพุทธศาสนา

4.3.2.2 ประเพณีหล่อเทียน

ประเพณีการหล่อเทียนครั้งนี้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกของหมู่บ้านทำลง เนื่องจากหลวงพ่อซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่วัดภูเขางและเป็นพระเพียงรูปเดียวที่จำพรรษาอยู่ เป็นผู้ริเริ่ม ชักชวนชาวบ้านให้จัดกิจกรรมนี้ขึ้น เพราะต้องการให้ชาวบ้านมีกิจกรรมทำร่วมกันและได้เข้าวัด มากขึ้น เป็นการสร้างความสามัคคีและความใกล้ชิดระหว่างชาวบ้านกับวัดให้มากขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อเทียนใหม่เพื่อใช้จุดในช่วงเข้าพรรษาได้อีกด้วย

เมื่อถึงวันงานผู้ใหญ่บ้านได้ประกาศเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมงานผ่านทางเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน มีคนมาช่วยงานจำนวนมากทั้งหญิง ชาย คนชรา วัยรุ่น และเด็ก ชาวบ้านมาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านในตอนเช้า โดยตัดหญ้า ถางป่าบริเวณหมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย บางส่วนเข้ามาตัดหญ้าในบริเวณวัด บางส่วนไปช่วยกันทำกับข้าวที่วัดเพื่อรับประทานมือเที่ยง ร่วมกัน ส่วนหนึ่งเตรียมอุปกรณ์ทำการหล่อเทียนมีเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้คอยสอนและดูแลอย่างใกล้ชิด

วิธีการหล่อเทียนพรรษาใช้วิธีทำแบบพื้นบ้าน ขั้นตอนง่ายไม่ซับซ้อน ใช้ อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายและวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น กระจบอกไม้ไผ่ กระจทะ ขันน้ำ รังผึ้ง ด้าย เป็นต้น โดยผู้ชายจะเป็นคนตัดกระจบอกไม้ไผ่สำหรับทำเป็นแบบพิมพ์หล่อเทียนและนำเศษเทียนที่ หลวงพ่อกับพระสงฆ์มาหลอมพร้อมกับใส่รังผึ้งเพื่อให้เทียนเกาะตัวกันง่ายขึ้น ส่วนผู้หญิงจะ ช่วยกันพันด้ายสายสิญจน์เพื่อทำเป็นไส้เทียนและทำกับข้าว เมื่อหลอมเทียนได้ที่แล้วชาวบ้านก็จะ มาร่วมกันเทใส่กระจบอกไม้ไผ่ มีทั้งคนแก่ วัยกลางคน วัยรุ่น และเด็ก โดยผู้เฒ่าผู้แก่เทเทียนก่อน แล้วคนอื่น ๆ จึงเทต่อ พื้นที่รอบ ๆ บริเวณหล่อเทียนก็จะมีชาวบ้านนั่งดู คุยกันบ้างเป็นกลุ่ม ๆ

ชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันและช่วยกันทำงานด้วยความเต็มใจ ไม่มีการ บังคับ ใครอยากทำอะไรก็ช่วยกันได้อย่าง บรรยาการเป็นกันเอง ชาวบ้านพูดคุยหยอกล้อกันอย่าง สนุกสนาน หลวงพ่อก็จะคอยเป็นผู้สังเกตการณ์และคอยให้คำแนะนำต่าง ๆ กับชาวบ้านอย่าง ใกล้ชิด ระหว่างที่ชาวบ้านหล่อเทียน หลวงพ่อก็จะสอดแทรกความรู้และคำสอนต่าง ๆ เช่น สอนให้

รู้ถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพิธีหล่อเทียนของชาวพุทธ และข้อดีของการจัดพิธีหล่อเทียนนี้ขึ้น พร้อมทั้งทิ้งท้ายว่าถ้าหากชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิ่งที่ดีก็สืบสานต่อไป แต่ถ้าเห็นว่าไม่ดีก็ถือว่าเป็นประสบการณ์ความรู้ ซึ่งชาวบ้านก็รู้สึกยินดีที่มีการจัดพิธีหล่อเทียนนี้ขึ้น และลงความเห็นว่าจะยึดพิธีหล่อเทียนนี้เป็นประเพณีประจำหมู่บ้านต่อไปทุกปี

4.3.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) ด้านภาษา

ภาษาบรู หรือ ภาษาข่า อยู่ในตระกูล “ออสโตรเอเชียติก” (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร ชาวข่านั้นยังถูกแบ่งแยกออกเป็นหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ข่าเยน ข่าบริเวณ ข่าสุ ข่าสะโอย ข่าสอก ข่าสปวน เป็นต้น ชาวข่ามิได้เรียกตัวเองว่า “ข่า” แต่เรียกตัวเองว่าเป็นพวก “บรู” ซึ่งแปลว่า “ภูเขา” คำว่า “ข่า” เป็นชื่อที่ชาวอีสานใช้เรียกขานพวก “บรู” คำว่า ข่า อาจจะมาจากคำว่า “ข้าทาส” ซึ่งชาวอีสานชอบเรียกพวกข้าทาสว่า “ข้า” หรือ “ข้อย” แต่ชอบออกเสียงไม่โทเป็นไม้เอก คือ คำว่า ข้าเป็นข่า เพราะว่าในอดีตชาวไทยแถบลุ่มแม่น้ำโขงชอบไปจับเอาพวกข่า (บรู) ตามป่าดงมาเป็นข้าทาส ในสมัยรัชกาลที่ 5 ท่านจึงประกาศห้ามมิให้ไปจับพวกข่ามาเป็นข้าทาสอีก ส่วนในประเทศไทยเวียดนามเรียกพวกข่าว่าพวก “มอย” [Moi] (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 : 36)

ภาษาบรู จัดอยู่ในกลุ่มมอญ-เขมร เช่นเดียวกับภาษากูย (หรือส่วย) ดังนั้น ภาษาบรูจึงคล้ายส่วยหรือกูยมาก โดยเฉพาะศัพท์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ใช้เหมือนกัน แต่แตกต่างกันในการผสมคำ (ม.มหิดล และสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีได้ศึกษาไว้) ภาษาบรูมีเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น ไม่มีภาษาเขียน การออกเสียงเป็นลักษณะเฉพาะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงคำศัพท์เปรียบเทียบภาษาบรู ภาษาอีสาน และภาษาไทย

ลำดับ	ภาษาบรู	ภาษาอีสาน	ภาษาไทย	ลำดับ	ภาษาบรู	ภาษาอีสาน	ภาษาไทย
1	เปร่อ	หัว	ศีรษะ	11	กูรู	คุณครู	คุณครู
2	กะเนง	แข่ว	ฟัน	12	มັก	ฮัก	รัก
			(อวัยวะ)				
3	มื๊ด	ตา	ตา	13	กิด	คิดฮอด	คิดถึง
			(อวัยวะ)				
4	อาเยิง	ตีน	เท้า	14	เกา	ข่อย	ฉัน
5	อาเตย	มือ	มือ	15	มัย	เจ้า	เธอ
6	แป๊ะ	ปาก	ปาก	16	มวย	หนึ่ง	หนึ่ง
7	มะงาย	ขอบคุณ	ขอบคุณ	17	บารร	สอง	สอง
8	เตอะ	น้ำ	น้ำ	18	ไป	สาม	สาม
9	ไค้ย	ข้าว	ข้าว	19	โปน	สี่	สี่
10	กวย	คน	คน	20	เซิง	ห้า	ห้า

ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 285 – 287 อ้างใน
โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย – กัมพูชา, โครงการความร่วมมือระหว่าง
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล กับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
กระทรวงวัฒนธรรม

2) ด้านศิลปวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.14 ชาวบรูร้องรำทำเพลงแบบผสมผสานวัฒนธรรมบรูและวัฒนธรรมอีสาน

ภาพที่ 4.15 เด็กชาวบรูหัดเดินรำและเล่นดนตรีพื้นบ้าน

ได้แก่ เพลงภาษาบรู กลอนลำ ลำพญา สุภาษิต เป็นต้น โดยชาวบรูมักจะมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งจะทำให้ลูกหลานได้ซึมซับ

และเรียนรู้จดจำได้ดี อีกทั้งยังสร้างความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และให้คติเตือนใจกับชาวบรูในการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ เชื่อฟังพ่อแม่ปู่ย่าตายายและญาติพี่น้อง เป็นต้น

ตัวอย่าง คำสุภาษิต

“ทุกซ์บ่ว่าดี มีจ้งเ็นพี่น้อง ลุงป้าก็ว่าหลาน”

หมายถึง ถ้ามีความทุกซ์ เขาไม่ถือว่าเป็นลูกเป็นหลาน เมื่อมั่งมี ใคร ๆ ก็เรียกว่าลูกว่าหลาน

“ฟืมดี เขาถามหาหูก ถ้าลูกดีเขาถามหาพ่อแม่”

หมายถึง ฟืมดีเขาถามหาหูก เพราะว่าเห็นความงาม ถ้าลูกเขาถามหาพ่อแม่ แม่ ถือว่าเป็นลูกกตัญญู

ตัวอย่าง คำผญา

อย่ามาติแกลงเว้า อย่าเอาเลามาปลูก

บ่แม่นเชื่อลูกอ้อย กินไว้กะบ่หวาน

อย่ามาติแกลงเว้า อย่าเอาเลามาจักตอก

จักบ่ถักข้อ มันสียองใส่มือ

อย่ามาติแกลงเว้า บ่มีตมกะติหมื่น

คนทั้งหลายหมื่นน้ำ หัวน้องกะหมื่นหิน

อย่ามาติแกลงเว้า กินบักยมมือละตำ

กินบักขามมือละต้น ความลิ้มบ่มี

หมายถึง อย่าแกล้งพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง เป็นการสอนให้พูดความจริง ใช้ได้ทั้งในการสอนและการเกี่ยวพาราคติระหว่างชาย-หญิง

หมู่บ้านท่าล้งมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องเพลงภาษาบรู กลอนลำ ผญาภาษาบรู ซึ่งสืบทอดกันแบบครูพักลักจำ ปากต่อปาก ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ปัจจุบันปราชญ์ชาวบรูในด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีความสามารถในการแต่งเพลงบรู กลอนลำ ผญาภาษาบรู ที่อยู่ในหมู่บ้านท่าล้ง คือ นายแพง แก้วใส พบว่าคนรุ่นหลังยังไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเหล่านี้อย่างจริงจัง นอกจากมีกลุ่มเยาวชนที่สนใจด้านดนตรีก็จะมีการเล่นดนตรีสากล เช่น

กีตาร์ กลอง เบส เป็นต้น นิยมร้องเพลงไทยสากล มีการแต่งเพลงภาษาบรูแนวัยรุ่นสมัยใหม่ที่ส่วนใหญ่จะแสดงถึงความรักระหว่างหนุ่มสาว เวลาถึงงานประเพณีของหมู่บ้านก็จะจัดเวทีการแสดงมีการร้องเพลง เต้นรำผสมผสานกันทั้งแบบพื้นบ้านและแบบสมัยใหม่ โดยนักดนตรีก็จะมีทั้งกลุ่มผู้ใหญ่ที่ดัดพิณ เป่าแคน และกลุ่มวัยรุ่นที่เล่นกีตาร์ กลอง เบส ส่วนนักร้องที่สามารถร้องรำเพลงภาษาบรูแบบดั้งเดิมได้มีคนเดียวคือ พ่อใหญ่แพง แก้วใส ชาวบ้านคนอื่น ๆ ก็จะร้องเพลงหมอลำอีสาน และเยาวชนก็จะร้องเพลงไทยสากลสลับกับเพลงที่แต่งเป็นภาษาบรูทำนองเพลงไทยสากล ซึ่งทุกคนสามารถเล่น เต้น ร้อง รำร่วมกันอย่างสนุกสนาน

นอกจากนี้ บทเพลงของชาวบรูยังเป็นสื่อในการบอกกล่าว เล่าความเป็นมา ปลูกสร้างสำนึกที่ดี ตลอดจนขัดเกลาจิตใจให้ชาวบรูรู้จักตนเอง ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และมีการถ่ายทอดให้กับลูกหลานโดยผ่านบทเพลงซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจให้ชาวบรูเป็นคนดี ดังตัวอย่างบทเพลงที่จะกล่าวต่อไปนี้ ซึ่งพบว่าการสอนให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านร้อง และจะมีการนำมาร้องทุกครั้งที่มีการแสดงของหมู่บ้านหรือในโอกาสที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ความหมายของเพลงแสดงให้เห็นถึงตัวตนของคนบรู ความภาคภูมิใจในตัวเองและสอนให้เป็นคนดี มีความรักต่อกัน

เพลง กวยบรู มูตำบลัน (คนบรูเต็มตัว)

คำร้อง นายแพง แก้วใส

ทำนอง นายแพง แก้วใส

กวยมะไฮ ในกวยมะไฮ กอดกวยบรูบ้านจา

(เราทุกคน พวกเราทุกคน เป็นคนบรูเต็มตัว)

โอนมะไฮเยะมูญะ ออกอ้ออ๋อ ไมไม

(ให้พวกเราทุกคน อยู่ดี ๆ เป็นคนดี)

ไฮกอดกวยมูวินมูเวียง ออกระที่กระอาย

(พวกเราอยู่บ้านเดียวกัน ให้ดีกัน)

เบินอันเทา ออนไมมัดจกระอาย อะโยะระอายกวยบรู

(แบ่งสิ่งที่ได้ ให้แบ่งกันกิน ให้คนบรูรักกัน)

***** วินะไฮ อะยาไลายวง ปายกอดกวยตะนอง**

(บ้านพวกเรา นายชมเชย พูดว่าเป็นคนซื่อตรง)

ชองนาเกิมะไฮ จอยจู้จิ ตะเกริง ตอดิด ตอไกร

(ได้ยื่นแล้วพวกเรา อย่าคือ อย่าทำสิ่งที่ผิด)

กวยมะไฮ ในกรวยมะไฮ กอดกวยบรูบันจา

(เราทุกคน พวกเราทุกคน เป็นคนบริสุทธิ์)

ออนมะไฮ เยะมูญะ ออนกวยออกกวยจา ออนกวยออกกวยจา

(ให้พวกเราทั้งหมดทุกคน อยู่ดีมีความสุข)

- 3) ด้านการทํามาหาเลี้ยงชีพ ได้แก่ การทํางาน การสานกระติบข้าว
- 4) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ได้แก่ การทําศิขณกรรม เวียง/ปฐา
- 5) ด้านการรักษาโรค ได้แก่ การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร

4.3.3 ค่านิยม

4.3.3.1 การทำบุญ

ชาวบ้านส่วนหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุจะมาทำบุญที่วัดในทุก ๆ เช้าเพื่อถวายจังหันแด่พระสงฆ์ ช่วงเวลาประมาณ 06.15-06.30 น. หลังจากนั้นชาวบ้านที่ไปทำบุญก็จะรับประทานอาหารร่วมกันและพูดคุยกัน ตามปกติจะมีคนมาทำบุญทุกวันประมาณ 4-5 คน แต่ถ้าเป็นวันพระขึ้น 8 ค่ำหรือขึ้น 15 ค่ำ ก็จะมีคนมาทำบุญมากกว่าปกติประมาณ 15-30 คน และถ้าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาชาวบ้านจะมาทำบุญกันเป็นจำนวนมากทั้งหญิงชายและทุกวัย ประมาณ 60-70 คน

ในวันพระขึ้น 15 ค่ำ ตอนเช้าชาวบ้านจะมาทำบุญที่วัด และตอนเย็นเวลาประมาณ 2 ทุ่ม ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะมาทำวัตรเย็นที่วัดกุเขาง โดยวันที่สังเกตมีชาวบ้านไปวัดประมาณ 20 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำทำวัตรเย็น พบว่าไม่ค่อยมีเยาวชนและเด็กมาทำวัตรเย็น

วัดเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชาวบ้านทำสิ่งส่วนใหญ่ ชาวบ้านที่มาทำบุญหรือทำวัตรเย็นก็มักจะใช้วัดเป็นสถานที่พูดคุยปรึกษาหารือและพบปะกัน เวลาที่มีการประชุมอย่างเป็นทางการหรือกึ่งทางการก็มักจะใช้วัดเป็นสถานที่ประชุม และเกือบทุกครั้งที่มีการประชุมกันที่วัด หลวงพ่อซึ่งเป็นเจ้าอาวาสก็มักจะมานั่งร่วมฟังการประชุมด้วย และบางครั้งก็เสนอแนะข้อคิดให้กับชาวบ้าน แต่ก็มีขอบเขตที่เหมาะสมไม่ได้ล่วงล้ำจนเกินไป

4.3.3.2 การแต่งกาย

ผู้อาวุโสชาวบรูเล่าว่า แต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวบรูคือ ใส่เสื้อม่อฮ่อม ย้อมครามมีทั้งแขนสั้น แขนยาว มีผ้าโพกหัว นุ่งผ้าซิ่น ถือตะกร้า ซึ่งในปัจจุบันชาวบรูเลิกแต่งกายแบบดั้งเดิมแล้ว เนื่องจากมีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแบบสมัยใหม่หลายแบบให้เลือกมากมายและราคาไม่แพง เทียบกับเสื้อผ้าสมัยก่อนที่ใช้การทำหลายขั้นตอนและมีแบบให้เลือกน้อย จึงทำให้ชาวบรูหันมาสวมใส่เสื้อผ้าแบบสมัยใหม่แทน

4.3.3.3 บทบาทชายหญิง

ชาวบรูให้ความสำคัญกับความเป็นชายและหญิงเท่าเทียมกัน แต่จะมีมากน้อยต่างกันก็ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสถานการณ์นั้น ๆ ว่าสมควรให้ใครมีบทบาทมากกว่า โดยผู้วิจัยพบว่า วิถีชีวิตของหญิงชายชาวบรูมีบทบาทหน้าที่คล้ายคลึงกัน ยกตัวอย่างเช่น การหาอาหาร พบว่าชาวบรูไม่ได้แบ่งหน้าที่ชัดเจนว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้หาอาหารและประกอบอาหาร แต่จะมีการหาอาหารและประกอบอาหารช่วยกันทั้งหญิงและชาย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายหญิงที่เป็นผู้ประกอบอาหารมากกว่า บทบาทภายในบ้านหรือในครอบครัวส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูลูกและครอบครัว ผู้ชายจะมีหน้าที่หาอาหาร ลำสัตว์

4.3.3.4 การเลือกคู่ครอง

ลูกวอนเล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนจะมีการเฒ่าสาวในตอนพลบค่ำ คุยกับสาวได้ คุยได้คุยกัน เพราะยังไม่มีไฟฟ้า เดิมนั้นไม่มีประเพณีเฒ่าสาวแล้ว หนุ่มสาวสมัยนี้ไปทำงานข้างนอกก็จะมีคู่หรือมีครอบครัวมาแล้วจึงกลับมาบ้าน นอกจากนี้ ลูกเคนได้เล่าเพิ่มเติมว่า แต่ก่อนถ้าจะไปคุยสาวหยอกสาวก็จะบอกขออนุญาตผู้ใหญ่ก่อนที่จะเข้าไปคุยว่า “พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ ขอทางแห่นเคื่อ สิไปหยอกสาว” ก็จะพูดคุยกันธรรมดาเหมือนทำความรู้จักกันสัปดาห์ก่อนพอหอมปากหอมคอแล้วก็แยกย้ายกันกลับ ถ้าชอบถนัดก็ค่อยมาสู่ขอเอา ก็ให้ไปสู่ขอพ่อแม่แล้วแต่พ่อแม่จะเรียกค่าครองเท้าให้หรือผู้ใหญ่ก็จะพูดคุยกัน ไม่เหมือนเดิมนี้นี่ที่บ่าวสาวจะตั้งราคาค่าครองกันเองเรียบร้อยเสร็จสรรพแล้วจึงไปบอกพ่อแม่ทีหลัง ซึ่งแต่ก่อนไม่มีแบบนี้

ลูกเคนได้กล่าวคำพินิจเกี่ยวกับการดูสาว เลือกสาวมาเป็นคู่ครองให้ฟังว่า “เหลียวผู้สาว เหลียวเบ้งหน้า เบ้งนมนันแน เหลียวเบ้งเสื้อ เบ้งเชื่อนันนำ” หมายความว่า จะเลือกคบคนก็ให้ดูให้รอบด้านทั้งหน้าตา บุคลิกลักษณะเครื่องแต่งกาย เชื้อสายวงศ์ตระกูล ที่ทำมาหากิน เหล่านี้ก็จะบ่งบอกได้ว่าเป็นคนงาม เป็นคนดีหรือไม่ และบอกว่าคนงาม ถ้างามแต่ไม่รู้จักอาย ชอบ

พุดนินทา คำว่า พุดเสียคนคนอื่น พุดจาแจ้งกระด้าง คือรูปงามแต่พุดไม่งาม ก็เป็นคนไม่งาม “คนงามจะงามทุกอย่างทั้ง งามรูป/ งามงาน งามตน งามโต”

ลุงวอนเล่าว่า การแต่งงานของชาวบรูจะผูกแขนแล้วก็กินข้าวด้วยกันทั้งหมดหมู่บ้าน ตอนที่ลูกชายของลุงวอนแต่งงานก็ต้องเสียวัว(ฆ่าวัว) 2 ตัว หมู 1 ตัวเลี้ยงที่บ้านผู้ชาย เลี้ยงคนในบ้าน มีคนมาช่วยเยอะจากทางบ้านหนองผือ บ้านกุ่ม บ้านตามุย มากันหมด เลี้ยง 1 วัน 1 คืน ค่าสินสอดฝ่ายชายก็ 5 หมื่น ฝ่ายหญิงก็มาช่วยอยู่ครั้งต่อครั้ง หมู่บ้านนี้ถ้าแขกมาก็จะเอากระติบข้าวมาด้วย เจ้าภาพก็จะทำแต่กับข้าวเตรียมไว้

4.3.4 การอบรมเลี้ยงดู

4.3.4.1 การเลี้ยงลูก

ผู้อาวุโสชาวบรูได้เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนมีลูกมาก การเลี้ยงดูก็ค่อนข้างยากลำบาก ข้าวไม่พอกินเนื่องจากชาวบรูอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยต้องบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ ไม่มีที่นาก็ต้องเช่าที่นาปลูกข้าว บางครั้งก็ต้องเดินทางไปแลกข้าวจากที่อื่นโดยนำกระติบข้าว หรือหวดที่สานเองไปแลก บางครั้งก็หาปู หาปลาไปขายหรือไปแลกเค้า เดินทางไปจนเกือบทั่วอำเภอโขงเจียมแล้ว เดียวนี้ชีวิตก็เริ่มดีขึ้นเพราะลูกโตหมดแล้ว

ชาวบรูส่วนมากจะเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด เนื่องจากไม่ได้ทำงานประจำหรืองานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัวอย่างเต็มที่ เด็กชาวบรูส่วนใหญ่จะได้รับความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวอย่างเต็มที่ บางครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่มีทั้งปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ อีกทั้งญาติพี่น้องก็มักจะอาศัยอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันสามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวก เด็กจึงมีความผูกพันกับญาติพี่น้องค่อนข้างมาก

ส่วนมากเด็กชาวบรูจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และญาติพี่น้องตลอดจนได้รับการถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งความรู้สึกลึกซึ้งผ่านประสบการณ์ในการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิดจนโต วิธีการถ่ายทอดความรู้และความคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการทำให้ดูในชีวิตจริง และเด็กก็จะซึมซับเรียนรู้จากการปฏิบัติได้โดยไม่ต้องสอนให้อ่านหรือเขียน

จากการสังเกตการเลี้ยงดูบุตรหลานของชาวบรูรายหนึ่งพบว่า ลูกชายวัย 9 ขวบเรียนอยู่โรงเรียนบ้านท่าลั้งชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้เป็นแม่เลี้ยงดูลูกด้วยความรักที่แสดงออกทั้งคำพูด แววตา และการกระทำ การโอบกอด หอมแก้ม การสัมผัสที่ทะนุถนอม พุดกับลูกด้วยน้ำเสียงที่อ่อนโยนนิ่มนวล ไม่ใช้คำพูดหยาบคาย วิธีการเลี้ยงดูจะสอนให้ทำอะไรด้วยตัวเอง ฝึกให้ลูกช่วยงานบ้าน ช่วยทำงานง่าย ๆ เวลาที่พ่อแม่ไม่อยู่บ้านหลังจากเลิกเรียนกลับมาก็จะจัดการก่อไฟ

ด้วยเตาถ่าน หนึ่งข้าว ทอดไข่กินเองได้ หรือบางครั้งแม่ก็จะให้เงินไว้สำหรับซื้อปลากระป๋องมากินกับข้าว นอกจากนี้ เวลาแม่ออกไปหาอาหารตอนเย็น เช่น จับกุ้ง ขุดปู หาหน่อไม้ หาเห็ด ลูกชายก็มักจะติดตามไปด้วยและช่วยแม่หาอาหารอย่างคล่องแคล่ว เวลาที่ลูกทำอะไรที่ดีแม่ก็จะกล่าวชื่นชมและเข้าไปโอบกอด แต่ถ้าลูกทำไม่ถูกต้องแม่ก็จะปรามด้วยน้ำเสียงเรียบ จริงจัง ลูกก็จะเชื่อฟัง

ลูกชายเป็นเด็กที่ฉลาด พุดเก่ง กล้าพูดกล้าคุย ร่าเริงแจ่มใส ชอบเล่น ชอบเรียนรู้ และมีน้ำใจกับเพื่อน ๆ โดยจะแบ่งขนมให้เพื่อนกินบ่อย ๆ บางครั้งก็จะชวนเพื่อน ๆ มาทำส้มตำกินกันเอง หรือป็นต้นไม้เก็บมะขามแล้วก็มาทำน้ำพริกกินด้วยกัน

นอกจากนี้ มีบางครั้งครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้เลี้ยงดูลูกด้วยตัวเอง เนื่องจากตนเองไปทำงานรับจ้างนอกบ้าน ทำให้ต้องนำลูกมาให้พ่อแม่ของตนเป็นผู้ดูแลแทน ลุงวอนเล่าว่า ลูกสาวตัวเองออกไปทำงานกรุงเทพฯ ก็เอาลูกมาให้เลี้ยง กลายเป็นภาระของผู้เป็นพ่อกับแม่ที่ต้องเลี้ยงดูหลาน จะไปหาปูหาปลหาอาหารก็ไม่ได้ต้องอยู่บ้านเลี้ยงหลาน

“นี่แล้วเค้าจึงว่าผู้เฒ่ามีลูก ป้าไว้นี้ เอาไปเลี้ยงเองคนหนึ่ง
ตอนแรกกะลืให้เลี้ยง ข่อยกะว่าอย่ารับได้ เหมื่อยได้ ได้ลูกสองคนสิป้าไว้
ให้แต่พ่อแต่แม่เบิ่ง สิกินหยัง สิหาหยังบัดนี้ หาปูหาปลาจะไปไม่ได้ คาแต่
หลาน”

ลุงวอนยังพูดเชิงตัดพ้ออีกว่า ถึงลูกจะไปทำงานข้างนอก ก็ยังต้องให้พ่อแม่ช่วยเลี้ยงหลานให้ เงินจะเลี้ยงดูก็ไม่ค่อยมี ลูกสาวก็ไม่ค่อยส่งเงินมาให้ ไหนจะค่านม ค่าขนม ลูกเข้าโรงเรียน ก็ไม่คิดถึงว่าลูกจะกินอะไร ไปทำงานแล้วก็หายไปเลย หายไปเกือบปีก็ยังไม่เห็นกลับมาบ้านเลยซักครั้ง บอกแต่ว่าไม่มีเงินค่ารถ ก็ไม่รู้จะว่ายังไง ถ้าออกไปหาเงินแล้วไม่มีเงินค่ารถกลับมา

“โอ้ย! ไปกะบ่คุ้มพ่อคุ้มแม่ดอก บ่เห็นฝากให้ลูกให้เต้า ให้
เงินมาเคื่อนละเถื่อ ค่าขนม ลูกเข้าโรงเรียน อาศัยแต่พ่อแม่เค็เดียวนี้ ซ้ำเลี้ยง
ลูก จังว่าแม่เพิ่นไปจังชั่น บ่คื้นำลูกนำเต้า ลูกสิกินหยัง นี่โอ้ย! ไปแล้วกะ
หายเลย ไปกับผัวมัน ไปได้บ่ทันได้พอปีกะยังบ่ทันมาจักเถื่อ กะว่าบ่มีเงิน
ค่ารถมา กะเบ็ดเท่านั้นแล้ว ถ้าว่าไปหาเงินแล้วบ่มีเงินค่ารถมา”

4.3.4.2 วิธีการสอน

ครูวอนบอกว่าจะคอยสอนลูกสอนหลานโดยเฉพาะวัยรุ่นในหมู่บ้านว่าอย่าไปมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับใคร เพราะถ้าถูกตำรวจจับก็จะไม่มีเงินไปประกันตัวออกมา

“กินเหล้ากินยาจะอย่าไปตีเค้า อย่าไปเสียดเค้า บ่มีเงินไปใช้
ค่าหัวค่าหางเค้านะ ย่านแต่โตนั้นละย่านเจ้านายเพิ่นจับ”

ชาวบ้านทำสิ่งลงมติดด้วยเสียงส่วนใหญ่ว่าปีนี้นงานบุญประจำปีของหมู่บ้านจะไม่จ้างหมอลำมาแสดงในหมู่บ้านเหมือนปีก่อนเพราะกลัวว่าจะมีการตีกัน ยิ่งกันเหมือนปีก่อน ที่หมู่บ้านอื่นเวลามีนงานบุญวัยรุ่นก็จะตีกันทุกครั้ง แม้ว่าคนบ้านทำสิ่งไม่ได้ไปมีเรื่องกับใครแต่คนบ้านอื่นก็นัดมาตีกัน ในงานบุญประจำปีของหมู่บ้านทำสิ่งปีที่แล้วเกิดความวุ่นวายอย่างมาก ชาวบ้านก็ตกใจกลัวมาก เพราะไม่เคยเกิดเรื่องแบบนี้ในหมู่บ้าน

เรื่องที่ชาวบ้านทำสิ่งจะสั่งสอนลูกหลานตลอดก็คือ เรื่องความซื่อสัตย์ และการลักขโมย โดยบอกว่า

“เคยมีพวกสร้างทางถนนมาอาศัยอยู่หมู่บ้าน เค้าวางผ้าห่ม
ผ้าถุง วางเสื้อผ้าเอาไว้ก็ไม่เคยหาย ก็คอยบอกลูกบอกหลานว่าอย่าไปขโมย
ของเค้า ผู้ใหญ่บ้านก็บอก พ่อแม่ก็บอก”

สำหรับผู้หญิงชาวบรูจะสั่งสอนลูกสาวให้เป็นกุลสตรี รักนวลสงวนตัว โดยบอกว่า

“เด็กสาวในหมู่บ้านจะไม่ยุ่ง ไม่คุยกับผู้ชายไปทั่ว ถ้าถามมา
ก็ตอบไป แต่ก็มีขอบเขตที่เหมาะสม บางหมู่บ้านนี้เค้าไม่ได้สนใจว่าลูกสาว
ใคร คุยไปทั่ว แต่ใครมาบ้านนี้ก็สบายใจเพราะไม่มีใครมาทวงใจ ไม่มีใคร
มายุ่งวุ่นวาย พ่อแม่ก็ไม่ได้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง”

ลูกเคนเล่าว่า คนสมัยก่อนบอกว่า “แม่หญิงอยากเป็นผู้ชายชำเงินครกขึ้น
ภู ผู้ชายอยากเป็นแม่หญิงนี้ซำกลิ้งครกกลด้อย” หมายความว่า คนสมัยก่อนนั้นถ้าผู้หญิงอยากเป็น
ผู้ชายอยากเหมือนกับเงินครกขึ้นภูเขา ถ้าผู้ชายอยากเป็นผู้หญิงนี้ยากยิ่งกว่าเหมือนกลิ้งครกจากที่

สูงชัน แต่คนสมัยนี้ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว สาว ๆ สมัยนี้ก็ไม่ค่อยนุ่งโจง เสื้อผ้าแต่ก่อนก็จะแยกของผู้หญิงผู้ชายชัดเจน แต่เดี๋ยวนี้เหมือนกันหมดแยกไม่ออก นอกจากนี้ ลูกเคนบอกว่าคนสมัยใหม่ไม่ค่อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่และค่อนข้างดื้อรั้น ไม่เหมือนคนสมัยก่อนจะเชื่อฟังผู้ใหญ่จึงมีอายุยืนยาวกว่า

“บ่ถืดอกกะว่าคนสมัยใหม่ แต่คนเดียวนี้ลื้อยากคือแห่น บ่เทียม
เฒ่าเทียมแก่ นี่ละเค้าจึงว่า บ่เทียมสีเฒ่า บ่เทียมเจ้าเย็น จังว่าคนแต่ก็มันเย็น”
“ลูกหลานเค้ากะบ่ฟังดอกทุกมือนี่ ลูกเต้าเจ้าของกะบ่ฟัง”

ลูกเคนบอกว่า เดียวนี้คนแก่ไม่กล้าสอนลูกหลาน เพราะเด็กสมัยนี้ถ้าผู้ใหญ่สอนก็จะเถียงกลับว่าผู้ใหญ่พูดมากแต่ก็ไม่เห็นว่าจะมีอยู่มีกินดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งลูกเคนก็ตอบกลับไปว่า ตนก็ไม่จริง ๆ แต่ว่าก็ต้องการสอนให้รู้ คนที่รู้ว่าอะไรควรไม่ควรมีแต่คนรัก แต่คนที่ไม่รู้ว่าอะไรควรไม่ควร ไม่มีใครชอบ จึงต้องสอนให้รู้

4.3.4.3 คำสอน

“อยากกินข้าวปลูกใส่ผลานหิน อยากมีศีลให้ฆ่าพ่อตีแม่ อยากให้พี่น้องมาแห้วให้ฆ่ามานะเดียวกัน อยากมีศีลสันให้อาบน้ำยามหนาว อยากกินส้มปลาขาวให้แบกแหขึ้น โลกอยากกินต้มไก่โกลให้ชักสุมลงหนอง” (ลูกเคน)

หมายถึง สอนให้เห็นว่าการทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดี ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

“คุณพ่อเท่าภูเขาเกล้า คุณแม่ซ้ำฟ้ากว่าแผ่นดิน” (ลูกเคน)

หมายถึง สอนให้เห็นถึงพระคุณของบิดามารดาว่ามีความยิ่งใหญ่เพียงใด

“แต่ก่อนปู่สอนหลาน เดียวนี้หลานสอนปู่” (ลูกเคน)

หมายถึง เด็กสมัยนี้ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่

“บ่เทียมสีเฒ่า บ่เทียมเจ้าเย็น” (ลูกเคน)

หมายถึง คนที่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่จะมีอายุยืน

“ทำดีแล้ว ฟ้าลิขิตตามช่าง เฮ็ดถึกต้อง ฟ้าลิขิตกะช่างมัน” (ลุงเคน)

หมายถึง สอนให้ยึดมั่นในความดีและความถูกต้อง

4.3.5 การอยู่ร่วมกัน

4.3.5.1 ระดับครอบครัวและเครือญาติ

การอยู่ร่วมกันของชาวบรูบ้านทำสังส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดกันทางสายเลือด เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมู่บ้าน ดังที่ ยายไข อายุ 78 ปี กล่าวว่า “บ้านทำสังมีแต่ลูกแต่หลาน บ่มีคนทางอื่น” ชาวบรูในสมัยก่อนส่วนมากจะแต่งงานภายในหมู่บ้านเครือญาติ แต่ปัจจุบันชาวบรูออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น จึงมีการแต่งงานกับคนภายนอกเพิ่มมากขึ้นด้วย

ความสัมพันธ์ในครอบครัวของชาวบรูสมัยก่อนจะมีความเอื้ออาทร แบ่งปันกัน ช่วยเหลือกันทำมาหากิน เวลามื้ออาหาร มีปู มีปลาที่เอามาแลกกันกิน ลุงเคน อายุ ประมาณ 70 ปี กล่าวว่าสมัยนี้ไม่เหมือนก่อนแล้ว ขนาดพี่น้องกันก็ยังต้องซื้อขายกันเป็นเงิน ถ้าไม่มีเงินก็ไม่ได้กิน น้อยนักที่จะมีมาแบ่งปันกันกิน “พี่น้องกะว่าป็นเงินแล้วเดี๋ยวนี้อ้าวมีปู มีปลาจะน้อยนักจั่งสิย่นกัน” ไม่รู้ว่าเป็นเพราะอะไรถึงทำให้คนเปลี่ยนไป ทั้งที่ก็ไม่ได้มีความเครียด หรือเกลียดชังกัน ถ้าจะบอกว่าเพราะมีลูกมาก เดี๋ยวนี้อีกมีการคุมกำเนิด มีลูกแค่ 2-3 คน ก็เพิ่งจะมาเห็นตอนรุ่นลูกหลานนี้ สมัยรุ่นลุงเคนก็ยังหยิบยื่นแบ่งปันกันอยู่ ขอทานกันได้ แต่สมัยนี้เอะอะก็เอาเงินเข้าว่าซื้อขายกันกิน คิดเป็นตัวเงินหมด ปลาตัวเล็กก็ 5 บาท ตัวใหญ่ 10 บาท เดี๋ยวนี้อีกคิดเป็นกิโล ๆ ละ 40-50 บาท แต่ความรู้สึกของลุงเคนก็ไม่ได้ติดอกติดใจหรือว่าอะไรเพราะเห็นว่าเป็นแบบนี้กันทุกคน แม้แต่ตัวเองก็เป็นเหมือนกัน เพราะเห็นเพื่อนขายก็ขายเหมือนกัน เพื่อนซื้อกินก็ซื้อเหมือนกัน แต่ก่อนบ้านไหนปลูกพริกก็ไปขอกันได้ แต่เดี๋ยวนี้อ้าวไม่มีแล้วขายเป็นเงินอย่างเดียว

ลักษณะครอบครัวของชาวบรูบ้านทำสังส่วนมากเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีปู่ย่า ตายาย และลูกหลานอาศัยอยู่ร่วมกัน หรืออยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน เวลาที่ทำกิจกรรมร่วมกันส่วนใหญ่จะเป็นตอนเย็นหลังจากเสร็จสิ้นภาระงานทั้งวันแล้ว ก็จะมารับประทานอาหาร นั่งพูดคุย และดูโทรทัศน์ด้วยกัน พบว่าครอบครัวชาวบรูที่มีพื้นที่ทำกินสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ในวัยแรงงานมักจะออกไปทำงานรับจ้างที่อื่นหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกก็กลับมาที่บ้าน ส่วนครอบครัวที่ไม่มีพื้นที่ทำกิน สมาชิกในครอบครัวที่อยู่ในวัยแรงงานมักจะออกไปทำงานรับจ้างที่อื่นเป็นเวลานาน ครอบครัวของชาวบรูจึงมักมีแต่ผู้สูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ เช่น ครอบครัวลุงสมศรี อายุประมาณ 70 ปี มีลูกชาย 3 คน ทั้งหมดไปทำงานที่กรุงเทพฯ และชลบุรีได้

หลายปีแล้ว กลับบ้านมาปีละครั้ง ส่งเงินมาให้ใช้บ้างไม่แน่นอน 300 – 1000 บาท ลูกสมศรีมีอาชีพจักสาน หารายได้มาพอเลี้ยงชีพและเลี้ยงหลานอีก 1 คน อีกครอบครัวหนึ่งคือ ครอบครัวลู่วอน อายุประมาณ 65 ปี ลูกสาวและลูกชายแต่งงานมีครอบครัวและออกไปทำงานที่อื่น ตนและภรรยาต้องเลี้ยงดูหลานอีก 2 คน

จากการสังเกตพบว่าหมู่บ้านท่าลั้งปัจจุบันแต่ละบ้านจะมีรั้วรอบขอบชิด แสดงเขตแดนของบ้านและประดับตกแต่งด้วยกระถางที่ปลูกพืชผักสวนครัวและดอกไม้อย่างสวยงาม จึงสอบถามลูกเณถึงที่มาของการสร้างรั้วทราบว่าเพิ่งมีรั้วบ้านเมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา เพราะมีคนจากข้างนอกมาพาชาวบ้านทำ จากการสืบค้นข้อมูลทราบว่า มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรมบรู บ้านท่าลั้ง ดำเนินงานโดยศูนย์เพื่อการวางแผนการการท่องเที่ยวและการแก้ไขความยากจนแห่งเอเชียคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าของโครงการคือ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) มาพัฒนาหมู่บ้าน ลูกเณกล่าวว่า มีรั้วกับไม่มีรั้วก็ไม่ได้แตกต่างกัน ก็พออยู่ได้เหมือนเดิม แต่ว่าที่ดินของแต่ละบ้านจะเปล่งล้าและต้องกันแม่แต่คืบหนึ่งก็ยังไม่ได้เลย เดี่ยวนี้อยู่ไหนก็ไม่ได้ถ้าไม่มีเงิน ที่ดินเดี่ยวนี้อีกมีเจ้าของต้องห้ามหมดแล้ว “จิงว่าเดี่ยวนี้อยู่ไสกะบ่ได้ดอกถ้าบ่มีเงิน ถ้าบ่ได้อยู่ในป่าในดงจนบ่มีคนนั้นเคื้อ จิงบ่มีไฟห้าม ดินดอนทุกมือนี้อัจจว่าผู้ห้ามผู้หวงเบ็ดแล้ว”

ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลของชาวบรูบ้านท่าลั้งเป็นความสัมพันธ์แบบห่าง ๆ เนื่องจากพี่น้องของชาวบ้านท่าลั้งส่วนใหญ่อยู่ที่ประเทศสปป.ลาว ลูกเณ อายุ 70 ปี เล่าว่า ก็ยังมีการติดต่อกันอยู่บ้าง แต่ก็ห่างกันมากแล้ว ขนาดพี่น้องกันก็ยังไม่ค่อยได้ติดต่อกัน ไม่ใช่ว่าจิตใจอะไรกันแต่ก็คงเป็นเพราะยุคสมัย สอบถามถึงตระกูลในหมู่บ้านท่าลั้งทราบว่า มีตระกูลใหญ่ ๆ ในบ้านท่าลั้งหลายตระกูล ได้แก่ ตระกูลฟั้งป่า ซึ่งปัจจุบันมีอยู่หลายครอบครัว สมัยก่อนไทย-ลาวไปมาหาสู่กันได้ไม่ผิดกฎหมาย ชาวบรูฝั่งไทยไปที่ลาวก็ไปทำนาอยู่ทางบ้านคำทอง ทางตอนใต้ของลาว ก็ไปอยู่กันเยอะเพราะว่าคนสมัยก่อนถึงแม้ไม่ใช่พี่น้องกันก็อยู่ด้วยกันได้หมด แต่สมัยนี้ที่ดินผืนหญาก็มีเจ้าของหมดต้องมีเงินซื้อถึงจะอยู่ได้

“คนตะก็มันถึกกัน อยู่ไสกะได้ บ่แมนพี่น้องกะอยู่ได้
เดี่ยวนี๋มะลืออยู่ได้ดินนอนต่อนหญ้ามี่เจ้าของเบ็ด ถ้าบ่ซื้อมะลือได้ ถ้าบ่มีเงิน
แสนเงินล้านมะลือมีหม่องอยู่” ลูกเณบอกว่าสมัยนี้เอาเงินเป็นใหญ่ ถ้าไม่มีเงินจะไปขอยู่อาศัยกับพี่น้องก็ยังไม่ได้ “เอาเงินเป็นใหญ่เด้อทุกมือนี้อยู่
ถ้าบ่มีเงินเจ้าลิไปขอยู่ที่น่าน้องกะบ่ได้เด้อทุกมือนี้อยู่ เป็นจิงจันเคื้อ”

ในชายแดนฝั่งลาวมีหมู่บ้านที่เป็นญาติพี่น้องกับชาวบรูบ้านท่าล้งหลายแห่ง ได้แก่ หมู่บ้านนาออก หมู่บ้านลาดเสือ และหมู่บ้านหนองแคน มีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ส่วนมากชาวบรูในฝั่งลาวจะข้ามมาหาญาติพี่น้องในฝั่งไทย เพื่อมาขอเสื้อผ้า ของใช้ เพราะว่าญาติพี่น้องทางฝั่งลาวจะมีชีวิตที่ลำบากกว่า ยากจนกว่า ส่วนชาวบรูที่อพยพมาอยู่ฝั่งไทยก็จะไปมาหาสู่พี่น้องทางฝั่งลาวเช่นกัน โดยไปหาอาหาร หาของป่า หาพื้นมาใช้ เพราะว่าทางฝั่งลาวยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่

4.3.5.2 ระดับหมู่บ้าน

1) การปกครอง

หมู่บ้านท่าล้งมีผู้นำที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำพิธีกรรม พระสงฆ์ และผู้นำอาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นต้น โดยบทบาทของผู้นำที่เป็นทางการกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็จะขึ้นอยู่กับกาลเทศะและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทหน้าที่ติดต่อประสานงานกับภาครัฐและชาวบ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาล และดูแลรักษาสวัสดิภาพของลูกบ้านให้อยู่อย่างเป็นปกติสุข เป็นต้น ส่วนผู้อาวุโสของหมู่บ้านก็จะมามีบทบาทในการให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็น ตักเตือน และเป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้านให้มีความอบอุ่นใจ สบายใจ

การปกครองของชาวบรูบ้านท่าล้งจะแบ่งออกเป็นคุ้มบ้านหรือกลุ่มบ้าน โดยกำหนดจากที่ตั้งและทิศทางของบ้านเรือน กลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กันในทิศทางใดก็จะเรียกชื่อคุ้มบ้านตามทิศทางนั้น การแบ่งการปกครองเป็นคุ้มบ้านมีที่มาจากการที่ชาวบ้านแบ่งกลุ่มกันนำอาหารไปถวายจังหันที่วัด เพราะกลัวว่าถ้าไม่จัดเวรหมุนเวียนกันไปชดเชย พระจะไม่ได้ฉันมือเช้า และเมื่อมีการทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มในหมู่บ้านก็จะแบ่งกันตามกลุ่มที่ไปถวายจังหัน ต่อมาเมื่อตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เข้ามาในหมู่บ้าน โดยมาให้ความรู้และเป็นตัวแทนภาครัฐในการประสานงานด้านต่าง ๆ กับชาวบ้าน บางครั้งก็จะมียางของหมู่บ้านที่ชาวบ้านทุกคนต้องช่วยกันทำ และเพื่อให้เกิดความสะดวกในการติดตามงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ตชด.จึงให้หมู่บ้านแบ่งเป็นคุ้มต่าง ๆ โดยแต่ละคุ้มจะมีหัวหน้าคุ้มเป็นผู้คอยติดตามดูแล เวลามียางของหมู่บ้านก็จะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันไปแต่ละคุ้ม โดยการแบ่งคุ้มจะแบ่งตามกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กัน ได้แก่

คุ้มเหนือ	เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน
คุ้มกลาง	เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่บริเวณตรงกลางหมู่บ้าน
คุ้มใต้	เป็นกลุ่มบ้านที่ตั้งอยู่บริเวณทิศใต้ของหมู่บ้าน

2) ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

สมัยก่อนหมู่บ้านท่าลั้งอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง มีความปรองดองสามัคคี มีอะไรก็จะเอามาแบ่งกันกินทั้งบ้าน ช่วยกันทำงาน ใครมีงานอะไรก็จะไปช่วยกันหมดทั้งบ้าน มีผู้นำเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ สูงเกิน ซึ่งเป็นผู้อาวุโสของบ้านท่าลั้งบอกว่า “ชาติก่อนก็ กินข้าวห่มพา กินปลาห่มด้วย กินกล้วยห่มหวี กินปลีห่มกาบ อาบน้ำห่มวัง” หมายความว่า สมัยก่อนชาวบ้านมีความสามัคคีปรองดองกันมาก กินอยู่ด้วยกัน มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันกัน แต่สมัยนี้ไม่มีแล้ว นอกจากนี้ ลูกวอน ซึ่งเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านก็พูดเสริมว่าสมัยก่อนชาวบ้านช่วยกันทำงาน เวลาไปทำนา ทำสวนก็ไปด้วยกัน ไปหลายคนช่วยกันมันก็สนุก ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ต่างคนต่างไปที่ใครที่มัน “แต่ก็มีมันอีหลี บ่ผัดกันได้ครู ถึกกันอีหลี เดียวนี้ไปไผไปมัน”

สมัยก่อนถ้ามีวัวตาย ควายตาย ก็จะเรียกกันไปกินทั้งบ้าน เดียวนี้ก็ไม่มีแล้ว เพราะกลัวว่าจะไม่ได้ขาย ไม่ได้เงิน “แต่พ่อแต่แม่วัวตาย ควายตาย เอ็นกันมาเบ็ดบ้าน บัดนี้เดียวนี้บ่ได้เอ็นได้ ย่นบ่ได้ขาย ถ้าเอ็นแล้วมันสิบ่ได้ขาย สิบ่ได้เงิน” อาหารการกินสมัยก่อนก็จะเอามากินด้วยกัน แบ่งปันกันกิน เดียวนี้ก็ต่างคนต่างหา ต่างคนต่างกินมากขึ้น เพราะว่าคนเยอะขึ้น อาหารก็มีน้อยลง “ทุกมือนี้น้อยนัก ปั่นปลาสดักไปให้กันกิน บ่ค่อยสู้กันทุกมือนี้นี้ เพราะว่าบางครอบครัวใหญ่กะมีลูกมีหลานหลาย”

3) ความสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านท่าลั้งส่วนมากจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ทำร่วมกัน เช่น เล่นกีฬาในตอนเย็นของทุกวัน กีฬาที่เล่นส่วนมากจะเป็นฟุตบอล และส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายที่เล่นกีฬา มีทั้งเด็กตั้งแต่ชั้นประถมตอนปลายไปจนถึงผู้ใหญ่อายุประมาณ 30 กว่าปี ส่วนมากจะเป็นเยาวชนชายอายุประมาณ 15-20 ปี การเล่นฟุตบอลจะใช้สนามฟุตบอลของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ไม่มีการจำกัดคนเล่น ไม่เน้นกฎกติกา นอกจากจะมีการนัดเตะแข่งขันกับหมู่บ้านอื่น แต่จะเน้นให้ทุกคนได้เล่นด้วยกัน มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ลงเล่นพร้อมกันในสนาม และบรรยากาศการเล่นจะมีความสุขสนุกสนานมากกว่าการเล่นที่จริงจัง จากการสอบถามแกนนำเยาวชนทำให้ทราบว่า สาเหตุที่让孩子们ได้เล่นพร้อมกับผู้ใหญ่ก็เพราะต้องการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการเตะบอล เพื่อจะได้ฝึกฝนให้เป็นนักกีฬาของหมู่บ้านในอนาคต นอกจากนี้การเตะกับผู้ใหญ่ก็จะได้เรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ ในการเล่นจากสนามจริงด้วย ซึ่งนักกีฬาที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเรียนจบจากโรงเรียนบ้านท่าลั้งในระดับประถมศึกษา และสามารถเป็นตัวแทนไปแข่งขันในระดับอำเภอด้วย

จากการสังเกตพบว่า การเล่นกีฬาเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านมารวมตัวกันและกิจกรรมร่วมกัน เป็นการสานความสัมพันธ์ความเป็นพี่น้องให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าในระหว่างการเล่นกีฬา ก็จะมีกลุ่มเด็กในหมู่บ้านที่ไม่ได้เล่น

ฟุตบอลมาเล่นด้วยกันอยู่ข้างสนาม และมีกิจกรรมหนึ่งที่ทุกคนจะขาดไม่ได้ก็คือ การกินมะขาม ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยทำให้การเล่นมีรสชาติดีขึ้น ทั้งเด็กเล็กเด็กโตจนถึงผู้ใหญ่ก็จะมาร่วมตัวกัน ช่วยกันป็นเก็บมะขามที่อยู่ข้างสนามฟุตบอล เด็ก ๆ ก็จะทำพริกเกลือมาจากบ้านและมาแบ่งกันกินอย่างเอร็ดอร่อย ถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีและกระชับความสัมพันธ์ของกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านให้รักใคร่กลมเกลียวกันได้เป็นอย่างดี

ในยามว่างจากการทำงาน กลุ่มเยาวชนส่วนหนึ่งมักจะรวมกลุ่มกันเล่นดนตรี บ้างก็ร้องเพลง บ้างก็เล่นกีตาร์ บ้างก็ตีกลองให้จังหวะ ส่วนหนึ่งก็จะนั่งฟัง โดยจะรวมกลุ่มกันเป็นบางวัน ตามแต่โอกาส พบว่านักดนตรีกลุ่มนี้มักจะเล่นดนตรีในช่วงเทศกาลสำคัญของหมู่บ้านด้วย โดยสามารถเล่นให้กับผู้อาวุโสของหมู่บ้านร้องรำทำเพลงในแบบฉบับของชาวยุได้ การเล่นดนตรีและร้องเพลงจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ระหว่างเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ได้เป็นอย่างดี

4) ความสัมพันธ์กับคนหมู่บ้านอื่น

หมู่บ้านทำล้งอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านตามุย บ้านกุ่ม และหมู่บ้านหนองผือ น้อย ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยอีสาน ชาวยุบางคนก็แต่งงานกับชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง จึงมีความสัมพันธ์กันระหว่างหมู่บ้านมากขึ้นมีการไปมาหาสู่กันบ้างเป็นครั้งคราว และมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีระหว่างกัน

นอกจากความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้าน ก็มีความสัมพันธ์ในเชิงทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นด้วย โดยวัยรุ่นในแต่ละหมู่บ้านมักจะมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันบ่อยครั้ง ยกเว้นวัยรุ่นในหมู่บ้านทำล้งที่ไม่ค่อยมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับใครนอกจากมีวัยรุ่นหมู่บ้านอื่นมาหาเรื่องก่อน โดยกลุ่มวัยรุ่นมักจะนัดกันมาชกต่อยทะเลาะวิวาทกันในงานประเพณีหรืองานรื่นเริงของหมู่บ้านต่าง ๆ ลูกเคน เล่าว่าคนสมัยนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน เวลาในงานบุญจัดงานที่หมู่บ้านไหนก็มักจะมีวัยรุ่นไปทะเลาะกัน ตีกัน ฆ่าฟันยังกัน แก่แกกันไปมาไม่จบสิ้น “บุญบ้านได้มีแต่ฆ่าฟันฟันแทง” และบอกว่า “บ่แมนเฮ็ดบุญเอาบุญเด้เดี้ยวนี เฮ็ดบุญเอาบาปเด้” แต่ก่อนพ่อแม่จะบอกสอนให้ลูกหลานนั่งฟังหมอลำให้เรียบร้อย ลูกหลานก็เชื่อฟังนั่งฟังหมอลำอย่างสงบเสถียร แต่สมัยนี้ ถ้าไม่ให้เค้าเต้นเค้ารำเค้าก็จะโกรธ ยิ่งถ้าเป็นหมอลำซึ่งวัยรุ่นก็ยังชอบมาตีกัน เวลาในงานบุญไม่ว่าบ้านไหนก็อยากให้หมอลำซึ่งเพราะว่าอยากดีกัน พอเมาก็ออกไปฟ้อนรำ พอเหยียบเท้ากันก็ตีกัน ฆ่ากัน อาฆาตกันไม่จบสิ้น มีนัดกันไว้เรียบร้อยว่างานบุญคราวหน้าเจอกัน

ผู้ใหญ่บ้านทำล้งบอกว่า “ต้องการให้ทั้ง 4 หมู่บ้านรักกันให้ได้” โดยมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่และแกนนำหมู่บ้านของทั้ง 4 หมู่ก็หาทางร่วมกัน โดยตกลงกันว่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก ๆ จากเดิมที่ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านก็เคยมีเรื่อง

บาดหมางกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีสาเหตุมาจากลูกบ้านทะเลาะกัน ก็กลับหันมาปรองดองกันโดยเริ่มที่ผู้นำก่อนเพราะเชื่อว่าถ้าพ่อ(ผู้นำหมู่บ้าน) รักกัน ลูก(เยาวชน) ก็ต้องรักกันด้วย ส่วนเรื่องที่วัยรุ่นทะเลาะกันกล่าวว่า เมื่อเกิดเรื่องไม่ควรจะเข้าข้างฝ่ายตัวเองอย่างเดียว แต่ควรดักเตือนสั่งสอนฝ่ายตัวเองก่อน นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านยังบอกว่า หมู่บ้านท่าลั้งไม่มีอะไรน่ากลัว ในเขตหมู่บ้านไม่มีอันตรายไว้วางใจได้ เพราะวัยรุ่นบ้านนี้ไม่เหมือนหมู่บ้านอื่น จะไม่กินเหล้าเมายา หาเรื่องทะเลาะวิวาทต่อยตี

4.3.6 ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชาวหมู่บ้านท่าลั้งเกิดจากการมีผู้นำที่เข้มแข็งร่วมมือกันหลายฝ่าย ได้แก่ โรงเรียน วัด และชุมชน โดยโรงเรียนมีผู้อำนวยการที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชน และให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น วัดก็มีพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดท่าลั้งเป็นผู้นำทางศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ส่วนชุมชนก็มีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นนักพัฒนา ให้ความเคารพนับถือผู้อำนวยการโรงเรียนและพระสงฆ์ประจำหมู่บ้านเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากเมื่อมีโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมักจะเข้าไปปรึกษาหารือกับผู้อำนวยการโรงเรียนและพระสงฆ์ เพื่อหาแนวทางการร่วมกันเสมอ โดยที่ผู้อำนวยการและพระสงฆ์ก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้เวลาที่มีการประชุมของหมู่บ้านหรือมีงานส่วนรวมก็มักจะมาขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ศาลาวัดเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยมักจะเชิญผู้อำนวยการโรงเรียนและพระสงฆ์เข้าร่วมรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยบ่อยครั้ง

4.3.7 ปัญหาของชุมชน

4.3.7.1 ปัญหาการเมือง

เดิมหมู่บ้านท่าลั้งไม่เคยมีความขัดแย้งกัน หรือแบ่งพรรคพวกกัน อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลทั้งหมู่บ้าน แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองกำหนดให้แต่ละหมู่บ้านมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชนและมีบทบาททางการเมือง มีงบประมาณจากภาครัฐเข้ามาในหมู่บ้านทุกแห่งทั่วประเทศ ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีความขัดแย้งกันด้านผลประโยชน์ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการงบประมาณของหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐ

หมู่บ้านท่าลั้งก็ได้รับผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงนี้ ชาวบ้านเริ่มมีการแข่งขันแย่งชิงกันเพื่อให้ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการแบ่งพวกแบ่งฝ่ายส่วนใหญ่จะแบ่งไปตามตระกูล จากการสอบถามพบว่า หมู่บ้านท่าลั้งเพิ่งมีการเปลี่ยนผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ในรอบ 8 ปี เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนเดิมดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่มาแล้ว 2 สมัย และการเลือกตั้งครั้งล่าสุดก็มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ ผู้นำคนปัจจุบันเพิ่งรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านครั้งแรกและเริ่มทำงานเมื่อต้นปี พ.ศ. 2552 โดยการแข่งขันเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านครั้งล่าสุดนี้มีการแก่งแย่งแข่งขันกันสูงมาก เนื่องจากภาครัฐมีนโยบายใหม่ให้ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งจนกระทั่งเกษียณอายุราชการคืออายุ 60 ปีบริบูรณ์ และมีเงินเดือนให้เทียบเท่ากับข้าราชการ

การเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านครั้งนี้ได้นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการแบ่งพรรคพวกฝ่ายผู้นำคนเก่ากับผู้นำคนใหม่ที่ค่อนข้างชัดเจนพบว่า กลุ่มผู้นำคนเก่าจะไม่เข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การทำบุญ 100 ปีของหมู่บ้าน การสานเสื่อเตยเพื่อถวายวัด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่าการพูดคุยเผยให้แตกแยกกันในชุมชน ซึ่งไม่มีใครไกล่เกลี่ยได้ ไม่มีใครยอมใครและไม่พูดคุยกัน ส่งผลให้ลูกหลานพลอยมีความขัดแย้งกันไปด้วย เห็นได้จากลูกของผู้ใหญ่บ้านคนเก่าจะปลีกตัวออกจากกลุ่มเพื่อนและเข้ากับกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียนไม่ค่อยได้ เป็นต้น

ความขัดแย้งในชุมชนทำให้โรงเรียนมีปัญหาเรื่องการวางตัวในชุมชน โดยโรงเรียนพยายามวางตัวเป็นกลางกับทั้งสองฝ่าย แต่ก็ถูกเพ่งเล็งว่าจะเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น กรณีเด็กนักเรียนทะเลาะกันครูก็ต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและให้ความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายใครทำผิดก็ถูกลงโทษตามกฎหมายของโรงเรียน แต่ชาวบ้านก็จะมองว่าครูลำเอียงเข้าข้างอีกฝ่าย เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาหนึ่งที่โรงเรียนได้รับผลกระทบโดยตรงก็คือ เรื่องการบริหารงานของโรงเรียนร่วมกับชุมชน โดยมีผู้ใหญ่บ้านทั้งคนเก่าและคนปัจจุบันเป็นประธานและกรรมการสถานศึกษา ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนก็พยายามที่จะหาทางออกกับปัญหานี้โดยการวางแผนว่าจะเรียกคุยกันทั้งสองฝ่ายและหาข้อสรุปร่วมกันว่าจะทำอย่างไรต่อไป

4.3.7.2 ปัญหาการพัฒนา

เนื่องจากหมู่บ้านท่าลั้งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งในปีพ.ศ. 2552 หลังเลือกตั้งรัฐบาลใหม่ได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน (ศพช.) หรือโครงการชุมชนพอเพียง เป็นมูลค่าทั้งหมดประมาณ 2 แสนบาท เพื่อต่อประปาจากฝายห้วยท่าลั้งมายังหมู่บ้านเพื่อใช้แทนประปาแม่น้ำโขงในช่วงฤดูฝน เนื่องจากในฤดูฝนน้ำประปาจากแม่น้ำโขง

จะชุ่นเป็นสีแดงมาก ปัญหาของการทำประปาครั้งนี้คือ ชาวบ้านเกรงว่างบประมาณก่อนหน้านี้จะได้รับไม่ทั่วถึงกัน ส่วนผู้ใหญ่บ้านก็กลัวว่าถ้าแบ่งหน้าที่ให้คนทำงานไม่เหมาะสมก็จะไม่ได้งาน มีการถกเถียงพูดคุยกันอยู่เนาน เพื่อหาข้อสรุปเข้าที่ประชุมของหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตอนสิ้นเดือน โดยชาวบ้านคาดว่างบประมาณก่อนหน้านี้ผู้ใหญ่บ้านคนเก่าจะเป็นคนดูแลเรื่องงบประมาณเพราะเป็นเงินงบประมาณของปีที่แล้วซึ่งผู้ใหญ่บ้านคนเก่ารักษาการอยู่ ท้ายที่สุดผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเสนอว่า ให้จัดแบ่งกันเป็นคุ้ม โดยหมู่บ้านท่าลั้งแบ่งเป็น 3 คุ้ม ผลัดกันทำงาน ส่วนงบประมาณก็ค่อยมาแบ่งกันเองเป็นคุ้ม ๆ ภายหลังการประชุมผู้ใหญ่บ้านบอกว่า รู้จักนิสัยของชาวบ้านท่าลั้งดี คือชาวบ้านกลัวว่าจะไม่ได้เงินและมักจะเถียงงานกันทำ ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องผลประโยชน์

4.3.7.3 ปัญหาโรงเรียนกับชุมชน

ปัญหาเรื่องที่ดินของโรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชน เกิดขึ้นเมื่อมีการก่อสร้างถนนเข้าไปยังศาลปู่ตา ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน อยู่บริเวณด้านหลังโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ซึ่งชุมชนได้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ที่จัดสรรมาให้ชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านเดินทางเข้าไปยังศาลปู่ตาได้สะดวกขึ้น เพราะก่อนทำถนนชาวบ้านต้องเดินลัดเลาะลำห้วยท่าลั้ง ประกอบกับทางค่อนข้างชันและลื่น อาจได้รับอันตรายได้ง่าย ชาวบ้านจึงเห็นพ้องต้องกันว่า จะทำถนนไปที่ศาลปู่ตา โดยระยะทางที่จะทำประมาณ 300 เมตร และประเด็นปัญหาอยู่ที่เส้นทางที่จะทำถนนนั้นคาบเกี่ยวกันระหว่างที่ดินของชาวบ้านคนหนึ่งกับโรงเรียนซึ่งอยู่ติดกัน และหากจะทำถนนก็ต้องล้ำเขตพื้นที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้าไปหรือทั้งสองฝ่าย จึงได้มีการเจรจากันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ซึ่งชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินก็ไม่ยินยอมที่จะแบ่งที่ดินให้ทำถนนโดยอ้างว่าควรใช้ที่ดินส่วนของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นของชุมชนเป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่ทางโรงเรียนก็ให้เหตุผลว่าโรงเรียนก็เป็นนิติบุคคล ไม่ใช่ที่ดินสาธารณประโยชน์ ซึ่งหากทางโรงเรียนจะแบ่งเนื้อที่ไว้สำหรับทำถนนเพื่อประโยชน์ของชุมชนก็ควรแบ่งกันคนละครึ่งทั้งสองฝ่าย

ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูกล่าวว่า

“ทางโรงเรียนรู้สึกไม่พอใจที่ชุมชนไม่มีการแจ้งให้ทางโรงเรียนทราบล่วงหน้าและพูดคุยกันก่อน อยู่ ๆ ก็เข้ามาบอกว่าจะทำถนนด้านหลังโรงเรียน แล้วก็จัดการทำเลยโดยไม่ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันก่อน ซึ่งทางโรงเรียนก็ไม่ได้หวงพื้นที่ ถ้าหากชาวบ้านทำแล้วเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมก็ยินดีให้ แต่ว่าก็ควรจะมีการเจรจากันก่อนว่าจะเอาอย่างไร ทำเส้นทางอย่างไร ตัดถนนแบบไหน ฟังความเห็นของทั้งสองฝ่ายว่า

มีความต้องการตรงกันหรือไม่อย่างไร ไม่ใช่รีบร้อนทำเช่นนี้ โรงเรียนก็ได้รับผลกระทบเพราะพื้นที่ที่ชาวบ้านตัดถนนนั้นตัดผ่านพื้นที่ของโรงเรียน ซึ่งควรจะตัดอ้อมไปตามแผนผังโรงเรียนเพื่อให้มีความเป็นระเบียบและแบ่งเขตพื้นที่ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนได้ชัดเจนไม่สับสน แต่ชาวบ้านก็ไม่ยอมโดยอ้างว่าตัดถนนแบบนี้มันอ้อม แบบนี้ตัดตรงดีและใกล้กว่า ท้ายที่สุดทางโรงเรียนก็ต้องยินยอมเนื่องจากไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งกับชุมชน”

เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเหมือนชนวนที่ทำให้ชุมชนกับโรงเรียนเริ่มมีความขัดแย้งกันอยู่ภายใน และเสียงของชาวบ้านก็เริ่มแตกเป็นสองเสียงคือ ฝ่ายที่ยังเคารพนับถือผู้อำนวยการโรงเรียน กับฝ่ายที่ไม่พอใจผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกที่เป็นญาติพี่น้องกับเจ้าของที่ดินที่เสียประโยชน์ ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลโดยการซักถามความคิดเห็นจากผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านคนอื่น ๆ และผู้อำนวยการโรงเรียน ก็มีความเห็นที่แตกต่างกัน ชาวบ้านคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า ที่ดินที่ใช้ทำถนนส่วนใหญ่เป็นที่ดินของโรงเรียน มีเพียงบางส่วนเล็กน้อยที่ล้ำเข้าไปในเขตที่ดินของชาวบ้าน และทราบว่าก่อนทำถนน 1 วันได้มีการเจรจากันเรื่องที่ดินที่จะใช้ทำถนนระหว่างโรงเรียน ชุมชน อบต. และชาวบ้านที่เป็นเจ้าของที่ดินคู่กรณีด้วย

นอกจากนี้ จากการสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยการ ครู และชาวบ้าน ก็พบว่าผู้อำนวยการและครูมีการพูดคุยกับชาวบ้านตามปกติ เมื่อพบปะกันก็มีการทักทายไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกันบ้าง และผู้อำนวยการก็ได้เข้าไปร่วมช่วยทำกิจกรรมกับชุมชนหลายครั้ง เพียงแต่การเข้าไปร่วมส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้เข้าไปคลุกคลีร่วมวงสังสรรค์อะไรกันมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้าไปร่วมพูดคุยแบบค่อนข้างเป็นทางการ หรือเป็นที่ปรึกษาการทำโครงการหรือกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ชาวบ้านกลุ่มที่เป็นแกนนำหมู่บ้านก็มีหน้าที่ให้เคารพนับถือผู้อำนวยการโรงเรียนค่อนข้างมาก

4.3.8 การศึกษา

ชาวบรูส่วนใหญ่มักจะส่งลูกเรียนถึงระดับการศึกษาภาคบังคับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจะเรียนระดับชั้นอนุบาล – ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนบ้านท่าล้ง และเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบ้านกุ่มซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านท่าล้งมากนัก โดยจะมีรถรับ-ส่งนักเรียนจากหมู่บ้านท่าล้งไปยังโรงเรียนบ้านกุ่มและโรงเรียนในอำเภอโขงเจียม

จากการสอบถามชาวบ้านท่าลั้งส่วนใหญ่พบว่า อยากให้ลูกเรียนจบสูง ๆ จะได้มีงานดี ๆ ทำและมีรายได้ดี ๆ ไม่ต้องลำบาก แต่ก็ไม่สามารถส่งลูกให้เรียนสูง ๆ ได้เนื่องจากครอบครัวไม่มีรายได้มากพอที่จะส่งลูกเรียนต่อ ลูกสมศรี อายุประมาณ 70 ปี บอกว่า อยากให้ลูกเรียนหนังสือสูง ๆ แต่ว่าไม่มีเงินส่งเสียเพราะรายได้ในครอบครัวก็ไม่พอกับรายจ่าย เพราะต้องซื้อข้าวกิน ข้าวที่ทำนาได้ก็มีน้อยไม่พอกินตลอดปี ต้องซื้อข้าวตอนปลายปีปีหนึ่ง ๆ ก็เป็นหมื่นบาท นอกจากนี้ก็มีรายได้ส่วนหนึ่งจากการสานกระติบข้าว เนื่องจากลูกสมศรีจักสานได้แต่ก็ทำได้เพียงคนเดียวในบ้าน จึงทำได้น้อย บางคนก็เป็นห่วงลูกโดยเฉพาะลูกผู้หญิงกลัวว่าลูกไปเรียนที่อื่นไกล ๆ จะถูกคนหลอก เด็กบางคนไม่อยากเรียนเองก็มี อยากออกมาทำงานเพราะเห็นพวกพี่ ๆ ทำงานได้เงินซื้อโน่นซื้อนี่ก็อยากทำบ้างก็ตาม ๆ กันไปก็มี

ลุงวอนบอกว่าลูกของตนก็ออกมาทำงานรับจ้างกันหมด หาเงินพอเลี้ยงตัวเองได้ เด็กสมัยนี้ถ้าเรียนจบม.3 จะเรียนต่อหรือว่าทำงานก็แล้วแต่ความชอบ ถ้าอยากเรียนก็จะส่งให้เรียน บางคนเรียนจบม.3 ก็ออกเลย บางคนก็ออกไปรับจ้าง ที่ไม่ได้เรียนก็จะเป็นพวกที่พ่อแม่ไม่มีเงินส่ง หรือบางคนก็กลัวว่าลูกจะไปไกล ลูกผู้หญิงก็กลัวถูกผู้ชายหลอก หรือไปมีครอบครัว มีลูก ถ้าเป็นลูกผู้ชายก็ตีหน้อยพอจะเอาตัวรอดได้

หลานสาวของลุงวอน กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี สาขาที่เรียนคือ ภาษาอังกฤษ โดยไปเช่าหอพักอยู่คนเดียว จะกลับมาบ้านก็ในช่วงเทศกาลหรือปิดภาคเรียน แม่ไม่ค่อยอยากให้กลับบ่อยเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก แต่ก็คิดถึงลูกและติดต่อกันทางโทรศัพท์คอยบอกสอนลูกตลอดเวลา แม่เล่าว่าเข้าใจถึงความยากลำบากในการส่งลูกเรียนสูง ๆ เพราะมีรายได้น้อย รายจ่ายก็มาก ต้องใช้วิธีขี้มเรียน พ่อแม่ก็ต้องกู้เงิน และจะคอยสอนลูกตลอดว่าเราไม่มีเงิน ให้ตั้งใจเรียน ก็คิดว่าให้ลูกเรียนสูง ๆ จะได้มีงานดี ๆ ทำ จะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนพ่อแม่

จากการพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้านท่าลั้งเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา พบว่าผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญกับการศึกษาเล่าเรียนค่อนข้างมาก และยินดีที่จะส่งเสริมให้เด็กชาวบรูได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ ส่วนลูกของตนเองนั้นก็ส่งให้เรียนในระดับการศึกษาสูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อยากให้ลูกเรียนสูง ๆ จะได้มีความรู้ มีประสบการณ์ ได้ใช้ชีวิตคุ้มค่า ไม่ต้องอยู่ไปวัน ๆ เหมือนพ่อแม่ และบอกว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่ดี ตัวเองจะเรียนรู้สิ่งใหม่ไปเรื่อย ๆ อยู่เสมอ ๆ ทั้งอ่านหนังสือ อ่านนิทาน อ่านทุกอย่าง เพื่อเพิ่มเติมความรู้ เป็นคนที่กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เรียนรู้ตลอดเวลา

พบว่า ในสมัยก่อนเด็กชาวบรูบางคนได้เรียนจนจบชั้นม.6 เนื่องจากสมัยนั้นโรงเรียนบ้านกุ่มยังไม่ได้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสสอนถึงชั้น ป.6 แต่การศึกษาภาคบังคับกำหนดให้ต้องจบการศึกษาขั้นต่ำคือ ม.3 ทำให้เด็กบ้านท่าลั้งเมื่อจบชั้นป.6 จากโรงเรียนบ้านท่าลั้งแล้วจึงต้องไปเรียนต่อที่โรงเรียนโขงเจียมวิทยา ในอำเภอโขงเจียม ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสอนตั้งแต่ ม.1-6

เด็กบางคนเมื่อจบม.3 มีครูอุปการะส่งให้เรียนต่อจนจบม.6 ก็มี บางคนเห็นเพื่อนเรียนต่อก็อยากไปเรียนต่อเหมือนเพื่อน แต่ปัจจุบันโรงเรียนบ้านกุ่มได้ปรับเป็นโรงเรียนขยายโอกาส สอนถึงระดับชั้นม.3 ชาวบรูจึงนิยมส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนนี้เมื่อจบแล้วเด็กนักเรียนก็แยกย้ายกันไป ส่วนใหญ่เด็กชาวบรูก็ไม่ได้ศึกษาต่อ

หลวงปู่ชม เจ้าอาวาสวัดภูเขาวง ให้ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของชาวบ้านทำลึ่งว่า คนบ้านทำลึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เรียนสูงๆ ยังไม่มีที่เรียนจบสูงๆ แล้วกลับมาพัฒนาบ้านตัวเอง มีชาวบ้านคนหนึ่งที่หลวงปู่ส่งให้เรียนจนจบปริญญาตรี ตอนนี้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่หมู่บ้านทำลึ่ง ก็หวังว่าจะกลับมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า สิ่งที่หลวงปู่อยากจะทำถึงโรงเรียนก็คือ การพัฒนาเด็กต้องให้ศีลธรรม เราต้องพูดเรื่องศีลธรรมอยู่เป็นประจำ การจัดระเบียบวินัย ก็ต้องพาทำอยู่เรื่อย ๆ หลวงปู่ก็ต้องคอยปลูกฝังไปเรื่อย ๆ แล้วเค้าก็จะเป็นเอง

4.4 ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

4.4.1 สังคมวัฒนธรรม

4.4.1.1 การเคารพอาวุโส

ผู้อาวุโสชาวบรูคนหนึ่งกล่าวว่า สมัยก่อนผู้ใหญ่จะเป็นผู้นำ เด็กกว่าก็จะเป็นผู้ตาม แต่สมัยนี้เด็กจะนำผู้ใหญ่แล้วเพราะว่าผู้ใหญ่ตามเด็กไม่ทัน เนื่องจากสังคมเปลี่ยนไปเร็วมาก เทคโนโลยี ความทันสมัยเข้าถึงชุมชนอย่างรวดเร็ว เด็กและเยาวชนก็ตามเทคโนโลยีตามสมัย ส่วนคนแก่ก็กลายเป็นคนล้าสมัยตามไม่ทัน จนมีคำกล่าวว่า “หัวดำไปก่อน หัวค่อนนำหลัง” ยายทุม อายุประมาณ 70 ปีกล่าวว่า

“สมัยนี้เด็กจบม.3 สูงขึ้น ก็จะไปกักล้าขาแข็งขึ้น ไม่เหมือนกับสมัยก่อนซึ่งจะเชื่อฟังผู้ใหญ่มากกว่าสมัยนี้ เดี๋ยวนี้พอเรียนจบก็ออกไปทำงานข้างนอก สมัยก่อนเรียนจบป.4 ป.6 ก็ทำงานอยู่บ้าน เด็กบ้านทำลึ่งส่วนใหญ่จะเรียนจบม.3 แล้วไปทำงานข้างนอก บางคนก็อยู่บ้านทำนา ทำสวนช่วยพ่อแม่ ส่วนน้อยที่จะเรียนต่อเนื่องจากเด็กบางคนก็ไม่อยากเรียน บางคนก็อยากเรียนแต่พ่อแม่ไม่มีเงินส่งให้เรียน หรือบางคนพ่อแม่ก็กลัวว่าลูกจะถูกหลอกไม่กล้าให้ออกไปไกลหูไกลตา คนบรูสมัยก่อนมี

นิสัยซื้อสัตย์มาก ไม่กล้าทำผิด ไม่กล้าโกหก กลัวถูกจับ แต่สมัยนี้ความ
ซื่อสัตย์ก็มีลดน้อยลง”

4.4.1.2 อาหารการกิน

ปัจจุบันชาวบรูนิยมซื้ออาหารที่มีรถนำมาขายในหมู่บ้าน โดยรถที่นำมา
ของเข้ามาขายเปรียบเสมือนตลาดของชาวบรู มีการซื้อ-ขายแลกเปลี่ยนกันทั้งพ่อค้าและชาวบ้าน
โดยพ่อค้ามักจะนิยมเข้ามารับซื้อปลาและของป่าจากชาวบ้าน เพื่อนำไปขายต่อ ส่วนชาวบ้านก็จะซื้อ
อาหารอื่น ๆ ที่ต้องการ พืชผักสวนครัวบางบ้านก็ไม่ค่อยปลูกเอง ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่า “เดี๋ยวนี้
สวนเขาอยู่ในรถ มะเขือกะอยู่นั้น พริกกะอยู่นั้นเบ็ด มันง่ายโหด เก้ากะบ่ปลูกกันดอก” นอกจากนี้
ยังพบว่า อาหารส่วนใหญ่จะต้องใส่ผงชูรสเป็นเครื่องปรุงที่ขาดไม่ได้ แม้จะรู้ว่าผงชูรสไม่ดีต่อ
สุขภาพแต่ก็ยังใช้ปรุงอาหารมาจนถึงทุกวันนี้ ชาวบ้านเล่าว่า

“แต่ก่อนไม่มีผงชูรส แengหน่อไม้พ่อแม่อะจะเอาอดเหลือing ๆ
มาต้มแล้วก็ใส่แengหน่อไม้กะแช่บ คนกะแข็งแรง กินตามธรรมชาติ แengบ่
มีเคมีนะ เติ๋ยนี้ถ้าบ่ใส่ผงชูรสกับน้ำปลานี้กินบ่ได้ เติ๋ยนี้โรคจักมาแต่
ใส่หลายโรค แต่พ่อแต่แม่มันบ่มีโรคได้ อายุยาว เติ๋ยนี้อายุ 50 ปีกะไป
แล้ว แต่พ่อแต่แม่อายุ 100 กว่าปีฟูน มียายทวดอายุ 100 กว่าปีแล้ว รุ่นสมัย
พ่อแม่ลูวงอน ยังแข็งแรง อยู่กับลูกหลาน ลูกหลานก็เลี้ยงดู”

4.4.2 การพัฒนาชุมชน

หมู่บ้านท่าลั้งในปัจจุบันมีความแตกต่างจากสมัยก่อนมาก เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป
นโยบายของรัฐบาลก็เปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันพบว่า แนวทางการพัฒนาประเทศได้หันมาให้
ความสำคัญกับ “ท้องถิ่น” มากขึ้น มีการกระจายอำนาจการปกครองมาสู่ท้องถิ่น อีกทั้งกระแสสังคม
ก็หันมาให้ค่านิยมวัฒนธรรมที่มีความดั้งเดิม เก่าแก่ โบราณ นักท่องเที่ยวก็เริ่มให้ความสนใจกับ
ชุมชนท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ เป็นของตนเอง นิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น มีหน่วยงาน
ทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนให้หมู่บ้านท่าลั้งพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้นแบบ
โดยมีการจัดการฝึกอบรม ให้ความรู้และสอนวิธีการรับรองนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ส่งผล
ให้ชาวบ้านท่าลั้งมีรายได้เสริมจากการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมความงามของธรรมชาติและวิถี
ชีวิตของชาวบรูมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ชาวบรูเป็นที่รู้จักในสังคมมากขึ้น ชาวบรูเองก็มีความ

ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง กล่าวภาษาบรรทัดต่อหน้าคนอื่น กล่าวแสดงตัวตนความเป็นบุรุษ โดยไม่รู้ลึกถ้อยหรืออายเช่นในอดีต ดังที่เยาวชนชาวบรูบอกไว้

“ตอนเฝ้างานอยู่กรุงเทพฯกับหมู่ผมกะเว่กันเป็นภาษาบรู บ่
อาย หมู่เค้ากะถามว่าภาษาอะไร ไม่เคยได้ยิน แปลกดี เค้ากะให้ผมสอนนำ
เค้ากะเว่ได้บางคำ”

แกนนำเยาวชนคนหนึ่งเล่าว่า ตนเรียนจบชั้นม. 6 จากนั้นก็ไปทำงานกรุงเทพฯ กับเพื่อนในหมู่บ้าน ประมาณ 4-5 คน โดยชักชวนกันไป ตนทำได้ 20 วันก็กลับบ้าน เพราะอยู่ไม่ได้ ไม่สนุกและงานหนัก ห้องพักก็อยู่รวมกันหลายคนกับเพื่อน โดยมีเพื่อนชาวพม่าซึ่งเสพยาด้วย แต่ตนและเพื่อนไม่ได้เสพ บางครั้งเค้าก็มาข่มเงินเรา แต่ก็ไม่ได้ให้ข่ม พอดีผู้อำนวยการ โรงเรียนชวนให้มาทำงาน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียนบ้านท่าล้ง ก็เลยกลับมา ส่วนเพื่อนบางคนก็ยังทำงานอยู่ บางคนก็กลับมาด้วยกัน

ช่วงเทศกาล เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา ปีใหม่ สงกรานต์ จะมีนักท่องเที่ยวมาอุทยานแห่งชาติผาแต้ม โดยคนภายนอกมีความเชื่อว่าคนบรูเป็นผู้ไปประทับฝ่ามือบนผาผนังตรงผาแต้ม ที่มีร่องรอยการเขียนฝ่ามือและประทับรอยฝ่ามือของคนโบราณ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็จะเชิญชาวบรูไปแสดงวัฒนธรรมประเพณีของชาวบรูให้นักท่องเที่ยวชม ก็จะมีตัวแทนชาวบรูซึ่งเป็นปราชญ์ในด้านยาสมุนไพร การแต่งเพลงบรู หมอลำบรู ไปจัดแสดงโดยเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ให้แต่งตัวเป็นคนป่า พูดภาษาบรู แสดงให้นักท่องเที่ยวดู บางครั้งก็ดื่มยาสมุนไพรให้นักท่องเที่ยวชิม เยาวชนชาวบรูบางคนไปเป็นนักศึกษาฝึกงานอยู่ที่อุทยานฯ ก็ได้ร่วมแสดงด้วย และช่วงปีใหม่ของทุกปีจะให้ชาวบรูในหมู่บ้านขึ้นมาที่ผาแต้มเป็นกลุ่มเพื่อจัดการแสดงเช่น ร้องเพลงภาษาบรู และทำพิธีสืบชะตาตามประเพณีของชาวบรู ทำให้ชาวบรูเป็นที่รู้จักในสังคมมากขึ้น

ชาวบรูมีการเตรียมตัวเพื่อก้าวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยส่งตัวแทนชาวบ้านและผู้นำหมู่บ้านรวมทั้งหมด 5 คน ไปดูงานในโครงการเกี่ยวกับชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ จ. ภูเก็ต เป็นเวลา 3 วัน โดยมีการพาแกนนำชาวบ้านจากหลายจังหวัดไปศึกษาดูงานชุมชนตัวอย่างว่ามีการพัฒนาชุมชนและเตรียมตัวอย่างไรเพื่อก้าวไปสู่ความยั่งยืน พบว่า กลไกขับเคลื่อนของหมู่บ้านท่าล้งมีแรงกระตุ้นมาจากภายนอก กล่าวคือ การที่สังคมให้ความสนใจกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีมากขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวเปลี่ยนรูปแบบจากการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพียงอย่างเดียว มาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้นด้วย และนโยบายของภาครัฐในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การพัฒนาก็ได้ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับชาติ ส่งผลให้สังคมและชุมชนมีความตื่นตัวมากขึ้น โครงการวิจัยและพัฒนาหลายโครงการได้เข้าไปพัฒนาชุมชนระดับหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่นเดียวกับหมู่บ้านท่าลั้งที่มีหลายโครงการเข้าไปพัฒนาให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ และสร้างทีมงานคนทำงานจากคนในชุมชนเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถนำไปพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืน โดยโครงการที่เข้ามาในหมู่บ้านได้แก่

1) โครงการขององค์การไม้เขตร้อนระหว่างประเทศ (*International Tropical Timber Organization: ITTO*)

สนับสนุนงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านรอบที่ 2 จำนวน 50000 บาท มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย กลุ่มแกนนำหมู่บ้านและเยาวชน ประมาณ 20 คน และคณะเจ้าหน้าที่ประมาณ 10 คน ซึ่งโครงการนี้มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่าลั้ง โดยทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรของตนเอง รวมทั้งการทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนภายนอกเข้าใจถึงความเชื่อ วิถีชีวิต ชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และการอนุรักษ์ทรัพยากร

กระบวนการทำงานของโครงการนี้ได้มีการจัดลำดับการทำงานของกลุ่มชาวบ้าน โดยแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

- (1) กลุ่มธรรมชาติได้แก่ รอยพระพุทธบาท ล่องเรือชมโขง
- (2) กลุ่มดี ได้แก่ กลุ่มจักสาน ร้านค้าชุมชน กลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ น้ำยาล้างจาน ขนมห่มหมี่ เป็นต้น และกลุ่มประมงได้แก่ เรียนรู้การใช้เครื่องมือและชนิดปลา พบว่าปัจจุบันกลุ่มเหล่านี้ยกเลิกไปหมดแล้ว เนื่องจากชาวบ้านไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มจักสาน พบว่า ชาวบ้านแต่ละคนมีเวลาว่างมากน้อยต่างกัน และมีฝีมือความสามารถไม่เท่ากัน ทำให้ชาวบ้านรู้สึว่าการจัดสรรเงินรายได้ของกลุ่มสมาชิกไม่เป็นธรรม และไม่กล้าแจกกันเนื่องจากเกรงใจและกลัวว่าจะทะเลาะกัน ส่วนกลุ่มร้านค้าชุมชนพบว่า ชาวบ้านยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการด้านการค้าชุมชนทำให้ไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบการทำบัญชีที่ไม่ชัดเจน เงินปันผลน้อย ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือและยกเลิกไปในที่สุด

(3) กลุ่มคนดี ได้แก่ นายแพง แก้วใส ผู้แต่งเพลงบรูเกี่ยวกับวัฒนธรรมบรูและเป็นหมอยาสมุนไพร คนที่สองคือ นายวร พึ่งป่า ผู้ทำหน้าที่หมอพิธีกรรมเกี่ยวกับปู่ตาหรือเยียง (ตาละโบ) และคนที่สามคือ หลวงปู่บุญชม พระเจ้าอาวาสวัดภูเขาวง ซึ่งถือเป็นพระนักพัฒนาประจำหมู่บ้านท่าลั้ง อีกทั้งเป็นผู้ริเริ่มสร้างศาลาวัดและทำใหรรอยพระพุทธบาทเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

(4) กลุ่มวัฒนธรรมดี ได้แก่ วิถีชีวิตชาวบรูด้านต่าง ๆ ได้แก่ การทำประมง การหาปลา การทำเกษตรริมโขง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ ITTO ประชุมกับชาวบ้านท่าลั้งได้ข้อสรุปว่าชุมชนต้องการพัฒนาศักยภาพตัวเองด้านต่าง ๆ ได้แก่

- ต้องการให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- ต้องการให้มีคนรู้จัก ได้แก่ นักท่องเที่ยว
- ต้องการมีรายได้เสริม ได้แก่ รายได้จากนักท่องเที่ยวและการจำหน่าย

สินค้า

- ต้องการมีความรู้ในการบริหารจัดการ โดยเพิ่มทักษะเรื่องระบบ

บันทึกข้อมูล

- ต้องการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไปสู่รุ่นลูกหลาน โดยสอนเรื่องการสานกระติบข้าวให้กับเยาวชนและเด็ก และพยายามให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

2) โครงการวิจัย

พบว่าในระหว่างที่ผู้วิจัยลงสนามเก็บข้อมูลในหมู่บ้านท่าลั้ง มีนักศึกษาปริญญาโทกำลังทำวิจัยในพื้นที่เดียวกัน 2 คน โดยคนหนึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทำวิจัยมานานประมาณ 1 ปีแล้ว และมีบทบาทในการผลักดันให้ชาวบ้านสร้างกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมาทั้งกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภาษาบรู อีกทั้งมีการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวเพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและตระหนักในวัฒนธรรมบรูของตนเองด้วย ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีและทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไผ่ ซึ่งรับผิดชอบดูแลพื้นที่เขตหมู่บ้านท่าลั้งด้วย จึงทำวิจัยและทำงานควบคู่กันไป

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้จัดประกายให้กับชาวบ้านท่าลั้งร่วมกันจัดงานของหมู่บ้านขึ้นในชื่องาน “ทำบุญ 100 ปีหมู่บ้านท่าลั้ง” โดยมีงบประมาณจากทุนวิจัยส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการจัดงาน และได้ถามมติที่ประชุมของชาวบ้านถึงความต้องการที่จะจัดงานนี้ขึ้น ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมบรูให้กลับคืนมาอีกครั้ง และทำให้ชาวบรูเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง โครงการนี้มีการเตรียมงานอยู่หลายเดือน ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าลั้ง เจ้าอาวาสวัดภูเขาวง และนักวิจัยเป็นผู้คอยติดต่อประสานงาน จากการเตรียมงานและจัดโครงการนี้ทำให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกันหลายอย่าง ซึ่งนักวิจัยผู้จัดโครงการพยายามให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากที่สุด มีการนัดประชุมระหว่างชาวบ้านและผู้ใหญ่มากมายหลายครั้งเพื่อหารือร่วมกัน พบว่าชาวบ้านทั้งหญิงและชายมีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงความเห็น มักจะมีการแบ่งกลุ่มการทำงานของหญิงและชายค่อนข้างชัดเจน

ผู้ที่มาประชุมส่วนมากจะเป็นกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน ผู้อาวุโส และกลุ่มเยาวชน ส่วนใหญ่จะใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่นัดประชุมกัน โดยมักจะมีหลวงพ่อมาร่วมฟังการประชุมด้วย บางครั้งก็ช่วยเสนอแนะความคิดเห็นด้วย ชาวบ้านจะค่อนข้างสงัดเสียงดังเวลาประชุม และไม่ค่อยฟังกัน ต้องมีประธานที่ประชุมซึ่งทุกครั้งจะเป็นผู้ใหญ่บ้านคอยเปิดประเด็นและสรุป

3) กิจกรรมนักศึกษา

พบว่าหมู่บ้านท่าลั้งเคยมีนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเข้ามาทำกิจกรรมค่ายพัฒนาและเก็บข้อมูลหลายครั้ง โดยกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาหมู่บ้านและโรงเรียน โดยเข้ามาศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวบรู ทาสักตแต่งอาคารเรียน มอบอุปกรณ์หนังสือต่าง ๆ เครื่องเล่นกีฬา ฯลฯ ล่าสุดนักศึกษาได้มาพูดคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียนถึงโครงการระยะที่สอง โดยได้ทุนจาก สกอ. ทำโครงการเกี่ยวกับการสานกระติบข้าวของชาวบรูบ้านท่าลั้ง เพื่อเป็นอาชีพที่จะรองรับกับการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคตตามนโยบายของภาครัฐ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มนักศึกษาบางกลุ่มเข้ามาเรียนรู้การสานกระติบข้าวจากผู้อาวุโสที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจักสาน เพื่อที่จะนำความรู้ไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนและช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ตลอดจนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมที่มีคุณค่าไม่ให้สูญหายไป

จากการมาทำกิจกรรมของนักศึกษาร่วมกับเด็กและเยาวชนในโรงเรียนและหมู่บ้านท่าลั้ง ทำให้เด็กและเยาวชนชาวบรูได้เรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมจากคนต่างถิ่นทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น การเต้นรำร้องเพลงของนักศึกษา การลงโทษโดยให้เต้นประกอบเพลงไก่อ่าง การจัดระเบียบห้องสมุดและงานสารบรรณ ฯลฯ

บทที่ 5

โรงเรียนบ้านท่าล้ง

5.1 ลักษณะทางกายภาพ

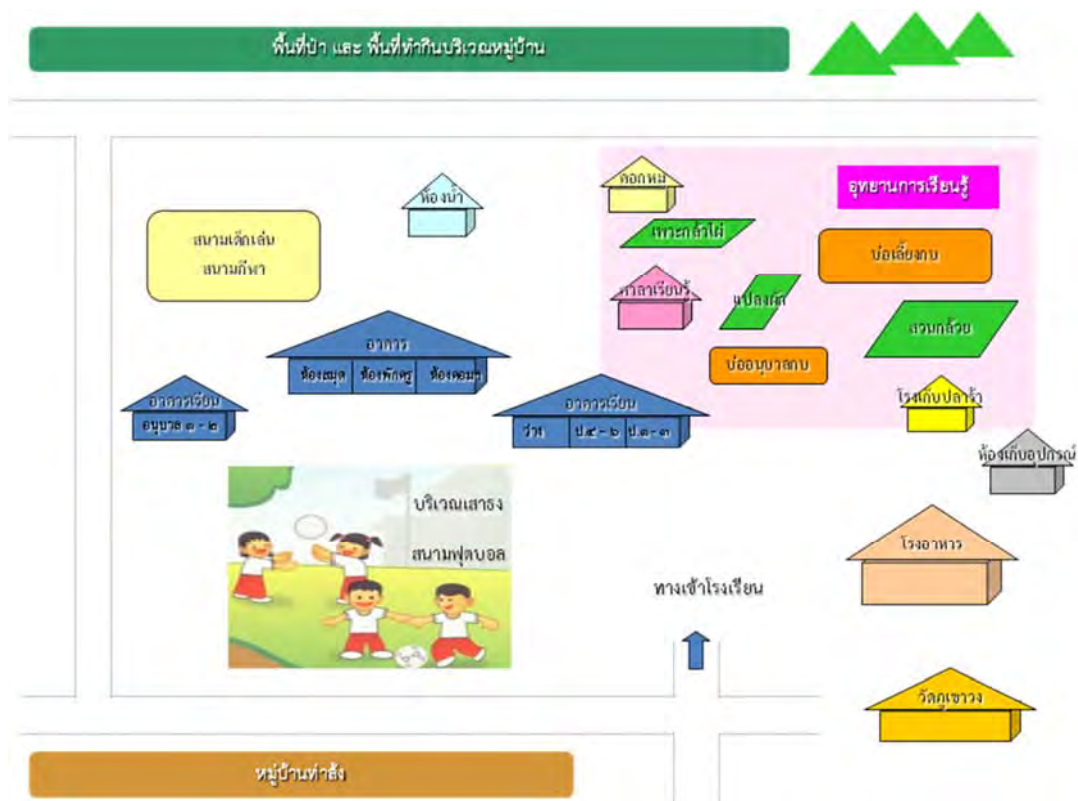

ภาพที่ 5.1 โรงเรียนบ้านท่าล้ง

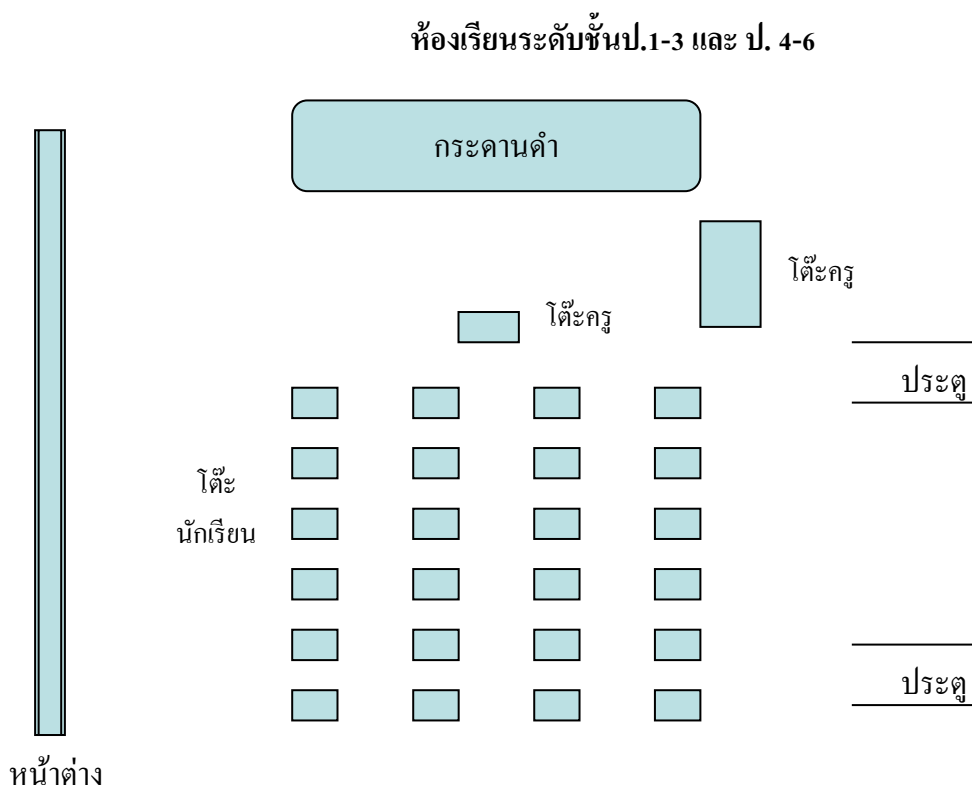
โรงเรียนบ้านท่าล้ง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 มีเขตพื้นที่บริการ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่าล้ง หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนบ้านท่าล้งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2504 ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผู้บริหารโรงเรียนมาแล้วทั้งหมด 20 คน และคนปัจจุบันเป็นผู้บริหารลำดับที่ 21 ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ชื่อ นายเสมอ หาวิรร (รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนบ้านท่าล้ง ประจำปี 2551)

5.1.1 อาณาเขตของโรงเรียน

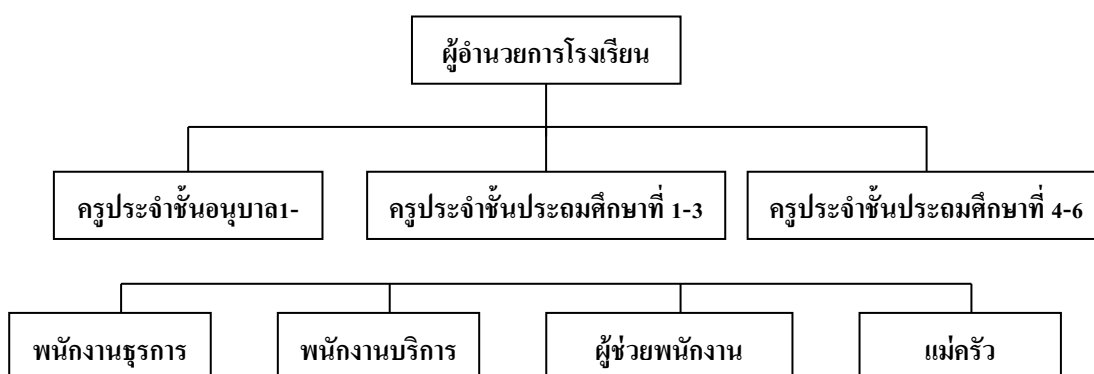
ทิสเหนือ	จรด	ป่าอุทยานผาแต้ม
ทิสใต้	จรด	วัดภูเขาวง
ทิสตะวันออก	จรด	ป่าสงวนแห่งชาติ
ทิสตะวันตก	จรด	ป่าสงวนแห่งชาติ

ภาพที่ 5.2 แผนที่โรงเรียนบ้านท่าล้ง

ภาพที่ 5.3 แผนผังห้องเรียน

ภาพที่ 5.4 แผนผังบุคลากรในโรงเรียน

บุคลากรของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน มีครูประจำการทั้งหมด 2 คน สอนระดับชั้นอนุบาล 1 คน และสอนระดับชั้น ป.1-3 (ช่วงชั้นที่ 1) 1 คน มีพนักงานราชการ 1 คน โดยมี 2 บทบาทหน้าที่คือ เป็นเจ้าหน้าที่

เทคโนโลยีสารสนเทศ และเป็นครูประจำชั้น ป.4-6 (ช่วงชั้นที่ 2) นอกจากนี้ ยังมีพนักงานธุรการที่จะมาทำงานที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง 3 สัปดาห์/ครั้ง มีพนักงานบริการจำนวน 1 คน ผู้ช่วยพนักงานบริการ 1 คน และแม่ครัว 1 คน

5.1.2 ข้อมูลนักเรียน

ปัจจุบัน โรงเรียนมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนักเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2552) ดังนี้

- 1) จำนวนนักเรียนในเขตพื้นที่บริการทั้งหมด 46 คน
- 2) จำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน

ตารางที่ 5.1 แสดงข้อมูลจำนวนนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

ระดับชั้น	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
อนุบาลปีที่ 1	2	4	6
อนุบาลปีที่ 2	5	4	9
รวม	7	8	15
ประถมศึกษาปีที่ 1	2	1	3
ประถมศึกษาปีที่ 2	3	2	5
ประถมศึกษาปีที่ 3	1	0	1
ประถมศึกษาปีที่ 4	6	1	7
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	2	3
ประถมศึกษาปีที่ 6	5	7	12
รวมนักเรียน ป.1 – ป.6	18	13	31
รวมทั้งหมด	25	22	46

1) มีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วม	-	คน
2) มีนักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการ	-	คน
3) มีนักเรียนปัญญาเลิศ	-	คน
4) มีนักเรียนต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ	-	คน
5) จำนวนนักเรียนต่อห้อง (เฉลี่ย)	6	คน

6) สัดส่วนครู : นักเรียน	1 : 15	คน
7) จำนวนนักเรียนที่ลาออกกลางคัน (ปีปัจจุบัน)	-	คน
8) สถิติการขาดเรียน/เดือน	1.1	คน
9) จำนวนนักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน (รางวัลดีเด่นที่ได้รับในปีปัจจุบัน)		
ประเภทโครงการ	จำนวน	8 คน

5.2 กิจกรรมประจำวันของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านท่าล้งมีกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

ตารางที่ 5.2 แสดงกิจกรรมประจำวันของโรงเรียนบ้านท่าล้ง

เวลา	กิจกรรม
07.30 – 08.00 น.	กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
08.00 – 08.30 น.	กิจกรรมหน้าเสาธง
08.30 – 11.30 น.	เรียนตามหลักสูตร
11.30 – 12.30 น.	พักกลางวันและกิจกรรมเสียงตามสาย (ได้แก่ เล่านิทาน/ เกร็ดความรู้ ภาษาไทยวันละคำ และภาษาโบราณวันละคำ)
12.30 – 13.00 น.	กิจกรรมแนะแนว ทำสมาธิ เล่านิทาน ตรวจร่างกายและ รายงาน รายงานการทำความดี รายงานการทำกิจกรรมกลุ่ม ครูอบรมให้โอวาทและมอบหมายงาน
13.00 – 14.00 น.	เรียนตามหลักสูตร
14.00 – 15.30 น.	กิจกรรมภาคปฏิบัติ (กิจกรรมชุมนุม)
15.30	กิจกรรมก่อนเลิกเรียน ครูให้โอวาทและกลับบ้าน

- **ก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ** ครูให้เด็กนักเรียนทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนทุกเช้า โดยแบ่งกลุ่มให้รับผิดชอบตามบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ บริเวณห้องน้ำ อาคารเรียนชั้นประถม อาคารผู้อำนวยการและหน้าเสาธง หลังจากทำความสะอาดเสร็จแล้วจึงเล่นได้

- **การเล่น** เด็กส่วนใหญ่จะเล่นกันเป็นกลุ่มใหญ่ โดยแบ่งเป็นกลุ่มเด็กประถม และเด็กอนุบาล มีเด็กประถมบางคนจะไปเล่นกับเด็กอนุบาล เพราะตัวเล็กกว่า หรือเล่นไม่ทันเพื่อน การเล่นจะเป็นเกมการแข่งขันที่แบ่งเป็นทีม เกมที่นิยมเล่นในตอนเช้าก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติมี

หลากหลาย เช่น วิ่งไล่จับ ฟุตบอล หมากเก็บ ฯลฯ เด็ก ๆ จะเล่นถึงเวลาประมาณ 07.45 น. เด็กนักเรียนที่เป็นกรรมการนักเรียนก็จะกดกริ่งให้สัญญาณเตรียมตัวเข้าแถวเคารพธงชาติ มีบางครั้งที่เด็กเล่นจนลืมเวลากดกริ่ง ทำให้เข้าแถวช้า มักจะเป็นช่วงที่ผอ. ไม่อยู่ และครูที่คอยดูแลก็ไม่ได้ว่าอะไร

- **เข้าแถวเคารพธงชาติและกิจกรรมหน้าเสาธง** นักเรียนทุกคนเข้าแถวพร้อมกันที่หน้าเสาธง โดยยืนเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งตามลำดับชั้น เรียงลำดับชั้นจากอนุบาล 1-ป.6 (จากซ้ายไปขวา) มีตัวแทนนักเรียนชั้นประถมตอนปลาย 1 คนคอยดูแลความเรียบร้อยโดยยืนแทรกอยู่ระหว่างแถวของนักเรียนชั้นอนุบาล ตัวแทนนักเรียนประถมปลายชาย 1 คนและหญิง 1 คนอัญเชิญธงชาติ ประธานนักเรียน 1 คน ยืนด้านหน้านักเรียนทั้งหมดและเป็นผู้นำร้องเพลงชาติ ตลอดจนนำกล่าวกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูจะยืนอยู่บริเวณใกล้เคียง 1 คน คอยดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยและให้โอวาท

กิจกรรมหน้าเสาธง มีลำดับขั้นตอนดังนี้

- 1) นักเรียนยืนเข้าแถว เมื่อพร้อมกันแล้ว ประธานนักเรียนสั่งให้จัดแถวและนับจำนวน โดยเริ่มนับจากระดับชั้นอนุบาลตามลำดับไปจนถึงป.6
- 2) เคารพธงชาติ ประธานนักเรียนเป็นต้นเสียงร้องนำ ทุกคนร้องตามพร้อมกัน โดยก่อนร้องเพลงชาติทุกครั้ง ครูจะให้นักเรียนทุกคนจะกล่าวบทกลอนเพื่อปลูกสำนึกความเป็นไทยพร้อมกัน มีใจความว่า

“ธงชาติไทยไกวกระหวัค สะบัดพริ้ว	แลริ้ว ๆ สลับงามเป็นสามสี
ผ้าผืนน้อยบางเบาเพียงเท่านี้	แต่เป็นที่รวมชีวิตและจิตใจ
คนรุ่นเยาว์ยืนเรียงระเบียบแถว	ดวงตาแน่วหนึ่งตรงธงไสว
ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย	ฟังกราใดเลือดช่านพ่่านทั้งทรวง”

- 3) สวดมนต์ไหว้พระและทำสมาธิ
- 4) ร้องเพลงสดุดีมหาราชาธิ
- 5) กล่าวคำปฏิญาณตน
- 6) กล่าวปรัชญาของโรงเรียน คำขวัญของโรงเรียนและคำขวัญของจังหวัดอุบลราชธานี

7) คณะกรรมการนักเรียนออกไปกล่าวรายงานการตรวจความสะอาดในโรงเรียนด้านหน้าเสาธง โดยทุกวันจะมีคณะกรรมการนักเรียนผลัดกันตรวจความสะอาดของนักเรียนที่ทำ

ความสะอาดในตอนเช้า พร้อมทั้งให้คะแนน กลุ่มใดที่ได้รับคะแนนมากที่สุดก็จะได้รับธงความสะอาดเป็นรางวัล

8) กิจกรรมให้รูน้องเคารพรุ่นพี่ โดยประธานนักเรียนบอกให้นักเรียนรูน้องแสดงความเคารพนักเรียนรุ่นพี่เรียงตามลำดับชั้น ตั้งแต่อนุบาล “น้องอนุบาลไหว้พี่ป.1” ไปจนถึง “น้องป.5ไหว้พี่ป.6”

9) กิจกรรมบริหารร่างกายและบริหารสมอง โดยมีคณะกรรมการนักเรียนชั้นประถมปลาย 3-4 คนนำออกกำลังกายด้านหน้าแถว มีการออกกำลังกายทางด้านร่างกาย เช่น ลูกนั่ง กระโดดตบ ฟันสอก เป็นต้น ต่อด้วยกิจกรรมบริหารสมอง เช่น ปูไข่ (ใช้นิ้วทั้งหมดชนกันแล้วได้ลำดับสลับไปมา) กระดิกนิ้ว (นิ้วทั้งหมดชนกันแล้วยกขึ้นทีละคู่) เป็นต้น

10) ครูให้ออวาทก่อนปล่อยเข้าห้องเรียน ทุกวันจะมีการอบรมให้ออวาทกับนักเรียน แต่ละวันก็จะมีการอบรมแตกต่างกันไปตามแต่ครูจะพูดคุยกับนักเรียน ส่วนใหญ่พบว่าเป็นการอบรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่พบเห็นในแต่ละวัน เช่น ครูพบว่านักเรียนไม่ช่วยเพื่อนทำความสะอาด ก็จะอบรมเรื่องการทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือเพื่อน หรือบางครั้งครูพบว่านักเรียนเล่นกันขณะร้องเพลงชาติ ก็จะอบรมเรื่องความมีระเบียบ ความตั้งใจในการร้องเพลงชาติ และทำกิจกรรมหน้าเสาธง บางครั้งมีการอบรมเรื่องมารยาทในการไหว้ผู้ใหญ่ การเคารพครูอาจารย์ การกล่าวคำทักทายกัน เป็นต้น ส่วนมากจะเป็นครูประจำชั้นป.1-3 ที่จะมาคอยดูแลและให้ออวาทนักเรียน ส่วนครูประจำชั้นอนุบาลจะมาดูแลบ้างเป็นบางครั้ง บางครั้งพบว่าอยู่ในห้องเรียนอนุบาล หรือบางครั้งก็เดินไปที่ห้องธุรการ หรือยืนดูนักเรียนบนอาคาร เป็นต้น ส่วนครูประจำชั้นป.4-6 จะอยู่ทำงานคอมพิวเตอร์ในห้อง หรือบางครั้งก็มาสาย พบว่าไม่เคยมาเข้าร่วมกิจกรรมเข้าแถวกับนักเรียนเลย

ในแต่ละวันโรงเรียนบ้านท่าส้งมีกิจกรรมหลักที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมแนะแนวก่อนเรียนภาคบ่าย กิจกรรมภาคปฏิบัติ และการเรียนการสอนตามหลักสูตร โดยกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ส่วนใหญ่จะให้นักเรียนทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนในตอนเช้าก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ เวลาประมาณ 7.30 น. ครูจัดกลุ่มให้นักเรียนคละกันตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงชั้นป.6 ใช้ระบบพี่ดูแลน้อง โดยครูจะเป็นผู้กำกับดูแลอีกทีหนึ่ง พานักเรียนทำความสะอาดด้วยกัน โดยในแต่ละวันครูจะให้กรรมการนักเรียนตรวจสอบความสะอาดและมอบรางวัลให้กับกลุ่มที่ทำความสะอาดดีที่สุดที่หน้าเสาธง นักเรียนส่วนใหญ่ทำงานช่วยกัน ขยันขันแข็งทั้งเด็กเล็กและเด็กโต ถ้าใครไม่ช่วยงานเพื่อน ครูก็จะตักเตือน และมักจะกล่าวชมเชยนักเรียนที่ตั้งใจทำงานและช่วยเหลือเพื่อนหลังจากมอบรางวัลหน้าเสาธงอยู่เสมอ

ประมาณ 08.00 น. เป็นเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ ครูจะมอบหมายให้เด็กนักเรียนรับผิดชอบกดกริ่งให้สัญญาณเรียกทุกคนมาเข้าแถวที่บริเวณหน้าเสา กิจกรรมหน้าเสาธงมีหลาย

อย่าง เนื่องจากโรงเรียนต้องการจะปลูกฝังเรื่องความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยให้นักเรียนท่องทำนองเสนาะก่อนร้องเพลงชาติ นอกจากนี้ผู้อำนวยการบอกว่าได้ไปประชุมที่เขตการศึกษามา และตอนนี้ทางเขตต้องการให้โรงเรียนเน้นเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม และเรื่องประชาธิปไตยให้กับเด็กนักเรียน

เมื่อถึงเวลา 11.30 น. เป็นเวลารับประทานอาหารกลางวัน นักเรียนโรงเรียนบ้านท่าลั้งจะรับประทานอาหารกลางวันพร้อมกันทุกคนทุกระดับชั้น โดยนักเรียนจะกอดกริ่งให้สัญญาณ แล้วทุกคนจะมาพร้อมกันที่โรงอาหารแต่ละคนจะมีกระติบใส่ข้าวเหนียวถือมาจากบ้านทุกวัน เพราะโรงเรียนจะเตรียมเฉพาะกับข้าวไว้ให้เท่านั้น โดยมีแม่ครัว 1 คน ทำหน้าที่เตรียมอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียน ครูจะมีหน้าที่ช่วยคิดรายการอาหารและจัดซื้ออาหารซึ่งจะมีรถสองแถวขายกับข้าวขนาดเล็กมาที่โรงเรียนเป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้ยังพบว่า ในกรณีที่แม่ครัวไม่อยู่หรือลางาน โดยเฉพาะในฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูทำนา ครูก็จะต้องทำหน้าที่แทน โดยแบ่งเวลาจากการสอนส่วนหนึ่งมาทำอาหารด้วยเนื่องจากบุคลากรไม่เพียงพอ

ก่อนรับประทานอาหาร ครูจะกำหนดให้มีเวรประจำวันคอยเตรียมน้ำสะอาดใส่กะละมังและเตรียมผ้าเช็ดมือไว้สำหรับให้ทุกคนล้างมือและเช็ดให้สะอาดก่อนและหลังรับประทานอาหาร มีครู 1-2 คนช่วยดูแลคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และว่ากล่าวตักเตือนกรณีมีคนไม่ปฏิบัติตาม อีกทั้งวางระบบการอยู่ร่วมกันให้พี่ดูแลน้องและเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับน้อง

การรับประทานอาหารเด็กนักเรียนจะนั่งบนโต๊ะข้าง บนเก้าอี้ข้าง เนื่องจากโต๊ะค่อนข้างใหญ่ และมีนักเรียนตัวเล็ก ๆ เอื้อมตักอาหารไม่ถึง การนั่งจะแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละประมาณ 6-7 คน ใช้ระบบพี่ดูแลน้อง โดยแต่ละกลุ่มจะมีรุ่นพี่ชั้นป.5-6 จำนวน 2-3 คน คอยดูแลรุ่นน้อง โดยเฉพาะน้อง ๆ ระดับชั้นอนุบาล ซึ่งน้อง ๆ ส่วนใหญ่ก็จะเชื่อฟังรุ่นพี่ พบว่าเด็กนักเรียนทุกระดับชั้นสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดี

เมื่อนักเรียนมาพร้อมกันที่โรงอาหาร แม่ครัวจะตักอาหารใส่ถ้วย/จานไว้เป็นชุดตามจำนวนกลุ่ม นักเรียนรุ่นพี่จะยกอาหารและช้อนมาไว้ที่กลุ่มตัวเอง เมื่อพร้อมกันแล้วนักเรียนรุ่นพี่จะพานักเรียนทุกคนกล่าวคำระลึกถึงบุญคุณชาวนา “ข้าวเอยข้าวสุก มีให้กินทุกบ้านทุกฐานถิ่น กว่าจะมาเป็นข้าวให้เรากิน ชาวนาสิ้นกำลังเกือบทั้งปี...” กล่าวจบแล้วจึงรับประทานอาหารพร้อมกัน จากการสังเกตพบว่า นักเรียนรุ่นพี่จะดูแลรุ่นน้องได้ดี เช่น ช่วยตักอาหารให้น้องระดับชั้นอนุบาล ช่วยป้อนข้าวน้องที่ยังเล็กและช่วยตัวเองไม่ได้ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จก็จะช่วยกันเก็บจานชาม และทำความสะอาดโต๊ะของตัวเองทุกครั้ง โดยมีทั้งรุ่นพี่และรุ่นน้องช่วยกันทำ จากการสอบถามพบว่า เด็กนักเรียนจะมีการพูดคุยและแบ่งหน้าที่กันเองภายในกลุ่มว่าใครจะทำอะไร และเด็ก ๆ จะรู้สึกสนุกสนาน มีความกระตือรือร้นเมื่อได้ทำงาน นักเรียนทุกระดับชั้นรวมทั้งระดับชั้นอนุบาลบางคน

สามารถช่วยล้างจานชาม เช็ดทำความสะอาดและเก็บเข้าที่ได้ ไม่มีใครเกี่ยงงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ดี

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ ในช่วงพักกลางวันจะมีกิจกรรมเสียงตามสาย โดยเด็กนักเรียนจะผลัดเวรกันทุกระดับชั้น อ่านออกอากาศเสียงตามสาย ประกอบด้วย ภาษาไทยวันละคำ ภาษาบรูวันละคำ นิทานสอนใจ เรื่องเล่าหรือเกร็ดความรู้ ที่นักเรียนเลือกมาอ่านเอง มีเด็กนักเรียนรุ่นพี่คอยกำกับดูแลและครูคอยสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ ซึ่งเสียงตามสายนี้จะได้ยินไปทั่วทั้งหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับฟังเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่เด็กนักเรียนพูดด้วย

จากนั้นก่อนเข้าเรียนในตอนบ่ายเมื่อได้ยินเสียงสัญญาณกดกริ่ง เด็กนักเรียนจะเข้าแถวพร้อมกันตั้งแต่ระดับชั้น ป.1 – ป.6 ที่บริเวณหน้าชั้นเรียน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันได้แก่ นั่งสมาธิตรวจความสะอาดของร่างกาย เล่นนิทานให้เพื่อนฟัง และครูจะให้โอวาทอบรมนักเรียน ก่อนที่จะมอบหมายงานให้นักเรียนทำในช่วงกิจกรรมตอนบ่าย ซึ่งโรงเรียนกำหนดให้นักเรียนเรียนวิชาภาคปฏิบัติ โดยครูประจำชั้นระดับประถมช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3) จะรับผิดชอบดูแลนักเรียนทุกคน ทุกช่วงชั้นให้ทำกิจกรรมร่วมกัน ครูบอกให้นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความสนใจก่อน โดยครูจะถามความเห็นของนักเรียนและช่วยพิจารณาอีกครั้งหนึ่งตามความเหมาะสม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะประกอบไปด้วย นักเรียนแต่ละระดับชั้นกันตั้งแต่ระดับป.1-6 และคัดเลือกนักเรียนรุ่นพี่เป็นหัวหน้ากลุ่ม เพื่อดูแลน้อง ๆ ด้วย พบว่าในบางครั้งก็จะมีนักเรียนระดับชั้นอนุบาลมาร่วมทำกิจกรรมด้วย

วิชาเรียนภาคปฏิบัติหรือกิจกรรมกลุ่ม จะเรียกว่า “ชุมนุม” มีทั้งหมด 5 ชุมนุม ได้แก่

- 1) ชุมนุมห้องสมุด มีหน้าที่ ดูแลความเรียบร้อยภายในห้องสมุด จัดระเบียบหนังสือ และให้บริการยืม-คืนหนังสือแก่นักเรียนคนอื่น
- 2) ชุมนุมปลูกผัก มีหน้าที่ ดูแลรดน้ำต้นไม้ ไล่ปูย พรวนดิน ปลูกผัก ถอนหญ้า เตรียมดิน ฯลฯ
- 3) ชุมนุมเลี้ยงหมู มีหน้าที่ ดูแลหมู ให้อาหาร ให้น้ำ ทำความสะอาดคอก กวาดขี้หมูใส่กระสอบ
- 4) ชุมนุมเลี้ยงกบ มีหน้าที่ ให้อาหาร ทำความสะอาดบ่อเลี้ยงกบ คอยดูการเจริญเติบโต การผสมพันธุ์

ต่อมาผู้อำนวยการพานักเรียนทดลองเลี้ยงปลาไหลและเลี้ยงปูในบ่อเดียวกัน โดยชักชวนแกนนำเยาวชนที่ได้เป็นตัวแทนของชุมชนไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาร่วมมือกับทางโรงเรียนทดลองเลี้ยง โดยช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และคอยติดตามผลไปด้วยกัน

เวลา 15.30 น. เด็กนักเรียนจะกดกริ่งให้สัญญาณเลิกเรียน หลังจากนั้นเด็กทุกคนจะมารวมกันที่หน้าเสาธง โดยเข้าแถวตามลำดับชั้น คณะกรรมการนักเรียนจะนำนักเรียนทำกิจกรรมร้องเพลง

ชาตินำธงชาติลงจากยอดเสา จากนั้นครูจะให้โอวาท หลังให้โอวาทนักเรียนกล่าวคำขอบคุณ แล้วจึงปล่อยนักเรียนกลับบ้าน นักเรียนทั้งหมดจะเดินกลับบ้านพร้อมกัน มีการพูดคุยหยอกล้อกันไป พี่ก็จะพาน้องกลับบ้าน ในช่วงที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เป็นช่วงฤดูฝน นักเรียนก็จะกางร่มกลับบ้านด้วยกัน มีความเอื้ออาทรแบ่งปันกัน และนักเรียนรุ่นพี่ก็ดูแลรุ่นน้อง แสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และความเป็นพี่น้องที่ถูกปลูกฝังและขัดเกลาจากโรงเรียน

ภาพที่ 5.5 กิจกรรมชุมนุมเลี้ยงหมู

ภาพที่ 5.6 กิจกรรมชุมนุมเพาะเลี้ยงกบ

5.3 บุคลากรทางการศึกษา

5.3.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน

ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบันชื่อ นายเสมอ หาริวร อายุ 52 ปี (เมื่อปีพ.ศ. 2551) วุฒิกการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท สาขา บริหารการศึกษา โดยดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง ตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม 2550 จนถึงปัจจุบัน รูปร่างผอมสูง ผิวสองสี ปกติแต่งกายเรียบง่าย สะอาด สวมเสื้อเชิ้ตหรือเสื้อยืดมีปก กางเกงขาสั้น คาดเข็มขัด รองเท้าผ้าใบ กรณีติดต่อราชการหรือมีคนมา คำนวณจึงจะสวมรองเท้าหนัง ไม่ดื่มเหล้า แต่สูบบุหรี่ค่อนข้างจัด ภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี ภรรยาประกอบอาชีพรับราชการครู อยู่ที่โรงเรียนสิรินธร มีบุตรชายและบุตรสาว รวม 2 คน กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษา ปัจจุบันอยู่บ้านพักที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี วันเสาร์ อาทิตย์จึงกลับบ้านที่อำเภอเมืองอุบลฯ วันปกติเดินทางไป-กลับระหว่างบ้านพักและโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 40 นาที เคยเป็นครูสอนวิชาฟิสิกส์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มีนิสัย ตรงไปตรงมา มีความตั้งใจและเอาใจใส่จริงใจในการทำงาน รักสันโดษ มีความเสียสละทุ่มเทในการทำงาน และเป็นนักพัฒนา

5.3.1.1 การทำงาน

ในวันทำการปกติ ผู้อำนวยการเดินทางมาถึงโรงเรียนประมาณ 08.00 - 09.00 น. กิจกรรมประจำวันคือ เดินสำรวจโรงเรียนและบริเวณอุทยานการเรียนรู้ ได้แก่ บ่อเลี้ยงกบ คอกหมู แปลงผัก และความเรียบร้อยต่าง ๆ อุปกรณ์ประจำตัวคือ กรรไกรตัดกิ่ง คอยตัดเล็มกิ่งไม้ ในสวนและบริเวณโรงเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ชอบสังเกตเด็กนักเรียน มีการทักทายบุคลากร ทั้งครู และภารโรง รวมทั้งคนงานซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านท่าลั้งที่ผู้อำนวยการจ้างมาช่วยงานใน โรงเรียน ส่วนการปรึกษาพูดคุยงานเกี่ยวกับการบริหารงานโรงเรียนหรือการเรียนการสอนนั้น ส่วนใหญ่จะพูดคุยกับครูประจำชั้นเรียนช่วงชั้นที่ 1 ถ้ามีข่าวหรือกิจกรรมที่สำคัญก็จะแจ้งให้นักเรียน ทราบด้วยตัวเองหลังกิจกรรมหน้าเสาธง คอยตรวจดูความเรียบร้อยภายในโรงเรียน กรณีครูยังไม่มา ทำงานหรือติดภารกิจก็จะเข้าไปคุยกับเด็กหรือสอนแทน มีการนิเทศก์ครูทั้งหมดร่วมกันในช่วงเลิก เรียนเป็นบางครั้ง เวลาส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปเพื่อควบคุมดูแลการทำงานพัฒนาโรงเรียนในสวนอุทยาน การเรียนรู้ เพื่อสร้างให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยจะใช้เทคนิคการสั่งงานแบบ ปรึกษา เสนอความคิดเห็น โน้มน้าวด้วยให้คนทำงานด้วยความสมัครใจไม่บังคับหรือออกคำสั่ง ชอบการทำงานปฏิบัติ ไม่ชอบงานเอกสาร หลายโครงการที่ทำในโรงเรียนแต่ไม่ได้ทำเอกสารเพื่อ

เป็นผลงาน โดยพูดว่า “เรามีของจริงให้ดูย่อมดีกว่าไปดูในเอกสาร” มีส่วนราชการและโรงเรียนอื่น มาศึกษาดูงานหลายแห่ง เนื่องจากเป็นต้นแบบโรงเรียนขนาดเล็กที่สามารถพัฒนาโรงเรียนได้หลาย ด้าน และผ่านการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา แห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สมศ.)

5.3.1.2 เป้าหมายการพัฒนาโรงเรียน

เป้าหมายของการเรียนการสอนคือ อยากให้นักเรียนได้นำความรู้เข้าไป ใช้ในชีวิตจริงในชุมชน โดยโรงเรียนจะทำให้ดูเป็นตัวอย่าง แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคือ ทำให้ โรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ เด็กนักเรียนสามารถเป็นไกด์ แนะนำสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้ ซึ่งเด็กนักเรียนจะได้มีความรู้ติดตัวและอาจใช้เป็นอาชีพที่ช่วย สร้างรายได้ในอนาคต

ผู้อำนวยการต้องการเห็นโรงเรียนนี้มีการพัฒนา นักเรียนสามารถเรียนรู้ และนำเสนอเรื่องราวของชุมชนได้ โรงเรียนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กนักเรียน นักท่องเที่ยว และชุมชนได้ และโรงเรียนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง มีเงินหมุนเวียนจากรายได้ที่เด็กนักเรียน สามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง โดยคิดที่จะจัดระบบโรงเรียนให้มีจุดรองรับนักท่องเที่ยว เด็ก นักเรียนสามารถให้บริการต้อนรับและแนะนำสถานที่สำคัญของหมู่บ้านให้กับนักท่องเที่ยวได้ เป็น การช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับเด็ก ชุมชนและโรงเรียนได้อีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งมีแหล่งการเรียนรู้ ต่าง ๆ เช่น ยาสมุนไพร การทำปลาร้า เลี้ยงกบ หมู ศูนย์วัฒนธรรมบรู เป็นต้น

ความยากของการพัฒนาโรงเรียน คือ การพัฒนาบุคลากร ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านท่าลั้งมีการนิเทศก์ครูเกี่ยวกับแนวทางการสอน การทำงานร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพ ของครู โดยเฉพาะการฝึกฝนด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ตลอดจนมีการนิเทศก์พนักงานบริการเรื่อง การขาดงานโดยไม่ได้ลา และบอกว่ก่อนหน้านี้โรงเรียนบ้านท่าลั้งไม่มีระบบการลาที่มีเอกสาร ชัดเจน หมายความว่าใครจะหยุดหรือขาดงานเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ได้มีหลักฐานบันทึกการลาจนไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร ส่วนเป้าหมายการพัฒนานักเรียน คือ ต้องการเห็นนักเรียนอ่านออกเขียนได้ รู้จัก การหาเลี้ยงชีพอย่างพอเพียง เมื่อจบการศึกษาจะได้ไม่ต้องออกไปทำงานที่อื่น ต้องการพัฒนา ความคิด วินัย และคุณธรรมให้กับนักเรียน

แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน คือ อยากให้เด็กได้เรียนรู้จากของ จริงนอกห้องเรียน โดยครูสอดแทรกสาระความรู้ต่าง ๆ ตามหลักสูตรแต่ละวิชา ครูก็สามารถสอน เด็กได้ทันที และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ เช่น ฝึกให้เด็กใช้เทอร์โมมิเตอร์ (thermometer) เพื่อ วัดอุณหภูมิห้อง อุณหภูมิของโรงเรียนเพาะเห็ด การสอนให้เด็กสามารถคำนวณพื้นที่ในการจัดสวน

การคำนวณจำนวนก้อนอิฐที่จะใช้จัดสวน การทำการแปลงการเกษตร การผสมอัตราส่วนปุ๋ยเพื่อบำรุงดินในพื้นที่เพาะปลูกในโรงเรียน เป็นต้น

5.3.1.3 การบุกเบิกพัฒนาโรงเรียนบ้านท่าล้ง

เดิมโรงเรียนบ้านท่าล้งมีเพียงอาคารเรียนเก่า ๆ 1 หลัง สภาพแวดล้อมทรุดโทรมยังไม่มีการพัฒนา หลังจาก ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบัน เข้ามาบริหารก็เริ่มมีการพัฒนาโรงเรียน โดยได้รับเงินบริจาคจากตลาดหลักทรัพย์ธนาชาติจำนวนประมาณ 1 แสนบาท และจากเครือข่ายอื่น ๆ อีกประมาณ 9 หมื่นบาท จึงนำมาปรับปรุงซ่อมแซมอาคารใหม่ แล้วจัดบริเวณภูมิทัศน์ของโรงเรียนใหม่ มี “ศาลาปัญญา” เป็นศาลาสำหรับพักผ่อน ทำกิจกรรมต่าง ๆ อ่านหนังสือได้ และได้มีการริเริ่มสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงกบ ปลูกผักสวนครัว ปลูกกล้วย ปลูกพริก เป็นต้น โดยได้รับความช่วยเหลืออนุเคราะห์ข้อมูล ความรู้ และวิทยากรมาสอนจากโรงเรียนเครือข่ายที่รู้จักกันในช่วงก่อนที่จะมีการประเมินคุณภาพโรงเรียนโดย สมศ. จนกระทั่งโรงเรียนผ่านการตรวจประเมินคุณภาพ

ปัจจุบันผู้อำนวยการก็ยังคงยึดแนวทางนี้ในการพัฒนาโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ผู้อำนวยการเล่าให้ฟังว่าก่อนที่โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)(สมศ.) ทางโรงเรียนได้ขอความร่วมมือไปทางโรงเรียนเครือข่ายที่มีวิทยากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกบ มาสอนทางโรงเรียนบ้านท่าล้งเลี้ยงกบในระยะสั้น โดยผู้อำนวยการ ครู นักเรียน และคนงานช่วยกันศึกษาวิธีการ จากนั้นผู้อำนวยการและคนงานก็ช่วยกันลองผิดลองถูกทดลองเลี้ยงกบมาจนถึงทุกวันนี้ ในการเลี้ยงดูระยะแรกผู้อำนวยการจะมาดูแลอย่างใกล้ชิด ผู้อำนวยการจะคอยดูว่าถึงช่วงเวลาที่จะผสมพันธุ์หรือยัง ถ้าถึงเวลาที่จะชักชวนคนงานมาช่วยกันจับกบลงบ่อเพื่อให้กบผสมพันธุ์ จากนั้นคนงานก็จะทำการจับกบจากบ่อพ่อแม่พันธุ์ โดยมีผู้อำนวยการเป็นผู้ช่วยจับถึงใส่กบและปิดฝาไม่ให้กบกระโดดออกมา ด้านบุคลากรครู เดิมไม่มีการลงบันทึกเวลาทำงาน จึงได้จัดระบบใหม่ให้มีการลงบันทึกเวลาทำงาน และจัดให้มีระบบการลางาน

5.3.1.4 มุมมองปัญหาการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มีหลักสูตรแกนกลางมาตรฐานส่วนกลางแล้วให้ครูสอนตามแบบแผน มาเป็นการให้ครูคิดหลักสูตรเอง ซึ่งครูยังขาดความพร้อมความสามารถศักยภาพที่จะคิดหลักสูตรเองได้ โดยเฉพาะโรงเรียนที่ห่างไกล ส่วนใหญ่ครูก็จะใช้หลักสูตรที่ทำสำเร็จมาแล้วโดยนักวิชาการหรือครูด้วยกัน แล้วก็ลอกตามแบบสำเร็จเหมือน ๆ กัน ผู้อำนวยการบอกว่า

“ไปดูหลักสูตรของโรงเรียนสิรินธร ก็เหมือนกันหมด โรงเรียนบ้านท่าลั้งก็เช่นกัน โดยครูจะยึดหนังสือตำราเรียนสำเร็จรูปที่วางขายอยู่ในท้องตลาดเป็นต้นแบบในการสอนนักเรียน ทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ เป็นการเรียนการสอนแบบเบ็ดเสร็จ คือ สอนตามตำรา เพียงเพื่อให้เด็กอ่านออก เขียนได้ แต่เด็กยังคิดไม่เป็น ไม่รู้ว่าจะนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างไร ขาดความคิดสร้างสรรค์ จึงอยากจะจัดการเรียนการสอนที่ช่วยให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น และใช้ประโยชน์ได้จริงโดยจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถสอนได้ทุกที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียนที่เด็กได้สัมผัสและรู้จริง เช่น การก่ออิฐบล็อกในโรงเรียน แล้วสอดแทรกวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการคำนวณไปด้วย การพาเด็กไปเก็บหน่อไม้ก็สอดแทรกวิชาสังคมไปด้วย เป็นต้น อีกทั้งยังมองว่าเด็กเรียนจบป.6 ก็เพียงพอในการเอาตัวรอดในชุมชนได้ ไม่จำเป็นต้องเรียนจบถึงระดับปริญญา แต่ว่าทำอย่างไรจะทำให้เค้ามีเหตุผล รู้จักคิด ตัดสินใจได้ และคิดว่าประสบการณ์ชีวิตเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการเรียนตามตำราฝรั่ง”

ผู้อำนวยการยังกล่าวอีกว่า

“สาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ได้สำเร็จนั้น เป็นเพราะปัจจุบันโรงเรียนบ้านท่าลั้งประสบกับปัญหาเรื่อง บุคลากร คือ ครูไม่พอ อีกทั้งครูอาชีพมีน้อย แต่อาชีพครูมีเยอะ คนที่เป็นครูด้วยใจ มีอุดมการณ์จริง ๆ มีอยู่น้อย ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกที่หวังความก้าวหน้ากับอาชีพครู นอกจากนั้นนโยบายภาครัฐสมัยที่ทักษิณเป็นนายกฯ ประกาศให้โรงเรียนลดจำนวนบุคลากรลง ทำให้ครูที่มีความชำนาญลาออกไปเยอะ ส่งผลให้ครูไม่เพียงพอ และบางโรงเรียนก็ต้องจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบคละระดับชั้นทำให้คุณภาพการเรียนของเด็กต่ำลง เช่นเดียวกับ โรงเรียนบ้านท่าลั้งที่มีห้องเรียนทั้งหมด 3 ห้อง ได้แก่ ระดับอนุบาล 1-2 ระดับป.1-3 และ ระดับป.4-6”

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่อง บุคลากรขาดแคลน ก็คือ ต้องการให้ ภาครัฐออกนโยบาย “คืนครูสู่ห้องเรียน” โดยให้มีพนักงานธุรการมาช่วยงานโรงเรียนในเขตพื้นที่ รับผิดชอบแต่ละตำบล ปัจจุบันโรงเรียนบ้านท่าล้างมีพนักงานธุรการช่วยงานด้านเอกสารของ โรงเรียนเพียง 1 คนและมา 3 สัปดาห์/ครั้ง ทำให้ช่วยงานไม่ได้เต็มที่ และครูก็ต้องแบ่งเวลาสอนไป ทำงานเอกสารทำให้การสอนไม่ได้ประสิทธิภาพเต็มที่ตามไปด้วย

5.3.2 ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 - 2

ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 - 2 มีจำนวน 1 คน คุณแม่เด็กนักเรียนทั้งหมด เป็น เพศ หญิงอายุประมาณ 50 ปีเศษ สอนระดับชั้นอนุบาล 1 - 2 ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าครูห่วงเรื่องผลงานของ ตัวเองมากกว่าการดูแลเด็กนักเรียน เห็นได้จากการพยายามทำผลงานเพื่อเลื่อนขั้นเป็นอาจารย์ระดับ 3 โดยให้เด็กทำตามที่ตัวเองบอก และถ่ายรูปเพื่อทำผลงานไม่ใช่ลักษณะของการสอนเพื่อให้ความรู้ การใช้คำพูดมักจะใช้ถ้อยคำและอารมณ์ค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะในเวลาที่ตัวเองโมโห หรือเวลาที่ สิ่งอะไรแล้วเด็กไม่ทำตาม เช่น กระซอกตัว ดึงตัวเด็กแรง ๆ เวลาเด็กไม่สนใจฟัง ใช้คำแทนตัวเด็กว่า “มัน” ใช้คำสั่งลักษณะบังคับเช่น “ไปเอา...ให้ครูหน่อยเร็ว” ปล่อยปละละเลยเด็ก สังเกตได้จาก เวลาที่เด็กนอนหลับหรือทำงานที่ครูบอกให้ทำ ครูมักจะแอบออกไปที่อื่น และฝากให้ผู้ปกครองที่มา ดูแลลูกที่ป่วยเป็นอหิวาตกโรคดูแลแทน จนผู้ปกครองเคยบ่นให้ฟังว่าครูไม่สนใจเด็ก และขอบนิทา คน โน้นคนนี้ให้ฟังแทนที่จะสอนเด็ก จากการพูดคุยกับครูพบว่า ครูไม่ค่อยรู้จักเด็กนักเรียน เท่าที่ควร เห็นได้จากการที่ผู้วิจัยถามถึงลักษณะของเด็กนักเรียนคนหนึ่งว่าเป็นอย่างไร ครูก็จะตอบ อ้อมอ้อม วนไปวนมา แล้วก็จะพูดไปนอกเรื่อง โดยครูจะชอบพูดถึงเรื่องตัวเอง ตลอดจน สามีและ ลูก เรื่องเงิน เรื่องห่วย เรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของตัวเอง และเรื่องนินทาว่าร้ายคนอื่น นอกจากนี้ พบว่า ครูจะไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับครูคนอื่น ๆ หรือบุคลากรในโรงเรียน เห็นได้จากการไม่ค่อย พูดคุยทักทาย หรือร่วมวงรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ซึ่งโดยปกติบุคลากรในโรงเรียนจะ รับประทานอาหารร่วมกันพร้อมกับนักเรียนในตอนกลางวัน แต่ตลอด 2 เดือนที่ผู้วิจัยมา ทำการศึกษาในโรงเรียน พบว่า ครูคนนี้ไม่ได้มาร่วมโต๊ะรับประทานอาหารกับคนอื่น ๆ เลย นอกจากนี้ยังพบว่าครูไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ถ้าหากผู้อำนวยการไม่มอบหมาย หรือสั่งการแบบเฉพาะเจาะจงให้เข้าร่วม และไม่คอยช่วยเหลือกิจการงานใด ๆ เช่น การต้อนรับแขก หรือคนมาดูงานที่โรงเรียน การทำกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน กิจกรรมร่วมกับชุมชน ฯลฯ

จากการสอบถามคนในชุมชนทราบว่า ครูคนนี้พักอาศัยกับสามีอยู่ที่บ้านพักครูใน หมู่บ้านท่าล้าง คนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีใครชอบครูคนนี้เลย เนื่องจากมีนิสัยเห็นแก่ตัว ขอบนิทาว่า ร้ายคนอื่น และไม่คอยช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมงานใด ๆ ของหมู่บ้านเลย ชาวบ้านคนหนึ่งเล่า

ว่าตนรู้สึกเป็นห่วงและสงสารเด็ก เพราะรู้ว่าครูคนนี้ไม่ค่อยสอนหนังสือเด็ก ไม่ค่อยเอาใจใส่ต่อเด็กนักเรียน เด็กบางคนยังท่องก.ไก่ ไม่ได้ นับเลขไม่เป็น จนพ่อแม่ต้องมาสอนเด็กเองที่บ้าน และเด็กก็ไม่ติดครู ไม่รักครู เพราะว่าครูไม่ได้สนใจเค้า ผิดกับครูคนก่อนที่ตอนนี้ลาออกไปทำงานที่อื่นแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังคิดถึงอยู่เสมอ เพราะว่าจิตใจดี เอาใจใส่เด็กและรักเด็ก ๆ มาก เด็ก ๆ ก็รักครูคนนั้นมาก เวลาเห็นครูเดินไปไหนก็จะวิ่งตามตลอด ชาวบ้านพูดว่า “ถ้าเด็กติดครู รักครูแล้ว ที่นี้ครูจะสอนอะไรเด็กก็รับหมด ทำตามหมด”

5.3.3 ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 (ช่วงชั้นที่ 1)

เพศชาย อายุประมาณ 50 ปี ไม่สูบบุหรี่ ไม่ค่อยดื่มเหล้า ชอบออกกำลังกาย บ้านเกิดอยู่ที่จังหวัดชุมพร แต่งงานมีครอบครัวอยู่ที่กรุงเทพฯ จบปริญญาตรีครุศาสตร์ เอกพลศึกษา มีประสบการณ์สอนประมาณ 10 ปี ย้ายโรงเรียนมาแล้ว 4 แห่ง โดยเคยสอนนักเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษาทั้งในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กมาก่อน เป็นโรงเรียนที่อยู่ทั้งในเมืองและชนบท โดยมีประสบการณ์การสอนระดับมัศึกษานานประมาณ 5 ปี ก่อนที่จะมาบรรจุเป็นครูที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง ครูทำงานที่นี้มาแล้วประมาณ 3 ปี ระยะเวลาสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 3-4 ต่อมาจำนวนเด็กนักเรียนในโรงเรียนน้อยลง จึงลดครูลงและยุบเหลือ 2 ห้องเรียน จึงรับผิดชอบสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 (ช่วงชั้นที่ 1) สอนทุกวิชา จากการสอบถามถึงสาเหตุการย้ายมาสอนที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง ครูบอกว่า เคยอยู่ในโรงเรียนใหญ่ในตัวเมืองไม่ค่อยมีเวลาทำผลงานเพื่อเลื่อนขั้นเป็นอาจารย์ระดับ 3 พอมาอยู่บ้านท่าลั้งมีเวลามากขึ้นจึงสามารถเลื่อนขั้นได้โดยใช้เวลาประมาณ 1 ปี

การทำงานจะอยู่ประจำที่โรงเรียนในวันปกติ โดยพักอาศัยที่โรงเรียนทุกวันตั้งแต่จันทร์-ศุกร์ ในวันหยุดเสาร์อาทิตย์ส่วนใหญ่มักจะออกไปดูแลสวนยางพาราที่ปลูกไว้และพักค้างคืนข้างนอกหมู่บ้าน เย็นวันอาทิตย์จึงกลับเข้ามาในพื้นที่ กิจวัตรประจำวันในตอนเช้าคือ ประมาณตีห้าครึ่งจะดูแลต้นไม้และสวนบริเวณโรงเรียน ปลูกต้นไม้ รดน้ำ พรวนดิน และออกกำลังกาย ทำหน้าที่ดูแลเด็ก ๆ ที่มาโรงเรียนในตอนเช้าประมาณ 06.30 น.เป็นต้นไป โดยเด็ก ๆ ทุกคนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล - ป.6 จะมีหน้าที่ทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ทุกวัน เมื่อถึงเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติและทำกิจกรรมหน้าเสาธง ส่วนใหญ่ครูคนนี้จะเป็นผู้คอยดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยและให้โอวาทเด็กนักเรียนก่อนเข้าชั้นเรียน

5.3.4 ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 (ช่วงชั้นที่ 2)

เพศชาย อายุ 26 ปี สูบบุหรี่และดื่มเหล้าก่อนข้างหนัก วันเวลาปกติจะพักอยู่ที่โรงเรียน วันหยุดเสาร์อาทิตย์จึงจะกลับบ้าน ครูเรียนจบปริญญาตรีด้านคอมพิวเตอร์ เคยทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ด้านการจัดระบบ โปรแกรมการศึกษาที่สำนักงานเขตการศึกษา อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี นานประมาณ 5 ปีก่อนที่จะมาทำงานบรรจุเป็นพนักงานราชการที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง ในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง หรือพนักงานราชการ รับผิดชอบดูแลระบบคอมพิวเตอร์ของโรงเรียน และสอนนักเรียนในระดับชั้นป.4-6 เริ่มทำงานที่โรงเรียนบ้านท่าลั้งเดือนเมษายน เริ่มสอนเดือนพฤษภาคม พบว่ายังไม่เคยมีประสบการณ์สอนมาก่อน จากการพูดคุยในระยะแรกที่ผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่ ประมาณเดือนกรกฎาคม พบว่าครูยังคิดว่าการสอนยังไม่ใช่แนวทางที่ตัวเองชอบ จึงได้ไปสมัครสอบงานที่อื่นไว้ แต่ยังอยู่ในระหว่างรอผล และบอกว่า “ทำอะไรก็ได้แค่ใคร่” คืออยากทำอะไรก็ได้ อยากสอนแบบไหนก็สอนเท่าที่ตัวเองจะสอนได้ เพราะตนเองก็ไม่เคยสอนและหน้าที่โดยตำแหน่งก็ไม่ใช่ว่าการสอน แต่เป็นเพราะผู้อำนวยการให้ช่วยสอนเนื่องจากครูไม่พอ พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะทำงานเกี่ยวกับระบบคอมพิวเตอร์ จะไม่ค่อยเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง การอบรมให้โอวาทนักเรียน กิจกรรมลงชุมชน การช่วยเหลือต้นไม้ สวนอุทยาน การเรียนรู้ และความเรียบร้อยภายในบริเวณโรงเรียน เป็นต้น

5.4 หลักสูตรการเรียนการสอน

5.4.1 โครงสร้างหลักสูตร

โรงเรียนบ้านท่าลั้ง จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีทั้งหมด 8 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมแนะแนวผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมอบรมจริยธรรม และกิจกรรมชุมนุม โดยจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 แสดงการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)

ระดับชั้น	เวลาเรียน (คิดเป็นร้อยละต่อปี)									รวม
	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	สุขศึกษาและพลศึกษา	ศิลปะ	การงานอาชีพและเทคโนโลยี	ภาษาต่างประเทศ	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	
ป.1	28	24	8	8	8	4	8	4	8	100
ป.2	28	24	8	8	8	4	8	4	8	100
ป.3	28	24	8	8	8	4	8	4	8	100
รวม	84	72	24	24	24	12	24	12	24	

จำนวนชั่วโมงที่จัดให้นักเรียนทั้งปี เท่ากับ 1,000 ชั่วโมง แผนการเรียนรู้/จุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ คือ อ่าน เขียน ภาษาไทย

ตารางที่ 5.4 แสดงการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และเวลาเรียน ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)

ระดับชั้น	เวลาเรียน (คิดเป็นร้อยละต่อปี)									รวม
	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	สุขศึกษาและพลศึกษา	ศิลปะ	การงานอาชีพและเทคโนโลยี	ภาษาต่างประเทศ	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	
ป.4	20	20	12	8	8	4	8	8	12	100
ป.5	20	20	12	8	8	4	8	8	12	100
ป.6	20	20	12	8	8	4	8	8	12	100
รวม	60	60	36	24	24	12	24	24	36	

จำนวนชั่วโมงที่จัดให้นักเรียนทั้งปี เท่ากับ 1000 ชั่วโมง แผนการเรียนรู้/จุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษ คือ อ่าน คณิตวิเคราะห์ เขียน

5.4.2 แหล่งเรียนรู้

ห้องสมุดมีขนาด 36 ตารางเมตร จำนวนหนังสือในห้องสมุดทั้งหมด ประมาณ 350 เล่ม การสืบค้นหนังสือ และการยืม-คืน ใช้ระบบ แยกประเภทหนังสือตามแถบสีที่ติดสัน ยืม-คืน โดยใช้สมุดบันทึกการยืม ไม่มีเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด แต่จะให้เด็กนักเรียนที่เลือกเรียนวิชากิจกรรมชุมนุม ห้องสมุด ผลัดเวรกันรับผิดชอบดูแลความสะอาด เรียบร้อยของห้องสมุด และการให้บริการยืม – คืน หนังสือกับเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ โดยจำนวนนักเรียนที่ใช้ห้องสมุดในปีการศึกษา 2551 โดยเฉลี่ยคิดเป็น 15 คน/วัน

ตารางที่ 5.5 แสดงสถิติการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน ของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน	สถิติการใช้	แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน	สถิติการใช้
ชื่อแหล่งเรียนรู้	(จำนวนครั้ง/ปี)	ชื่อแหล่งเรียนรู้	(จำนวนครั้ง/ปี)
1. อุทยานการศึกษา	160	1. วัด	120
2. ห้องสมุด	150	2. แม่น้ำโขง	2
3. ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์	180	3. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	1
		4. อุทยานผาแต้ม	1
		5. ห้วยท่าลั้ง-ผากะทัง	1

แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้ทรงคุณวุฒิที่สถานศึกษาเชิญมาให้ความรู้แก่ครู/นักเรียน ในปีการศึกษานี้

1. ชื่อ นายแพง แก้วใส	ให้ความรู้เรื่อง เพลงภาษาบรู
2. ชื่อ นายไหล ศิริมาตร	ให้ความรู้เรื่อง การสานกระติบข้าว
3. ชื่อ นายบุญทวี ขุนวิสัย	ให้ความรู้เรื่อง การประมง/การทำปลาร้า
4. ผู้ช่วยภารโรง แสงใบ	ให้ความรู้เรื่อง เลี้ยงหมู/ปลูกผัก/เลี้ยงกบ/เลี้ยงปลา/เพาะเห็ดนางฟ้า/งานไม้
5. นายहरषा พรหมโสภา	ให้ความรู้เรื่อง คนตรีพื้นเมือง (แคน/พิณ/ซอ)
6. นายประดิษฐ์ ลกรวงษ์	ให้ความรู้เรื่อง กีฬาและนันทนาการ
7. นายวุฒิพงษ์ พึ่งป่า	ให้ความรู้เรื่อง กีฬาและนันทนาการ
8. พระบุญชม สุขเมโท	ให้ความรู้เรื่อง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

9. กลุ่มศิลปะการแสดงบ้านท่าลั้ง ให้ความรู้เรื่อง ศิลปะการฟ้อนรำชาวไทบรู
(ที่มา : รายงานการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ประจำปีการศึกษา 2551)

5.4.3 กิจกรรมของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

โรงเรียนบ้านท่าลั้ง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย นอกเหนือจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรภาคบังคับ โดยพิจารณาจากผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปี 2551 ที่โรงเรียนได้จัดกิจกรรมเสริมเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ โดยในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษานั้น โรงเรียนได้ดำเนินการโดยกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน และเป็นไปตามตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1) กิจกรรมหน้าเสาธง

ภาพที่ 5.7 กิจกรรมหน้าเสาธง

ในช่วงพิธีเคารพธงชาติภาคเช้า และภาคบ่ายก่อนกลับบ้าน โดยให้นักเรียนขับเสภา ร้องเพลงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ กล่าวคำปฏิญาณตน ร้องเพลงสวดิมหาราชา และร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีหลังเชิฐธงชาติลงก่อนกลับบ้านทุกวัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ปลูกฝังให้เคารพในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

2) กิจกรรมสร้างระเบียบวินัย

ก่อนรับประทานอาหารกลางวันครูจะให้นักเรียนทุกคนประนมมือและกล่าวบทกลอนที่เกี่ยวกับพระคุณของชาวนาและคุณค่าของข้าวที่เรารับประทานทุกครั้ง และจะมีการจัดเวรนักเรียนเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีคะแนนทุกระดับชั้น โดยให้นักเรียนชั้นป.6 เป็นหัวหน้ากลุ่มคอยดูแลรื้อนึ่ง ให้เตรียมอ่างน้ำสำหรับล้างมือก่อนและหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว และมีหน้าที่ในการทำความสะอาดล้างจานและบริเวณที่รับประทานอาหารให้สะอาด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูต้องการปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กให้ตระหนักในพระคุณของชาวนา การเห็นคุณค่าของข้าว รวมทั้งการสร้างสามัคคีให้เด็กได้รู้จักการช่วยเหลือกันทำงาน การมีระเบียบวินัย และการรักษาความสะอาด

3) กิจกรรมก่อนเข้าเรียนตอนบ่าย

โดยครูประจำชั้นและหัวหน้าชั้นเป็นผู้นำในการปฏิบัติทุกวัน พานักเรียนสวดมนต์ ไหว้พระ อบรมคุณธรรม จริยธรรมก่อนเข้าเรียนในภาคบ่าย เพื่อเป็นการจัดเกลาจิตใจให้มีสมาธิ มีคุณธรรม

4) กิจกรรมส่งเสริมทักษะในการทำงาน

โรงเรียนมีนโยบายส่งเสริมให้นักเรียนมีทัศนคติและค่านิยมที่ดีในการประกอบอาชีพตามแบบวัฒนธรรมไทย โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีการแบ่งเป็นชุมนุมต่าง ๆ และให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ โดยจัดให้นักเรียนแบ่งกลุ่มละชั้น และครูจะช่วยจัดให้ตามความเหมาะสม ได้แก่ การปลูกผัก ปลูกกล้วย การเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงกบ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำปลาร้า การสานกระติบข้าว เป็นต้น เป็นการช่วยส่งเสริมทักษะในการทำงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การประกอบอาชีพ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

5) กิจกรรมทำความสะอาดโรงเรียน

โดยคณะครู คณะกรรมการนักเรียน ได้แบ่งพื้นที่บริเวณโรงเรียน แบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อรับผิดชอบดูแลรักษาความสะอาดแบบละชั้นพัฒนาพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย ในภาคเช้าก่อนเข้าเรียนและภาคบ่ายก่อนกลับบ้าน ตลอดปีการศึกษา

6) กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน

โดยโรงเรียนมีนโยบายและมอบหมายให้คณะครู นักเรียน ร่วมกันพัฒนาความสะอาดบริเวณวัด และหมู่บ้าน เป็นระยะโดยเฉพาะเมื่อวัด หมู่บ้าน มีกิจกรรมงานบุญ หรือวาระพิเศษที่มีแขกมาเยี่ยมชมศึกษาดูงาน เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและมีความรักผูกพันชุมชนของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการสร้างทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนด้วย

7) กิจกรรม ทำไร่และปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน โรงเรียน

โดยคณะครู นักเรียน พนักงานบริการร่วมกันกับชาวบ้าน วัด จัดทำไร่หมู่บ้าน ปรับภูมิทัศน์ทำความสะอาด ปลูกผักสวนครัวบริเวณรั้วหน้าบ้าน

8) กิจกรรมเรียนพระพุทธศาสนา

โรงเรียนกำหนดนโยบายและมอบหมายครูประจำชั้น นำนักเรียนไปเรียนพระพุทธศาสนา รับฟังการบรรยายธรรมะ สวดมนต์ไหว้พระ และเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ทุกบ่ายวันศุกร์ ณ วัดภูเขาวง ซึ่งตั้งอยู่ติดกับโรงเรียนบ้านท่าสั้ง โดยพระอาจารย์บุญชม สุเมโท เจ้าอาวาสวัด เป็นพระอาจารย์ผู้ฝึกสอน เป็นการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการฝึกปฏิบัติให้เป็นกิจวัตร เพื่อให้ชาวบรูได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน

9) กิจกรรมปลูกไผ่พันธุ์พื้นเมือง

โรงเรียนร่วมกับอุทยานผาแต้มและชุมชนบ้านท่าสั้ง จัดกิจกรรมปลูกไผ่พันธุ์พื้นเมืองเพื่อการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไผ่เนื่องจากเป็นไม้ที่มีความสำคัญกับงานอาชีพจักสานของชุมชน

10) กิจกรรมการทำนารวมสามัคคี

โรงเรียนร่วมกับวัดและชุมชนจัดกิจกรรมทำนารวมสามัคคี โดยเน้นการทำนาแบบดั้งเดิม เพื่อให้ให้นักเรียนเยาวชนได้เรียนรู้และปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชน

11) กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การเรียนรู้ และอนุรักษ์ภาษาบรู

โรงเรียนดำเนินการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุด จัดหาหนังสือและสื่อที่จำเป็นสำหรับส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียน กำหนดนโยบายให้ครูประจำชั้น จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างต่อเนื่อง ฝึกอ่านผ่านเสียงตามสาย อ่านภาษาบรูและภาษาไทยวันละคำพร้อมความหมาย บันทึกการอ่าน เล่าเรื่องจากภาพ เล่านิทาน เขียนเรียงความ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนและชุมชนมีความภาคภูมิใจในภาษาของตนเอง และอนุรักษ์ภาษาไม่ให้สูญหาย

12) กิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายร่วมกับชุมชน

โดยเชิญวิทยากรซึ่งเป็นเยาวชนในหมู่บ้านมาเป็นผู้ฝึกสอนการเล่นกีฬาในภาคบ่ายวันพุธและหลังเลิกเรียน จัดกิจกรรมแข่งขันกีฬาภายในโดยร่วมกับเยาวชนและชุมชน สนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมแข่งขันกีฬาระดับกลุ่มสถานศึกษา เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้หันมาเล่นกีฬา ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

13) กิจกรรมส่งเสริมการเล่นดนตรีพื้นบ้าน

โดยเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านมาสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียน ได้แก่ การเป่าแคน การตีพิณ สีซอ การฟ้อนรำแบบไทบรู และการร้องเพลงไทบรู

14) กิจกรรมจัดหาครูวิทยากรท้องถิ่น

เพื่อทำการสอนถ่ายทอดวิชาการความรู้ ทักษะประสบการณ์เพิ่มเติมแก่นักเรียน ได้แก่ วิทยากรท้องถิ่นด้านงานช่าง งานเกษตร งานจักสาน ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน การฟ้อนรำ และกีฬา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

15) กิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน

ศึกษาวิเคราะห์เด็กเป็นรายบุคคลทั้งด้านการเรียน ความสามารถพิเศษ และสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว การเยี่ยมบ้านนักเรียน การช่วยเหลือนักเรียนด้านอุปกรณ์การเรียนทุนการศึกษา จัดหาและมอบชุดนักเรียน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำให้ได้รู้จักและมีความเข้าใจกันมากขึ้น

16) กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน

ให้นักเรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนในภาคบ่าย ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ อุทยานการศึกษา และป่าบริเวณโดยรอบโรงเรียน ทำให้นักเรียนได้รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสและเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรที่ตนมีอยู่

17) กิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนสืบทอดพระพุทธศาสนา

โดยโรงเรียน วัด ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมบวชสามเณรภาคฤดูร้อนสืบทอดพระพุทธศาสนา ในช่วงปิดภาคเรียน มีเด็กนักเรียนทุกระดับชั้นเข้าร่วมการบวชสามเณร ส่วนเด็กนักเรียนที่ไม่ได้บวชก็มาร่วมกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เข้าวัดปฏิบัติธรรม รวมเวลา 30 วัน

18) กิจกรรมสร้างความร่วมมือกับชุมชน

โรงเรียนร่วมพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำและชุมชน ทั้งการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน อนุญาตให้ใช้สถานที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดค่ายวิชาการ บริการความรู้และหลักการแก่ผู้มาเยือน บริการและอนุญาตให้เยาวชนใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนรู้และเพื่อปฏิบัติงาน อนุญาตให้เยาวชนใช้สนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬาเพื่อการฝึกซ้อมและแข่งขันกีฬา

19) กิจกรรมพัฒนาครู

กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ครูพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน การจัดทำ กำหนดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผลที่หลากหลาย การใช้สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายทั้งในห้องเรียนและ นอกห้องเรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้ง วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

- กิจกรรมการนิเทศก์ภายใน โดยโรงเรียนจัดกิจกรรมการนิเทศก์ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูประจำชั้นเรียน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแนวทางใน การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

- กิจกรรมส่งเสริมให้ครู ได้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

20) กิจกรรมต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน

เนื่องจากโรงเรียนบ้านท่าลั้งได้พัฒนาปรับปรุงโรงเรียนจนผ่านการประเมินคุณภาพ การศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (สพศ.) ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ และผู้บริหารการศึกษาให้ความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้าน ท่าลั้งเป็นจำนวนมากและค่อนข้างจะบ่อยครั้ง ผู้อำนวยการโรงเรียนจึงได้มีการพูดคุยกับบุคลากรใน โรงเรียนทุกคนรวมทั้งนักเรียนในโรงเรียน โดยแจ้งให้ทราบว่าจะมีคนมาดูงานที่โรงเรียน และบอก ว่าเราควรทำตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม และแบ่งหน้าที่ให้ทุกคนรับผิดชอบหน้าที่ต่าง ๆ ช่วยกัน ยกตัวอย่าง กรณีมีผู้บริหารการศึกษาของสำนักงานเขตการศึกษามาดูงานที่โรงเรียนประมาณ 10 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนจะแจ้งให้ทุกคนทราบก่อนหนึ่งวันโดยมีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และ แบ่งหน้าที่ว่าใครจะดูแลส่วนไหนตามความสมัครใจ เช่น ครูประจำชั้นป.1-3 รับอาสาพาเด็ก นักเรียนไปหาหน่อไม้ในป่าเพื่อนำมาทำหน่อไม้คอง ครูประจำชั้นป.4-6 รับอาสาดูแลเด็กนักเรียน ปลุกกล้วยในชั่วโมงเรียนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ครูระดับชั้นอนุบาลก็ดูแลเด็กชั้นอนุบาล ส่วน เจ้าหน้าที่ธุรการและผู้วิจัยก็ช่วยดูแลให้บริการน้ำดื่ม กาแฟ และของว่าง เป็นต้น

หลังจากนั้นในตอนเช้าวันรุ่งขึ้นผู้อำนวยการจะแจ้งให้นักเรียนทราบหน้าเสาธงอีกครั้ง และแนะนำว่านักเรียนควรประพฤติตัวอย่างไร ซึ่งผู้อำนวยการก็มีวิธีพูดสื่อสารให้เด็กเข้าใจง่าย โดย พูดว่า “เค้ามาดูว่าพวกเราทำยังไงโรงเรียนของเราถึงน่าอยู่ มาดูว่าพวกเราทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง เราก็ทำตามปกติ ใครมีหน้าที่อะไร ทำงานในส่วนไหนก็ให้ทำอย่างตั้งใจเหมือนเดิม แต่ก็พยายาม อย่าส่งเสียงดัง อย่าวิ่งหยอกล้อกัน ถ้าเค้ามาถาม ถ้าเรารู้ก็ตอบไป ถ้าไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ครับ ไม่รู้ค่ะ เข้าใจมั๊ย” ซึ่งเมื่อมีคนมาดูงานเด็กทุกคนก็ทำงานของตัวเองไปตามปกติอย่างตั้งใจ ไม่หยอกล้อเล่น

กัน และไม่มีอาการตื่นกลัวหรือประหม่า เด็กที่ไปหาหน่อไม้กลับมา ก็ช่วยกันสับหน่อไม้เตรียมไว้สำหรับทำหน่อไม้ดอง หรือภาษาอีสานเรียกว่า “ส้มหน่อไม้” บรรจุใส่ไหเพื่อนำมารับประทานหรือขายต่อไป ขั้นตอนเหล่านี้มีพ่อพรานคอยช่วยดูแลพานักเรียนทำ และมีครูมาดูแลเป็นระยะ ๆ

21) กิจกรรมศึกษาวิชาท้องถิ่น

ได้แก่ การเรียนการสอนนอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา โดยทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนทำกิจกรรมภาคปฏิบัติในตอนบ่ายของทุกวัน ซึ่งเด็กนักเรียนสามารถเลือกทำกิจกรรมกลุ่มตามที่ตนเองสนใจ และจะมีการสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป โดยหลักสูตรวิชาศึกษาท้องถิ่นทางโรงเรียนจะจัดวิชาเรียนให้กับเด็กนักเรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามโอกาส ฤดูกาล ความพร้อมของชุมชน และตามความเหมาะสม ลักษณะการเรียนการสอนมักจะเป็นการเรียนรู้ในภาคปฏิบัติ ครูจะพาเด็กนักเรียนลงพื้นที่จริงและฝึกปฏิบัติด้วยตนเองร่วมกับชาวบ้าน วิชาที่สอน ได้แก่

- การทำนา
- การจักสาน
- การทอผ้า
- การปลูกไผ่ หาหน่อไม้ และอาหารป่า
- การให้ความรู้เรื่องสมุนไพร
- การใช้ภาษาบรู
- ศิลปะและดนตรีพื้นบ้าน
- การต้อนรับนักท่องเที่ยว
- การทำปลาร้า
- การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เพื่อเป็นอาหารกลางวันและขาย เช่น กบ ปู ปลาตุ๊ก หมู ฯลฯ
- การปลูกผัก เพาะปลูกพืชกินได้

สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมในภาพรวมของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

(1) โครงการส่งเสริมพัฒนาวินัยและทักษะทางสังคมของผู้เรียนระดับปฐมวัย และ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา

โรงเรียนได้ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนในด้านระเบียบวินัย ทักษะทางสังคม คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้วยกิจกรรม การแบ่งพื้นที่รับผิดชอบดูแลรักษาความสะอาดเก็บข้อมูลและรายงานผลข้อมูลการดำเนินงานแต่ละพื้นที่ กิจกรรมการปลูกฝังด้านความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในกิจกรรมพิธีหน้าเสาธงทั้งภาคเช้าและภาคบ่ายก่อนเลิกเรียน

กิจกรรมนั่งสมาธิอบรมคุณธรรม จริยธรรม ประกาศเกียรติคุณผู้ทำความดี การแนะแนวทางในห้องเรียนก่อนเข้าเรียนภาคบ่าย กิจกรรมเรียนพระพุทธศาสนาที่วัด สวดมนต์ไหว้พระทุกวันศุกร์ และกิจกรรมบวชนาคฤดูร้อน กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไทยบุรี

จากการดำเนินงานตามกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนด้านระเบียบวินัย ทักษะทางสังคม คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นักเรียนมีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม ชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

(2) โครงการพัฒนาความพร้อมผู้เรียนด้านการเรียนรู้และทักษะพื้นฐานระดับปฐมวัย กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมส่งเสริมกระบวนการคิด กิจกรรมส่งเสริมสุนทรียภาพด้านดนตรี กีฬา ศิลปะ ของระดับประถมศึกษา

โรงเรียนส่งเสริมการพัฒนาความพร้อมผู้เรียนด้านการเรียนรู้และทักษะพื้นฐานระดับปฐมวัย กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมส่งเสริมกระบวนการคิด กิจกรรมส่งเสริมสุนทรียภาพด้านดนตรี กีฬา ศิลปะระดับประถมศึกษา ผ่านกิจกรรม การปรับปรุงพัฒนาห้องสมุด จัดหาหนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ่านนอกเวลา จัดกิจกรรมให้นักเรียนบันทึกผลจากการอ่าน การฝึกอ่านผ่านเสียงตามสายช่วงพักเที่ยง พัฒนาแหล่งเรียนรู้อุทยานการศึกษาด้วยการจัดกิจกรรมการเลี้ยงหมู ปลูกผัก เพาะเห็ดนางฟ้า เลี้ยงปลา ปลูกไม้พันธุ์พื้นเมือง เลี้ยงกบ ทำปลาร้า จัดให้นักเรียนฝึกปฏิบัติและบันทึกผลการปฏิบัติกิจกรรม การเขียนแผนผังกระบวนการปฏิบัติกิจกรรม จัดทำบอร์ดในห้องเรียนและหน้าชั้นเรียน เรียนรู้การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในเวลาว่าง ฝึกการเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำแบบไทยบุรี การเล่นเกมและการร้องเพลงพื้นบ้านภาษาไทยบุรี จากการดำเนินงานนักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี มีพัฒนาการด้านการอ่าน การคิดและการนำเสนอผลการปฏิบัติงานมากขึ้น นักเรียนมีทักษะการเป่าแคน การฟ้อนรำ การร้องเพลงเป็นภาษาไทยบุรี

(3) โครงการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการนิเทศติดตามประเมินผล

โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการนิเทศติดตามประเมินผล โดยสนับสนุนส่งเสริมให้ครูได้เข้ารับการอบรมเพิ่มพูนทักษะการจัดการเรียนการสอน การศึกษาต่อด้านวิชาชีพครู ส่งเสริมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยร่วมกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมตามประเพณีของชุมชน ส่งเสริมให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การจัดทำแผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ พัฒนาหลักสูตรโดยเพิ่มเติมหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและความสนใจของผู้เรียน การผลิตจัดหาสื่อการสอนเพิ่มเติม พัฒนาการวัดผลประเมินผล จัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดผลประเมินผลการเรียน พัฒนาปรับปรุงสภาพภาพแวดล้อมภายใน

โรงเรียนให้มีบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อประโยชน์
สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากการดำเนินงานครู บุคลากรมีความกระตือรือร้นเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น บรรยากาศสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีห้องเรียนที่เหมาะสม มีห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ สามารถใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมนักเรียนได้เป็นอย่างดี

(4) โครงการร่วมกับภาคีเครือข่ายผู้อุปถัมภ์พัฒนาคุณภาพการศึกษา

โรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาพัฒนาภาคีเครือข่ายผู้อุปถัมภ์ ประกอบด้วย
ทุกภาคส่วนทั้งผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
สนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน จากผลการดำเนินงานโรงเรียนได้รับความ
ร่วมมือเป็นอย่างดีจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน โดยให้การสนับสนุน
งบประมาณในการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารเรียน โรงอาหาร ห้องเรียนอนุบาล ห้องสมุด เครื่อง
คอมพิวเตอร์ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ ฐานพระพุทธรูปโรงเรียน ฐานเสาธงชาติ และงบประมาณ
สนับสนุนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นสถานที่จัด
ประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การจัดค่ายวิชาการทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ
สถาบันอุดมศึกษา ให้คำปรึกษาผู้นำชุมชนในแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านและร่วมกับผู้นำ
คณะกรรมการหมู่บ้านพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

5.5 วิธีการสอน

ครู จะมีหน้าที่วางแผนการสอนทุกภาคเรียนและจัดตารางเรียนประจำวันจันทร์ – ศุกร์
เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาและแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การเรียนตามหลักสูตรส่วน
ใหญ่จะสอนในห้องเรียนและยึดการสอนตามตำราเรียนเป็นหลัก โดยครูจะสอนตามตำราเรียนและ
ให้เด็กทำแบบฝึกหัดท้ายบท จากนั้นครูก็จะตรวจและเฉลย มีการใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนการสอน
เพิ่มเติมคือ คอมพิวเตอร์ โดยส่วนใหญ่ครูจะให้นักเรียนฝึกทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ใน
โปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์ในคอมพิวเตอร์ ซึ่งนักเรียนจะให้ความสนใจมาก แต่บางครั้งครูผู้สอน
ไม่ได้ให้ความสนใจดูแลเด็กนักเรียนมากเท่าใดนัก ทำให้เด็กบางคนแอบเล่นเกม บางคนฟังเพลง
บางคนใช้เครื่องคิดเลขในคอมพิวเตอร์ช่วยคิดคำนวณ บางคนไม่ได้ฝึกทำแบบฝึกหัดตามระดับชั้น
ของตัวเอง ทำให้เด็กนักเรียนไม่ได้เรียนรู้อย่างเต็มที่เท่าที่ควร พบว่าปัญหาสำคัญคือ เด็กนักเรียนยัง

ขาดสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นในการเรียนรู้ รวมทั้งครูยังขาดทักษะในการใช้สื่อการสอน การใช้เทคโนโลยี รวมถึงการเอาใจใส่ต่อเด็กนักเรียนในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม

สำหรับวิธีการสอนของครูระดับประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 1 สอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 และช่วงชั้นที่ 2 สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โดยมีแนวทางและวิธีการสอน ดังนี้

5.5.1 ครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3)

ภาพที่ 5.8 การเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3)

จากการสอบถามแนวคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การสอนของครูประจำชั้นช่วงชั้นที่ 1 เล่าว่า เคยสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในตัวเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับการสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กและอยู่ห่างไกลความเจริญ คิดว่าเด็กแต่ละที่ หมายถึง เด็กในเมือง กับเด็กในชนบท จะมีธรรมชาติที่แตกต่างกัน เด็กในเมืองจะมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากกว่า มีความสามารถด้านวิชาการมากกว่าแต่จะไม่ค่อยเก่งด้านการปฏิบัติ เนื่องจากธรรมชาติมีการแข่งขันกันสูง ส่วนเด็กในชนบทจะไม่ค่อยกระตือรือร้นทางวิชาการ ถ้าจะให้เรียนทั้งวันเด็กก็ไม่รับ การเรียนรู้ทางวิชาการค่อนข้างช้ากว่าเมื่อเทียบกับเด็กเมือง แต่ก็จะมีปฏิบัติเก่ง มีทักษะด้านการทำงานสูง เนื่องจากได้ฝึกทำจริงอยู่บ่อย ๆ

นอกจากนี้ การสอนเด็กระดับชั้นประถมและมัธยมก็มีความยากง่ายต่างกัน โดยเด็กประถมบางทีเราก็ต้องพยายามเล่นกับเค้าบ้าง เค้าจะได้กล้าเล่นกับเรา ไม่งั้นเค้าจะกลัว ส่วนใหญ่เด็กจะน่ารัก ว่าง่าย ส่วนเด็กระดับมัธยมเราต้องเข้าใจเค้า บางทีก็ต้องปรับตัวเข้าหาเค้า เพราะเค้าเป็นวัยรุ่นก็ต้องรู้ว่าชอบไม่ชอบอะไร บางทีก็ต้องเข้มงวด แต่บางอย่างก็ต้องปล่อยเค้าบ้าง

ครูประจำช่วงชั้นที่ 1 จะจัดตารางการเรียนการสอนในช่วงเช้าเวลาประมาณ 08.30 น. จนถึงประมาณ 11 โมง หลังจากนั้นมักจะปล่อยให้เด็กเล่นตามอิสระ ก่อนเริ่มเนื้อหาบทเรียนจะให้เด็ก ๆ ท่องสูตรคูณและบทกลอน แต่ละวันครูจะให้การบ้านเด็ก ๆ ไปอ่านหนังสือ บางวันก็จะมีแบบฝึกหัดในหนังสือ ลักษณะการปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ๆ ก่อนข้างเป็นกันเอง ครูแทนตัวเองว่า “ครู” เรียกนักเรียนด้วยชื่อจริง และใช้สรรพนามเรียกเด็กนักเรียนด้วยคำว่า “ลูก” เด็ก ๆ ให้ความเคารพนับถือ มีพูดคุยเล่นกับครูบ้าง กล้าเล่นและกล้าแสดงออก แต่ก็ไม่กล้าล้อหรือชนมากเวลาครูอยู่น้ำเสียงของครูเรียบ ๆ เวลาพูดคุยหรือสอนเด็กจะไม่ตะโกนตะคอกเสียงดัง ไม่ด่าว่านักเรียนด้วยถ้อยคำหยาบคาย ใช้วิธีการบอกสอน เวลาดูหรือทำโทษจะใช้วิธีให้ทำงาน ครูจะใช้วิธีการสอนตามเนื้อหาบทเรียน ใช้คำสั่งแบบสุภาพ ใช้การบอกให้ทำ ใช้คำถามเพื่อให้เด็กตอบ ยังไม่ค่อยพบการถามเพื่อให้เด็กแสดงความคิดเห็น กิจกรรมกลุ่มส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติ เช่น การทำความสะอาด การลงชุมชน เป็นต้น

จากการสอบถามความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการสอน ระหว่างการจัดให้มีการเรียนสอนตามหลักสูตรวิชาการตลอดทั้งวัน กับการเรียนการสอนลักษณะ โรงเรียนบ้านทำสังคือ เรียนวิชาการครึ่งวันและอีกครึ่งวันบ่ายก็เป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติ ครูให้ความเห็นว่าแนวการสอนที่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมแต่ละโรงเรียน อย่างเช่น โรงเรียนบ้านทำสังก็มีความจำเป็นที่จะต้องสอนเด็กแค่ครึ่งวัน เพราะว่ามีครูจำนวนน้อย จากที่เคยสอนโรงเรียนอื่นก็จะมีการสอนภาคบ่ายด้วยอีก 1 ชั่วโมง แล้วก็จะเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติ แต่นั่นคือเค้ามีครูมากพอต่างกับที่นี่ ซึ่งนักเรียนมีครบทุกระดับชั้น แต่มีจำนวนน้อย ปัจจุบันมีเพียง 41 คน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ป.6 มีครูเพียง 3 คน แต่ยังต้องจัดการเรียนการสอนให้ครอบคลุมทุกระดับชั้นตามปกติ

นอกจากนี้ได้ถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนระดับประถมที่แบ่งห้องละ 1 ช่วงชั้น คือ ป.1 – ป.3 และ ป.4 – ป.6 อีกทั้งมีครูช่วงชั้นละ 1 คน และสอนทุกวิชา พบว่า ครูมีวิธีสอนคือ ให้ “พี่สอนน้อง” ด้วย โดยให้พี่ช่วยอธิบายหรือให้คำแนะนำน้อง และกำชับว่าอย่าทำหรือเขียนให้น้องต้องให้น้องหัดทำเอง การสอนรวมกันระดับชั้น ป.1-3 จะใช้วิธีสอน ป.3 ก่อนเนื่องจากนักเรียนระดับป.3 มีจำนวนมากที่สุด เมื่อสอนเสร็จ ก็จะมอบหมายงานให้ทำ จากนั้นจึงสอน ป.2 และ ป.1 ตามลำดับ โดยชั้นป.1 ต้องอธิบายแบบใกล้ชิดและใช้เวลาค่อนข้างมากกว่าชั้น ป.2-3 และเมื่อพี่ทำงานตัวเองเสร็จแล้วก็สามารถมาช่วยสอนน้องด้วยได้

บางเนื้อหาวิชาที่มีเนื้อหาคล้ายกันแต่ระดับความยากง่ายต่างกันก็จะสอนเนื้อหาพร้อมกัน แต่จะแยกแบบฝึกหัด ส่วนบางเนื้อหาที่ต่างกันก็จะสอนแยกกันที่ระดับชั้น โดยรวมก็คือครูมีการใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธีและปรับใช้เทคนิคต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

“แผนการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ก็จะเหมือนกันหมด เราก็ต้อง มาปรับใช้กับเด็กอีกที เพราะเด็กแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ครูก็ต้องรู้จักเด็ก ด้วย”

ในการทำแบบฝึกหัดจะให้ทำหลังจากที่สอนเสร็จทันที โดยจะให้ทำโจทย์บนกระดาน หรือคิดขึ้นเอง ประมาณ 1-3 ข้อ แล้วเฉลยทันทีหลังจากทำเสร็จ การเรียกตรวจครูจะให้นักเรียนส่ง สมุดที่โต๊ะ โดยครูนั่งเก้าอี้แบบเดียวกับนักเรียนที่จัดไว้สำหรับครูตรงกลางหน้ากระดาน เด็ก นักเรียนทุกคนจะมายืนดูที่โต๊ะครู ครูตรวจทีละคนและเฉลยข้อที่นักเรียนทำผิดให้ฟัง นักเรียนบางคนเดินไปดูของเพื่อน บางคนพูดคุยกันถึงคะแนนที่ได้ บางคนกลับมาตั้งประจำที่ จากการสังเกต พบว่าเด็กนักเรียนมีความกระตือรือร้นสนใจในการเรียน เชื้อฟังและสนใจในคำพูดของครู รู้สึกดีใจ เมื่อครูกล่าวคำชมเชย และเมื่อพบว่าตัวเองทำผิดก็รีบนำมาแก้ไขให้ถูกต้องและนำไปส่งครูใหม่

สำหรับเด็กนักเรียนในระดับนี้ เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนคือ การสอนให้เด็ก นักเรียนสามารถ อ่าน เขียน ภาษาไทย ได้ ดังนั้นวิชาที่เน้นมากที่สุดคือ ภาษาไทย รองลงมาคือ คณิตศาสตร์ วิธีการสอนวิชาภาษาไทย คือ ครูจะให้นักเรียนคัดไทย อ่านไทย เขียนตามคำบอก ทำ แบบฝึกหัดบนกระดานหรือในหนังสือเรียน เมื่อนักเรียนทำเสร็จ ครูจะเฉลย และให้นักเรียนตรวจ เอง เมื่อมีข้อผิดให้นักเรียนแก้ไขส่งและครูก็จะตรวจพร้อมกับเฉลยทันที ส่วนวิชาคณิตศาสตร์ จะ สอนตามหนังสือแบบเรียน แล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ส่วนของเนื้อหาบทใดที่คล้ายกันก็จะสอน พร้อมกัน แต่แยกแบบฝึกหัดตามระดับชั้น แล้วให้นักเรียนรุ่นพี่ช่วยสอนรุ่นน้องด้วย

5.5.2 ครูประจำช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 – ป.6)

ภาพที่ 5.9 การเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)

ส่วนใหญ่ครูจะเข้าสอนช้ากว่าเวลาปกติ ประมาณ 15-30 นาที หลังจากเสร็จกิจกรรมหน้าเสาธงและปล่อยนักเรียนเข้าห้องเรียน บางครั้งพบว่าครูมาช้า 1 – 2 ชั่วโมง โดยเฉพาะในเช้าวันจันทร์จะมาช้ากว่าปกติ เนื่องจากเสาร์อาทิตย์ครูจะกลับบ้าน และครูมักจะไม่ค่อยเตรียมการสอน เห็นได้จากก่อนเริ่มเรียนผู้วิจัยสอบถามว่าวันนี้เรียนวิชาอะไร ครูไม่สามารถตอบได้ บอกว่าต้องไปดูตารางเรียนก่อน และส่วนใหญ่ก่อนเริ่มการเรียนการสอนในตอนเช้าจะให้นักเรียนท่องสูตรคูณและท่องกลอนนานประมาณ 20 นาที ระหว่างที่เด็กนักเรียนท่องนั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าครูเปิดดูตำราเรียนไปพลาง ๆ บางครั้งก็บอกให้เด็กท่องไปเรื่อย ๆ ส่วนครูก็เดินออกจากห้องเรียนไป ซึ่งผู้วิจัยถามเด็กนักเรียนถึงความหมายของเนื้อหาสาระของบทกลอนที่นักเรียนท่อง ปรากฏว่านักเรียนไม่ทราบความหมายและไม่รู้ว่าท่องไปทำไม เพียงแต่ครูสั่งให้ท่องก็ท่อง เนื่องจากครูไม่เคยอธิบายความหมายและเหตุผลให้ฟัง

ตอนเช้าหลังเข้าห้องเรียนนักเรียนหัวหน้าชั้นลุกขึ้นยืนบอกให้นักเรียนทำความเคารพ ครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียน นักเรียนทุกคนจะพูดพร้อมกันว่า “สวัสดีค่ะ/ครับคุณครู” ตามด้วยภาษาอังกฤษว่า “Good morning teacher” และพูดต่อด้วยภาษา บรูว่า “ซาปีะ กูรู” แล้วครูจึงกล่าวทักทายนักเรียน ตอนเลิกเรียนหัวหน้าชั้นก็จะบอกให้นักเรียนทำความเคารพ และทุกคนกล่าวพร้อม

กันว่า “ขอบคุณค่ะ/ครับคุณครู” ตามด้วยภาษาอังกฤษว่า “Thank you teacher” และภาษาบรูว่า “มะงาย ญู”

สำหรับเป้าหมายพัฒนาผู้เรียนที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษในเด็กนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 คือ พัฒนาให้เด็กนักเรียนสามารถ อ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนได้ วิชาที่เน้นมากที่สุดคือ ภาษาไทย รองลงมาคือคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามลำดับ

แนวทางการสอนส่วนใหญ่จะเริ่มสอนที่ชั้นป.5 ก่อนเนื่องจากมีนักเรียนจำนวนมากที่สุด เมื่อสอนเสร็จและมอบหมายงานให้ทำแล้วจึงจะสอนระดับชั้นป.6 ซึ่งมีจำนวนรองลงมา และระดับชั้นป.4 เป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งมีเพียงคนเดียวในห้อง การสั่งงานส่วนใหญ่จะให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดในตำราเรียน ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ครูได้หยิบยกอุปกรณ์บน โต๊ะครูมาประกอบการสอนเรื่อง มุม ให้เด็กเข้าใจและเห็นภาพชัดเจนขึ้น ครูสั่งงานและบอกว่าถ้าใครเสร็จทีหลังจะลงโทษด้วยการให้ทำท่า “แทงปลาไหล” ทำให้เด็ก ๆ ตั้งใจทำงานมากกว่าปกติ

ลักษณะการสอนส่วนใหญ่ครูจะสอนตามตำราเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนเป็นหลัก และให้เด็กทำแบบฝึกหัดจากหนังสือแบบเรียน เสร็จแล้วส่งครูตรวจ เมื่อครูตรวจเสร็จแล้วก็จะส่งคืนนักเรียน ส่วนใหญ่จะไม่ได้เฉลยหรืออธิบายข้อผิด นอกจากเด็กจะเข้าไปถามหรือสงสัยเองจากการสังเกตการสอนครูจะไม่ค่อยฟังเสียงต่าง ๆ จากเด็กที่พูดแทรกขึ้นในขณะที่ตัวเองกำลังสอนหรือทำงานอยู่ เช่น เด็กตั้งคำถามด้วยความสงสัยอาจเป็นเรื่องที่อยู่ในหรือนอกเนื้อหาบทเรียน เด็กที่พูดคุยกับครูในเรื่องต่าง ๆ เด็กที่เล่าเรื่องของตัวเองหรือเรื่องที่ตัวเองรู้มา เด็กที่ขออนุญาตครูไปเข้าห้องน้ำ เด็กที่ครูทำโทษด้วยการให้ “แทงปลาไหล” หรือ “ปั้นจิ้งหรีด ” ตามจำนวนที่ครูบอก แล้วแจ้งให้ครูทราบว่ายอมรับแล้ว เป็นต้น การลงโทษของครูพบว่า เด็ก ๆ ส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กผู้ชายชอบให้ลงโทษด้วยการ “แทงปลาไหล” เพราะสนุกสนานและเหนื่อยดี โดยครูจะทำโทษกรณีที่เด็กไม่เชื่อฟัง คุยกันเสียงดังในห้องเรียน หรือตอบคำถามผิด เป็นต้น ลักษณะการพูดคุยระหว่างครูกับนักเรียนค่อนข้างเป็นกันเอง ปกติใช้น้ำเสียงที่ค่อนข้างดัง ไม่ค่อยมีหางเสียง ลากเสียงยาวไม่ห้วน ไม่กระโชกโศกฮาก ไม่ใช่คำพูดคำหยาบคาย ถ้าไม่พอใจจะพูดเสียงดังและห้วน ภาษาที่ใช้ในห้องเรียนใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาอีสาน ใช้คำเรียกแทนตัวเองกับนักเรียนว่า “ครู” ใช้คำเรียกนักเรียนถ้าเป็นผู้ชายจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “นาย” ตามด้วยชื่อเล่น ถ้าเป็นผู้หญิงจะเรียกชื่อเล่นเฉย ๆ และแทนตัวเด็กนักเรียนทั้งผู้หญิงและผู้ชายว่า “เธอ”

หลังจากการสอนเนื้อหาบทเรียนแล้ว ครูมักจะมอบหมายงานให้เด็กทำ ช่วงที่มอบหมายงานพบว่า ครูมักจะออกไปนอกห้องเรียนบ่อย ๆ โดยไปที่โต๊ะคอมพิวเตอร์บ้าง เดินไปคุยกับคนอื่นบ้าง ปลอ่ยให้เด็กทำงานตามที่ครูสั่งและมอบหมายงานให้ทำในห้องเรียนไปเรื่อย ๆ ซึ่ง

เด็ก ๆ ก็มีที่นั่งทำงาน พุดคุย เล่นหยอกล้อกันเสียงดังในห้องเรียน จนบางครั้งครูประจำชั้นป.1-3 ต้องเข้ามาปราม

จากการเข้าไปสังเกตการณ์ในชั่วโมงเรียนวิชาภาษาไทย จำนวน 10 ครั้ง พบว่า ส่วนมากครูจะให้ให้นักเรียนเขียนตามคำบอกก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาบทเรียน ขณะที่ครูให้นักเรียนเขียนตามคำบอกมีเด็กนักเรียนคุยกัน มีบางคนปรึกษากันหันหน้ามาถามกันบ้าง บางคนก็เปิดดูหนังสือ ซึ่งครูก็ไม่ได้พูดหรือสนใจ จากนั้นครูก็เฉลยบนกระดานให้นักเรียนตรวจเอง ครูไม่ได้ตรวจอีกรอบ แต่จะถามนักเรียนโดยรวม ๆ ว่าได้กี่คะแนน เด็กก็จะตอบพร้อมกันฟังไม่ค่อยได้ศัพท์ และครูก็มักจะไม่ได้พูดหรืออธิบายอะไรต่อหลังจากนั้น

ครูมีวิธีการสอนโดยมักจะเลือกสอนบทเรียนที่มีเนื้อหาเดียวกันทุกระดับพร้อมกันทั้งห้องก่อน ส่วนบทเรียนที่มีเนื้อหาต่างกันจะสอนทีหลัง โดยจะสอนระดับชั้นป.5 ก่อนเนื่องจากมีจำนวนนักเรียนในชั้นมากที่สุด จากนั้นจึงสอนป.6 และป.4 ตามลำดับ เมื่อสอนเสร็จแต่ละระดับชั้นก็จะสั่งงานให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบทส่งในชั่วโมงเรียน ครูตรวจและส่งคืนให้นักเรียนแก้ไข จากนั้นครูจะให้การบ้าน ส่วนใหญ่จะเน้นการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม ให้เล่นเกมแข่งขัน และมีการทำโทษ ตัวอย่างการสอนเรื่อง คำราชาศัพท์ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เรียนเหมือนกันทุกระดับชั้นป.4-6 จึงสอนพร้อมกันและให้นักเรียนตอบคำถามใช้วิธีถาม-ตอบทั้งห้อง ในการทำแบบฝึกหัดจะมีเอกสารประกอบเป็นบางครั้ง หรือให้ออกไปเขียนหน้าชั้น เป็นต้น ซึ่งเด็กนักเรียนส่วนใหญ่จะอยู่ชั้นป.5 – ป.6 ก็จะตามบทเรียนได้ทัน ส่วนเด็กนักเรียนชั้น ป.4 ซึ่งมีอยู่เพียงคนเดียวก็มักจะตามเพื่อนไม่ค่อยทันและเรียนรู้ได้ช้า ครูก็จะหันมาถามเป็นบางครั้งว่า “ตามทันมั๊ย?” เด็กก็มักจะยิ้มแล้วพยักหน้า ซึ่งผู้วิจัยเคยตรวจสอบดูสมุดแล้วพบว่า เด็กไม่ค่อยได้เขียนหนังสือและตามเพื่อนไม่ทัน แต่ครูก็ไม่ได้ขอสมุดจดเด็กหรือถามข้อมูลเชิงลึกว่าเด็กมีความเข้าใจในบทเรียนจริง ๆ หรือไม่

บางครั้งครูเขียนคำศัพท์บนกระดานให้เด็กอ่านตาม 1 รอบ แล้วก็ให้เด็กออกไปอ่านหน้าชั้นเรียนทีละคน มีการทำโทษเด็กที่บอกเพื่อนและส่งเสียงดังด้วยการให้ออกไป “แทงปลาไหล” หน้าชั้นเรียน โดยให้ยื่นเอามือแตะพื้นสลับกับจับเอว จำนวน 150 ครั้ง ขณะที่ครูกำลังเฉลยคำตอบบนกระดานว่า “ใจ” มีคำราชาศัพท์ว่า “พระหทัย” มีเด็กถามแทรกว่า “พระทัย ได้มั๊ยคะครูขา” แต่ครูก็ไม่ได้ตอบคำถามเด็กคนนั้น แต่เฉลยคำต่อไปเรื่อย ๆ โดยที่เด็กก็ยังไม่ได้คำตอบ มีเด็กคนหนึ่งมาเรียนพูดว่า “หนูผิด 3 ข้อ” เด็กบางคนก็พูดว่า “เฮ้ ๆ ๆ ! หนูถูก ๆ” เด็กบางคนก็บอกว่า “ครูขา หนูผิด 2 ข้อ” แต่ครูก็ยังคงเขียนเฉลยบนกระดานต่อไปไม่ได้หันมาพูดอะไรกับเด็ก เมื่อครูเขียนเฉลยเสร็จ จึงหันมาถามเด็ก ๆ ว่า “อ้าว ถูกกี่ข้อ” เด็ก นักเรียนก็ตอบคะแนนของตัวเองเสียงดังฟังไม่ค่อยได้ศัพท์ ครูก็ยิ้มไม่ได้พูดอะไรต่อ

ครูสอนเรื่อง “ประโยค” โดยครูลืมนำได้สอนเรื่องนี้ไปแล้ว แต่ยังสอนไม่จบและให้การบ้านเด็กไปทำ เมื่อครูให้เด็กเปิดหนังสือเรียน เด็ก ๆ จึงบอกครูว่า “ครูให้เิดการบ้าน เขียนประโยคแล้วคะครูขา” ครูก็เลยบอกว่า “เอ้อ! ครูให้การบ้านไปตอนวันศุกร์ให้ไปเขียนประโยคที่มีประธาน กริยา และกรรม” จากนั้นครูก็หยุดเปิดดูหนังสือแบบเรียนอีกครั้ง แล้วถามว่า “ป.6 เรียนเรื่องประโยคถึงไหนแล้ว?” ครูเลือกสอนป.5 ก่อน ให้ป.5 อ่านความหมายของประโยคคำสั่ง โดยให้อ่านหลายรอบจนกว่าจะอ่านพร้อมกันทุกคน ระหว่างที่อ่านมีนักเรียนบางคนพูดคุยกัน ครูสั่งให้ไป “แทงปลาไหล” ด้านหลังห้องเรียน จำนวน 150 ครั้ง นักเรียนก็ทำตาม หลังจากทำท่าแทงปลาไหลครบนักเรียนบอกครูว่า “ครูครับ เสร็จแล้วครับ” โดยบอกครู 2 ครั้ง แต่ครูก็ไม่ได้สนใจ หันไปมองเลข ๆ และไม่ตอบหรือส่งสัญญาณตอบรับใด ๆ ยังคงสอนนักเรียนคนอื่น ๆ ต่อไป จนกระทั่งเด็กนักเรียนเห็นว่าครูไม่สนใจจึงเข้ามานั่งที่เอง

ครูถามนักเรียนให้ยกตัวอย่างประโยคคำสั่งและประโยคขอร้อง ให้นักเรียนยืนขึ้นตอบ โดยครูเรียกชื่อ มีนักเรียนที่ค่อนข้างจะเรียนรู้ได้ช้ากว่าเพื่อน ๆ ในห้องเดียวกัน 2 คน เป็นนักเรียนระดับชั้นป.4และป.5 นั่งอยู่ข้าง ๆ กัน เวลาสอนครูมักจะยืนอยู่ระหว่างนักเรียน 2 คนนี้ เมื่อเด็กตอบคำถามไม่ได้ครูจะบอกหรืออธิบายให้ฟัง แล้วให้เด็กพูดตาม ยกตัวอย่างเช่น ครูสั่งให้นักเรียนยกตัวอย่างประโยคขอร้อง มาคนละ 1 ประโยค นักเรียนตอบไม่ได้ ครูจึงบอกว่า “อย่างเช่น กรุณาเข้ามาในห้องเรียน” แล้วให้นักเรียนคนนั้นพูดตาม นักเรียนก็พูดตามด้วยอาการงง ๆ ท่าทางยังไม่เข้าใจ แล้วครูก็บอกว่า “เออ... (ลากเสียงยาว)” แล้วก็ให้นั่งลง ไม่พบว่ามีการอธิบายเพิ่มเติม หรือเรียกไปสอนเป็นพิเศษ หรือทำอะไรที่จะช่วยให้เด็กนักเรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้น

เมื่อสอนป.5 เรื่องประโยคจบและมอบหมายงานให้ทำ ก็สอนนักเรียนชั้นป.6 ต่อ จากนั้นก็กลับมาสอนป.5เรียนต่อบทใหม่เรื่อง อักษรนำ โดยให้นักเรียนอ่านความหมาย แล้วครูก็ให้ยกตัวอย่าง เด็ก ๆ นั่งตอบ นักเรียนชั้นป.6 มีทั้งหมด 3 คน เรียนรู้ค่อนข้างเร็ว

ครูสอนเรื่อง ควบแท้และควบไม่แท้ ครูให้เด็กนักเรียนยกตัวอย่างคำควบไม่แท้ มีนักเรียนตอบว่า “โสกเศร้า” ครูบอกว่าคำว่า “โสกเศร้า” เป็นคำควบแท้ เด็ก ๆ คัดค้านและทำท่าสงสัย แต่ครูก็ยังยืนยันความคิดเดิมและให้เด็กนักเรียนอ่านความหมายอีกที แล้วก็ถามเด็กอีกครั้งพบว่าครูพูดค่อนข้างสับสน และกลบเกลื่อน และเมื่อพบว่าคำตอบของเด็กนักเรียนถูกต้อง ครูก็ไม่ได้พูดถึงหรือให้ความกระจ่างกับนักเรียน และสอนเรื่องอื่นต่อไป

เมื่อนักเรียนอ่านไม่พร้อมกันครูก็สั่งให้อ่านใหม่ โดยใช้น้ำเสียงที่เข้มและดังกว่าเดิมว่า “อ่านใหม่!” ทั้งหมด 3 รอบ ครูมีสีหน้าค่อนข้างจริงจังและเคร่งเครียดเล็กน้อย จากนั้นครูให้งานเด็กชั้นป.6 แล้วจึงให้นักเรียนพักเพื่อเปลี่ยนชั่วโมงเรียน ก่อนออกจากห้องเรียน ครูแสดงความห่วงใยถามนักเรียนที่ถูกทำโทษโดยให้ทำท่า “จับปลาไหล” 150 ครั้งว่า “ปวดขาอยู่เบาะ?” แล้วก็จับขาเด็ก

และบิบบา ๆ เด็กก็ตอบว่า “บ่ ครับ” แล้วเด็กนักเรียนในห้องคนหนึ่งก็พูดเสริมขึ้นว่า “มื่ออื่นเขาจะไปไต่เบ็ดต่อ” ครูบอกว่า “ขนาดครูยังปวด” นอกจากนี้ ครูได้ถามถึงนักเรียนที่ขาดเรียนว่ามีใครรู้ข่าวบ้างหรือไม่ เด็ก ๆ ก็พูดถึงเพื่อนว่า “ไม่ได้เป็นไรแล้ว ผมเห็นพื้นจิมอเตอร์ไซค์ แอ้นๆๆๆ”

เมื่อครูไม่อยู่ในห้องเรียน เด็ก ๆ ก็พูดคุยหยอกล้อกัน มีบางคนเดินไปดูเพื่อน บางคนเดินไปถาม บางคนเล่าเรื่องที่ไปเจอมาให้เพื่อนฟังบ้าง บางคนก็ร้องเพลง แต่ทุกคนก็ทำงานไปด้วย เรื่องที่พูดคุยกันส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับละครที่เด็ก ๆ ชอบติดตาม โดยส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะชอบละครแนวบู๊ มีการต่อสู้กัน เช่น เรื่องเส้าหัว รุกมาต เป็นต้น

เด็กนักเรียนมีการพูดคุย ชักถามเพื่อน และให้เพื่อนดู เมื่อครูเข้ามาในห้อง เสียงของเด็ก ๆ ก็เงียบขึ้นเล็กน้อย แต่ก็ยังพูดคุยกันอยู่ บางคนก็เดินไปมาหากัน ครูไม่ได้ทำอะไร เมื่อเสร็จงานนักเรียนก็เอางานไปส่งครูที่หน้าชั้นเรียน ซึ่งครูกำลังอ่านหนังสือการ์ตูนอยู่ที่โต๊ะและขณะที่นักเรียนนำงานไปส่งครูก็ไม่ได้มองหรือให้สัญญาณตอบรับใด ๆ ส่วนนักเรียนเมื่อส่งงานเสร็จก็เดินกลับมานั่งที่มีบางคนส่งงานแล้วทำความเคารพ แต่ส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำความเคารพเนื่องจากเห็นว่าครูไม่ได้สนใจ

มีเด็กคนหนึ่งส่งงานครูแล้วถามว่า “ครูเบิ่งออกอยู่เบาะครับ” ครูก็พยักหน้าแล้วรับงานเด็กมาดู เด็กตอบไม่ถูกครูก็บอกให้เด็กเอาไปแก้ เด็กคนหนึ่งเดินไปดูเพื่อนที่ซ้าและช่วยบอกเพื่อน ครูอ่านหนังสือการ์ตูนรอนคนสุดท้ายทำเสร็จ จากนั้นก็ทำโทษเด็กที่ทำเสร็จคนสุดท้ายซึ่งเป็นเด็กที่เรียนรู้ได้ช้ากว่าเพื่อนในห้องด้วยการให้ทำท่า “แทงปลาไหล” 20 ครั้ง

หลังจากเรียนเสร็จ มีเวลาเหลือครูพาเด็ก ๆ เล่นเกมไปคำ โดยให้เด็กดูรูปหรือคำในหนังสือการ์ตูนที่ตนเองอ่าน แล้วให้นักเรียนแสดงท่าทางเพื่อให้เพื่อนทาย เด็ก ๆ เล่นเกมอย่างสนุกสนาน เด็กนักเรียนมีการพูดคุยกันด้วยภาษาบรูในห้องเรียนสลับกับภาษาอีสาน ซึ่งครูจะฟังภาษาบรูไม่รู้เรื่องก็จะบอกให้เด็กพูดภาษาไทยหรืออีสาน หรือให้เด็กแปลให้ฟัง แต่ก็ไม่ได้ดูหรือห้ามพูดภาษาบรูในห้องเรียน

การสอนวิชาคณิตศาสตร์ในเด็กนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ครูจะสอนตามหนังสือแบบเรียน โดยมักจะเริ่มต้นสอนชั้นป.5 ก่อนเพราะมีจำนวนนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือ ป.6 มีจำนวนนักเรียนรองลงมา และป.4 ซึ่งมีนักเรียนเพียงคนเดียวในห้อง เมื่อสอนเสร็จแต่ละระดับชั้นก็จะสั่งให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบท ระหว่างนั้นครูก็จะสอนระดับอื่นต่อไป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะในการคิด คำนวณวิชาคณิตศาสตร์ค่อนข้างดี ลักษณะการเรียนรู้ก็จะไปตามเนื้อหาของบทเรียนในหลักสูตร โดยครูจะเป็นผู้สอนเนื้อหาก่อน แล้วให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดไปด้วยทั้งแบบฝึกหัดบนกระดานดำ และแบบฝึกหัดในแบบเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ก็จะมี ความตั้งใจในการเรียน การทำ

แบบฝึกหัด ทำการบ้านส่งครูตามกำหนด พบว่าส่วนใหญ่ นักเรียนจะไม่ค่อยลอกการบ้านเพื่อน แต่ก็ มีบางคนที่เรียนช้ากว่าเพื่อนก็จะมีเพื่อนคอยช่วยสอนให้ทำด้วย

ตัวอย่างการสอนใน 1 วันของครูประจำวงชั้นที่ 2 (ป.4 - ป.6) ดังนี้

- 08.30-10.30 ท่องสูตรคูณและอาขยาน สอนวิชาภาษาไทย เขียนตามคำบอกและเข้าสู่วิชาเรียน
- 10.30-11.30 สอนวิชาศิลปะ ให้เด็กนักเรียนนำเศษวัสดุมาทำภาพพิมพ์
- 12.00-13.00 เปิดภาพยนตร์ให้เด็กดู (บางวัน)
- 13.30-14.30 ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์จากโปรแกรมคอมพิวเตอร์
- 14.30-15.30 กิจกรรมกลุ่มภาคปฏิบัติ

สำหรับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่า ครูประจำชั้นเรียนช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 มีวิธีการสอนคล้ายคลึงกัน คือ สอนตามบทเรียนในหนังสือ โดยให้นักเรียนอ่าน ทำความเข้าใจและทำแบบฝึกหัด ซึ่งพบว่าครูไม่ได้จัดกิจกรรมหรือสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจชุมชนของตนเองและสังคม ตลอดจนการติดตามข่าวสารบ้านเมืองและสถานการณ์ความเป็นไปในสังคม เนื้อหาสาระการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนเป็นไปตามหลักสูตรการเรียนในบทเรียน มีเพียงบางครั้งที่ครูจะถามความคิดเห็นของนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญวิถีชีวิตของชุมชนมากเท่าใดนัก กล่าวได้ว่าเนื้อหาการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในระดับที่น้อยมาก รวมทั้งโรงเรียนยังไม่ได้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ในเชิงวิพากษ์ คือ วิธีการเรียนการสอนยังเปิดโอกาสหรือสร้างพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนและสังคมน้อย ผู้วิจัยได้ทดสอบทักษะกระบวนการคิดและวิเคราะห์ของเด็กนักเรียนชาบบรู โดยการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวสาร ได้แก่ ความจริง/ความเชื่อ ข้อคิดเห็น/ข้อเท็จจริง โฆษณาชวนเชื่อ/กล่าวเกินจริง เป็นต้น ทำให้รู้ว่าเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการคิด วิเคราะห์ และวิพากษ์ ตลอดจนยังขาดทักษะในการรับรู้ข่าวสาร การแยกแยะข้อคิดเห็น/ข้อเท็จจริง ความจริง/ความเชื่อ และการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข่าวสารต่าง ๆ

5.5.2 การลงโทษนักเรียน

เมื่อนักเรียนทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน ครูมีมาตรการในการลงโทษนักเรียนแตกต่างกันไปตามระดับความรุนแรงของความผิด ในชั้นเรียนการลงโทษนักเรียน

ส่วนใหญ่จะมีสาเหตุจากการไม่ตั้งใจเรียน การรบกวนเพื่อนในชั้นเรียน การไม่เชื่อฟังครู ไม่ทำการบ้าน หรือไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ครูตั้งไว้ ครูประจำชั้นก็จะมีวิธีการลงโทษหลายรูปแบบ เช่น การลงโทษนักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียนพูดคุยเสียงดังด้วยการให้ “ป่นจิ้งหรีด” หรือ “แทงปลาไหล” ในชั้นเรียน ตามจำนวนที่ครูกำหนด ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษที่ไม่รุนแรงและไม่ทำให้เด็กนักเรียนรู้สึกกดดันหรือหวาดกลัวจนเกินไป อีกวิธีหนึ่งคือการลงโทษด้วยการให้เด็กนักเรียนไปทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนหรือทำความสะอาดห้องเรียน พบว่าครูไม่ค่อยทำโทษนักเรียนด้วยการตี หรือใช้ความรุนแรง และไม่มีการใช้คำพูดที่ดูถูกความเป็นชาติพันธุ์กับเด็กนักเรียนชาวบรู

5.6 การประเมินผล

เด็กนักเรียนจะมีการสอบประเมินทุกเดือน ๆ ละ 1 ครั้ง ข้อสอบจะมีประมาณ 40 ข้อ โดยโรงเรียนจะออกข้อสอบเอง ถ้าเด็กสอบไม่ผ่านก็ต้องมีการแก้ไขโดยการสอบซ่อมให้ผ่าน แต่ส่วนใหญ่ก็จะผ่าน

มีการสอบประเมินวัดผลมาจากส่วนกลาง (O-net A-net) เพื่อประเมินผลว่าโรงเรียนมีระดับคุณภาพการเรียนของเด็กอยู่ในระดับใด พบว่าโรงเรียนบ้านท่าเล้งอยู่ในระดับเกินปานกลางมาเล็กน้อย ซึ่งครูบอกว่า “ถือว่าดีมากแล้วสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก”

วิธีการประเมินแบบใหม่ต่างจากเดิม เนื่องจากสมัยก่อนจะกำหนดให้แต่ละชั้นปีผ่านเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่ปัจจุบันจะกำหนดให้ผ่านเป็นช่วงชั้น กล่าวคือ ถ้าช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3) ไม่ผ่าน แต่ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 – ป.6) สอบผ่านก็ถือว่า ผ่านเกณฑ์ได้ ทำให้เด็กส่วนใหญ่สอบผ่าน ส่วนที่ไม่ผ่านก็จะพยายามให้สอบผ่านให้ได้ อาจใช้วิธีสอนเสริมหลังเลิกเรียน เป็นต้น ซึ่งวิธีการประเมินผลแบบใหม่นี้มีข้อดีคือ ทำให้เด็กนักเรียนมีโอกาสสอบผ่านเกณฑ์และเรียนจบได้ง่ายขึ้น แต่ก็มีข้อเสียคือ เด็กนักเรียนอาจจะมีความรู้พื้นฐานที่ไม่มากเท่าที่ควร

5.7 แบบแผนความสัมพันธ์ทางการศึกษา

5.7.1 ครูกับนักเรียน

ครูกับเด็กนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเป็นทางการ กล่าวคือ มีปฏิสัมพันธ์กันในเวลาเรียน และเวลาทำกิจกรรมของโรงเรียน โดยครูในแต่ละระดับชั้นก็จะมีลักษณะความสัมพันธ์

กับนักเรียนแตกต่างกัน ได้แก่ ครูระดับชั้นอนุบาลจะให้ความสนใจดูแลเด็กนักเรียนในระดับผิวเผิน ไม่ได้ให้ความสนใจดูแลอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง รวมทั้งไม่ได้ให้ความรู้และฝึกสอนประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้เท่าที่ควร ครูในระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 - 3) จะให้การดูแลใส่ใจเด็กนักเรียนค่อนข้างมาก เด็กนักเรียนมีความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามที่ครูบอกโดยไม่ได้รู้สึกหวาดกลัวหรือถูกบังคับ เนื่องจากครูจะใช้คำพูดที่นุ่มนวลในการสอน กล่าวชมเชยเมื่อเด็กประพฤติดี และให้รางวัลโดยการอนุญาตให้พักผ่อนได้เมื่อทำงานเสร็จ เด็กก็ยินดีปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ โดยส่วนใหญ่ครูจะแทนตัวเองว่า “ครู” และแทนตัวเด็กนักเรียนว่า “ลูก” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระดับความสัมพันธ์ที่มากพอสมควร ส่วนครูในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 - 6) เนื่องจากครูอายุยังน้อยและเพิ่งได้รับมอบหมายให้ทำการสอนใหม่ ทำให้ยังขาดประสบการณ์ และเทคนิคในการสอน ลักษณะความสัมพันธ์กับเด็กนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับผิวเผิน ครูจะแทนตัวเองว่า “ครู” และแทนตัวเด็กนักเรียนว่า “เธอ” การเรียนมักจะสอนตามตำรา ให้เด็กทำแบบฝึกหัดและเล่นเกม เมื่อเด็กนักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือมีข้อสงสัยก็จะไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยการโรงเรียนกับนักเรียนก็มีลักษณะที่ดีพอสมควร เนื่องจากผู้อำนวยการจะให้ความสนใจในกระบวนการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนค่อนข้างมาก โดยพยายามสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับเด็กนักเรียน ได้แก่ อุทยานการเรียนรู้ กิจกรรมชุมนุมกลุ่มต่าง ๆ เมื่อมีเวลาว่างผู้อำนวยการก็จะสอนเด็กนักเรียนด้วยตนเอง โดยมักจะสอดแทรกความรู้หรือคำสอนในการเรียนการสอนหรือการเล่านิทานให้กับเด็กนักเรียนด้วย นอกจากนี้พบว่า ผู้อำนวยการมักจะเป็นผู้นำพาเด็กนักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยโดยมุ่งเน้นให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น สอนการปลูกต้นไม้ สอนการเลี้ยงหมู สอนการเลี้ยงกบ สอนการทำปลา ร้า ฯลฯ นอกจากนี้ผู้อำนวยการและครูก็ยังมีกิจกรรมในการฝึกอบรมเด็กนักเรียนในช่วงเวลาต่าง ๆ มีช่วงเวลาที่ได้พูดคุย แนะนำ อบรมสั่งสอน และรับฟังความคิดเห็นของเด็กนักเรียนด้วย

5.7.2 ครูกับครู

ผู้อำนวยการโรงเรียนจะให้ความเป็นกันเองกับทุกคน ตั้งแต่ระดับคนงานจนถึงเพื่อนครูด้วยกัน คือให้ความสนใจสนทนตามสมควร ไม่ได้คลุกคลีมาก ส่วนมากจะพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องงานน้อยมากที่จะพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว วิธีการทำงานของผู้อำนวยการส่วนมากจะไม่ใช้คำสั่งหรือการบังคับให้ทำด้วยอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่จะใช้วิธีการขอความเห็นปรึกษาหารือหรือชักชวนผู้ร่วมงานไม่ว่าครูหรือเจ้าหน้าที่ ตลอดจนพนักงานบริการและคนอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการคิดว่าจะสร้างซุ้มเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้และเป็นที่พักของนักท่องเที่ยวได้ จึงพูดคุยปรึกษารื้อกับบุคลากรทั้งครู เจ้าหน้าที่ พนักงานบริการและชาวบ้านที่จ้างมาช่วยงานระหว่างที่

รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันว่า “ถ้าสมมติว่าลิเธียมให้เด็กน้อยได้เรียนรู้ว่า ละกะเวลามีแขกมากจะแปรสภาพให้เป็นที่พักได้โดยทันที เก็บเงินคืนละจึก 30 บาทต่อคน คิดว่ามันลืบ?” หลังจากนั้นแต่ละคนก็ร่วมกันแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน โดยส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยและคิดว่าน่าจะทำได้ ต่อจากนั้นผู้อำนวยการจึงจัดการผลักดันต่อ และช่วยกันคิดหาวิธีการทำไปทีละขั้นตอนลองผิดลองถูกจนสำเร็จ ระหว่างดำเนินการผู้อำนวยการก็จะมาดูแลและทำงานร่วมกับคนงาน โดยหลย้าแฝงที่ใช้ มุงหลังคาผู้อำนวยการกับลูกจ้างชั่วคราวไปตัดมาด้วยกัน 2 คน เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียนมีน้อย และคนอื่นติดภารกิจในวันหยุดเสาร์อาทิตย์ หลังจากที่ได้ตัดหลย้าแฝงมาแล้วก็เอามาตากแดดไว้ คนงานที่ไปตัดหลย้ากับผู้อำนวยการพูดว่า “พวกชุมบ้ามาตัดหลย้า” (หมายถึง ผู้อำนวยการกับตนเองเป็นเหมือนคนบ้าที่มาตัดหลย้าแฝงกัน 2 คนในวันหยุดเสาร์อาทิตย์แบบนี้แทนที่จะไปพักผ่อนอยู่บ้าน)

จากการสอบถามผู้อำนวยการเกี่ยวกับครูประจำชั้นอนุบาลพบว่า ผู้อำนวยการพูดด้วยสีหน้าเคร่งเครียดว่าเป็นเพราะทัศนคติมุมมองของแต่ละคนมันต่างกันมาก ผู้อำนวยการพยายามแนะนำให้ครูพาเด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย ไม่ใช่ให้เด็กเรียนอยู่แต่ในห้องเรียนอย่างเดียว มาเรียนเพียงแค่ว่า ก-ฮ เท่านั้น แต่ควรให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว โดยการสัมผัสและลงมือทำ เช่น พาเด็กปลูกต้นไม้ พาไปดูพืชพันธุ์ต้นไม้ต่าง ๆ ในสวนอุทยานของโรงเรียน พาไปดูการเลี้ยงหมู เลี้ยงกบ ฯลฯ เพราะโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้มากมาย ครูสามารถพาเด็กเดินดูแล้วก็สอนเด็กไปด้วยได้ แต่ไม่ว่าจะบอกอย่างไร ครูก็ไม่เอา ไม่พาเด็กทำ พาทำแต่แบบเดิมซ้ำ ๆ สอนซ้ำไปซ้ำมา เด็กก็เสียโอกาสที่จะได้เรียนรู้สิ่งดี ๆ ไป ยกตัวอย่างเรื่องหนึ่งสอนนิทาน ถ้าหากครูเล่าให้เด็กนักเรียนฟังยิ่งโดยเฉพาะระดับชั้นอนุบาล เด็กก็จะสนใจมาก จากที่ผู้อำนวยการนั่งเล่านิทานให้เด็ก ๆ ฟัง เด็ก ๆ จะเข้ามาห้อมล้อมและนั่งฟังอย่างตั้งใจ ซึ่งผู้อำนวยการบอกว่าช่วงเวลานี้ถ้าเราสอนอะไรสอดแทรกเข้าไปเค้าก็จะฟังหมด เพราะว่าเค้ากำลังสนใจฟังเราอยู่ ซึ่งเรื่องแบบนี้ครูก็ไม่ทำ ก็เลยไม่รู้จะทำยังไง ตอนนี้คิดว่าต้องการจะพัฒนาบุคลากรครู โดยเฉพาะครูระดับชั้นอนุบาลมากที่สุด

ส่วนทัศนคติที่มีต่อครูประจำชั้น ป.1 – ป.3 ก็กล่าวว่า เริ่มเข้าใจแนวทางที่ผู้อำนวยการกำลังทำมากขึ้น ซึ่งระยะแรก ๆ ที่ผู้อำนวยการมาประจำที่โรงเรียนบ้านท่าลั้งใหม่ ๆ พบว่าครูจะไม่ค่อยพูดคุยและคลุกคลีกับเด็ก บุคลิกค่อนข้างเงียบขรึม พูดน้อย แต่ก็มีความตั้งใจในการสอน ต่อมาระยะหลังจึงมีการพูดคุยกับเด็กมากขึ้นและสามารถเข้าใจแนวทางการทำงานร่วมกับผู้อำนวยการได้มากขึ้น แต่ครูก็เคยคุยกับผู้อำนวยการเรื่องการลาออกก่อนเกษียณอายุราชการ ทำให้ผู้อำนวยการไม่แน่ใจว่าครูจะอยู่ต่อไปอีกนานแค่ไหน ซึ่งก็รู้สึกเสียดาย

ผู้อำนวยการพูดคุยกับบุคลากรระหว่างรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องที่มีการมาประเมินครูและนักเรียนของ สทศ. ปีละครั้ง สำหรับปีล่าสุดผลการประเมินพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี มีส่วนที่ต้องปรับปรุงคือวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาหลัก และ

ผลการประเมินครูส่วนใหญ่ที่อยู่ในเกณฑ์ดี ยกเว้นครูปฐมวัยที่ผลการประเมินระบุว่า ควรปรับปรุง เรื่องการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งก็จะแจ้งให้ครูทราบและปรับปรุงต่อไป

ผู้อำนวยการปรึกษากับครูคนอื่น ๆ ว่ามีแนวทางจะปรับปรุงวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างไรบ้าง ซึ่งครูระดับชั้นป.4-6 ก็บอกว่าตอนนี้ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งเด็ก ๆ ก็สนใจและชอบ ซึ่งผู้อำนวยการก็เห็นด้วยและบอกว่าจะจัดหาซีดีการเรียนรู้อีกมาเพิ่ม ให้เด็ก ๆ ได้ฝึกทักษะมากขึ้น มีการพูดคุยถึงมาตรการป้องกันไม่ให้นักเรียนเล่นเกม ซึ่งผู้อำนวยการก็สรุปว่าครูต้องช่วยบอกเด็กและย้ำเด็กบ่อย ๆ

ผู้อำนวยการยังได้ปรึกษาปัญหาการรับข่าวสารข้อมูลจากส่วนกลางว่ามีความล่าช้ามาก เรื่องด่วนบางอย่างอาจจะมาถึงก็ถูกละเลยแล้ว บางครั้งก็พลาดโอกาสดี ๆ ไป เช่น ถ้าสุดมีการจัดประกวดโครงการเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างโรงเรียน ปรากฏว่าหนังสือมาถึงล่าช้าทำให้โรงเรียนบ้านท่าลั้งส่งรายชื่อไปไม่ทัน ทั้งที่โรงเรียนถือได้ว่าเป็นต้นแบบของโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี ผู้อำนวยการได้มอบหมายให้ครูประจำชั้นเรียนช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งเคยทำงานที่สำนักงานเขตการศึกษาเกี่ยวกับระบบข้อมูลและการจัดการข้อมูลต่าง ๆ ช่วยติดตามแก้ไขเรื่องนี้ให้ด้วย

นอกจากนี้ พบว่าผู้อำนวยการโรงเรียนจะค่อนข้างสนิทสนมกับผู้ช่วยภารโรง พอสสมควร เนื่องจากช่วยเหลือกิจการงานของโรงเรียนหลายอย่าง ผู้ช่วยภารโรง มีอายุประมาณ 35 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่หมู่บ้านหนองผือน้อย ซึ่งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านท่าลั้ง มาแต่งงานและสร้างครอบครัวอยู่ที่บ้านท่าลั้งมาจนถึงปัจจุบัน มีลูกชาย 2 คน คนโตเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบ้านกุ่ม และออกมาช่วยที่บ้านทำงาน ส่วนคนเล็กกำลังเรียนอยู่ชั้นม.1 โรงเรียนบ้านกุ่มเช่นเดียวกัน ครอบครัวของผู้ช่วยภารโรงไม่มีที่ดินทำนาหรือเพาะปลูก จึงต้องซื้อข้าวกินตลอดทั้งปี ฐานะค่อนข้างยากจน ประกอบกับผู้ช่วยภารโรงติดสุรารอย่างหนัก ต้องดื่มทุกวัน ทำให้เป็นคนที่มี 2 บุคลิก คือ ปกติจะเงียบขรึม ไม่ค่อยพูดคุยกับใคร แต่พอดื่มแล้วจะเปลี่ยนเป็นคนที่เขาสนุกสนาน พูดคุยเก่ง นอกจากนี้พบว่า ผู้ช่วยภารโรงจะเคารพเพียงหรือปู่ตามาก และมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ จากการให้สัมภาษณ์บอกว่า ตนไม่เคยลบหลู่เหยียด และยึดถือข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

จากการพูดคุยทราบว่า ผู้ช่วยภารโรงเคยติดคุกมาก่อน ระหว่างที่ติดคุกมีการสอนวิชาชีพหลายอย่าง ผู้ช่วยภารโรงเป็นคนที่ยึดมั่นได้เร็วจึงมีความสามารถหลายด้าน เช่น ตัดผม ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ช่างไม้ เป็นต้น ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าลั้งได้ชักชวนผู้ช่วยภารโรงมาทำงานที่โรงเรียน โดยให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยพนักงานบริการของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง งานด้านการช่างหลายอย่างของโรงเรียนผู้อำนวยการจะมอบหมายให้กับผู้ช่วยภารโรงเป็นผู้ดำเนินการ โดยจะช่วยกันคิดช่วยกันทำ ผู้อำนวยการก็จะคอยดูแลอย่างใกล้ชิด

ผู้ช่วยภารโรงจะเคารพนับถือผู้อำนวยการมาก เนื่องจากผู้อำนวยการช่วยเหลือคนหลายอย่าง ช่วยให้ทีมงานทำและมีรายได้ อีกทั้งการทำงานทุกครั้งก็ไม่เคยทอดทิ้งแต่จะร่วมทำไปด้วย ครั้งหนึ่งผู้อำนวยการมีการพูดคุยกับบุคลากรในโรงเรียนระหว่างรับประทานอาหาร ซึ่งผู้วิจัยนั่งร่วมโต๊ะอยู่ด้วยว่ามีความคิดที่จะทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลได้ จึงคิดว่าดีหรือไม่ถ้าจะสร้างกระต๊อบเล็ก ๆ เพื่อเป็นที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวได้ และนอกฤดูกาลท่องเที่ยวก็สามารถทำเป็นแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนได้ ขณะนั้นครูแต่ละคนก็แสดงความเห็นสนับสนุนความคิดนี้ และแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกันได้ผลสรุปว่าจะสร้างกระต๊อบในโรงเรียน จากนั้นก็เริ่มดำเนินการ โดยจากการสังเกตพบว่า ผู้อำนวยการกับผู้ช่วยภารโรงออกไปช่วยกันตัดหญ้าคาในวันเสาร์อาทิตย์ เพื่อมาทำเป็นหลังคา ส่วนครูคนอื่นไม่ได้เข้ามาช่วย เนื่องจากไม่มีใครอยู่ เมื่อตัดมาแล้วก็ช่วยกันนำมามาตากแดด ก่อนที่จะนำไปมัดและสร้างเป็นกระต๊อบขึ้นมา การทำงานจะมีผู้ช่วยภารโรงเป็นกำลังหลัก และมีพนักงานบริการซึ่งมีอายุประมาณ 50 ปีเศษ ซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลรักษาความสะอาดของโรงเรียนคอยช่วยอีกแรงหนึ่ง

5.7.3 ครูกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเป็นทางการ ส่วนใหญ่จะมีปฏิสัมพันธ์เวลาที่มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ให้ความเคารพนับถือผู้อำนวยการมาก โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านมักจะมาปรึกษาหารือกับผู้อำนวยการบ่อยครั้ง บางครั้งก็มีการพูดคุยกัน 2 คน บางครั้งก็เชิญผู้อำนวยการไปร่วมประชุมกับชาวบ้านด้วย นอกจากนี้หากทางโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือจากชุมชน ผู้อำนวยการก็จะพูดคุยปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้านด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการต้องการจะสร้างซุ้มในโรงเรียนจึงต้องการแรงงานจากชาวบ้านช่วยไปตัดไม้ในป่าเพื่อนำมาสานทำซุ้ม หลังจากมีการพูดคุยอธิบายถึงที่มาที่ไปและบอกถึงความต้องการให้กับผู้ใหญ่บ้านฟังแล้ว ผู้ใหญ่บ้านก็ขอความร่วมมือให้กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านไปช่วยทางโรงเรียน ความสัมพันธ์ของชุมชนและโรงเรียนจึงมีลักษณะเกื้อกูลกัน อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาและช่วยเหลือกันเท่าที่จะช่วยได้ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้

ผู้อำนวยการโรงเรียนมีส่วนร่วมและมีบทบาทกับชุมชนเป็นอย่างมาก หลายกิจกรรมที่ผู้อำนวยการเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาร่วมกันคิดและทำกับชุมชน เนื่องจากมีโครงการต่าง ๆ จากภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านหลายโครงการ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านก็ไว้วางใจให้ผู้อำนวยการมาช่วยให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา ตลอดจนช่วยเป็นคนกลางในการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน

จากการสอบถามผู้อำนวยการเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อชาวบ้านท่าลั้ง กล่าวว่า ชาวบ้านท่าลั้งมีวิถีชีวิตผูกพันกับป่า แม่น้ำโขง และธรรมชาติมาก ลักษณะนิสัยเท่าที่สัมผัสมาจะชอบสบาย ไม่ดิ้นรน หาเช้ากินค่ำ มีรายได้น้อย โดยได้จากการขายปลาบ้าง สานกระบุงข้าวบ้าง แต่รายจ่ายก็ไม่ค่อยมี ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากชาวบ้านท่าลั้งไม่มีโฉนดที่ดินจึงไม่สามารถนำไปจำนองเพื่อกู้ยืมเงินได้ ทำให้ชาวบ้านท่าลั้งไม่ค่อยมีหนี้สิน แต่ก็เริ่มจะมีตอนที่มียกย่องเงินล้านเข้ามาในหมู่บ้านนี้เหมือนกัน

จุดแข็งของหมู่บ้านท่าลั้งคือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีภาษาบรูซึ่งเป็นภาษาของตัวเอง มีปู่ตาหรือเยียง เรื่องความซื่อสัตย์และการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่แต่ปัจจุบันก็มีจำนวนลดลงจากเดิม ส่วนจุดอ่อนที่พบของหมู่บ้านท่าลั้งก็คือ ชาวบ้านขาดทักษะการบริหารจัดการและการพัฒนาภูมิปัญญาของตนเอง และมองถึงกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านท่าลั้งว่าค่อนข้างเข้มแข็ง ไม่นิยมความรุนแรง ไม่เล่นการพนัน ไม่ทำผิดกฎหมาย ไม่ค่อยดื่มเหล้า นิสัยดีเมื่อเทียบกับวัยรุ่นหมู่บ้านอื่น ๆ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงความขัดแย้งของชุมชนว่า เรื่องความขัดแย้งของหมู่บ้านจะเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำหมู่บ้าน โดยแบ่งเป็น 2 ขั้ว คือ ฝ่ายผู้ใหญ่บ้านเก่าและฝ่ายผู้ใหญ่บ้านใหม่ โดยโรงเรียนก็พยายามวางตัวเป็นกลาง

ผู้อำนวยการเล่าถึงเรื่องการต่อสู้กับแรงปะทะเสียดทานทั้งหลายระหว่างชุมชนกับโรงเรียนว่า ได้บทสรุปว่า “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็นเรื่องที่ยากที่สุด” ได้ทบทวนตัวเองว่าตนอยู่ที่นี้มา 2 ปีแล้ว ชุมชนได้อะไร โรงเรียนได้อะไร และตัวเองได้อะไรบ้าง ซึ่งตัวเองจะเป็นคนไม่มองคน คือคิดจะทำอะไรก็ทำ เช่น สวนอุทยานของโรงเรียน ก็ลงมือทำเองมีคนช่วยไม่กี่คนก็ไม่ใช่ไร ก็ทำกันไป และบอกว่ำนิสัยส่วนตัวเป็นคนรักอิสระ ไม่เคยมาทำงานกับชุมชนแบบนี้มาก่อน ซึ่งก็ต้องปรับตัวหลายอย่าง จากที่สัมผัสคลุกคลีกับคนในชุมชนก็รู้สึกว่ ชุมชนนี้เค้าจะคิดว่าถ้าใครมาอยู่ในชุมชนก็ต้องเป็นเหมือนเค้า เค้าจะไม่รู้อะไรเป็นทีส่วนบุคคล อะไรคือการเคารพสิทธิของกันและกัน เรื่องความเป็นประชาธิปไตยยังอ่อนอยู่ เรื่องการประชุมกันเป็นระบบระเบียบ การเคารพกฎกติกาที่ยังอ่อนอยู่มาก

ผู้อำนวยการได้พูดถึงผู้ใหญ่บ้านว่า เป็นคนหนุ่มที่ไฟแรง มีความตั้งใจในการทำงานเต็มที่ แต่ก็ยังขาดเรื่องบารมี ความเชื่อถือจากชาวบ้านอยู่บ้าง เพราะอายุน้อยก็ต้องพิสูจน์ตัวเองให้ชาวบ้านยอมรับ โดยผู้อำนวยการเล่าถึงเหตุการณ์ที่เคยประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเรื่องงานบุญ 100 ปี ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้เตรียมรูปแบบงานที่คิดว่าดีแล้วไปเสนอให้ชาวบ้านและคณะกรรมการในที่ประชุมฟัง ปรากฏว่คณะกรรมการมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบโดยไม่เห็นด้วยหลายอย่าง ผู้อำนวยการก็สังเกตเห็นว่ผู้ใหญ่บ้านมีทีท่าที่น้อยใจและเสียความมั่นใจ จึงคุยกับผู้ใหญ่บ้านหลังจากประชุมเสร็จว่ “เราเป็นผู้นำหมู่บ้าน มีหน้าที่รวมความคิดของชาวบ้านทั้งหมดออกมาให้ได้ การที่ชาวบ้าน

เค้าสามารถคิดรูปแบบกิจกรรมช่วยกัน ได้ถือว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีและเป็นความสำเร็จของผู้ใหญ่บ้านแล้ว

จากการสังเกตพบว่า ผู้ใหญ่บ้านจะเข้ามาปรึกษาผู้อำนวยการที่โรงเรียนบ่อยมาก โดยผู้อำนวยการก็ยินดีรับฟังและให้คำแนะนำ มีการพูดคุยกันสองคนเป็นเวลาค่อนข้างนาน ผู้อำนวยการและผู้ใหญ่บ้านมีการทำงานร่วมกันและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี โดยต่างก็ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

ผู้อำนวยการมีแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนว่าโรงเรียนและชุมชนต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน โดยพยายามชักชวนคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก ๆ เช่น ผู้อำนวยการได้ขอความร่วมมือจากกลุ่มเยาวชนให้ไปช่วยตัดไม้ตาลลอยในป่า ซึ่งเป็นไม้ที่มีลักษณะคล้ายหวายใช้สำหรับสานเป็นผนังคุ้ม ซึ่งกลุ่มเยาวชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

แต่ภายหลังผู้วิจัยพบว่า กลุ่มเยาวชนบางส่วนไม่ค่อยพอใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือทางโรงเรียนเท่าใดนัก เนื่องจากมีเยาวชนบางคนบอกว่าผู้อำนวยการไม่ค่อยเข้าถึงชุมชน ไม่ค่อยเป็นกันเอง บางครั้งก็ไม่ค่อยให้ความช่วยเหลือ เช่น ไม่ให้ชาวบ้านเดินตัดผ่านเข้าไปภายในโรงเรียนเพื่อเข้าป่าซึ่งเดิมเคยเป็นเส้นทางสัญจรไปมาของชาวบ้านมานานแล้ว แต่ผู้อำนวยการให้ชาวบ้านเดินอ้อมรั้วโรงเรียนไปแทน บางครั้งชาวบ้านก็จะเข้าไปใช้คอมพิวเตอร์ในโรงเรียน แต่ผู้อำนวยการก็ไม่อนุญาต หรือการยืมอุปกรณ์ต่าง ๆ ของทางโรงเรียน ผู้อำนวยการก็จะไม่ทำเหมือนหวงของไม่ปล่อยยืมให้ อีกอย่างคือเวลาที่ผู้อำนวยการให้ชาวบ้านมาช่วยเหลือ ก็ไม่ได้มีอาหารการกินอะไรมาช่วยสนับสนุน ให้ชาวบ้านหาเองกินเอง คนทำงานเหนื่อยมันก็ต้องหิว ถ้ามีอะไรมาเลี้ยงชาวบ้านบ้างเค้าก็จะได้ออกมาช่วยอีก แต่อย่างนี้ก็ไม่ได้ใจชาวบ้าน

ภายหลังจากการสอบถามผู้อำนวยการบอกว่า โรงเรียนตามกฎหมายถือว่าเป็นนิติบุคคล จำเป็นจะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน มีรั้วรอบขอบชิด มีประตูเข้า-ออก และมีการรักษาความปลอดภัย การที่ชาวบ้านเดินตัดผ่านทางเข้ามาในโรงเรียน ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และเหมือนกับใครจะเข้าออกก็ได้ตลอดเวลา ไม่สามารถควบคุมปลอดภัยต่าง ๆ ได้ ซึ่งหากเกิดอะไรขึ้น โรงเรียนก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ส่วนเรื่องการที่ชาวบ้านเข้ามาใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ ถ้าหากเป็นการทำงานหรือทำธุระที่สำคัญก็จะอนุญาตใช้ได้ บางคนมาเล่นเกมอะไรพวกนี้ก็จะไม่ให้ใช้ ไม่ได้หวง แต่ก็ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ทรัพย์สินของโรงเรียนก็ต้องดูแลรักษา ไม่ใช่ใครอยากจะใช้ก็ใช้ได้ ไม่เช่นนั้นก็จะทำให้เกิดความเสียหายในที่สุด เช่น อุปกรณ์บางอย่างที่ชาวบ้านมาขอยืมไป เช่น กรรไกรตัดหญ้า จอบ เสียม ถ้าไม่ติดตามก็จะหายไป บางคนก็ลืมเอามาคืน บางคนก็ตั้งใจเอาไปเลยก็มี มันก็เลยต้องมีการควบคุมดูแลไม่อย่างนั้นก็ได้ เพราะว่าชาวบ้านเค้าจะไม่ค่อยคิดเรื่องพวกนี้ว่าต้องมีระเบียบวินัย หรือของ ๆ

ใคร ใครรับผิดชอบดูแล แต่เค้าจะคิดว่าของทุกอย่างในชุมชนก็เหมือนเป็นของทุกคน ใครจะเอาไปใช้เมื่อไหร่ก็ได้

จากการสังเกตพบว่า ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เวลาเดินเข้าป่า หรือไปทำนา ก็จะเดินลัดเลาะไปตามรั้วโรงเรียนซึ่งจะอ้อมเล็กน้อยเมื่อเทียบกับการเดินตัดผ่านโรงเรียนโดยตรง จากที่พูดคุยกับชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านก็เข้าใจและยินดีทำตาม แต่บางคนก็ไม่เข้าใจและรู้สึกไม่พอใจแต่ก็ต้องทำตาม มีชาวบ้านบางคนยังเดินตัดผ่านโรงเรียนอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเวลาเช้าตรู่หรือตอนเย็น ซึ่งเมื่อผู้อำนวยการหรือครูพบเห็นก็ไม่ได้ว่ากล่าวอะไร บางครั้งก็ทักทายถามไถ่บ้าง แต่บางครั้งก็ไม่ได้ทักทายอะไร ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีท่าทีเกรงใจและกลัวผู้อำนวยการโรงเรียน เห็นได้จากการพูดคุยที่ไม่ค่อยกล้าสบตา การเดินหลบ ๆ เลี่ยง ๆ เมื่อเห็นผู้อำนวยการนั่งอยู่

ส่วนเรื่องการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ พบว่า มีบางครั้งที่ชาวบ้านเข้ามาขอใช้คอมพิวเตอร์ของทางโรงเรียนบ้างเพื่อทำงานหรือพิมพ์เอกสารที่สำคัญ ซึ่งผู้อำนวยการก็อนุญาต หรือการยืมอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็จะทำให้ยืมไปใช้ได้แต่จะกำชับว่าให้ดูแลรักษาและนำมาคืนด้วยเพราะโรงเรียนก็ต้องใช้และอุปกรณ์มีจำกัด ถ้าพบว่ายืมไม่คืนก็จะให้เด็กนักเรียนหรือพนักงานบริการไปติดตามนำกลับมา

ทัศนคติที่มีต่อชาวบ้านท่าลั้งคือ ชาวบ้านยังขาดกระบวนการจัดการ วิธีการ ความรู้ที่ถูกต้อง และการสร้างความหมายให้เห็นความสำคัญและเกิดความตระหนักในสิ่งที่ทำ เช่น การมีโครงการมาลงที่หมู่บ้านท่าลั้งเยอะมาก จากหลายหน่วยงาน แต่ทำแป๊บเดียวก็ต้องหยุดไป เพราะมันอยู่ห่างไกลจากวิถีชีวิตของชาวบ้านมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มจักสาน ซึ่งเป็นโครงการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกี่ยวกับการสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือกลุ่มของหน่วยงานเอกชน ITTO ที่มีแนวทางการมาพัฒนาหมู่บ้านให้รองรับกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ซึ่งรูปแบบกระบวนการของโครงการนั้นดี แต่วิธีการจัดการที่จะเอาไปใช้จริง ๆ มันยังอยู่ไกลจากความเป็นจริงของชาวบ้าน ชาวบ้านเค้าก็คิดไปตามที่คนพาทำ แต่ถามว่าชาวบ้านเข้าใจจริง ๆ มั้ย ก็ไม่รู้ เพราะในความเป็นจริงชาวบ้านไม่เหมือนเรา เรามีเงินเดือนไม่ต้องห่วงว่าวันนี้จะมีอะไรกินมั้ย แต่ชาวบ้านถ้าเค้าต้องเสียเวลามาอบรม 1 วัน เค้าก็ต้องคิดแล้วว่าวันนี้ครอบครัวเค้าจะเอาอะไรกิน อบรมเสร็จก็ต้องกลับไปหาอะไรกินต่อ ก็ต้องเข้าใจเค้าตรงนี้ด้วย เพราะบางที 1 วันสำหรับเค้ามีค่ามาก ถ้าเค้าไม่ได้ดำเนินวันนี้ที่มีฝนตก อาจจะหมายถึงว่าเค้าไม่มีข้าวกินไปอีกทั้งปีเลยก็ได้

ผู้อำนวยการจึงเห็นว่าบางครั้งมีคนมาบอกให้ชาวบ้านต้องมีกลุ่ม รวมชาวบ้านมาสานกระติบข้าว แต่ทำไม่ได้เพราะบางคนเค้าก็ต้องห่วงปากท้องของครอบครัว เช่น ต้องไปทำนา ไปจับปลาหากิน ไม่มีเวลามารวมกลุ่ม ถ้าจะให้ได้ผลจริง ๆ ก็คือ ต้องเข้าไปใกล้ชิด รู้จักใจเค้าก่อน แล้วค่อยเข้าไปบอก หรือแนะนำเทคนิควิธีการจัดการให้เค้ารู้ เหมือนให้เครื่องมือเค้าไป แล้วให้เค้าไปทำ

ต่อ อาจจะทำเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านเข้าใจจริง ๆ ชักครอบครัวหนึ่งก่อน แล้วก็ค่อย ๆ ขยายต่อออกไป เช่น โครงการโฮมสเตย์ (Home stay) ก็มาสอนวิธีการให้เค้าเข้าใจจริง ๆ ก่อน หรือการทำร้านค้าชุมชน แทนที่จะมาทุ่มเงินสร้างร้านค้าขนาดใหญ่ ก็อาจจะไปต่อยอดจากร้านค้าเล็ก ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน แล้วไปแนะนำวิธีการจัดการให้เค้าเข้าใจ แล้วก็ลองทำดูก็ได้ ผู้อำนวยการย้ำว่าโครงการที่เข้ามามากมาย แล้วก็ยกเลิกไปแสดงว่าชุมชนเค้าไม่ได้ขาดจริง ๆ แต่สิ่งที่ขาดคือกระบวนการจัดการ

จากการสังเกตพบว่า ในช่วงเวลาที่กลุ่มเด็กและเยาวชนมาเล่นกีฬาในโรงเรียน ผู้อำนวยการมักจะเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ มีการพูดคุยกับครูหรือบุคลากรอื่น ๆ เป็นบางครั้ง ส่วนใหญ่จะพูดคุยปรึกษาหารือกับครูประจำชั้นป.1-3 เกี่ยวกับโรงเรียนว่าจะทำอะไร พัฒนาอะไร และอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ จะแก้ไขอย่างไร แต่ถ้าหากเยาวชนหรือชาวบ้านมีความเดือดร้อนมาขอความช่วยเหลือกับทางโรงเรียน ก็ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้โดยอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม หมายถึง ผู้อำนวยการหรือครูพิจารณาแล้วว่าไม่ทำให้เกิดความเสียหายกับโรงเรียน

ผู้อำนวยการได้ชักชวนเยาวชนซึ่งเป็นแกนนำเยาวชนของหมู่บ้าน มีความรู้ความสามารถหลายด้านทั้งด้านกีฬา ดนตรี มีความขยันขันแข็ง มีความประพฤติดี ไม่ดื่มเหล้า ไม่เกร มาช่วยสอนวิชาพลศึกษาและศิลปะ รวมทั้งดูแลบริเวณอุทยานที่เป็นแหล่งเรียนรู้และทำกิจกรรมเสริมรัฐกิจพอเพียงของโรงเรียนด้วย

บทที่ 6

บทวิเคราะห์

หลังจากผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานภาคสนาม และได้เก็บข้อมูลปฐมภูมิตามที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 แล้วนั้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และสรุปรวบยอดทุนทางวัฒนธรรมของชาวยุโรปอำนาจและการผลิตซ้ำหรือการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียนดังต่อไปนี้

6.1 ภูมิสังคมของชาวยุโรป

6.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

หมู่บ้านท่าลั้งตั้งอยู่ในหุบเขา เขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ติดกับแม่น้ำโขงชายแดนไทย-ลาว มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่ลาดชัน สลับกับเนินเขาสูง สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานหินกว้าง จึงมีพื้นที่สำหรับเพาะปลูกน้อย อีกทั้งที่ดินบริเวณที่ชาวยุโรปอาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นที่ดินที่ไม่มีโฉนดที่ดิน เนื่องจากทางการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทำให้พื้นที่ในการทำมาหากินของชาวบ้านถูกจำกัดขอบเขต และชาวบ้านก็ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามกฎหมาย เป็นเพียงพื้นที่ที่ทางการจัดสรรให้สำหรับทำกินเท่านั้น

ชาวยุโรปนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง โดยแบ่งเป็นหมู่บ้านต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเหนือ กลุ่มกลาง กลุ่มใต้ ลักษณะบ้านเรือนของชาวยุโรปบ้านท่าลั้งมีการผสมผสานแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ แบบดั้งเดิมหลังคามุงด้วยหญ้าคา ผนังล้อมด้วยฝากระเดาะ (ไม้ไผ่ที่สานเป็นแผ่น) ส่วนใหญ่สานจากไม้ไผ่เอี้ย ไม้สร้างผา ไม้ซอด และมีชานบ้านสำหรับเป็นที่หุงหาอาหาร ล้างถ้วยชาม มีใต้ถุนสูงไว้เก็บพื้น ส่วนการสร้างบ้านในปัจจุบันมุงหลังคาด้วยสังกะสี ปูพื้นและล้อมผนังด้วยไม้ มีใต้ถุนสูงสำหรับเป็นที่ทำครัว เก็บพื้น อุปกรณ์การเกษตร และทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนชั้นบนเป็นห้องนอน พบว่า เริ่มมีบ้านแบบคนเมืองคือทำด้วยปูนทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้อง ติดกระจกที่ประตูและหน้าต่าง เนื่องจากชาวยุโรปมีการแต่งงานกับคนภายนอกหรือ

ออกไปทำงานภายนอกมากขึ้น จึงนำเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาใช้ในหมู่บ้านตนเอง อาชีพส่วนใหญ่ของชาวยุโรป คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมง จับสัตว์ ขายของป่า และรับจ้าง

6.1.2 การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ

ชาวยุโรปบ้านท่าลี่มีวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ ทำมาหากินตามฤดูกาลและตามสภาพพื้นที่ที่อาศัยอยู่ โดยสภาพทางธรรมชาติบริเวณหมู่บ้านที่แวดล้อมด้วยภูเขาและมีแม่น้ำโขงไหลผ่าน เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ เพาะปลูก และ ประมงน้ำจืด ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวยุโรปบ้านท่าลี่ แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่เพาะปลูก เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานหิน ทำให้มีที่ดินในการเพาะปลูกน้อย ชาวยุโรปบ้านท่าลี่จึงใช้วิธีการปลูกพืชแบบขั้นบันไดและตามซอกหิน พบว่ามีการทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยในฤดูฝน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม ชาวยุโรปบ้านท่าลี่จะทำนาเป็นหลัก รองลงมาคือ ปลูกมันสำปะหลัง ประมาณเดือนธันวาคม- มกราคม ก็จะเก็บเกี่ยวข้าวและมันสำปะหลังเสร็จ หลังจากนั้นประมาณเดือนมกราคม – เมษายน ก็จะเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน โดยพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง เนื่องจากมีสภาพเป็นดินตะกอนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ พืชผักสวนครัว ข้าวโพด มัน ถั่ว มะละกอ ถั่วฝักยาว เป็นต้น

6.1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6.1.3.1 เศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของชาวยุโรปบ้านท่าลี่ส่วนใหญ่พอมี พอกิน เนื่องจากส่วนมากจะมีพื้นที่สำหรับปลูกข้าว เพาะปลูก มีแหล่งหาอาหารป่า และหาปลาในแม่น้ำโขงได้ วิถีชีวิตมีลักษณะหาเช้ากินค่ำตามธรรมชาติ ไม่ค้ำถุน พึ่งพา หรือใช้จ่ายเงินเกินตัว อีกทั้งการคมนาคมยังไม่สะดวกนัก ทำให้ความเจริญต่าง ๆ ยังเข้ามาไม่มาก ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวยุโรปบ้านท่าลี่ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองมากเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ก็ทำให้ชาวยุโรปบ้านท่าลี่สามารถรับรู้ข่าวสารและสื่อต่าง ๆ ได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าสื่อต่าง ๆ เริ่มมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตของชาวยุโรปบ้านท่าลี่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้วิถีชีวิตบางอย่างของชาวยุโรปบ้านท่าลี่เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไป

ในส่วนของรายได้ของชาวยุโรปบ้านท่าลี่ พบว่า มีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 10,000 บาทต่อปี โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าว ขายปลา ขายอาหารป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน ใบมะคแดง เป็นต้น บางครอบครัวที่มีภูมิปัญญาด้านการจักสานก็จะมีรายได้

จากการขายเครื่องจักสาน เช่น กระติบข้าว หวด อุปกรณ์จับปลา ฯลฯ ซึ่งงานจักสานเป็นงานฝีมือที่มีชื่อเสียงของชาวบรูบ้านท่าล้ง มีคนจากภายนอกเข้ามาตั้งสินค้าเป็นจำนวนมากจนผลิตไม่ทันเนื่องจากผู้ฝีมือด้านงานจักสานมีน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ นอกจากนี้รายได้ส่วนหนึ่งของชาวบรูมาจากการรับจ้าง มีทั้งรับจ้างทำนา เพาะปลูก และทำงานรับจ้างทั่วไปทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน พบว่ามีบางครัวเรือนไม่มีที่ดินทำกินทำให้มีฐานะยากจนมากกว่าครอบครัวอื่น ๆ

เงินเข้ามามีปัจจัยสำคัญกับชาวบรูตั้งแต่มีไฟฟ้าเข้ามาถึงหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านต้องหาเงินมาจ่ายค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือน ต่อมาเมื่อมีนโยบายของภาครัฐกระจายอำนาจสู่หมู่บ้านด้วยเงินกองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท แต่ไม่ได้สอนวิธีการบริหารจัดการเงินอย่างถูกต้องและคุ้มค่าให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบรูนำเงินกองทุนมาเป็นเงินกู้ยืม โดยชาวบ้านที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ต่างก็กู้ยืมเงินหลายครอบครัว ส่งผลให้ชาวบรูเริ่มเป็นหนี้ มีการนำเงินมาซื้อสิ่งของหลายอย่างเพื่อสนองตอบความต้องการของตนเอง เช่น โทรศัพท์ เครื่องเล่นวิดีโอ โทรศัพท์มือถือ ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ ฯลฯ ภายหลังเมื่อทางการเร่งรัดให้ชำระหนี้สินทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนเพื่อจะหาเงินมาชำระหนี้ บางคนก็หลบหนีการชำระหนี้ ส่งผลให้ชาวบรูบางคนต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ บางคนก็หนีเข้าป่าเพราะกลัวว่าทางการจะจับได้

จะเห็นได้ว่า นโยบายการพัฒนาประเทศของภาครัฐที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเจริญทางวัตถุ สาธารณูปโภค ตลอดจนเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยไม่ได้พัฒนาความรู้ สร้างความเข้าใจ ให้การศึกษาให้กับชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม การใช้สื่อเทคโนโลยีที่ถูกต้องและเหมาะสม ผลดีผลเสีย และการรู้เท่าทันกับความเจริญที่กำลังเข้ามาสู่หมู่บ้านอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยที่ยังคงสามารถดำรงตัวตนความเป็นบรู รักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนเองไว้ได้อย่างเป็นปกติสุข นอกจากนี้ การใช้นโยบายประชานิยม โดยมุ่งกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ด้วยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ละ 1 ล้านบาท เพื่อให้ท้องถิ่นได้ใช้งบประมาณในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งในทางปฏิบัตินั้น รัฐบาลยังไม่ได้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และสร้างพื้นฐานความรู้ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านให้กับชาวบ้านอย่างทั่วถึงและมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ส่งผลให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาภาระหนี้สินในเวลาต่อมา

6.1.3.2 สังคมและวัฒนธรรม

ระบบความสัมพันธ์ของชาวบรูบ้านท่าล้งส่วนใหญ่เป็นแบบเครือญาติ เนื่องจากมีบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูลเดียวกัน และคนบรูสมัยก่อนก็มักจะแต่งงานกันภายในหมู่บ้าน ต่อมาจึงค่อย ๆ มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น คนลาว คนไทยอีสาน

เป็นต้น ชาวบรูในสมัยก่อนมีความเอื้อเฟื้อกันสูง มักจะมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันอาหารหรือสิ่งของให้แกกัน แต่ในปัจจุบันพบว่าชาวบรูมีระดับความสัมพันธ์แบบเครือญาติลดลงและมีความเอื้อเฟื้อต่อกันน้อยลง ผู้อาวุโสชาวบรูเล่าว่า “คงเป็นเพราะแต่ละครอบครัวต่างก็มีลูกหลานเพิ่มขึ้น ที่ทำกินก็มีน้อยลง ข้าวปลาก็ไม่ค่อยจะพอกิน อีกทั้งเดี๋ยวนี้ต้องหาเงินใช้เงินมากขึ้น ทำให้ต้องเก็บไว้กินไว้ใช้ในครอบครัว อาหารที่หามาได้ถ้าเหลือกินส่วนใหญ่เดี๋ยวนี้ก็จะขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว แต่ก่อนถ้าเหลือกินก็จะแจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน เงินทองก็ไม่ค่อยได้ใช้จ่ายอะไร แต่ตอนนี้ต้องจ่ายค่าไฟฟ้า ซื้อโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ ซื้อรถ ข้าวปลาอาหารถ้าหาไม่ได้ไม่พอกินก็ต้องซื้อจากรถขายกับข้าวที่เข้ามาขายในหมู่บ้านทุกวัน ใช้เงินมากขึ้นก็ต้องหาเงินมากขึ้น คนที่มีที่นา มีที่ทำกินก็ยังไม่พอจะมีข้าวกินมีอาหารถ้าไม่พอก็อาจจะซื้อกินบ้าง แต่บางคนที่ไม่มีการทำกินเลยต้องซื้อข้าวกินตลอดปีมีอยู่ 3-4 ครอบครัว ชีวิตก็จะค่อนข้างลำบากต้องทำงานรับจ้าง จักสาน หาปลา ฯลฯ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว”

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวบรูในหมู่บ้านกำลังแล้ว ชาวบรูยังมีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ฝั่งลาวด้วย โดยจะมีการไปมาหาสู่กัน แม้ว่าปัจจุบันทางการจะมีการควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้น แต่ก็ยังพบว่าชาวบรูยังคงมีการไปมาหาสู่ระหว่างกันอยู่ เพียงแต่ไม่บ่อยครั้งเหมือนแต่ก่อน ส่วนใหญ่ชาวบรูบ้านกำลังจะนั่งเรือยนต์ข้ามฟากไปหาพี่น้องฝั่งลาวเมื่อมีงานประเพณีสำคัญ เช่น งานประจำปี งานบุญพระเวส เป็นต้น หรือไปเพื่อตัดไม้ไผ่ซางผามาเพื่อจักสานกระติบเนื่องจากฝั่งลาวมีไม้ไผ่ชนิดนี้มาก ส่วนฝั่งไทยไม่ค่อยมีและหายาก บางครั้งก็จะไปหาอาหารป่าเพราะฝั่งลาวยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มากกว่าไทย ส่วนญาติพี่น้องฝั่งลาวก็จะข้ามมาฝั่งไทยเมื่อมีงานบุญ หรืองานประเพณีสำคัญเช่นเดียวกัน ชาวบ้านกำลังเล่าว่า บางครั้งเวลามีคนนำเสื้อผ้ามาบริจาคที่น้องทางฝั่งลาวก็จะข้ามมาขอเสื้อผ้าไปใส่ เพราะว่าทางบ้านเราถือว่ามีฐานะที่ดีกว่าทางฝั่งโน้นค่อนข้างมาก

การอบรมเลี้ยงดูลูกชาวบรูส่วนมากจะมีเวลาเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด เด็กชาวบรูจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และญาติพี่น้อง ทำให้ได้รับความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวอย่างเต็มที่ บางครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่มีทั้งปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ อีกทั้งญาติพี่น้องก็มักจะอาศัยอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันสามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวก เด็กจึงมีความผูกพันกับพ่อแม่ญาติพี่น้องค่อนข้างมาก ส่งผลให้เด็กซึมซับและได้รับการถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งความรู้สึกรักนึกคิดผ่านประสบการณ์ในการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิดจนโต วิธีการถ่ายทอดความรู้และความคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นการทำให้ดูในชีวิตจริง และเด็กก็จะเรียนรู้ได้จากการปฏิบัติโดยไม่ได้อสอนเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างไรก็ตามมีบางครอบครัวที่พ่อแม่ออกไปทำงาน

รับจ้างนอกหมู่บ้านและฝากลูกให้ปู่ย่าตายายเลี้ยง แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวยุโรปที่เริ่มมีลักษณะเป็นสังคมเมืองมากขึ้น

การใช้ภาษาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะใช้ภาษาในการสนทนาพูดคุยกันระหว่างชาวยุโรปด้วยกัน โดยภาษาหรือ ภาษาข่า เป็นภาษาในตระกูล “ออสโตรเอเชียติก” สาขามอญเขมร มีลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่มีเพียงภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือและไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดภาษาก็จะเป็นการพูดคุยสนทนากันปากต่อปาก ผู้อาวุโสชาวยุโรปเล่าว่า มีบางคำที่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว และบางคำก็ใกล้จะสูญหาย เพราะไม่ค่อยได้ใช้ ก็ลืมกันไป เริ่มหันมาพูดภาษาไทยกันมาก คนรุ่นใหม่ก็มีการผสมผสานวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น ส่งผลให้การพูดคุยหรือใช้ภาษาพูดลดน้อยลง

ชาวยุโรปมีความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก โดยในอดีตชาวยุโรปนับถือผีและฮีดด้ากองขอมอย่างเคร่งครัด แต่ในปัจจุบันชาวยุโรปได้ยกเลิกการนับถือฮีดด้าไปแล้ว เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการถือฮีดด้าเหมือนสมัยก่อนซึ่งหากทำผิดต้องฆ่าวัวควายเพื่อเซ่นไหว้ขอขมาต่อผีฮีดด้า ต่อมาจึงหันมานับถือพระพุทธศาสนาและยึดหลักจารีตประเพณีฮีดด้าสองกองลือสืบตามแนวทางพระพุทธศาสนา แต่ก็ยังคงนับถือผีบรรพบุรุษของชาวยุโรปคือ “เยียง” หรือเรียกแบบภาษาอีสานว่า “ปู่ตา” ซึ่งนับถือมาจนถึงปัจจุบันนี้ “เยียง” เป็นผีบรรพบุรุษของชาวยุโรปที่ชาวยุโรปให้ความเคารพบูชาและกลัวอำนาจของเยียงเป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าเยียงจะคอยปกปักรักษาชาวยุโรปให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง หากใครทำผิดหรือฝ่าฝืนข้อปฏิบัติของเยียงก็จะถูกลงโทษ ชาวยุโรปจะมีประเพณีของหมู่บ้านคือ การจัดพิธีกรรมบวงสรวงเซ่นไหว้เยียงทุกปี เพื่อแสดงความเคารพและขอพรจากเยียง ดังนั้นจะเห็นว่าความเชื่อของมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อม และความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับเหตุผล ความพร้อม และความเห็นชอบร่วมกันของชาวบ้านในการยอมรับนับถือหรือมีความเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งใด ๆ เหมือนกัน นอกจากนี้ ชาวยุโรปยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทยอีสานทั้งการนับถือพระพุทธศาสนา รวมถึงการยึดถือจารีตประเพณีฮีดด้าสองกองลือ ผู้อาวุโสชาวยุโรปคนหนึ่งได้กล่าวถึงสาเหตุของการหันมานับถือตามแบบคนอีสานว่า ชาวยุโรปอพยพมาอาศัยอยู่กับคนไทยอีสานก็นับถือและปฏิบัติตามแบบที่ชาวไทยอีสานนับถือ เมื่อทำแล้วดี สบายใจก็เลยถือปฏิบัติสืบต่อกันมา “มาอยู่บ้านเพิ่น กะนับถือคือเพิ่น เพิ่นพานับถือ พาเฮ็ด กะเฮ็ดนำเพิ่น กะดีเด้อละ เฮ็ดแล้วดี ชำบายใจ กะเลียนับถือกันมา เฮ็ดกันมาเลย”

ชาวยุโรปมีนิสัยรักสนุก ชอบการร้องรำทำเพลงที่มีความครึกครื้นสนุกสนาน เวลาในงานประเพณีรื่นเริงของหมู่บ้านชาวยุโรปก็จะมีการร้องหมอลำผญา ร้องเพลงบรู ร้องเพลงไทยอีสาน ร้องเพลงไทยสากล และมีการฟ้อนรำทั้งแบบอีสานบ้าง แบบผู้ไทยบ้างผสมผสาน

กัน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากศิลปินนักร้อง นักดนตรี หมอลำอีสาน หมอลำผู้ไทย และนักร้องเพลงไทยสากลผ่านสื่อต่าง ๆ ประชาชนด้านดนตรีของชาวบรูผู้หนึ่งคือ นายแพง แก้วใส มีความสามารถในการแต่งเพลงบรู ทั้งเนื้อร้องและทำนอง รวมถึงสามารถร้องเพลงได้ด้วย พบว่าผู้ที่มีความสามารถในการแต่งเพลงบรู กลอนลำผญาภาษาบรูในปัจจุบันมีเพียงคนเดียว และยังไม่พบว่ามี การสืบทอดศิลปะเหล่านี้อย่างจริงจัง ชาวชนชาวบรูรุ่นใหม่ก็หันมานิยมเล่นเครื่องดนตรีสากล ร้องเพลงแนวทำนองเพลงไทยสากลมากขึ้น เมื่อจัดการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านก็มักจะมีการนำทั้งดนตรีพื้นบ้านและดนตรีมาสากลมาเล่นผสมผสานกัน ดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน พิณ กลองโพน เป็นต้น และดนตรีสากล เช่น กีตาร์ เบส กลองชุด เป็นต้น โดยจะมีการร้องรำทำเพลงทั้งเพลงบรู เพลงไทยสากล หมอลำอีสาน สลับสับเปลี่ยนกันไป ชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็จะมาร่วมวงฟ้อนเล่นเต้นรำด้วยกันอย่างสนุกสนาน โดยลักษณะการร้อง ทำทางการฟ้อนรำ รวมถึงการแต่งกายที่มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบรู ซึ่งปัจจุบันชาวบรูได้รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก จนทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชาวบรูบางอย่างค่อย ๆ สูญหายไป เช่น การร้องเพลงบรู หมอลำผญาภาษาบรู การบอกเล่าเรื่องราวของชาวบรูผ่านบทเพลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ของชาวบรู ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต รากเหง้าทางวัฒนธรรมของและประวัติศาสตร์ของชาวบรูบ้านท่าสังด้วย แม้ว่าการเปิดรับและผสมผสานทางศิลปวัฒนธรรมจะช่วยสร้างความสนุกสนาน สร้างความสามัคคีปรองดองกันในห้องถิ่น ตลอดจนเป็นการช่วยลดช่องว่างระหว่างความแตกต่างทางศิลปวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ได้ก็ตาม แต่หากอนาคตไม่มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมการร้องเพลงบรู และหมอลำผญาอย่างจริงจัง และปลูกฝังให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ตระหนักในคุณค่าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของชาวบรู ก็อาจส่งผลให้วัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาครอบงำและกลืนกลายมรดกวัฒนธรรมบรูอันมีค่าเหล่านี้ให้สูญหายไปได้เช่นกัน

ผู้นำของชาวบรู มีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการคือ ผู้ใหญ่บ้าน มาจากการเลือกตั้งตามกฎหมายโดยคนในชุมชน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการคือ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน มาจากการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำพิธีกรรม พระสงฆ์ เป็นต้น โดยบทบาทของผู้นำที่เป็นทางการกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็จะขึ้นอยู่กับกาลเทศะและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พบว่าบทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะได้รับการยอมรับของคนในชุมชนมากกว่า เนื่องจากมีความเป็นกลางและไม่มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งมาจากการเลือกตั้งนั้น เป็นผลลัพธ์จากความแตกแยกของคนในชุมชน เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถดำรงตำแหน่งได้จนเกษียณอายุราชการ 60 ปีบริบูรณ์ และมีเงินประจำตำแหน่งทุกเดือน ซึ่งทำให้

ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทและอำนาจในการปกครองชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านมีการแข่งขันแย่งชิงอำนาจกัน ซื่อสัตย์ขายเสียง และทำทุกวิธีการเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อความสามัคคีปรองดองของชาวบรูบ้านท่าลังเป็นอย่างมาก ปัจจุบันชาวบ้านแบ่งแยกกันเป็น 2 ฝ่ายค่อนข้างชัดเจน ได้แก่ ฝ่ายผู้ใหญ่บ้านคนเก่า และฝ่ายผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ และเริ่มทวีความรุนแรงทางการเมืองภายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยทั้งสองฝ่ายมักจะไม่มี การสนทนาปราศรัยกัน เมื่อมีการประชุมหมู่บ้านก็มักจะมีปากเสียงขัดแย้งกันระหว่าง 2 ฝ่ายค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องผลประโยชน์ที่มักจะตกลงกันได้ยาก ผู้ใหญ่บ้านมักจะไม่สามารถไกล่เกลี่ยหรือตกลงกับชาวบ้านได้ ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน มักจะเป็นผู้ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม และตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งชาวบ้านก็จะให้การยอมรับและเชื่อถือมากกว่า ชาวบ้านบางคนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจากเดิมว่า “เรื่องผลประโยชน์เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความแตกแยก แต่ก่อนมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านใหม่ทุก ๆ 4 ปี ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนคนที่มีความรู้ความสามารถและเหมาะสมขึ้นเป็นผู้นำหมู่บ้าน เมื่อเห็นว่าคนไหนพัฒนาดีก็เลือกต่อให้เป็นผู้ใหญ่บ้านติดต่อกันหลายสมัย แต่ถ้าใครที่ไม่ค่อยทำงาน ไม่พัฒนาหมู่บ้าน เห็นแก่ตัวหรือพวกพ้องก็จะพิจารณาเลือกคนใหม่เข้ามาเป็นผู้นำแทน มันก็ไม่มีปัญหา ไม่มีความแตกแยก เพราะทุกฝ่ายได้ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน แต่ตอนนี้มันแตกแยกเพราะผลประโยชน์ไปอยู่ที่คนกลุ่มเดียว ถ้าเค้าทำงานไม่ดีก็เลือกคนใหม่ไม่ได้ ก็ต้องทนกันไปจนเกษียณ”

6.1.3.3 ความรู้แฝงในชุมชน

ความรู้แฝงส่วนใหญ่ของชาวบรูจะสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตที่ดำเนินเป็นปกติประจำวัน ส่วนใหญ่ความรู้ที่แฝงอยู่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งบทเพลง กลอนลำพญา คติสอนใจ หมอลำบรู เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการขัดเกลาจิตใจ อบรมสั่งสอนให้มีความรักภาคภูมิใจในความเป็นบรูและปฏิบัติตัวได้ถูกต้องตามกฎหมายของหมู่บ้าน และหลักปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม คำสอนที่สำคัญของชาวบรูมีดังนี้

1) ความซื่อสัตย์

ชาวบรูมักจะปลูกฝังลูกหลานให้มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ลักขโมยของผู้อื่น เพราะเชื่อว่าไม่ว่าจะทำอะไรปู้ตาหรือเขียงจะรู้เห็นการกระทำทุกอย่าง และจะลงโทษคนที่กระทำความผิด ชาวบรูเกรงกลัวอำนาจของเขียงมากจึงไม่กล้ากระทำความผิดและยึดถือกันมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ความซื่อสัตย์ของชาวบรูยังเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบรูมีความภาคภูมิใจ เนื่องจากมีคน

ภายนอกที่ได้เข้ามาทำความรู้จักและสัมผัสคลุกคลีกับชาวบรูได้ให้คำยกย่องชมเชยเสมอถึงความซื่อสัตย์ของชาวบรูซึ่งหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน จนทำให้ปราชญ์ชาวบรูได้นำคุณลักษณะที่โดดเด่นนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งของการแต่งเพลงบรูที่บอกเล่าถึงความเป็นมาของชาวบรูบ้านท่าลัง และกล่าวถึงว่าชาวบรูนั้นมีความซื่อสัตย์ เวลาที่มีการจัดงานบุญหรือประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้านก็จะมี การร้องเพลงนี้ ชาวบ้านได้ฟังก็เกิดความภาคภูมิใจและยึดถือปฏิบัติกันมา

2) ทะเลาะวิวาท

ชาวบรูจะสอนลูกหลานเสมอว่าอย่าไปมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น เพราะถ้าถูกตำรวจจับ พ่อแม่ก็ไม่มีเงินไปประกันตัวออกมา วัยรุ่นชาวบรูจึงไม่ค่อยมีปากเสียง ทะเลาะวิวาทกับใคร ไม่ไปหาเรื่องใครก่อน ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่าเวลามีกงานบุญประเพณีของ หมู่บ้านท่าลังก็ไม่เคยมีเด็กวัยรุ่นชาวบรูทะเลาะวิวาทกัน ผู้ใหญ่ก็ทำเป็นตัวอย่างไม่เคยมีเรื่องชกต่อย หรือทะเลาะกัน ชาวบรูชอบสนุกสนาน ร้องเพลงเต้นรำแต่ไม่ชอบทะเลาะวิวาท แต่เมื่อปีที่แล้วมี วัยรุ่นจากหมู่บ้านอื่นเข้ามามีเรื่องทะเลาะวิวาทกันในงานบุญประเพณีของหมู่บ้านท่าลังซึ่งมีการจ้าง หมอลำซึ่งมาแสดงด้วย มีทั้งขว้างปาขวดเหล้า ไล่ตีกัน จนชาวบ้านแตกตื่นและตกลงกันว่าปีนี้จะไม่ จ้างหมอลำซึ่งมาแสดงแล้วเพราะกลัวว่าจะมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันอีกเหมือนปีที่แล้ว

3) ยาเสพติด

ชาวบรูส่วนใหญ่จะกลัวตำรวจ กลัวถูกจับ แล้วไม่มีเงินไปประกันตัว หรือดำเนินคดี จึงไม่กล้าทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด เนื่องจากพื้นที่ที่ชาวบรูบ้าน ท่าลังอาศัยอยู่ติดกับเขตชายแดน จึงมีการลักลอบส่งยาเสพติดกันมาก ทางทางจึงกวาดขันและเข้ามา ตรวจสอบในหมู่บ้านบ่อยครั้ง ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าว่าแต่ก่อนตำรวจเข้ามาตรวจในหมู่บ้านบ่อยมาก เพราะสงสัยว่าจะมีการลักลอบเอายามาขายจากฝั่งลาว แต่ชาวบ้านไม่กล้าไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติด และไม่เคยมีประวัติค้าขายหรือเสพยาเสพติด จะมีก็แค่ยาสูบ สุรา ส่วนของที่ผิดกฎหมายจะไม่กล้า ทำ จนเดี๋ยวนี้ตำรวจก็ไม่ค่อยเข้ามาตรวจในหมู่บ้านแล้วเพราะรู้แล้วว่าชาวบ้านท่าลังไม่ได้ยุ่ง เกี่ยวกับยาเสพติด

4) การพนันหรือผู้สู่อาวุโส

ชาวบรูให้ความสำคัญกับการเคารพผู้สู่อาวุโสมาก โดยผู้สู่อาวุโสจะมี บทบาทสำคัญในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญทั้งในระดับครอบครัวและหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นผู้นำ พิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

6.1.3.4 ทูทางวัฒนธรรมของชาวบรู

ทูทางวัฒนธรรม ในวิทยานิพนธ์นี้ใช้แนวคิดของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ที่มุ่งเน้นศึกษาประเด็นเรื่องทูทางวัฒนธรรม โดยอธิบายว่า “Cultural capital involves various kinds of legitimate knowledge possessed by an actor.” (George Ritzer, 2007) หมายความว่า องค์ความรู้จากวิถีชีวิตของชาวบรู หรือความรู้ดั้งเดิม หรือความรู้ท้องถิ่น (Tradional knowledge) โดยมีผู้สร้างความรู้ (Actors) ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างหรือสนับสนุนให้เกิดความรู้ขึ้นในชุมชน ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน และถือปฏิบัติร่วมกันจนกลายเป็น ทูทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ

หมู่บ้านท่าล้งมีผู้สร้างความรู้ (Actors) ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้มีทูทางวัฒนธรรมของชุมชนที่หลากหลาย ทูทางวัฒนธรรมที่สร้างโดยคนภายในชุมชน ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การทำนา การเพาะปลูกพืชไร่ การทำประมงพื้นบ้าน การหาของป่า ล่าสัตว์ การจักสาน การทอผ้า การหา กินแบบพออยู่พอกินตามฤดูกาล การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร การสร้างขวัญและกำลังใจจากความ เชื่อที่มีพระสงฆ์ ผู้นำพิธีกรรม (ตาละโบ) หรือผู้นำทางศาสนา (หมอธรรม) เป็นสื่อกลาง การพูด ภาษาบรู และการทำโฮมสเตย์ ส่วนทูทางวัฒนธรรมที่สร้างโดยผู้ที่อยู่ภายนอกชุมชน ได้แก่ การทำ นา ซึ่งชาวบรูได้เรียนรู้จากคนอีสาน การปลูกไม้เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งได้รับความรู้และ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้อุทยานแห่งชาติผาแต้ม การพูดภาษาบรู ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และนักวิจัยเพื่ออนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาบรูที่กำลังจะสูญหายไป ศิลปะ และดนตรีของชาวบรูซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และนักวิจัยเพื่อให้ชาวบรู อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านศิลปะและดนตรีให้คงอยู่ รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของ ชาวอีสาน ทำให้ชาวบรูมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวอีสานและชาวบรูมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ที่ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมให้หมู่บ้านท่าล้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น จะ เห็นได้ว่า

โรงเรียนบ้านท่าล้งก็มีผู้สร้าง/สนับสนุนความรู้ (Actors) ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน โดยทูทางวัฒนธรรมของโรงเรียนที่มาจากผู้สร้างความรู้ภายในโรงเรียน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสร้าง ความมีระเบียบวินัย การสร้างนิสัยรักความสะอาด ส่วนทูทางวัฒนธรรมที่มีผู้สร้างความรู้ที่มาจาก ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ได้แก่ การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 สาระที่มี ภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายหลักสูตรการศึกษา การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้อง

กับนโยบายการพัฒนาความมั่นคงของชาติ และการปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปลูกฝังคุณธรรม ที่มีพระภิกษุสงฆ์เจ้าอาวาสวัดภูเขาทองช่วยอบรมสอน คุณธรรมให้กับเด็กนักเรียน นอกจากนี้ยังมี การสร้างความสามัคคี การสร้างความกล้าแสดงออก การอนุรักษ์และให้ความสำคัญกับภาษาโบราณ การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน การเรียนรู้ศิลปะ และดนตรีพื้นบ้าน เช่น เป่าแคน คีตกวี การฟ้อนรำแบบผู้ไทย เป็นต้น ที่มีผู้สร้างและสนับสนุน ความรู้จากภายนอกโรงเรียนทั้ง ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และนักวิจัย ทุนทางวัฒนธรรม ของชาวยุโรปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6.1 แสดงถึงทุนทางวัฒนธรรมของชาวยุโรปทั้งในชุมชนและโรงเรียน

แหล่ง ความรู้	ทุนทางวัฒนธรรม	ผู้สร้าง/สนับสนุนความรู้(Actors)	
		ภายในชุมชน	ภายนอกชุมชน
ชุมชน	- การทำนา	คนบรู	- คนอีสาน
	- การเพาะปลูกพืชไร่	คนบรู	-
	- การทำประมง	คนบรู	-
	- การหาของป่า ล่าสัตว์	คนบรู	-
	- การจักสาน	คนบรู	-
	- การทอผ้า	คนบรู	-
	- การอนุรักษ์		
	ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การ		
	ปลูกไม้ การหาหินแบบพออยู่	คนบรู	- เจ้าหน้าที่ป่าไม้
	พอกินตามฤดูกาล การจับปลา		
	ด้วยวิธีพื้นบ้าน		
	- ยาสมุนไพร	คนบรู	-
	- การสร้างขวัญและกำลังใจ	- ผู้นำพิธีกรรม (ตาละโบ)	
		- ผู้นำพิธีทางศาสนา (หมอธรรม)	-
		- พระสงฆ์	

ตารางที่ 6.1 แสดงถึงทุนทางวัฒนธรรมของชาวบรูทั้งในชุมชนและโรงเรียน (ต่อ)

แหล่ง ความรู้	ทุนทางวัฒนธรรม	ผู้สร้าง/สนับสนุนความรู้(Actors)	
		ภายในชุมชน	ภายนอกชุมชน
ชุมชน	- ภาษาบรู	คนบรู	- หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน - นักวิจัย
	- ศิลปะและดนตรี	คนบรู	- หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน - คนอีสาน - คนลาว - วิทยากรผู้สอนจาก ภายนอก
	- การทำโฮมสเตย์	คนบรู	- หน่วยงานภาครัฐและ เอกชน
	- การสร้างความมีระเบียบวินัย	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	-
โรงเรียน	- การสร้างนิสัยรักความ สะอาด	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	-
	- การสร้างความสามัคคี	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	- นักวิจัย
	- การสร้างความรู้ความกล้า แสดงออก	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	- นักวิจัย
	- การอนุรักษ์และให้	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	- หน่วยงานภาครัฐและ เอกชน - ชุมชน - นักวิจัย
	- การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	- ชุมชน - นักวิจัย
	- การเรียนรู้ศิลปะและดนตรี พื้นบ้าน เช่น เป่าแคน คีลพิณ	- ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู	- ชุมชน - นักวิจัย
	- การฟ้อนรำแบบผู้ไท เป็นต้น		

6.2 ระบบการศึกษาของชาวยุโรป

- การศึกษาในระบบ ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา
- การศึกษาท้องถิ่น ได้แก่ การเรียนการสอนนอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา
- หลักสูตรแฝง
- การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

6.2.1 การศึกษาในระบบ

โรงเรียนบ้านท่าล้ง จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีทั้งหมด 8 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

รูปแบบของหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านท่าล้ง ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบเนื้อหาสาระวิชา (วิชัย ดันศิริ, 2549 : 242) มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับโรงเรียนในสังกัดไทยส่วนใหญ่ การจัดการเรียนการสอนตามสาขาวิชาต่าง ๆ ที่คัดเลือกไว้แล้ว ว่ามีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ รวมทั้งมีหนังสือตำราเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ไว้สำหรับให้ครูสอนตามแบบเรียนและตามเนื้อหาสาระที่ได้บรรจุไว้ ซึ่งส่วนใหญ่ครูก็จะสอนตามหนังสือแบบเรียนเป็นหลัก ซึ่งการใช้สาระการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ เป็นแกนหลักของการเรียนการสอนและสอนตามหนังสือแบบเรียนจะทำให้ครูสามารถสอนได้ง่ายขึ้น มีแนวทางการสอนที่ได้ผ่านการคัดกรองจากนักวิชาการต่าง ๆ ไว้แล้ว และไม่ต้องเตรียมการสอนมาก เด็กนักเรียนก็ได้เรียนรู้หลักวิชาการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนตามสาระความรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ในหนังสืออย่างเป็นระบบระเบียบ ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะทำให้เด็กมีพัฒนาการความรู้ในเชิงวิชาการได้ดี สามารถคิดคำนวณ อ่านออก เขียนได้ แต่จะมีข้อเสียคือ เด็กจะขาดกระบวนการคิดในเชิงสร้างสรรค์ เชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนขาดทักษะในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากการเรียนรู้จากตำราเรียนที่ขาดการบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงและโลกในปัจจุบัน

รูปแบบหลักสูตรการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนบ้านท่าล้งและโรงเรียนอื่นๆ ควรจะหันมาให้ความสำคัญและมุ่งเน้นมากขึ้น ก็คือ รูปแบบหลักสูตรที่ยึดกระบวนการทางสังคมและภารกิจของชีวิตเป็นแกนหลัก (Social Processes and Life Functions) (วิชัย ดันศิริ, 2549 : 244) โดยมีแนวคิดของเซอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (H.Spencer) ที่มองโลกว่าประกอบด้วยกิจกรรม 5 ด้าน ได้แก่ ภารกิจเพื่อความอยู่รอด อาชีพ การเลี้ยงดูบุตรธิดา รักษาความสัมพันธ์ที่เหมาะสมทางสังคม

และการเมือง การใช้เวลาว่างเพื่อความสุข ฉะนั้นรูปแบบของหลักสูตรควรจะหมุนรอบแกนหลักทั้ง 5 ด้านของภารกิจหรือกิจกรรมของชีวิต การจัดหลักสูตรโดยยึดภารกิจของชีวิตจึงจะทำให้การเรียนการสอนมีความหมายต่อผู้เรียน ทำให้การเรียนสัมผัสกับปัญหาจริงของชีวิต และง่ายต่อความเข้าใจของเด็กนักเรียน

โดยในทางปฏิบัตินั้น การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนไม่ควรจะกำหนดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไว้ตายตัว เนื่องจากโลกและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การจัดหลักสูตรก็ควรจะคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นด้วย การบูรณาการรูปแบบการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในแบบต่าง ๆ ทั้งรูปแบบที่มุ่งเน้นวิชาการ รูปแบบที่มุ่งเน้นการนำไปใช้ในชีวิตจริง ตลอดจนรูปแบบที่มุ่งเน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ล้วนแต่มีความสำคัญและจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องมีการบูรณาการรูปแบบหลักสูตรเหล่านี้ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนและโรงเรียนมากที่สุด

จากแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในบทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมมาแล้วนั้น พบว่า ในสังคมปัจจุบัน โลกมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากทั้งด้านการอุปโภคและบริโภค คนในสังคมเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น รวมถึงการเรียนรู้และการศึกษาในปัจจุบันก็ได้เปิดกว้างมากขึ้น การครอบงำในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปมากจากสมัยก่อนที่รัฐเคยมีการครอบงำประชาชนโดยการถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านเครื่องมือทางการศึกษา การสร้างกรอบแนวคิดและความรู้ที่ตอบสนองความต้องการของรัฐคือ การพัฒนาโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม แต่ปัจจุบันพบว่าการครอบงำชุมชนโดยภาครัฐกลับแผ่ลงมาเป็นรูปแบบการพัฒนา ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความทันสมัย การสร้างกระแสประชานิยม ซึ่งเป็นการครอบงำประชาชนเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจรัฐ เนื่องจากรัฐในปัจจุบันมีการแข่งขันทางการเมืองสูงมาก อุดมการณ์ของรัฐในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพวกพ้อง รักษาผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน

การพัฒนาด้านการศึกษา รัฐบาลได้ทุ่มงบประมาณเพื่อพัฒนาด้านการศึกษาของประเทศเป็นจำนวนมาก แต่กลับพบว่า งบประมาณส่วนใหญ่มุ่งเน้นในการพัฒนาเชิงโครงสร้าง การขึ้นเงินเดือนครู การสร้างแรงงานอาชีพเพื่อสนองตอบความต้องการด้านบุคลากรของภาคเศรษฐกิจ การลงทุนด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาการศึกษาสู่สากล แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และคุณภาพของผู้เรียน ตลอดจนโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนที่อยู่ในชนบทรวมทั้งโรงเรียนบ้านท่าเล้ง ก็ยังคงประสบปัญหาขาดแคลนครู ขาดแคลนงบประมาณ ขาดโอกาสทางการศึกษาและขาดทางเลือกในการประกอบอาชีพอยู่เช่นเดิม

นอกจากนี้ โรงเรียนบ้านท่าส้งยังมีการประเมินผลเด็กนักเรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยโรงเรียนจะจัดสอบประเมินทุกเดือน ลักษณะของแบบทดสอบมักจะเป็นการทดสอบในเรื่องความจำ ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของบทเรียน ความสามารถในการอ่านออก คิดคำนวณ และเขียนหนังสือได้ แต่ไม่ได้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนในแง่ของกระบวนการเรียนรู้ การคิดในเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตลอดจนการนำความรู้ไปปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลนักเรียน ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการประเมินผลจะทำให้รู้ได้ว่าควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนอย่างไร จึงจะสามารถพัฒนาการเรียนรู้และคุณภาพของเด็กให้ได้อย่างมากที่สุดตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

วิชย ตันศิริ (2549 : 251) ได้อธิบายถึงการประเมินผลว่า มีความหมายกว้างกว่าการวัดผล และการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่การประเมินผลมีขอบเขตกว้างขวางโดยอาจเป็นการประเมินความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนของสถานศึกษา หรือการประเมินวัตถุประสงค์ของการเรียน ซึ่งดูจากผลสำเร็จของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น หรือการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งหมด เป็นต้น โดยเฉพาะการประเมินตัวนักเรียน มิใช่เฉพาะการตอบปัญหาในการทดสอบเท่านั้น แต่ควรจะต้องประเมินความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล คิดอย่างสร้างสรรค์ หรือคิดอย่างกว้างและลึก ตลอดจนความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วย และที่สำคัญคือ การประเมินผลการดำเนินงานของการใช้หลักสูตรทั้งหมด ซึ่งต้องใช้เวลาในการประเมิน เพื่อทราบ่วิธีการที่ได้เสนอไว้นั้น ได้ผลสัมฤทธิ์ตามข้อสมมติฐานหรือไม่ และจะได้นำผลการประเมินนี้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ดังนั้น การจัดกระบวนการประเมินผลจึงควรจัดควบคู่ไปกับการกำหนดวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับ ควบคู่ไปกับการสร้างรูปแบบของหลักสูตรด้วย

6.2.2 การศึกษาท้องถิ่น

นโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลได้หันมาให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นมากขึ้น โดยมีเกณฑ์การพิจารณาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 17 กำหนดให้สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนบ้านท่าส้งได้จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเกณฑ์ดังกล่าวหลายกิจกรรม ได้แก่ การเชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดการเรียนการสอน เช่น งานเกษตร งานจักสาน ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน การร้องเพลง และฟ้อนรำของชาวยุโรป เป็นต้น

แต่การเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นส่วนใหญ่ โรงเรียนยังไม่ได้มุ่งเน้นให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองอย่างจริงจังและลึกซึ้งมากนัก โดยในปีการศึกษาหนึ่งโรงเรียนจะจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่นเพียง 1 ครั้ง ครั้งละประมาณ 1 – 2 เดือน ด้วยเหตุผลว่าชาวบ้านจะมีเวลาสอนที่โรงเรียนเฉพาะในช่วงที่เสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยว เมื่อถึงฤดูทำนาจะไม่มีเวลาสอน ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องและไม่เต็มที่เท่าที่ควร อีกทั้งองค์ความรู้ภูมิปัญญาบางอย่างที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวยุโรปที่ควรจะต้องสืบสานก็ยังไม่ได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กชาวยุโรปได้เรียนรู้และสืบทอด ตลอดจนยังไม่พบว่ามีกรรวบรวมจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชาวยุโรปอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะทำให้ผู้นุชนรุ่นหลังสามารถเรียนรู้และศึกษาต่อไปได้ เช่น ภูมิปัญญาในการทำมาหากินของชาวยุโรป การทำนาเพาะปลูกบนภูเขาและตามซอกหิน การหาปลาในแม่น้ำโขงโดยใช้เครื่องมือพื้นบ้าน การหาของป่าเพื่อเป็นอาหาร การจักสานเครื่องมือหาปลา จักสานกระติบที่มีลวดลายสวยงามจนสร้างชื่อเสียงทำให้ชาวยุโรปเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป การทำยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรค การทอผ้า รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวยุโรป เช่น การลำพญาภาษาชาวยุโรป การฟ้อนรำแบบไทยชาวยุโรปซึ่งปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอีสานไปมากจนทำให้การฟ้อนรำแบบไทยชาวยุโรปใกล้จะสูญหายไปแล้ว

จากปัญหาที่พบในการศึกษาวิชาความรู้ท้องถิ่นของชาวยุโรป คือ โรงเรียนต้องการจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาท้องถิ่น ส่วนชาวบ้านซึ่งก็ต้องการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับเด็กชาวยุโรป แต่ก็ต้องทำมาหากินจึงไม่มีเวลาสอนที่โรงเรียนอย่างต่อเนื่องนั้น ทำให้เด็กชาวยุโรปขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาของตนเอง เด็กและเยาวชนชาวยุโรปส่วนใหญ่ไม่รู้จักวิธีการจักสาน ทอผ้าไม่เป็น ร้องเพลงชาวยุโรปไม่ได้ ภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป โรงเรียนจึงควรสนับสนุนและหาวิธีการเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาอันมีคุณค่าเหล่านี้ให้คงอยู่ วิธีการหนึ่งที่อาจจะช่วยแก้ไขปัญหานี้ โดยโรงเรียนอาจปรับกลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนจากการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือในโรงเรียน เป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริง พาเด็กนักเรียนออกไปหาชาวบ้านและเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริงของชาวบ้าน ตลอดจนสอนให้เด็กนักเรียนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษชาวยุโรปได้สั่งสมและสืบทอดกันมา แม้ว่าเด็กนักเรียนชาวยุโรปจะได้สัมผัสคลุกคลี และมองเห็นภาพวิถีชีวิตของชาวยุโรปเหล่านี้จนจินตนาการ แต่ก็ขาดคนที่จะมากระตุ้นให้เด็กชาวยุโรปได้คิดและตระหนักถึงคุณค่าที่ตนเองมีอยู่ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น จนทำให้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป “ครู” จึงเป็นผู้ที่มีบทบาท

สำคัญในการชี้แนะและกระตุ้นให้เด็กนักเรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์ ไตร่ตรอง และเรียนรู้เหตุและผล ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน

นอกจากนี้ โรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ของชุมชนอย่างจริงจัง เช่น การรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนชาวบรูในด้านต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เด็กชาวบรูรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ การวางแผนการเรียนการสอนวิชาความรู้ของท้องถิ่นร่วมกันโดยการประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้านและโรงเรียนเพื่อจัดทำตารางการเรียนการสอนวิชาความรู้ของท้องถิ่นให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์และวิถีชีวิตของชาวบรู โดยผู้นำชาวบ้านอาจช่วยเป็นผู้ประสานว่าการศึกษาวิชาใด ควรเรียนกับชาวบ้านคนใด และสถานที่ใดที่มีความเหมาะสม เป็นต้น

6.2.3 หลักสูตรแฝง

หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิด ของ Michael Apple (Apple, Michael. 1971 The Hidden Curriculum and the Nature of Conflisce. Interchange. Vol 2, No. 4, December) ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมและทัศนคติ ความเชื่อตลอดจนค่านิยมหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับนักเรียนและที่นักเรียนได้รับเป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทางโรงเรียนไม่ได้ตั้งใจจัดให้กับนักเรียนแต่อย่างไร แต่เป็นผลที่เกิดจากสิ่งที้นักการศึกษาเหล่านี้เรียกว่า หลักสูตรแฝง

เมื่อพิจารณาจากการเรียนการสอนและกิจกรรมของโรงเรียนบ้านท่าล้ง จะเห็นได้ว่า กิจกรรมต่างๆ มีหลักสูตรแฝงสอดแทรกอยู่มากมาย เช่น ในกิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้าก่อนเข้าเรียน เด็กนักเรียนทุกคนจะต้องมาเข้าแถวโดยพร้อมเพรียงกัน ร่วมกันร้องเพลงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ กล่าวคำปฏิญาณตน ก่อนกลับบ้านทุกวันก็จะต้องเข้าเชิญธงชาติลงจากเสาธง ร่วมกันร้องเพลงสดุดีมหาราชาและเพลงสรรเสริญพระบารมี หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นในกิจกรรมเหล่านี้ก็คือ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความรู้สึภาคภูมิใจในความเป็นไทย ความรู้สึเกิการพเทิตทุนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การให้นักเรียนทุกคนประนมมือและกล่าวบทกลอนที่เกี่ยวกับพระคุณของชาวนาและคุณค่าของข้าวที่รับประทานทุกครั้ง ก่อนรับประทานอาหารกลางวัน หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นคือ การสำนึกและตระหนักในพระคุณของชาวนาและคุณค่าของข้าวทุกเมล็ดที่ตนรับประทาน รวมถึงกิจกรรมการสวดมนต์ไหว้พระ อบรมคุณธรรม จริยธรรมก่อนเข้าเรียนทุกวันในช่วงบ่าย โดยครูประจำชั้นและหัวหน้าชั้นเป็นผู้นำในการปฏิบัติทุกวัน หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นคือ การมีสมาธิ การขัดเกลาจิตใจ และมีคุณธรรม

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ โดยให้นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ ได้แก่ การปลูกผัก ปลูกกล้วย การเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงกบ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำปลาร้า เป็นต้น หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเหล่านี้มีหลายประการ เช่น การมีทักษะในการหาเลี้ยงชีพ การเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามัคคี ประองคอง ความอดทน เสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น

สำหรับหลักสูตรแฝงที่ช่วยอนุรักษ์ภาษาวัฒนธรรมและสืบสานภูมิปัญญาของชาวยุทธ ทำให้ชาวยุทธมีความภาคภูมิใจในตนเองและกล้าแสดงออกถึงความเป็นบุรุษ เกิดจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น การอ่านนิทาน เกร็ดความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการสอนภาษาบาลีและภาษาไทยวันละคำพร้อมความหมายผ่านเสียงตามสาย การเล่าเรื่องจากภาพ เล่านิทาน เขียนเรียงความ การกล่าวคำทักทายและขอบคุณในห้องเรียนเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาบาลี การเรียนรู้วิชาท้องถิ่นโดยวิทยากรจากท้องถิ่นเป็นผู้สอน เช่น การจักสาน การเป่าแคน การคิดพิณ การฟ้อนรำและร้องเพลงแบบชาวยุทธ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนในห้องเรียนระหว่างครูผู้สอนกับเด็กนักเรียน พบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าส้ง โดยในระดับชั้นอนุบาล ครูผู้สอนขาดความใส่ใจดูแลเด็กนักเรียน และบางครั้งก็ใช้คำพูด ตลอดจนพฤติกรรมที่รุนแรงกับเด็ก หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นก็คือการสร้างความรู้สึกลึกซึ้งกลัวกลัว ไม่กล้าคิดหรือทำสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากกรอบกฎเกณฑ์ที่ครูวางไว้ ขาดความคิดสร้างสรรค์ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของครู สำหรับในระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3) ครูผู้สอนมีความสนใจและเอาใจใส่เด็กนักเรียน มีการวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้า ระหว่างการเรียนการสอนก็มีการพูดคุยกับเด็กนักเรียนอยู่บ่อย ๆ ครูจะตอบคำถามของเด็กนักเรียนอยู่เสมอด้วยเหตุผล และยินดีรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน รวมทั้งการใช้คำสรรพนามเรียกนักเรียนว่า “ลูก” รวมทั้งทำทางการแสดงออกที่ยิ้มแย้มแจ่มใสทำให้หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นคือ การที่เด็กนักเรียนมีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด และกล้าทำในสิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ตามจินตนาการของตนเอง ในขณะที่เดียวกันเด็กนักเรียนก็มีความเคารพและเชื่อฟังครูเนื่องจากครูจะมีการลงโทษเด็กนักเรียนที่ไม่เชื่อฟังและประพฤติตนไม่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 – ป.6) ครูผู้สอนไม่ค่อยเอาใจใส่เด็กนักเรียนเท่าที่ควรนัก และมักจะขาดการเตรียมการสอน โดยก่อนเรียนมักจะให้เด็กนักเรียนท่องบทกลอนและสูตรคูณ ซึ่งไม่เคยอธิบายความหมายหรือบอกเหตุผลของการท่องจำเหล่านี้ให้เด็กฟัง แต่เด็กนักเรียนก็ต้องตามคำสั่งของครู ถ้าใครไม่เชื่อฟังหรือไม่ทำตามคำสั่งครู ก็จะถูกลงโทษ นอกจากนี้ครูมักจะไม่ค่อยสนใจในคำพูดของเด็กนักเรียนและมักไม่มีการตอบสนองต่อคำพูดหรือการกระทำของเด็ก เมื่อเด็กตั้งคำถามสงสัย ครูก็มักจะไม่ได้ตอบในข้อสงสัยของเด็ก หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นคือ การลดทอน

ความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผล ความเชื่อมั่น และความกล้าแสดงออกในตัวเด็ก ทำให้เด็กนักเรียนไม่กล้าพูด ไม่กล้าถามหรือแสดงความคิดเห็น เพราะกลัวว่าครูจะไม่สนใจ หรือกลัวว่าจะทำผิดและถูกลงโทษ

6.2.4 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ชุมชนชาวบรูบ้านท่าสังและโรงเรียนบ้านท่าสัง มีการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ของตนเองหรือการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา โดยผ่านกิจกรรมหรือการกระทำ (Practice) ส่งผลต่อโครงสร้างทางความคิด/วิถีคิด (Habitus) ของเด็กชาวบรู ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนชาวบรูมีการผลิตซ้ำส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต การทำมาหากิน และความเชื่อ ได้แก่

การทำนา มีการผลิตซ้ำถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำนาโดยในช่วงฤดูทำนาพ่อแม่ของเด็กจะพาไปช่วยทำนาหลังเลิกเรียนหรือในวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ถ้ามีเด็กเล็กก็จะพาไปเลี้ยงดูอยู่ที่นาด้วย ทำให้เด็กได้เรียนรู้การทำนาจากการดูพ่อแม่ทำ การที่พ่อแม่พาทำ และการช่วยพ่อแม่ทำ ระหว่างทางจากบ้านไปที่นาจะเป็นพื้นที่ป่า มีทั้งสัตว์ป่าและอาหารป่าหลากหลายชนิดตามฤดูกาล พ่อแม่ก็จะพาเด็ก ๆ เก็บพืชผัก ห่ออาหารป่า และล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารด้วย ทำให้เด็กชาวบรูได้เรียนรู้วิธีการหาอาหารป่า เช่น การเก็บผักหวาน หาหน่อไม้ หาเห็ด การล่าสัตว์ต่าง ๆ เช่น นก หนู กระรอก กระแต การจับกุ้ง หอย ปู ปลาในลำห้วย แหย่ไข่มดแดง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการผลิตซ้ำความเชื่อของชาวบรูเกี่ยวกับการทำนา การทำพิธีกรรมไหว้ผีตาแฮก บอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบรูเชื่อว่ามีผีที่คอยปกป้องคุ้มครองดูแลท้องนา เพื่อให้ผีช่วยดูแลข้าวและท้องนาของตนให้ได้ผลผลิตดี ไม่มีปัญหาอุปสรรคใด ๆ มารบกวน

การเพาะปลูกพืชริมโขง และการทำประมง มีวิธีการผลิตซ้ำคล้ายคลึงกับการทำนา คือ พ่อแม่พาเด็กไปด้วยทำให้เด็กได้เห็น ชิมชับ และเรียนรู้วิธีการเพาะปลูกพืชและการทำประมง ในระหว่างที่ได้เห็นและเรียนรู้ พ่อแม่ก็ให้ช่วยทำด้วยทีละเล็กละน้อย เด็กก็ได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ สังเกตประสบการณ์ความรู้ จนในที่สุดก็สามารถทำงานได้ด้วยตนเอง ช่วยพ่อแม่ทำงานทั้งเพาะปลูกและทำประมงหาปลาในแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การจับสัตว์เล็กสัตว์น้อยบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นอาหาร เช่น วิธีการขุดดินหาปู หาดังหรีด เป็นต้น

การจักสานและการทอผ้า เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้ผลิตซ้ำไปยังลูกหลานอย่างจริงจัง มีเพียงการจักสานและทอผ้าในกลุ่มวัยกลางคนและผู้สูงอายุ ทำเพื่อใช้ในครัวเรือนและถ้ามีเหลือก็นำไปขายหรือแลกข้าว/อาหาร เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือ ความประณีต ใช้เวลา และความ

อดทนสูงในการทำ จึงทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมองดูการทำงานเหล่านี้ว่าเป็นงานที่ยาก กอปรกับไม่มีการฝึกสอนและกระบวนการสร้างแรงจูงใจในการทำ เด็กและเยาวชนชาวบรูเลือกที่จะทำงานอย่างอื่นแทนการจักสานหรือทอผ้า

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตของชาวบรูต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ จึงมีการผลิตซ้ำการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำมาหากินแบบพออยู่พอกินตามฤดูกาล การจับปลาด้วยวิธีพื้นบ้าน การร่วมมือกันระหว่างชุมชนและโรงเรียนในการปลูกไม้เพื่อทดแทนไม้ที่ตัดมาทำเครื่องจักสาน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ร่วมส่งเสริมกิจกรรมการปลูกไม้ในบริเวณหมู่บ้านท่าลั้ง และให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับชาวบ้าน ทำให้เด็กได้เรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การทำยาสมุนไพร เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ชาวบรูมีการผลิตซ้ำโดยใช้ยาสมุนไพรรักษาคนที่เจ็บป่วยในหมู่บ้าน และมีการนำยาสมุนไพรมาจัดแสดงสาธิตวิธีการต้มยาสมุนไพร การใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคในงานสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น เทศกาลปีใหม่ หรืองานที่หน่วยงานภาครัฐ/เอกชนเชิญไปร่วม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีทุนทางวัฒนธรรมทางจิตใจที่ช่วยให้ชาวบรูมีขวัญกำลังใจในการทำงาน และการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ พิธีบวงสรวงเยียงหรือปู่ตา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่ชาวบรูให้ความเคารพนับถือ การทำบุญ เข้าวัด ฟังธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยเด็กชาวบรูก็ได้ถูกผลิตซ้ำพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ผ่านการสังเกตและมีส่วนร่วม

ทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบรูคือ ภาษาบรู ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและแสดงถึงตัวตนของชาวบรู ชาวบรูบ้านท่าลั้งมีการผลิตซ้ำภาษาบรูโดยการพูดคุยสนทนากันในกลุ่มชาวบรูด้วยกันเอง ทั้งชาวบรูที่อยู่ในท้องถิ่นหมู่บ้าน และชาวบรูที่อยู่นอกหมู่บ้าน รวมถึงการใช้ภาษาบรูในโรงเรียนที่เด็กนักเรียนชาวบรูสนทนากันในชีวิตประจำวัน และโรงเรียนให้การสนับสนุนการใช้ภาษาบรูภายในโรงเรียน เช่น การอนุญาตให้ใช้ภาษาบรูในโรงเรียน การให้เด็กนักเรียนแสดงความเคารพก่อนและหลังเข้าเรียนด้วยภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาบรู และการสอนภาษาบรูวันละคำจากสื่อเสียงตามสายทุกวันในช่วงพักกลางวัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการผลิตซ้ำภาษาบรูผ่านการวิจัยเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาบรูจากโครงการวิจัยของภาครัฐ โดยให้เด็กเยาวชน และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ตลอดจนนโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ทำให้เด็กชาวบรูมีการใช้ภาษาบรูอยู่ในชีวิตประจำวัน จึงไม่รู้สึกเงินอายหรือกลัวที่จะพูดภาษาบรู นอกจากนี้การได้มีส่วนร่วมในการทำ

วิจัยเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาบรู รวมทั้งการสอนภาษาบรูวันละคำในโรงเรียนยังทำให้เด็กชาวบรูเห็นความสำคัญของภาษาบรูและกล้าที่จะพูดภาษาของตนเองมากยิ่งขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ยังมีทุนทางวัฒนธรรมด้านศิลปะและดนตรี ซึ่งโดยปกติคนสัญชาตญาณจะชอบความสนุกสนาน ชอบการร้องรำทำเพลง ฟ้อนรำ และเมื่อมาอาศัยอยู่ใกล้ชิดกับชาวอิสานก็ยังได้รับอิทธิพลด้านศิลปะและดนตรีของชาวอิสาน จึงทำให้วัฒนธรรมชาวบรูและชาวอิสานมีการผสมผสานกัน ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำซิ่ง รำผู้ไทย เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น มีการผลิตซ้ำโดยการละเล่นดนตรีในงานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ และการละเล่นดนตรีในยามว่างของกลุ่มเด็กเยาวชนและชาวบรูในหมู่บ้าน ทำให้เด็กชาวบรูได้เรียนรู้และซึมซับศิลปะพื้นบ้านและดนตรีของชาวบรู เกิดความสนใจ อยากเรียนรู้ อยากเลียนแบบรุ่นพี่ที่มีความสามารถด้านดนตรี รวมถึงการที่โรงเรียนบ้านท่าลั้งเชิญชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีเป็นวิทยากรท้องถิ่นสอนดนตรีพื้นบ้านให้กับเด็กที่สนใจ ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการเล่นดนตรีพื้นบ้านและเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็ก โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนการได้รับอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ได้แก่ เพลงไทยสากล เพลงต่างชาติ เพลงแนวสมัยใหม่ ฯลฯ ทำให้เด็กสมัยใหม่นิยมร้องเพลงไทยสากลมากกว่าเพลงลูกทุ่งหรือหมอลำ ดนตรีที่เล่นก็นิยมเล่นเครื่องดนตรีสากล เช่น กีตาร์ กลอง เบส เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง คือ การท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ โดยหมู่บ้านท่าลั้งมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามทั้งภูเขาและแม่น้ำ มีวัฒนธรรมบรูที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีจุดชมบั้งไฟพญานาค ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการพัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นการผลิตซ้ำอำนาจและนโยบายรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ด้วยการสร้างความเจริญ ทันสมัย สร้างมาตรฐานในการให้บริการ ยกระดับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นไปสู่ระดับสากล ด้วยการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน จัดวิทยากรมาอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ มีความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจ ตลอดจนหันมาให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบรูมากขึ้นเนื่องจากเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชม

ชาวบรูจึงได้มีการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมนี้โดยให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งชาวบ้านร่วมกันจัดกิจกรรมและการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน และการที่หน่วยงานจากภายนอกมาให้ความรู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการทำโฮมสเตย์ รวมถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าลั้งได้ฝึกอบรมและสอนให้เด็กในหมู่บ้านเป็นไกด์พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวป่าและเที่ยวในหมู่บ้าน ทำให้เด็กและเยาวชนได้รู้วิธีการเป็นไกด์พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวป่า

และเที่ยวในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ของหมู่บ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีชาวบรูเข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์จำนวน 6 หลังคาเรือน ทำให้เด็กและเยาวชนในครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการได้รู้วิธีและขั้นตอนการทำโฮมสเตย์ และได้รู้จักคนต่างถิ่นที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้านมากขึ้น

ในส่วน of โรงเรียนมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญคือ การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 สาระ การพัฒนาผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย การปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปลูกฝังคุณธรรม การสร้างความมีระเบียบวินัย การสร้างนิสัยรักความสะอาด การสร้างความสามัคคี การสร้างความกล้าแสดงออก การอนุรักษ์และให้ความสำคัญกับภาษาบรู การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน และการเรียนรู้ศิลปะและดนตรีพื้นบ้าน เช่น เป่าแคน คีตพิน การฟ้อนรำแบบผู้ไทย เป็นต้น โดยทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียนชาวบรูโดยผ่านกระบวนการของภาครัฐในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและจัดสรรงบประมาณ จากนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนก็จะนำนโยบายที่ได้รับจากภาครัฐมากำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย โครงสร้างหลักสูตรและแนวทางจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ครูนำไปใช้เป็นแนวทางการสอนเด็กนักเรียนต่อไป ซึ่งพบว่าการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 8 สาระ ส่วนใหญ่ครูยังยึดตำราเรียนและคู่มือในการสอนมากกว่าการปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็ก ทำให้เด็กเรียนรู้เพียงในตำราและขาดทักษะในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ในส่วนของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในด้านต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นก็ทำให้เด็กชาวบรูได้ปฏิบัติและซึมซับจิตสำนึกเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น เช่น การเคารพเสียงส่วนใหญ่ในชั้นเรียน การยืนตรงเมื่อได้ยินเสียงเพลงชาติ การช่วยเหลือกันทำความสะอาดโรงเรียน ช่วยเหลือกิจกรรมงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เก็บของมีค่าได้แล้วนำส่งคืนเจ้าของ การเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบหน้าเสาธงและหน้าชั้น การออกมาพูดหน้าชั้นเรียนสลับกันทุกระดับชั้น การอ่านเสียงตามสายเล่านิทาน เกร็ดความรู้ ภาษาบรูวันละคำ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานสำคัญต่าง ๆ ของโรงเรียนและหมู่บ้าน เป็นต้น

การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและโรงเรียน นอกจากจะผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมให้กับเด็กในทางตรงแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมในทางอ้อมหรือเรียกว่าเป็น หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ด้วย โดยลักษณะของหลักสูตรแฝงมักจะอยู่ในกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น การผลิตซ้ำภูมิปัญญาในการทำนาบนภูเขาของชาวบรูโดยพาเด็กไปช่วยทำนา นอกจากเด็กจะได้เรียนรู้วิธีการทำนาแล้ว หลักสูตรที่แฝงอยู่ก็คือ การที่เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญา พิธีกรรมก่อน-หลังการทำนา การไหว้ผีตาแฮก

ตลอดจนวิธีการดำรงชีวิตอยู่ในป่า หรือการเพาะปลูกพืชไร่แม่ไร่ การทำประมง การหาของป่า ล่าสัตว์ ก็ล้วนมีหลักสูตรแฝงที่ต้องการให้เด็กชาวยุทธ์ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากินและวิธีการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรแฝงในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า จักสาน ยาสมุนไพร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณ ภาษาโบราณ การถ่ายทอดความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการนับถือศาสนาพุทธ รวมถึงการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการต้อนรับนักท่องเที่ยว การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการพักโฮมสเตย์ เป็นต้น

นอกจากนี้การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนก็มีหลักสูตรแฝงสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของหลักสูตรปกติด้วยเช่นกัน ได้แก่ การถ่ายทอดนโยบายรัฐบาล รูปแบบ วิธีคิด และกรอบแนวคิดตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล การถ่ายทอดกรอบแนวคิดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกฝังคุณธรรม ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา การปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีในหมู่คณะ การปลูกฝังความกล้าแสดงออก การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และสืบต่อภาษาโบราณ การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสานและศิลปวัฒนธรรมของชาวยุทธ์ การปลูกฝังความเป็นไทยด้วยการเคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตย โดยความคิดและปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตประจำวันทุกๆ ด้าน เช่น การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การลงมติโดยใช้เสียงส่วนใหญ่ การเคารพกฎระเบียบของครอบครัว ชุมชน และสังคม การกล้าแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวม การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่าตนเอง เป็นต้น การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
ชุมชน				
1	การทำนาบนภูเขา	- พาเด็กไปช่วยทำนาด้วยในฤดูทำนาหลังเลิกเรียนและวันหยุดเสาร์อาทิตย์ - การหาอาหารป่า ลำสัตว์ ระหว่างเดินทางไปทำนา - พี่เลี้ยงน้องระหว่างที่พ่อแม่ทำนา ญาติพี่น้องช่วยเหลือกันทำนา - การทำพิธีไหว้ผีตาแฮกที่ทุ่งนา โดยการพาไปด้วย ทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการทำนา พิธีไหว้ผีตาแฮก ตลอดจนวิธีการดำรงชีวิตของป่า ลำสัตว์	- ได้รู้วิธีการทำนาบนภูเขาจากการสังเกตเห็นพ่อแม่ทำและได้ลงมือทำเอง - ได้รู้วิธีการดำรงชีวิตตามวิถีชาวบรู - เกิดความผูกพันระหว่างครอบครัวและตระกูล - ได้รู้จักพิธีกรรมของชุมชน และรู้วิธีปฏิบัติ
2	การเพาะปลูกพืชริมแม่น้ำ	- พ่อแม่ผู้ปกครองพาเด็กไปด้วย - ให้เด็กช่วยทำงาน - พาเด็กหาอาหาร เช่น ขูดจิ้งหรีด หาปู เป็นต้น โดยการพาไปด้วย ทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในการเพาะปลูกพืชริมแม่น้ำ และการหาอาหารที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำ	- เด็กสามารถช่วยพ่อแม่เพาะปลูกพืชริมแม่น้ำได้ และหาอาหารริมน้ำเองได้ - เด็กมีความสุขสนุกสนาน ตื่นเต้น และสนใจที่จะเรียนรู้ มีการช่วยกันหาอาหารกับเพื่อน ๆ และแบ่งปันกัน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบุรี	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
3	การทำประมง	- พ่อแม่ผู้ปกครองพาเด็กไปด้วย - สอนวิธีหาปลาให้กับเด็ก - ปล่อยให้เด็กจับปลาเอง โดยการพาไปด้วย ทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ ความรู้ในการทำประมง หาปลา ในแม่น้ำโขง	- เด็กสามารถหาปลาในแม่น้ำโขงได้ โดย รู้จักการใช้อุปกรณ์เครื่องมือหาปลาและวิธี หาปลา - เด็กมีความสนุกสนาน ตื่นเต้น และสนใจที่ จะเรียนรู้
4	การหาของป่า ลำสัตว์	- พ่อแม่ผู้ปกครองพาเด็กไปด้วย - สอนวิธีหาอาหารป่าและวิธีการล่าสัตว์ให้กับ เด็ก โดยการพาไปด้วย ทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ ความรู้ในการหาของป่า ลำสัตว์ ตลอดจนวิธีการดำรงชีวิตอยู่ใน ป่าเพื่อเอาตัวรอด	- เด็กสามารถหาของป่า ลำสัตว์ ตลอดจนรู้ วิธีดำรงชีวิตอยู่ในป่าเพื่อเอาตัวรอดได้ - เด็กมีความสนุกสนาน ตื่นเต้น และสนใจที่ จะเรียนรู้
5	การจักสาน	- พ่อแม่/ญาติพี่น้องทำเครื่องจักสานไว้ใช้และ ขาย - โรงเรียนเชิญชาวบ้านเป็นวิทยากรท้องถิ่นสอน เด็กนักเรียน โดยการทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ ความรู้ในการจักสาน	- เด็กบางคนมีความสนใจแต่เนื่องจากต้องใช้ ฝีมือ ความละเอียด ปราณีตอดทน และมี ความชำนาญสูง ทำให้เด็กเรียนรู้ได้เพียงใน เบื้องต้น ไม่ได้สอนอย่างต่อเนื่อง - พบว่าเด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความสนใจที่ จะเรียนรู้เรื่องการจักสาน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
6	การทอผ้า	- บางครอบครัวมีแม่หรือญาติพี่น้องทอผ้าเพื่อใช้ สวมใส่ในครอบครัว โดยการทำให้ดู พาทำ และปล่อยให้ทำเอง	ถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ ความรู้ในการทอผ้า	- ปัจจุบันมีเสื้อผ้าขายจำนวนมากในราคาถูก และมีให้เลือกมาก ทำให้ชาวบรูนิยมซื้อ เสื้อผ้ามาสวมใส่มากกว่าการทอผ้าใช้ - เด็กมีความสนใจแต่ไม่ได้ฝึกทำหรือเรียนรู้ ผู้ปกครองก็ไม่ได้ถ่ายทอดความรู้อย่างจริงจัง ทำให้เด็กสมัยใหม่ส่วนใหญ่ทอผ้าใช้เองไม่ เป็น
7	การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ	- การหากินแบบพออยู่พอกินตามฤดูกาล - การจับปลาด้วยวิธีพื้นบ้าน - โรงเรียนและชุมชนร่วมกันปลูกไผ่เพื่อทดแทน ไม้ไผ่ที่ตัดมาทำเครื่องจักสาน - เจ้าหน้าที่ป่าไม้ร่วมส่งเสริมกิจกรรมการปลูก ไผ่ในบริเวณหมู่บ้านท่าลัง และให้ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับ ชาวบ้าน	ถ่ายทอดจิตสำนึกของการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ	- เด็กได้รู้วิถีชีวิตการกินอยู่แบบพอเพียง และ การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ - เด็กได้ร่วมกันปลูกไผ่ทดแทนและเห็น คุณค่าของไม้ไผ่ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ อื่นๆ - ได้รู้วิธีการปลูกไผ่และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
8	ยาสมุนไพร	- รักษาคนเจ็บป่วยที่มีอาการไม่รุนแรงใน หมู่บ้าน - การจัดแสดงภูมิปัญญาการต้มยาสมุนไพรของ ชาวบรูในงานสำคัญต่าง ๆ	- ถ่ายทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ ด้านยาสมุนไพร	- เด็กได้เห็นวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วย ยาสมุนไพร - เด็กได้ทดลองชิมและรู้จักยาสมุนไพรบาง ชนิด - ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดองค์ ความรู้นี้เป็นรูปธรรมชัดเจน
9	การสร้างขวัญและ กำลังใจ	- สังเกตและมีส่วนร่วมในพิธีบวงสรวงเยียงหรือ ปู่ตา - การทำบุญ เข้าวัด ฟังธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนา	- ถ่ายทอดความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการ นับถือศาสนาพุทธ	- เกิดความรู้สึกเคารพและกลัวเกรงต่อเยียง หรือปู่ตา - ได้รู้ถึงความสำคัญของเยียง และการทำพิธี บวงสรวง - ได้รู้หลักธรรมะ การทำบุญ และการปฏิบัติ ตนตามหลักพระพุทธศาสนา
10	ภาษาบรู	- การพูดภาษาบรูในท้องถิ่น - การอนุญาตให้พูดภาษาบรูในโรงเรียนและมี การสอนภาษาบรูวันละคำจากสื่อเสียงตามสาย	ถ่ายทอดภาษาบรู	- เด็กได้รู้ภาษาบรูจากการพูดคุยกับ ครอบครัวและชุมชน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวยุ	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
11	ศิลปะและดนตรี	- การวิจัยเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาจากโครงการวิจัยของภาครัฐ โดยให้เด็ก เยาวชน และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในงานวิจัย - นโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย - การจัดแสดงศิลปะพื้นบ้านและดนตรีของชาวยุในงานสำคัญ - การละเล่นดนตรีในยามว่างของกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน - โรงเรียนเชิญวิทยากรท้องถิ่นสอนดนตรีพื้นบ้านให้กับเด็กที่สนใจ - อิทธิพลจากการแสดงศิลปะและดนตรีของชาวอีสาน ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำซิ่ง รำผู้ไทย เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น	- ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวยุ	- เด็กได้ใช้ภาษาทั้งในชุมชนและโรงเรียน ทำให้ไม่เกิดความรู้สึกอายในการพูดภาษา - เด็กเห็นความสำคัญของภาษาจากการสอนภาษาวันละคำและการวิจัยเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษา - ได้รู้และซึมซับศิลปะพื้นบ้านและดนตรีของคน - เกิดความสนใจ อยากเรียนรู้ อยากเลียนแบบรุ่นพี่ที่มีความสามารถด้านดนตรี - ได้เรียนรู้วิธีการเล่นดนตรีพื้นบ้านและเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็ก โรงเรียน และชุมชน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาบบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
		- อิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ได้แก่ เพลงไทยสากล เพลง ต่างชาติ เพลงแนวสมัยใหม่ ฯลฯ		- เด็กได้พบเห็นการแสดงศิลปะและดนตรี ของชาวอีสานบ่อยครั้งในงานบุญต่าง ๆ ที่มี การจ้างมาเล่นในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการซึมซับ วัฒนธรรมของชาวอีสานและผสมกลมกลืน กันกับวัฒนธรรมของชาบบรู - สื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลมากกับเด็กและเยาวชน ชาบบรู เห็นได้จากเด็กสมัยใหม่นิยมร้องเพลง ไทยสากลมากกว่าเพลงลูกทุ่งหรือหมอลำ ดนตรีที่เล่นกันนิยมเล่นเครื่องดนตรีสากล เช่น กีตาร์ กลอง เบส เป็นต้น ส่วนเครื่องดนตรี พื้นบ้าน เช่น แคน พิณ โหวด ฯลฯ จะเป็น กลุ่มผู้ใหญ่ช่วยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุที่เล่น
12	การท่องเที่ยวและ โฮมสเตย์	- ชาบบรูได้ร่วมกันจัดกิจกรรมและการแสดง ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในหมู่บ้าน	- พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	- เด็กและเยาวชนได้รู้วิธีการแสดง ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อต้อนรับ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
		- มีชาวบรูเข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์ จำนวน 6 หลังคาเรือน - หน่วยงานจากภายนอกมาให้ความรู้ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการทำโฮมสเตย์ - ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านท่าลังได้ฝึกอบรมและสอนให้เด็กในหมู่บ้านเป็นไกด์พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวป่าและเที่ยวในหมู่บ้าน		- เด็กและเยาวชนได้รู้วิธีการเป็นไกด์พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวป่าและเที่ยวในหมู่บ้าน - เด็กและเยาวชนในครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการได้รู้วิธีและขั้นตอนการทำโฮมสเตย์ - เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้รู้จักคนต่างถิ่นที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้านมากขึ้น - เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีความตื่นตัว สนุกสนาน อยากเรียนรู้และอยากมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม - เด็ก เยาวชน และชาวบ้านมีรายได้จากการรองรับนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู โรงเรียน	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
1	การเรียนรู้ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานทั้ง 8 สาระ	- ภาครัฐกำหนดโครงสร้างการศึกษาและจัดสรรงบประมาณ - ผู้อำนวยการโรงเรียนกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบายและเป้าหมายการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐ - ครูวางแผนการสอนและจัดตารางเรียนให้สอดคล้องกับแผนการสอนและนโยบายของโรงเรียน โดยส่วนใหญ่จะสอนตามคู่มือหนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการและให้ทำแบบฝึกหัดท้ายบท	- ถ่ายทอดนโยบายรัฐบาล รูปแบบ วิธีคิด และกรอบแนวคิดตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล - ต้องการให้เชื่อ อยู่ในกรอบ เรื่องความรู้ที่เป็นทางการ และ ความพอเพียง	- เด็กได้รับความรู้ตามหลักสูตรทั้ง 8 สาระ การเรียนรู้ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด - การเรียนการสอนส่วนใหญ่ครูจะยึดตำราเรียนเป็นหลัก แต่ยังไม่ได้นำบูรณาการให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบรูเท่าที่ควร ทำให้เด็กยังขาดทักษะในการบูรณาการความรู้กับชีวิตประจำวัน
2	การพัฒนาตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง	- ภาครัฐกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - ผู้อำนวยการกำหนดแนวทางและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้	- ถ่ายทอดกรอบแนวคิดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	- เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจวิชาชีพ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบุรี	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
3	ความเป็น ประชาธิปไตย	- ครูพานักเรียนทำกิจกรรมชุมนุมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เลี้ยงกบ เลี้ยงหมู ปลูกผัก ฯลฯ - ภาครัฐกำหนดนโยบายส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน - ผู้อำนวยการโรงเรียนกำหนดแนวทางการทำกิจกรรม และนิเทศก์ครู - ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น มีการลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกตั้งกรรมการนักเรียน รวมทั้งให้ยกมือเพื่อสนับสนุนและยอมรับในเสียงส่วนใหญ่	ปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตย	- เด็กกล้าแสดงความคิดเห็น ยกมือตอบคำถามหรือถามครู และยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น
4	ความเป็นไทย มีความ รักชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์	- ภาครัฐกำหนดนโยบายการปลูกฝังความเป็นไทย ให้เด็กและเยาวชนมีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางรูปแบบการจัดกิจกรรมหน้าเสาธงและมอบนโยบายให้ครูปฏิบัติ	ปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	- เด็กมีความรักและเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบุรี	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
5	ความมีคุณธรรม	- ครูพานักเรียนจัดกิจกรรมหน้าเสาธง มีการทอธง บทธาขยานที่แสดงถึงความเป็นไทย การเทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ก่อน ร้องเพลงชาติ - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการการจัด กิจกรรม - ครูจัดกิจกรรมให้เด็กได้เข้าวัด/ นั่งสมาธิ/ พัฒนาชุมชนและวัด ในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา - พระสงฆ์สอน/อบรมธรรมะ/พานักเรียนนั่ง สมาธิทุกบ่ายวันศุกร์	ปลูกฝังคุณธรรม ความเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และ ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนา	- เด็กเห็นความสำคัญ เคารพและศรัทธาใน พระพุทธศาสนา
6	ความมีระเบียบวินัย	- ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัดกิจกรรม - ครูอบรมนักเรียนเรื่องระเบียบวินัยในทุก กิจกรรม ได้แก่ การเข้าแถวเคารพธงชาติ การ เดินเข้าชั้นเรียนอย่างเป็นระเบียบ การต่อแถว ตามลำดับก่อน-หลัง	ปลูกฝังความมีระเบียบวินัย	- เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนมีระเบียบ วินัยในตนเอง

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบุรี	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
7	นิสัยรักความสะอาด	- เด็กในโรงเรียนจะได้รับการปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และการฝึกให้นักเรียนรุ่นพี่ปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัดกิจกรรม - ครูสอนให้นักเรียนล้างมือก่อน - หลังเข้าห้องเรียนและรับประทานอาหารทำ	ปลูกฝังนิสัยรักษาความสะอาด	- เด็กนักเรียนส่วนใหญ่พยายามช่วยกันรักษาความสะอาดของโรงเรียน
8	ความสามัคคี	- ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัดกิจกรรม - ครูให้นักเรียนฝึกทำงานเป็นกลุ่มในกิจกรรม	- ปลูกฝังความสามัคคีในหมู่คณะ - และความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง	- เด็กนักเรียนเรียนรู้ที่จะดูแลช่วยเหลือกันและกัน

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
9	ความกล้าแสดงออก	- ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัด กิจกรรม ได้แก่ การพูดเสียงตามสาย ฝึกให้ นักเรียนพูดหน้าชั้น หน้าเสาธง การแสดงศิลปะ พื้นบ้านในงานสำคัญ - ครูฝึกให้นักเรียนพูดหน้าชั้น แสดงความ คิดเห็นในห้องเรียน	ปลูกฝังความกล้าแสดงออก	- เด็กมีความกล้าแสดงออกในที่ชุมนุมชน กล้าพูดและแสดงความคิดเห็น - เด็กจะแสดงความคิดเห็นกับครูที่เปิด โอกาสให้ตนแสดงความคิดเห็นและให้ ความสนใจกับความคิดเห็นของเด็กนักเรียน
10	การอนุรักษ์ภาษาบรู	- นโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่น การอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ พันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง - มีการจัดทำโครงการวิจัยในหมู่บ้านเพื่อฟื้นฟู และอนุรักษ์ภาษาบรู - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัด กิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ภาษาบรู	อนุรักษ์และสืบทอดภาษาบรู	- เด็กได้รู้วิธีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาบรู - เด็กเห็นความสำคัญของภาษาบรู - เด็กมีความกล้าแสดงออก กล้าที่จะพูด ภาษาบรูในโรงเรียนและที่ชุมชนโดยไม่รู้สีก เงินอาย - เด็กได้รู้ว่าภาษาบรูและภาษาไทย มี ความสำคัญเท่าเทียมกัน แต่จะต้องเลือกใช้ ให้ถูกคน ถูกที่ ถูกเวลา

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาบบรู	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
11	การส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่น เช่น จักสาน	- ครูให้นักเรียนกล่าวคำทักทาย “สวัสดีค่ะ/ครับ คุณครู” (ภาษาบรู พูดว่า “ซาปีะ กูรู”) ทั้งภาษาไทยและภาษาบรูก่อนเริ่มเรียน และตอนเลิกเรียนกล่าวว่า “ขอบคุณค่ะ/ครับ คุณครู” (ภาษาบรูพูดว่า “มะงาย กูรู”) รวมทั้งให้อิสระกับนักเรียนในการพูดภาษาถิ่นในชั้นเรียน - นโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นโดยจ้างปราชญ์ในด้านต่าง ๆ มาสอนเด็กในโรงเรียน - ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจกับภูมิปัญญาด้านการจักสานของชาบบรู ช่วยสร้างชื่อเสียงและทำให้ชาบบรูเป็นที่รู้จักมากขึ้น	ถ่ายทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ในการจักสานของชาบบรู	- เด็กได้รู้และสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น - เด็กได้ใกล้ชิดกับปราชญ์ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน - เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน - เด็กมีความสนใจที่จะเรียนรู้และมีความสนุกสนานในการเรียนรู้

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวยุโรป	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
12	การส่งเสริมศิลปะและดนตรีพื้นบ้าน เช่น เป่าแคน ดัดพิน การฟ้อนรำแบบบูรณาการเป็นต้น	- นโยบายภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น - ผู้อำนวยการโรงเรียนวางแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นโดยจ้างปราชญ์ในด้านต่าง ๆ มาสอนเด็กในโรงเรียน	ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมของชาวยุโรปแบบประยุกต์ที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยสากล ไทยอีสาน ผู้ไทย และลาว	- การเรียนการสอนมีข้อจำกัดคือ ระยะเวลาในการสอนเนื่องจากชาวบ้านที่มาสอนจำเป็นต้องทำมาหากิน เมื่อถึงฤดูทำนาที่ไม่สามารถจะสอนได้ ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องและหยุดชะงักไป อีกทั้งงานจักสานต้องใช้ความชำนาญและความละเอียดมากพอสมควร เด็กจึงมีข้อจำกัดในการทำงานจักสานอยู่ในระดับหนึ่ง - เด็กได้รู้และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน - เด็กมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับปราชญ์ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน - เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน - เด็กมีความสนใจที่จะเรียนรู้และมีความสุขสนุกสนานในการเรียนรู้

ตารางที่ 6.2 แสดงการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมและหลักสูตรแฝง ในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียน (ต่อ)

ที่	ทุนทางวัฒนธรรมของ ชาวบุรี	วิธีผลิตซ้ำ/ กิจกรรม Reproduce/ Practice	หลักสูตรแฝง Hidden Curriculum	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
				- การเรียนการสอนมีข้อจำกัดคือ ระยะเวลาในการสอนเนื่องจากชาวบ้านที่มาสอนจำเป็นต้องทำมาหากิน เมื่อถึงฤดูทำนาที่ไม่สามารถจะสอนได้ ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องและหยุดชะงักไป

จากตารางสรุปได้ว่า หมู่บ้านท่าลั้งชาวบรูมีทุนทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการทำมาหากิน มีการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ของตนเองผ่านเรียนรู้เชิงปฏิบัติ โดยการ “ทำให้ดู” “พาทำ” “พาไปด้วย ช่วยกันทำ” (Teach by showing Learn by doing) “ปล่อยให้ทำ” และ “สั่งให้ทำ” ทำให้เด็กชาวบรูได้เรียนรู้จากการสังเกตและปฏิบัติจริง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง จึงมีพัฒนาการในการเรียนรู้ จดจำ และสามารถซึมซับวัฒนธรรมความเป็นบรูได้อย่างรวดเร็ว

ส่วน โรงเรียนบ้านท่าลั้ง เนื่องจากนักเรียนทั้งหมดเป็นชาวบรูบ้านท่าลั้ง แต่ผู้อำนวยการโรงเรียนและบุคลากรครูในโรงเรียนไม่ได้เป็นคนในหมู่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนอยู่ในระดับผิวเผินไม่ลึกซึ้ง ทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนส่วนใหญ่จึงอยู่ภายใต้นโยบายที่ภาครัฐกำหนด เช่น การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย การปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น มีบางส่วนที่มีการปรับรูปแบบกิจกรรมให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวบรู เช่น การอนุรักษ์ภาษาบรูโดยอ่านเสียงตามสาย การให้วิทยากรท้องถิ่นมาสอนงานจักสานและดนตรีในช่วงหลังฤดูทำนา เป็นต้น ลักษณะการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมให้กับเด็กนักเรียนคือการ “สอนทำ” และหรือ “พาทำ” โดยสอนจากตำรา จากการพูด จากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และพาทำโดยให้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งการให้วิทยากรในท้องถิ่นมาสอนเด็กนักเรียนก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เด็กได้ใกล้ชิดกับปราชญ์ของชุมชน รวมทั้งเด็กก็เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสนใจที่อยากจะเรียนรู้ และเรียนรู้ด้วยความตั้งใจ

6.2.5 อำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม

6.2.5.1 อำนาจของการศึกษาในระบบโรงเรียน

การศึกษาในระบบโรงเรียน มีผู้ที่มีอำนาจและมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดความรู้ คือ ภาครัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู ดังนี้

1) ภาครัฐ

เป็นผู้กำหนดนโยบายแนวทางและโครงสร้างทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นที่ความรู้พื้นฐานให้เด็กนักเรียนสามารถคิดคำนวณ อ่านออก และเขียนได้ ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนการสอนในหลักสูตรวิชาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระวิชา มีเป้าหมายให้เด็กนักเรียนสามารถคิดคำนวณ อ่านออก เขียนได้ และคิดวิเคราะห์เป็น ประกอบด้วย วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษาและวัฒนธรรม

วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา วิชาศิลปะ วิชาการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี และวิชาภาษาต่างประเทศ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับความรู้ของท้องถิ่นมากขึ้นโดยกำหนดให้โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนวิชาความรู้ของท้องถิ่นสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ ภาครัฐยังมีนโยบายให้โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่ช่วยบ่มเพาะจัดเกลาจิตใจและสร้างจิตสำนึกให้แก่เด็กในด้านต่าง ๆ เช่น การปลูกสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย เคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีปลูกสร้างความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

แนวทางการศึกษาของโรงเรียนบ้านท่าลั้ง พิจารณาจากเป้าหมาย วิสัยทัศน์ ตลอดจนหลักสูตรการเรียนการสอน พบว่า ส่วนใหญ่จัดขึ้นตามแนวนโยบายของภาครัฐ ได้แก่ การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเน้นเนื้อหาสาระทั้ง 8 วิชาหลักที่ภาครัฐกำหนด โดยครูทำหน้าที่เป็นเพียง “ผู้ถ่ายทอดความรู้” จากตำราเรียน ซึ่งเนื้อหาในบทเรียนส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเนื้อหาสาระตามหลักวิชาการ สอนให้เด็กนักเรียนคิด พุด อ่าน และเขียนได้

2) ผู้อำนวยการโรงเรียน

เป็นผู้นำแนวนโยบายของภาครัฐมากำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และจัดหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าลั้งมีนโยบายให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทั้งในสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระ และการเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ชีวิตให้กับเด็กนักเรียนโดยจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติในช่วงบ่ายเกือบทุกวัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายและเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนเลือกเรียนตามความถนัดและสนใจ มีครูเป็นผู้คอยกำกับดูแล ให้ความรู้และคำแนะนำ ได้แก่ การเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาสอนวิชาความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบรู เช่น การจักสาน การเป่าแคน การเล่นพิณ การแสดงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ฯลฯ การจัดกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้เด็กนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติลงมือทำด้วยตนเอง เช่น การเลี้ยงกบ เลี้ยงหมู ปลูกผัก ทำปลาร้า หาหน่อไม้มาดอง ฯลฯ และการจัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียนเข้าวัดปฏิบัติธรรมทุกบ่ายวันศุกร์เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กชาวบรูได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและประเพณีตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนยังมีกิจกรรมที่ปลูกสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย ความเป็นประชาธิปไตย ปลูกฝังจิตสำนึกความมีระเบียบวินัย การรักษาความสะอาด ความสามัคคี ความกล้าแสดงออก และการอนุรักษ์ภาษาวัฒนธรรมความเป็นบรู สอดแทรกในกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนตั้งแต่เช้าจนกระทั่งเลิกเรียน

3) ครู

เป็นผู้รับนโยบายจากผู้อำนวยการโรงเรียนมาจัดรูปแบบการสอน จัดตารางเรียน และถ่ายทอดแก่เด็กนักเรียน พร้อมทั้งเป็นผู้ที่คอยกำกับดูแล ให้ความรู้ อบรมสั่งสอน

ยกย่องชมเชย ให้รางวัล ว่ากล่าวตักเตือน และลงโทษเด็กนักเรียน โดยครูจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและมีอำนาจอิทธิพลต่อเด็กนักเรียนมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การแสดงออก กิริยาท่าทางที่ครูแสดงออกต่อเด็กนักเรียน ตลอดจนการตัดสินใจสิ่งใดถูกหรือผิด เด็กนักเรียนจะซึมซับ เรียนรู้ และจดจำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จนหล่อหลอมขัดเกลากลายเป็นสิ่งที่อยู่ในมโนสำนึก หรือที่บูร์ดิเอร์เรียกว่า ฮาบิตุส (Habitus) และแสดงออกเป็นพฤติกรรมหรือบูร์ดิเอร์เรียกว่า การปฏิบัติ (Practice) นั่นเอง สำหรับครูในโรงเรียนบ้านท่าลั้งทั้งหมดเป็นคนนอกพื้นที่ ไม่ใช่คนบรู การมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านมีน้อย ส่วนมากจะต่างคนต่างอยู่ นอกจากมีกิจกรรมหรือประเพณีของชาวบ้านก็มักจะมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นหลักในการประสานงานร่วมมือกับชาวบ้านและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่จะสามารถช่วยได้ ส่วนครูคนอื่น ๆ มักจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบรู ไม่ค่อยมีส่วนร่วม ทำให้ความเข้าใจและเข้าใจในวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของชาวบ้านยังมีอยู่น้อย การจัดกระบวนการเรียนการสอนส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นในหลักวิชาการโดยขาดการบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตของชาวบรูอย่างแท้จริง เนื่องจากครูขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมบรู จึงไม่รู้ว่าควรจะทำอย่างไรที่จะถ่ายทอดสิ่งใดและเชื่อมโยงเรื่องราวของสาระเนื้อหาในบทเรียนกับชีวิตจริงของชาวบรูได้อย่างไร

แต่อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนในโรงเรียนครูก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีความอำนาจในการสอน ชาวบ้านต่างก็ให้ความเคารพและเกรงใจครู แม้ว่าจะมีทัศนคติและความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีนักกับครูบางคนก็เลย ขาดความเอาใจใส่ต่อการสอนเด็กนักเรียน ซึ่งผู้ปกครองจะประเมินได้จากพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ นับเลขได้ เขียนหนังสือได้ เป็นต้น แต่ชาวบ้านก็ไม่มีทางเลือกเนื่องจากครูมีน้อย และโรงเรียนก็อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง หากไม่มีครูชาวบ้านก็จะลำบาก มีชาวบ้านบางคนที่มีมองเห็นปัญหาว่าการที่ครูเป็นคนนอกพื้นที่ ไม่ใช่คนบรู ทำให้การสอนเด็กไม่เต็มที่ ครูเพียงสอนไปตามหน้าที่ ขาดอุดมการณ์ที่จะทำเพื่อชุมชนและต้องการพัฒนาคุณภาพของเด็กชาวบรูจริง ๆ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านบางคนจึงอยากจะให้คนในหมู่บ้านเข้ามาเป็นครูสอนที่โรงเรียนบ้านท่าลั้ง แต่ด้วยข้อจำกัดที่การเป็นครูต้องมีวุฒิการศึกษารองรับ ทำให้ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องออกมาชี้แจงเหตุผลให้ชาวบ้านฟัง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ที่มีความอำนาจในการสอนและถ่ายทอดความรู้ อุดมการณ์ต่าง ๆ ให้กับเด็ก แต่ถ้าหากครูขาดความรู้ ความเข้าใจในบริบททางสังคมของชุมชนนั้น ๆ ก็จะทำให้การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนไม่ได้เข้าถึงวิถีชีวิต อุดมการณ์ทางสังคม ตลอดจนการบูรณาการความรู้กับชีวิตจริงได้ดีเท่าที่ควร นอกจากนี้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชนก็ถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ลดช่องว่างระหว่างความไม่เข้าใจกัน ความเคลือบแคลงสงสัย ตลอดจนความรู้สึกแปลกแยกของครูซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชนลงไปได้

6.2.5.2 การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียน

โรงเรียนมีวิธีการผลิตซ้ำ (การถ่ายทอด) ทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนหลายวิธี ส่วนใหญ่วิธีการผลิตซ้ำที่ใช้มากที่สุด ก็คือ “การสอนให้ทำ” ได้แก่ การสอนในชั้นเรียน การอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จากครูสู่นักเรียน โดยครูเป็นผู้สอน และนักเรียนเป็นผู้ฟังหรือดู

รองลงมาคือ “การสั่งให้ทำ” วิธีนี้ครูจะมักจะใช้เมื่อต้องการควบคุมนักเรียน หรือบังคับให้นักเรียนทำตามกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา หรือเงื่อนไขที่วางไว้ เช่น การสั่งให้นักเรียนทุกคนต้องมาเข้าแถวเคารพธงชาติพร้อมกันทุกเช้า การสั่งให้นักเรียนต้องถอดรองเท้าและล้างมือก่อนเข้าห้องเรียน การสั่งให้นักเรียนเจียเวลาครูสอน การลงโทษเมื่อทำงานไม่เสร็จทันเวลา หรือการลงโทษเมื่อเด็กนักเรียนไม่ตั้งใจเรียน ฯลฯ

การผลิตซ้ำอีกวิธีหนึ่งที่พบบ่อย คือ “การพาทำ” โดยครูจะเป็นผู้สาธิต แสดงให้เด็กนักเรียนดูก่อน แล้วให้เด็กทำตาม เช่น ครูพานักเรียนทำความสะอาดโรงเรียนในตอนเช้าก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ ครูพานักเรียนทำกิจกรรมชุมนุมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ เลี้ยงกบ เลี้ยงหมู ปลูกผัก ฯลฯ วิธีนี้จะทำให้เด็กได้มีโอกาสมือปฏิบัติจริง เกิดการเรียนรู้จากการฟัง ดู และทำตาม ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถจดจำรายละเอียดและเรื่องราวของเรื่องที่สอนได้ดีกว่าเพียงการสอนให้ทำ

นอกจากนี้ ยังมีการผลิตซ้ำโดยวิธี “การอนุญาตให้ทำ” โดยนักเรียนมีความคิดหรือมีความสามารถที่จะทำสิ่งใด ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งอาจเป็นการทำนอกเหนือจากคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ที่ครูได้วางไว้ เช่น การอนุญาตให้พูดภาษาโบราณในโรงเรียนและสอนภาษาโบราณวันละคำจากสื่อเสียงตามสาย การอนุญาตให้เด็กนักเรียนแสดงความคิดเห็นและลงมติความคิดเห็นร่วมกัน โดยยอมรับเสียงส่วนมาก ฯลฯ วิธีการเช่นนี้จะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์จินตนาการของตนเองอย่างเต็มที่ และเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเอง

ตารางที่ 6.3 แสดงอำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของการศึกษาในระบบโรงเรียน

อำนาจในการ จัดความรู้	ทุนทางวัฒนธรรม		กระบวนการผลิต ซ้ำ(ถ่ายทอด)	ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก
	หลักสูตร	หลักสูตรแฝง		
โดย	1) ความรู้ขั้น	1) การปลูกฝังความ	- ทำให้ดู	1) เด็กสามารถ อ่าน
1) ภาครัฐ	พื้นฐานทั้ง	เป็นไทย รักชาติ	- สอนทำ	เขียน คำนวณได้
2) ผู้อำนวยการ	8 สารการ	ศาสนา	- พาทำ	2) เด็กได้อนุรักษ์และสืบ
โรงเรียน	เรียนรู้	พระมหากษัตริย์	- อนุญาตให้ทำ	ทอดศิลปวัฒนธรรม
3) ครู	2) การสอน	2) การปลูกฝังความ	- สั่งให้ทำ	ของตนเอง
	ความรู้	เป็นประชาธิปไตย		3) เด็กได้เรียนรู้ความเป็น
	ท้องถิ่น	3) การปลูกฝังความมี		ไทย รักและเคารพ
	3) การสอน	ระเบียบวินัย		สถาบันชาติ ศาสนา
	หลักธรรม	4) การปลูกฝังนิสัย		และพระมหากษัตริย์
		รักษาความสะอาด		4) เด็กได้เรียนรู้การเป็น
		5) การปลูกฝังความ		พลเมืองที่ดี
		สามัคคีในหมู่คณะ		5) เด็กมีความสามัคคีและ
		6) การปลูกฝังความ		ช่วยเหลือกัน
		กล้าแสดงออก		6) เด็กมีความกล้า
		7) การอนุรักษ์และ		แสดงออกและภาคภูมิใจ
		สืบทอดภาษาบรู		ในความเป็นบรู

6.2.5.3 อำนาจในการศึกษาของท้องถิ่น

การศึกษาของท้องถิ่นมีผู้ที่มีอำนาจและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดความรู้ได้แก่

1) ภาครัฐ

กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาประเทศที่หันมาให้ความสำคัญและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับชาติ ส่งผลให้สังคมและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีความตื่นตัวและมีการพัฒนาโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ เข้าไปในระดับท้องถิ่นมากขึ้น ได้แก่

- องค์การไมซ์เขตร้อนระหว่างประเทศ (ITTO) ได้จัดโครงการพัฒนาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่าลั้ง

- ศูนย์พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนแห่งเอเชีย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมสำนักบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวหมู่บ้านท่าลี่ และทำให้หมู่บ้านท่าลี่ได้เริ่มพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์

- อุทยานแห่งชาติผาแต้มได้เชิญชาวบรูไปร่วมจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในช่วงเทศกาลวันปีใหม่ เนื่องจากเชื่อว่าชาวบรูเป็นผู้ประพันธ์รอยฝ่ามือบริเวณผาแต้มเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์บรู

- มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้เข้ามาศึกษาวิจัยวิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของชาวบรูมากขึ้น

2) ผู้นำหมู่บ้าน

น่านโยบายและแนวทางการปฏิบัติจากภาครัฐมาถ่ายทอดแก่ชาวบ้าน รวมทั้งเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐและชาวบ้าน คอยกำกับดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นแกนนำชาวบ้านในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

3) ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและควบคุมกฎระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตามขนบธรรมเนียมประเพณี

4) เยี่ยงหรือปู่ตา

เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบรูให้ความเคารพนับถือและยำเกรง โดยเชื่อว่าเยี่ยงหรือปู่ตาเป็นผีบรรพบุรุษของชาวบรูที่มีอิทธิฤทธิ์ คอยปกป้องคุ้มครองคนดีและลงโทษคนที่ทำความผิดฝ่าฝืนกฎของเยี่ยง

5) พระสงฆ์

เป็นบุคคลที่ชาวบรูให้ความเคารพนับถือและสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้กับชาวบรู ทำให้ชาวบรูเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงหันมานับถือพระพุทธศาสนาแทนการนับถือผี

6) ชาวบ้าน

เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในวิถีชีวิตประจำวันของเด็กชาวบรู โดยพ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดและเป็นแบบอย่างในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้และปฏิบัติตาม

7) สื่อต่าง ๆ

ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยสื่อเหล่านี้ได้จะสามารถซึมซับเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชาวยุโรปในปัจจุบัน

การศึกษาของท้องถิ่น มีทุนทางวัฒนธรรม (ความรู้) ที่เป็นหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน และการประกอบอาชีพของชาวยุโรป ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ความรู้ในการดำรงชีวิต ได้แก่ การทำนา ทำไร่ เพาะปลูกพืชไร่แม้น้ำหาของป่า ล่าสัตว์ จับปลา
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การจักสาน ทอผ้า ทำยาสมุนไพร
- 3) การอนุรักษ์ภาษาและศิลปวัฒนธรรมของชาวยุโรป
- 4) ความรู้ในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การทำโฮมสเตย์ การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ
- 5) หลักธรรมในพระพุทธศาสนา
- 6) พิธีกรรม ความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ เที่ยง/ปู่ตา และศาสนาพุทธ
- 7) การปฏิบัติตามกฎของเที่ยง/ปู่ตา ได้แก่
 - ห้ามตัดไม้เผาถ่านในบริเวณหมู่บ้าน มิฉะนั้นจะเจ็บป่วยเดือดร้อน หรือมีอันตรายถึงชีวิต
 - ห้ามประพฤติผิดศีลธรรม
 - หากจะประกอบพิธีกรรมใดๆ นอกเหนือจากพิธีที่จัดขึ้นปกติให้แจ้งหรือบอกกล่าวเที่ยง/ปู่ตาให้รับรู้ก่อน
 - ห้ามใช้เกี่ยวเกี่ยวหญ้าคาหรือวัชพืชในช่วงฤดูทำนามิฉะนั้นข้าวจะไม่ได้ผลผลิตดี
 - ห้ามทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้าน
 - ห้ามทำเสียงดัง เช่น จุดประทัด ในบริเวณหมู่บ้าน โดยมิได้บอกกล่าวให้เที่ยง/ปู่ตารับรู้ก่อน มิฉะนั้นจะเจ็บป่วยหรือเดือดร้อน
- 8) ข้อปฏิบัติของหมู่บ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่
 - ห้ามจับสัตว์น้ำโดยใช้จวนตาที่ใช้ไฟฟ้าช็อต

- ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่

โดยทุนทางวัฒนธรรม (ความรู้) ของชาวบรูส่วนใหญ่นอกจากจะเป็นความรู้ในการดำรงชีวิตแล้ว ยังเป็นกุศโลบายเพื่อให้ชาวบรูสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีหลักสูตรแฝง ดังนี้

- 1) การสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต
- 2) การอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข มีขนบธรรมเนียมประเพณีและข้อปฏิบัติเดียวกัน
- 3) การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

6.2.5.4 การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ชุมชนมีวิธีการผลิตซ้ำ (การถ่ายทอด) ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยใช้ “คำสอน” และ “คำสั่ง” ส่วนมากชาวบรูมักจะใช้วิธีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมโดยการใช้ “คำสอน” ซึ่งมีหลากหลายวิธี ได้แก่ “การทำให้ดู” “การพาทำ” “การพาไปด้วยและช่วยกันทำ” และ “การปล่อยให้ทำเอง” โดยเมื่อผู้ปกครองจะไปทำมาหากิน ทำนา เพาะปลูก หาอาหาร ก็มักจะพาเด็กไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย เด็กก็จะได้เห็นและซึมซับเรียนรู้ขั้นตอน วิธีการที่พ่อแม่ผู้ปกครองทำมาหากินตามวิถีชีวิตของชาวบรู ขณะเดียวกันผู้ปกครองจะทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และสอนวิธีการให้แก่เด็ก จากนั้นจึงปล่อยให้เด็กได้หัดลงมือทำเอง เมื่อเด็กพอจะทำงานได้แล้ว ก็จะช่วยแบ่งเบาภาระงานในครอบครัวลงไปได้ นอกจากนี้ยังมีคำสอนในด้านอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เช่น คำสอนในเรื่องความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำสอนให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ มีความสามัคคี เป็นต้น

ส่วนการผลิตซ้ำหรือการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ “คำสั่ง” ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หากไม่ปฏิบัติตามก็มักจะมียบทลงโทษ ทั้งจากการลงโทษที่เป็นรูปธรรม เช่น ว่ากล่าวตักเตือน จับไปไล่ออกจากหมู่บ้าน จับกุมคุมขัง ฯลฯ และการลงโทษที่มองไม่เห็นแต่เป็นความเชื่อของชาวบรูว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องคุ้มครองคนดี และจะลงโทษคนทำความผิด เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย การบาดเจ็บล้มตาย เป็นต้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นกุศโลบายในการร่วมกันด้วยความสงบสุข โดยมีทั้งคำสั่งที่เป็นทางการ ได้แก่ กฎระเบียบตามกฎหมาย และคำสั่งที่มาจากชุมชน ได้แก่ กฎของเยียงหรือปู่ตา กฎของหมู่บ้าน เป็นต้น

ตารางที่ 6.4 แสดงอำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาของท้องถิ่น

อำนาจในการจัด	ทุนทางวัฒนธรรม		กระบวนการ	
	ความรู้	คำสอน	ผลิตซ้ำ (ถ่ายทอด)	ผลที่เกิดกับเด็ก
โดย	1) ความรู้ในการ	1) การสร้างขวัญ	- ทำให้ดู	1) เด็กสามารถทำมา
1. ภาครัฐ	ดำรงชีวิต	และกำลังใจใน	- พาทำ	หากินและดำรงชีวิตเอง
2. ผู้นำ	2) ภูมิปัญญา	การดำเนินชีวิต	- พาไปด้วย	ได้
หมู่บ้าน	ท้องถิ่น	ได้แก่ การ	ช่วยกันทำ	2) เด็กมีความรู้และ
3. ผู้อาวุโส	3) การอนุรักษ์	ประกอบ	- ปลอ่ยให้ทำ	สามารถสืบทอด
ในหมู่บ้าน	ภาษาบรูและ	พิธีกรรม ความ	เอง	ศิลปวัฒนธรรมและภูมิ
4. เยียง/ปู้ตา	ศิลปวัฒนธรรมของ	เชื่อ	- ต้องทำ	ปัญญาท้องถิ่นได้
5. พระสงฆ์	ชาวบรู	2) การอยู่ร่วมกัน		3) เด็กได้เข้าวัดฟัง
6. ชาวบ้าน	4) ความรู้ในการ	ด้วยความสงบ		ธรรมและเรียนรู้การ
7. สื่อต่าง ๆ	พัฒนาหมู่บ้านให้	สุข มี		ปฏิบัติตนตาม
	เป็นแหล่งท่องเที่ยว	ขนบธรรมเนียม		หลักธรรมใน
	เชิงวัฒนธรรม	ประเพณีและข้อ		พระพุทธศาสนา
	5) หลักธรรมใน	ปฏิบัติเดียวกัน		4) เด็กได้เรียนรู้
	พระพุทธศาสนา	ได้แก่ การปฏิบัติ		พิธีกรรม ต่าง ๆ และมี
	6) การอนุรักษ์	ตามกฎของเยียง/		ความเคารพเกรงกลัว
	ทรัพยากรธรรมชาติ	ปู้ตา		อำนาจของเยียง/ปู้ตา
		3) การดำรงชีวิต		5) เด็กได้มีส่วนร่วมใน
		อยู่ร่วมกับ		การพัฒนาหมู่บ้านจาก
		ธรรมชาติอย่าง		การช่วยทำงานใน
		สมดุลและยั่งยืน		โครงการ/กิจกรรม
				ต่างๆ
				6) เด็กมีความสัมพันธ์ที่
				ดีในครอบครัวและใน
				ชุมชน

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญแก่ประเด็น ทิศทางวัฒนธรรมของชาวยุโรป ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียนของเด็กชาติพันธุ์ยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในกระบวนการศึกษาของชาวยุโรป และมีคำถามวิจัยว่า อำนาจในการจัดหลักสูตรแฝงและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในระบบการศึกษาของชาวยุโรปเป็นอย่างไร? ข้อค้นพบจากการวิจัยมีดังนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

ความรู้หรือทิศทางวัฒนธรรมของเด็กชาติพันธุ์ยุโรป สามารถจำแนกเป็นหลักสูตร ได้เป็น 3 ประเภท คือ

7.1.1. หลักสูตรในโรงเรียน

โรงเรียนบ้านท่าช้าง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ประถมศึกษาปีที่ 6 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีทั้งหมด 8 สารการเรียนรู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่โรงเรียนกำหนดขึ้น เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และประสบการณ์ให้กับเด็กนักเรียน

สำหรับหลักสูตรที่โรงเรียนสร้างขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นการผลิตซ้ำความรู้ในเชิงวิชาการ สารความรู้ขั้นพื้นฐาน การอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ คณิตวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้ ยังมีทิศทางวัฒนธรรมที่โรงเรียนสร้างขึ้นภายใต้ นโยบายภาครัฐ เช่น การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย การปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การพัฒนาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ตลอดจนทิศทางวัฒนธรรมในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีปรองดอง ความกล้าแสดงออก เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะ เป็นผู้ถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำให้กับเด็กนักเรียน ชาวบรูด้วยการ “สอนทำ” และหรือ “พาทำ” ผ่านกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอก ห้องเรียน รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมชุมนุม ทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มปลูก ผักสวนครัว กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มทำปลาร้า หน่อไม้ดอง และกลุ่มห้องสมุด กิจกรรมทำความสะอาด โรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมเสียงตามสาย กิจกรรมเข้าวัดฟังธรรมทุกวันศุกร์ กิจกรรม คนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมจักสาน เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนจึงเป็นต้นทุนองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวบรูมีความรู้ในการ ประกอบวิชาชีพในเบื้องต้น ได้รู้จักโลกที่กว้างขึ้นจากการอ่านหนังสือ การถ่ายทอดประสบการณ์ จากครูหรือพระ การท่องโลกอินเทอร์เน็ต การดูโทรทัศน์ เหล่านี้ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ทำให้ เด็กชาวบรูสามารถใช้ชีวิตและปรับตัวอยู่ในชุมชนของตนเองและสังคมอื่นได้ ตลอดจนสามารถ สร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของตนเองในอนาคตได้

7.1.2 หลักสูตรในชุมชน

ความรู้ในชุมชนของชาวบรูนั้นเป็นหลักสูตรในวิถีชีวิต เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัว ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม มีการสั่งสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาและสืบทอดกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจนกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อคนในชุมชน มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดง ถึงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์บรู และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบรูตั้งแต่ เกิดจนกระทั่งตาย ยกตัวอย่างเช่น ความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การทอผ้า จักสาน การใช้ ภาษาบรู พิธีกรรมการบูชาเหยียงหรือปูตาซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน การรักษาโรคด้วยยา สมุนไพร ตลอดจนองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมการลำพญา ตำนานนิทานบรู เป็นต้น ทุนทาง วัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นต้นทุนองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวบรูสามารถที่จะเอาตัวรอดและดำรงชีวิต อยู่ในชุมชนและสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

ในวิถีชีวิตของชาวบรูมีกระบวนการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เป็น ทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น การทำนา ทำไร่บน ภูเขา เพาะปลูกพืชริมแม่น้ำโขง ทำประมงล่าสัตว์ หาชของป่า จักสานทำอุปกรณ์จับปลา กระติบข้าว หวด ฯลฯ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ โดยการ “ทำให้ดู” “พาทำ” และ “พาไปด้วย ช่วยกันทำ” (Teach by showing Learn by doing)

7.1.3 หลักสูตรแฝง

หลักสูตรแฝง คือ เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาทั้งจากโรงเรียนและชุมชน ที่ถ่ายทอดทั้งความรู้ ความคิด รวมทั้งคุณค่าทางจิตใจบางอย่างโดยไม่ได้เปิดเผยชัดเจน แต่จะสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาตามปกติและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเรียนการสอนในห้องเรียน การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านจากวิทยากรท้องถิ่น การทำกิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมก่อนเข้าเรียน กิจกรรมเสียงตามสาย กิจกรรมชุมนุม รวมถึงกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เป็นต้น โดยเนื้อหาของหลักสูตรแฝงที่สอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ การถ่ายทอดนโยบายรัฐบาล รูปแบบ วิธีคิด และกรอบแนวคิดตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล การถ่ายทอดกรอบแนวคิดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นไทย ปลูกฝังคุณธรรม ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา การปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีในหมู่คณะ การปลูกฝังความกล้าแสดงออก การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาบรู และการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสานและศิลปวัฒนธรรมของชาวบรู เป็นต้น

ส่วนหลักสูตรแฝงที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาของชุมชนชาวบรูนั้น ส่วนใหญ่จะสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตที่ดำเนินเป็นปกติประจำวัน การทำมาหากิน การประกอบพิธีกรรม การจัดงานประเพณีของชุมชน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน รวมทั้งสอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน บทเพลง กลอนลำผญา และคติสอนใจ เป็นต้น โดยเนื้อหาของหลักสูตรแฝงนั้นมักจะเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ ความเชื่อ การอยู่ร่วมกันในชุมชน การสร้างความรักสามัคคีในชุมชน และการอบรมสั่งสอนให้มีความรักภักดีในความเป็นบรู

กระบวนการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์บรูเกิดขึ้นในชุมชนและโรงเรียน ดังนั้น การศึกษาของเด็กชาติพันธุ์บรูจึงแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาของท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในประเด็นทุนทางวัฒนธรรม อำนาจและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาในระบบโรงเรียน

การศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นความรู้เชิงวิชาการตามหลักสูตรการเรียนรู้อันพื้นฐานที่ภาครัฐกำหนด ประกอบด้วย 8 สาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมชุมนุม เช่น เลี้ยงกบ เลี้ยงหมู ทำปลาร้า ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น กิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม กิจกรรมอนุรักษ์ภาษาและศิลปวัฒนธรรมบรู เป็นต้น

อำนาจในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย แนวทางและโครงสร้างทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ จากนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนจะเป็นผู้นำแนวนโยบายของภาครัฐมากำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย จัดหลักสูตร และสัดส่วนการศึกษาของโรงเรียนตามความเหมาะสม แล้วจึงถ่ายทอดแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวไปสู่ครูผู้สอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกัน จากนั้นครูจึงจะเป็นผู้นำรูปแบบการเรียนการสอนไปผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้สู่เด็กนักเรียนต่อไป จึงกล่าวได้ว่า ผู้มีอำนาจในการจัดความรู้ในการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ ภาครัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในโรงเรียน

วิธีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ สอนทำ พาทำ อนุญาตให้ทำ และสั่งให้ทำ พบว่าวิธีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ที่ทำให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การทำให้อยู่และพาทำ โดยเด็กนักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งจากการสังเกต และลงมือทำ โดยในขณะที่ครูพานักเรียนทำกิจกรรมนั้น เมื่อเกิดข้อสงสัยเด็กก็จะสามารถถามครูได้ทันที และครูก็สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องกับเด็กได้ทันทีด้วยเช่นกัน การสอนโดยวิธีทำให้อยู่และพาทำจึงทำให้เด็กนักเรียนจดจำได้เร็วและจำได้นาน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน เพราะระหว่างทำกิจกรรมก็ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นด้วย

2) การศึกษาของท้องถิ่น

การศึกษาของท้องถิ่นชาวบรูส่วนใหญ่เป็นความรู้เพื่อการดำรงชีวิต องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน เช่น การทำนา หาลา หางของป่า ล่าสัตว์ จักสาน เป็นต้น รวมถึงความรู้ด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวบรู ที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชาวบรูสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นบรูที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกติสุข

อำนาจในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เหยิง/ปู่ตา พระสงฆ์ ชาวบ้าน และสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ความรู้ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบรู โดยเป็นองค์ความรู้ที่มีการส่งสมภูมิปัญญาและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนโดยมีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ ทำให้อยู่ พาทำ พาไปด้วยช่วยกันทำ ปลอ่ยให้ทำเอง และต้องทำ

7.2 อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง อำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์ในโรงเรียนบ้านท่าล้ง และหมู่บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ผู้วิจัยพบว่า อำนาจในการจัดความรู้ของการศึกษาในระบบ ขึ้นอยู่กับนโยบายของภาครัฐ วิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการโรงเรียน และรูปแบบการเรียนการสอนของครู ซึ่งการจะทำให้เด็กนักเรียนสามารถเรียนรู้และมีพัฒนาการได้อย่างรวดเร็ว นั้น รูปแบบการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของครูควรจะเน้นการ “ทำให้ดู” “พาทำ” และเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ “ลงมือทำ” ด้วยตนเอง ให้มาก เห็นได้จากการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่น โดยการ ทำให้ดู พาทำ พาไปด้วย ช่วยกันทำ ปลอ่ยให้ทำเอง และต้องทำ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กชาวนาได้เรียนรู้โดยธรรมชาติและสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเด็กมีพัฒนาการจากการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า และได้ลงมือปฏิบัติ ได้ลองผิดลองถูกจากประสบการณ์จริง โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่คอยช่วยแนะนำและทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เด็กชาวนาจึงมีทักษะในการเอาตัวรอดและดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติได้สูงกว่าเด็กในเมืองทั่วไป และส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่มีสุขภาวะทางอารมณ์ที่ดี มีความเอื้อเฟื้อต่อกันสูง และอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี

การจะพัฒนาการศึกษาและศักยภาพของเด็กชาวนาให้สามารถพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จึงควรพัฒนาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาของท้องถิ่นให้ไปด้วยกัน กล่าวคือ การศึกษาในระบบทำให้เด็กชาวนามีความรู้ในเชิงวิชาการและการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงาม ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ส่วนการศึกษาของท้องถิ่นทำให้เด็กชาวนามีความรู้ในการดำรงชีวิต การทำมาหากินในท้องถิ่น ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างปกติสุข

การจัดการศึกษา จึงควรให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงอำนาจของชุมชน แสดงถึงการมีองค์ความรู้ ภูมิปัญญา มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่มีคุณค่า และมีภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ทุนทางวัฒนธรรมทำให้ชาวนามีองค์ความรู้ในการทำมาหากินสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ตนอาศัยอยู่ และทำให้ชาวนาอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างเป็นปกติสุขภายใต้กรอบความเชื่อ ประเพณี และข้อปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมยังทำให้ชาวนามีความโดดเด่นในเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ชาวนาจึงเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้แสวงหาความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ต้องการสัมผัสกับความเป็นชาติพันธุ์โดยแท้จริง ซึ่งตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของประเทศ ที่หันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มหน่วยงานทั้ง

ภาครัฐและเอกชน ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว นักวิจัย ให้ความสนใจกับชาวบรูบ้านท่าล้งเป็นอย่างมาก เนื่องจากยังเป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์บรูเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทยที่ยังคงหลงเหลือลักษณะทางชาติพันธุ์ดั้งเดิมอยู่อย่างแท้จริง ยังไม่กลืนกลายไปเป็นวัฒนธรรมแกนกลาง

ปัจจุบัน ชาวบรูหมู่บ้านท่าล้งได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านสาธารณูปโภค ขนพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การรองรับนักท่องเที่ยวจากการตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ การฝึกอบรมมัคคุเทศก์เด็ก การฝึกอบรมความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องใช้จักสานต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมจึงทำให้ชาวบรูเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในสังคมมากขึ้น มีสิทธิ มีเสียง และมีอำนาจในการต่อรองในสังคมมากขึ้นด้วย ตลอดจนทำให้ชาวบรูมีทางเลือกในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างทางเลือกให้กับตนเองในการดำรงชีวิตได้มากขึ้น

7.2.1 ข้อสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความรู้จากทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ ที่มุ่งเน้นศึกษาประเด็นเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม พื้นที่ และความรู้ในการศึกษาในโรงเรียนของชาวบรู โดยมีแนวคิดเรื่อง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural reproduction) ที่อธิบายว่า คือ การถ่ายทอดค่านิยมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง และแนวคิดของBourdieu, 1989 (อ้างใน สุภาภรณ์ จันทวานิช 2551: 241-242) เสนอว่า การผลิตซ้ำทางสังคมวัฒนธรรม (social/cultural reproduction) เป็นการผลิตซ้ำโดยการถ่ายทอดค่านิยมอุดมการณ์ของชนชั้นที่ครอบงำ เพื่อให้ชนชั้นดังกล่าวสามารถครอบงำชนชั้นอื่นต่อไปได้อีก การอบรมสั่งสอนในครอบครัว และโรงเรียน เป็นตัวการสำคัญที่มีอำนาจให้ปัจเจกเกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และได้นิยามการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ว่า “เป็นการปฏิบัติชุดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันมากและยังผลให้ปัจเจกหรือครอบครัวยังมีแนวโน้มที่จะรักษาหรือเพิ่มพูนทรัพย์สินของพวกเขา เพื่อรักษาหรือได้ตำแหน่งในโครงสร้างชนชั้น ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว” จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า มีความสอดคล้องวิถีชีวิตของชาวบรูที่มีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของตนเองเพื่อรักษาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ ตลอดจนภาษา และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์บรู ทำให้ชาวบรูสามารถดำรงชีวิตได้ในชุมชนและได้รับการยอมรับในสังคม เห็นได้จากการที่ชาวบรูตระหนักในคุณค่าความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมบรูที่ทำให้ชาวบรูได้เป็นที่รู้จัก มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมของชาวบรูบ้านท่าล้ง สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นบรูที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีอัตลักษณ์

ของตนเอง ทำให้ผู้คนที่ต้องการเข้ามาศึกษา นอกจากนี้ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวบรูควรจะต้องพึงระวังและตระหนักให้มากก็คือ เมื่อวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสามารถสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้นั้น ส่วนมากการพัฒนาในรูปแบบนี้ มักจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนในเวลาต่อมา กล่าวคือ หากชาวบรูให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนเป็นเมืองท่องเที่ยว การสร้างรายได้ จนขาดความตระหนักในคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมตนเอง ตลอดจนความสุขในการดำรงชีวิตตามแบบวิถีชีวิตของคนบรูแล้ว อำนาจของการพัฒนาที่มุ่งไปสู่ความเจริญ สู่อำนาจทันสมัย ก็จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนบรูไปกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้คนหลงลืมความเป็นตัวตนของตนเอง ลืมรากเหง้าของตัวเอง ถูกครอบงำและหลงไปกับกระแสเทคโนโลยีความทันสมัย ความเจริญทางวัตถุ จนสุดท้ายก็ต้องกลับมาค้นหาคำตอบให้กับตัวเองว่า ตนเองคือใคร? และความสุขในชีวิตที่ต้องการคืออะไร?

ในขณะที่ชาวบรูมีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมของตนเองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิต ชาวบรูก็ถูกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของสังคมผ่านการศึกษาในโรงเรียนด้วยเช่นกัน กล่าวคือ โรงเรียน จะเป็นแหล่งสร้างความรู้ใหม่ นอกเหนือจากความรู้ในวิถีชีวิตของชาวบรู โดยความรู้ที่โรงเรียนมีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียนชาวบรูนั้น ส่วนหนึ่งเป็นความรู้ที่มาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล เช่น การปลูกสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย ความรักชาติ การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น พบว่าโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระที่จะเป็นความรู้พื้นฐานที่มีเป้าหมายให้เด็กนักเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณและวิเคราะห์ได้ ซึ่งนอกจากความรู้พื้นฐานเหล่านี้แล้ว เด็กชาวบรูยังได้รับความรู้ใหม่ ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ทำให้เด็กได้เรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้คอมพิวเตอร์ การหาความรู้ในโลกออนไลน์จากเว็บไซต์ต่าง ๆ และได้รับรู้ข่าวสารเหตุการณ์ของสังคมในปัจจุบันผ่านสื่อต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งกล่าวได้ว่านอกจากโรงเรียนจะผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้กับเด็กนักเรียนแล้ว เด็กนักเรียนชาวบรูก็ได้รับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกผ่านสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยเช่นกัน

อีกแนวคิดหนึ่งเกี่ยวกับทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ Peter McLaren 1998 (อ้างใน ส. ศิวรักษ์ 2551: 74-77) กล่าวว่า “การเรียนการสอนเชิงวิพากษ์ (critical pedagogy) ต้องสะท้อนความเฉพาะของสังคมออกมาให้เห็น ต้องชี้ให้เห็นว่า สังคมปัจจุบันอยู่ภายใต้การครอบครองความคิด

ชนิดใด ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางวัฒนธรรมหลัก บทบาทชายหญิง เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงออกผ่านตำราเรียนในสถานศึกษา การศึกษาในสามมิติพร้อม ๆ กันคือ พื้นที่ (space) ความรู้ (knowledge) และอำนาจ (power) อีกทั้ง นักการศึกษาแนววิพากษ์ต้องทบทวน เรื่องวิธีการผลิตที่สังคมพัฒนาจากอุตสาหกรรมสู่หลังอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยมโลก ทุน (capital) มิได้มีความหมายว่าเป็นสิ่งภายนอกเช่น เงิน เครื่องจักร แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวคน ในการสร้างความเป็นตัวตน คือ ความคิด วัฒนธรรมดังนั้น โรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงเป็นสถานที่ (site) สำหรับการผลิตทั้งความรู้เชิงวิพากษ์และปฏิบัติการทางสังคมการเมือง โรงเรียนจะต้องให้การศึกษาแก่นักเรียนและทำให้พวกเขากลายเป็นคนที่มึลักษณะกล้าคิด เพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นประชากรที่มีลักษณะวิพากษ์ ถ้าพิจารณาจะเห็นว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา โรงเรียนจะทำให้ให้นักเรียนเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่คิดได้ โรงเรียนต้องค้นหาภาษาแห่งการวิพากษ์และความหวังที่จะทำให้นักเรียนสามารถที่จะสรุปรวมโน้ตสนัความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างความฝันกับความจริง”

โรงเรียนบ้านท่าล้งและชุมชนชาวบรูยังขาดคุณลักษณะการเรียนการสอนเชิงวิพากษ์ (Critical pedagogy) กล่าวคือ ลักษณะหลักสูตรของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งหลักสูตรแฝงไม่ได้มุ่งเน้นประเด็นการวิพากษ์ การพูดคุยหรือทำกิจกรรมเพื่อสะท้อนถึงปัญหาของสังคมหรือชุมชน รวมถึงปฏิบัติการทางสังคมการเมือง การเรียนการสอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่มักจะเป็นเพียงการเรียนรู้ตามหนังสือเรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน แม้แต่การเรียนวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมก็มิได้มีการถกประเด็น พูดคุยถึงปัญหาหรือสถานการณ์ของสังคมไทยและของชุมชนชาวบรู ในปัจจุบัน การเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารทางเดียว ครูไม่ค่อยเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นหรือเปิดประเด็นทางสังคมเพื่อสร้างพื้นที่เวทีการสนทนาร่วมกันระหว่างครูกับเด็กนักเรียนหรือระหว่างเด็กนักเรียนด้วยกัน ทำให้เด็กชาวบรูยังขาดกระบวนการคิดและสร้างมโนทัศน์ความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างความความฝัน จินตนาการและความเป็นจริงทางสังคมได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic violence) โดย Bourdieu 1977 (อ้างใน สุภาวศ์ จันทวานิช 2551: 240-241) ได้เสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับกลไกที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมว่า “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic violence) คือ การสร้างภาพลวงตาที่ถูกกำหนดให้เกิดขึ้น ผ่านความยินยอมและกลายสภาพเป็นการถูกรอบำง การถูกรอบำงที่เกิดขึ้นไม่สามารถถูกส่งกลับคืนไปยังผู้รอบำงได้ เพราะความเข้าใจสภาพการณ์และความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ถูกรอบำงใช้ความรู้เป็นเครื่องมือ “ความรู้” จึงเป็นแบบของโครงสร้างความสัมพันธ์ในการรอบำง ทำให้ความสัมพันธ์ในการรอบำงปรากฏขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติโดยผู้ถูกรอบำงไม่รู้ตัว ระบบการศึกษาคือรูปแบบของการใช้ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์โดยชนชั้นรอบำง” พบว่า โรงเรียนมีการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกความเป็นไทย ความรัก

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความเป็นประชาธิปไตย รวมถึงการนับถือศาสนาพุทธ แต่ไม่ได้มีความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic violence) ในลักษณะของการเป็นผู้ครอบงำและผู้ถูกครอบงำ ซึ่งแม้ว่าจะมีการปลูกสร้างสำนึกความเป็นคนไทย แต่ก็ไม่ได้ให้ละทิ้งความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์บริว นอกจากนี้โรงเรียนได้ให้ความรู้เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพหรือสร้างทางเลือกในชีวิตให้กับตนเอง กล่าวคือ แม้ว่าผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านท่าล้งจะไม่ใช่ชาวนบรูและไม่ใช่คนในพื้นที่ แต่ทว่ารูปแบบการถ่ายทอดความรู้และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนไม่ได้มีมิติในเรื่องของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาเป็นอุปสรรคหรือเป็นข้อขัดแย้งในการเรียนการสอน เด็กนักเรียนชาวนบรูทุกคนได้รับการยอมรับในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยครูอนุญาตให้เด็กสามารถสื่อสารกันด้วยภาษาบรูได้ทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและศิลปวัฒนธรรมของชาวนบรู ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากชาวนบรูเริ่มเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมมากขึ้น อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอกให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวนบรูเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ชาวนบรูในปัจจุบันมีความกล้าที่จะแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ความเป็นบรูของตนเองมากกว่าสมัยก่อน

7.3 ข้อเสนอสรุป

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ทูทางวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ชาวนบรูสามารถดำรงชีพได้และอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างปกติสุข ส่วนทูทางวัฒนธรรมของโรงเรียน ทำให้ชาวนบรูมีความรู้มากขึ้นนอกเหนือจากความรู้ในการดำรงชีพอยู่ในชุมชน ได้รู้จักโลกภายนอกมากขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข ความรู้หรือทูทางวัฒนธรรมจึงทำให้ชาวนบรูสามารถเลือกที่จะดำเนินชีวิตของตนเองได้ตามความรู้และศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ เพื่อให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข

การผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดทูทางวัฒนธรรมเป็นการรักษาและสืบทอดทูทางวัฒนธรรมทั้งหลายให้ยังคงอยู่ ไม่ให้สูญหายไป โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาของโรงเรียนในรูปแบบการเรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานและการเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการศึกษาของชุมชนที่มีการเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริงหรือที่เรียกว่า “หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน”

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาของชาวนบรูให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้มากขึ้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีอำนาจในการจัดการศึกษา

ได้แก่ ภาครัฐ โรงเรียน วัด และชุมชน จะต้องร่วมมือกันในทุกขั้นตอนการจัดการศึกษาตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายในการจัดการศึกษาร่วมกัน ไปจนถึงขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ ทุกฝ่ายจะต้องสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเพื่อลดช่องว่างของความขัดแย้ง และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนและชุมชนที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

7.4 ปัญหาที่พบ

1) ระบบการจัดหลักสูตรการศึกษา แนวทางการกำหนดหลักสูตรของภาครัฐที่ให้คุณครูเป็นผู้จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเอง พบว่า ครูยังขาดศักยภาพที่จะจัดทำหลักสูตรเอง ทำให้ส่วนใหญ่ครูก็ใช้หลักสูตรแบบสำเร็จที่มีขายตามท้องตลาดมาใช้สอนเด็กนักเรียน โดยที่ครูยังขาดทักษะในการประยุกต์ใช้หรือปรับหลักสูตรการสอนให้เหมาะสมกับบริบทสังคมของเด็กนักเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

2) ครู พบว่าครูส่วนใหญ่ยังขาดทักษะและความรู้ในการเรียนการสอนเชิงวิพากษ์ ขาดทักษะในการจัดการเรียนการสอน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก

3) นักเรียน ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของเด็กชาวนบุรีเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้พัฒนาขึ้นต่อไป นอกจากนี้เด็กชาวนบุรียังขาดทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดวิเคราะห์ การจัดระบบความคิด และความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานเนื่องจากยังไม่ได้รับการฝึกฝนจากกระบวนการเรียนการสอนเท่าที่ควร

7.5 ข้อเสนอแนะ

7.5.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า อำนาจของชาวนบุรี คือ ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดทั้งจากโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชาวนบุรีได้พัฒนาความรู้ ความคิดสติปัญญา ตลอดจนพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนสังคม และตระหนักในคุณค่าความเป็นบุรุษของตนเอง ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของชาวนบุรีจึงควรมุ่งเน้นพัฒนาคุณค่าของทุนทาง

วัฒนธรรมของชุมชน และเสริมสร้างองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของสังคมผ่านกระบวนการศึกษาในโรงเรียน โดยมีแนวทาง ดังนี้

1) แนวทางการพัฒนามนุษย์ของ Human Development Foundation (2001) ได้แก่

- การพัฒนาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา
- การพัฒนาเพื่อให้มนุษย์มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความเสมอภาค (equality) ความยั่งยืน (sustainability) การผลิต (production) และการให้อำนาจ (empowerment)
- มุ่งพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และทำให้มนุษย์มีคุณค่าในตัวเอง
- ทำให้มนุษย์ใช้ศักยภาพของตัวเองได้อย่างเต็มความสามารถ

2) แนวทางการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential Approach) เพื่อพัฒนาการศึกษา ตามแนวคิดของ ไพฑูรย์ สินดารัตน์ (วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2544 : 11-24) มีหลักว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้มนุษย์มีศักยภาพ มีเสรีภาพ และมีประสิทธิภาพที่จะเลือกชีวิตของเขาอย่างมีค่า มีความหมาย และมีความเหมาะสมด้วยตัวของเขาเอง แล้วสังคมและโลกก็จะมีศักยภาพ เสรีภาพ และประสิทธิภาพตามมาเอง ประกอบไปด้วยการพัฒนาศักยภาพเป็นแกนกลางแล้วอาศัยแนวทางร่วม 6 ประการ ดังนี้

1. แหล่งการศึกษาทุกแหล่งในสังคม
2. สร้างความแข็งแกร่งของคนและสังคมไทย
3. กระจายอำนาจสู่หน่วยปฏิบัติ
4. ทุกคนมีส่วนร่วม
5. รูปแบบและทางเลือกที่หลากหลาย
6. มีคุณภาพในทุกระดับ

7.5.2. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

จากหลักการดังกล่าว สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการศึกษาของชุมชน และโรงเรียนบ้านท่าลั้ง เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กชาติพันธุ์รู้ให้มีความรู้ ความสามารถ มีเสรีภาพ และประสิทธิภาพที่จะสร้างทางเลือกในชีวิตให้กับตนเอง ตระหนักในศักยภาพและคุณค่าของตนเอง ตลอดจนสามารถใช้ศักยภาพของตัวเองได้อย่างเต็มความสามารถ โดยมีแนวทางดังนี้

1) เนื้อหาหลักสูตร

โรงเรียนควรจัดกระบวนการเรียนรู้โดยนำเอาวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง การจัดเนื้อหาหรือหลักสูตรการเรียนรู้ก็ควรให้มีความสัมพันธ์กับชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ทรัพยากร

ของชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ของท้องถิ่น องค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ โรงเรียนควรจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นโดยการนำภูมิปัญญาองค์ความรู้ในท้องถิ่นมาเป็นฐานในการจัดการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน เช่น ชุมชนชาวบรูมีภูมิปัญญาในการจักสานกระติบข้าว ที่สามารถจักสานได้อย่างประณีตสวยงามจนมีชื่อเสียง โรงเรียนก็ควรเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กชาวบรูได้เรียนรู้องค์ความรู้ที่มีคุณค่าเหล่านี้อย่างจริงจัง เป็นต้น ในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้นั้น จำเป็นจะต้องทำให้นักเรียนได้รู้จักรากฐานและศักยภาพของท้องถิ่นตนเอง เช่น รู้ว่าท้องถิ่นมีทรัพยากรอะไรบ้าง มีองค์ความรู้ และมีระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักในคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่ตนเองมี ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาและศักยภาพของตนเองไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในชีวิตได้อย่างเต็มความสามารถ

2) วิธีการเรียนรู้

โรงเรียนควรจัดรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็กนักเรียน เปิดพื้นที่หรือเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันให้มากขึ้น โดยนำเรื่องราวหรือสภาพปัญหาในชีวิตประจำวันของชุมชนมาสร้างเป็นสาระการเรียนรู้และควรสอดแทรกให้มีอยู่ในทุกกลุ่มสาระ มีการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้มีความคิดเชิงวิพากษ์มากขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชุมชนและสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาในโรงเรียนให้มากขึ้น เช่น การเชิญวิทยากรในท้องถิ่นหรือผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ มาถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาแก่เด็กนักเรียน อันจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และช่วยรักษาสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ โรงเรียนควรจัดรูปแบบการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นและมีอิสระเสรีในการเรียนรู้ กล่าวคือ การจัดการศึกษาของโรงเรียนไม่ควรยึดติดกับรูปแบบ โครงสร้าง และหลักสูตรที่กำหนดจากนโยบายภาครัฐหรือกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ตลอดจนให้อิสระภาพในการเรียนรู้โดยไม่จำกัดพื้นที่หรือขอบเขตการเรียนรู้ เด็กนักเรียนชาวบรูสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ทั้งในโรงเรียน ในชุมชน หรือนอกชุมชน และโรงเรียนก็ควรสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับเด็กนักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

3) การมีส่วนร่วมกับชุมชน

โรงเรียนควรเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น ตั้งแต่การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนไปจนถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาสอนหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนให้กับเด็กนักเรียนเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันและ

เป็นการช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชาวบรูไมให้สูญหายไป นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน และช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

4) การพัฒนาศักยภาพครู

ส่วนกลางควรมีการจัดฝึกอบรมให้ครูมีทักษะความรู้ในการจัดการเรียนการสอนเชิงวิพากษ์ สอนให้เด็กนักเรียนคิดเป็น วิเคราะห์เป็น และสังเคราะห์เป็น นอกจากนี้ยังควรจัดฝึกอบรมในเรื่องวินัยและจรรยาบรรณของการเป็นครูที่ดีเพื่อให้ครูมีจิตสำนึกและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองในการถ่ายทอดความรู้และเป็นแม่พิมพ์ที่ดีให้กับเด็กนักเรียน รวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการสร้างเด็กนักเรียนให้เติบโตอย่างมีศักยภาพ ตระหนักในคุณค่าของตนเอง มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิดและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของสังคม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

อำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์Bru

POWER AND CULTURAL REPRODUCTION IN EDUCATION OF BRU

ทิพวรรณ พ่อขันชาย

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ชิตชยางค์ ยมาภัย, ค.ด., ศิริจิต สุนันตะ, Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

ความสำคัญและที่มาของการศึกษา

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า การพัฒนาคนให้อยู่ดีมีสุขนั้น “คนจะมีความสุขได้ต้องมีปัญญาเป็นพื้นฐาน มีมุมมองความสุขในเชิงบวก มีวิถีคิดที่ฉลาด เข้าใจชีวิต คิดดี คิดเป็น เห็นตรง” และการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะทำให้คนเกิดปัญญา

นักวิชาการ นักการศึกษา โดยทั่วไปต่างมีความเห็นตรงกันว่า การศึกษาของไทยในปัจจุบัน ยังไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดและการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชน การศึกษาถูกกำหนดขึ้นภายใต้กรอบนโยบายของรัฐที่มุ่งตอบสนองความต้องการด้านแรงงานเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศเป็นสำคัญ ภายใต้ความเชื่อที่ว่าพัฒนาที่จะนำพาความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมได้ส่วนหนึ่งก็คือ ผ่านระบบการศึกษา โดยที่ตัวความรู้ต้องมีลักษณะเป็นสากล ขอมรับได้ ตลอดจนเชื่อเรื่องการศึกษาที่มีลักษณะเป็น Exo-Socialization คือ การศึกษาอบรมความรู้ วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ที่จัดโดยรัฐจากศูนย์กลาง รวมไปถึงวิถีคิดแสวงหาความรู้ในชุมชนก็ยังลดทอนชุมชนเป็นเพียงหน่วยย่อยที่ “ถูกศึกษา” และ “ถูกพัฒนา” มากกว่าเป็นสิ่งที่ได้อื่น ผลกระทบที่ไม่คาดคิดจากการศึกษาที่น่าจะเป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนา กลับแปรเปลี่ยนการศึกษาเพื่อชุมชน “ท้องถิ่น” ไปสู่การศึกษาที่ชุมชน “ท้องถิ่น” อันเนื่องจากเด็กจำนวนมากต้องหลั่งไหลเข้าสู่โรงเรียน แข่งขันและอพยพโยกย้ายไปเรียนต่อในเมืองอย่างต่อเนื่อง และเกิดปัญหาการศึกษาแปลกแยกจากชุมชน ปัญหาเด็กและเยาวชนตามมา

ปัญหาดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นแทบจะทุกพื้นที่ในสังคม โดยเฉพาะในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในประเทศไทย “บรู” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ชาวบรูมีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในแถบฝั่งซ้ายของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะด้านภาษา ภาษาบรูจัดอยู่ในตระกูล “ออสโตรเอเชียติก” (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร จากการศึกษางานวิจัยของ สมใจ ศรีหิลา (วารสารสังคมกลุ่มน้ำโขง 2550) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์บรูมีภาษาและอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง แต่ปัจจุบันชาวบรูกำลังประสบกับปัญหาภาวะวิกฤตทางชาติพันธุ์ กล่าวคือ ประชากรชาวบรูมีจำนวนลดน้อยลงมาก เนื่องจากการอพยพโยกย้าย การออกไปรับจ้างทำงานที่อื่น การแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การปิดบังซ่อนเร้นตัวเองเนื่องจากอายความเป็นบรู และไม่กล้าพูดภาษาบรู ดังที่กลุ่มชาวบรูอาวุโสกล่าวว่า “ทุกวันนี้ภาษาและวัฒนธรรมของบรูเสื่อมและจะหายไปทีละเล็กละน้อย เพราะชาวบรูที่มียุคก่อนบรู ไม่กล้าพูดภาษาตน ไม่กล้าแสดงตัวตนความเป็นบรู กลัวคนอื่นรู้” และมีชาวบรูอาวุโสรายหนึ่งเล่าว่า “ลูก ๆ เขาไม่ให้พูดภาษาบรู เขาอายคน ไม่อยากให้คนอื่นรู้ว่าเขาคือพ่อแม่เลยไม่ให้พูด” ส่งผลให้ภาษาบรูซึ่งเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมของชาวบรูอันทรงคุณค่ากำลังจะสูญหายไป ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกในกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ชาวบรูจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบรูก็เริ่มเสื่อมสลาย ถูกกลืนกลาย และวัฒนธรรมบางอย่างก็ได้สูญหายไป แล้วจากสังคมชาวบรูในปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ชาวบรูในหมู่บ้านท่าสั้ง ก็ได้ทราบถึงชาวบรูมีทางเลือกในการดำเนินชีวิตของตนเองน้อยมาก ในแง่ของการตั้งถิ่นฐานก็ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง เนื่องจากรัฐบาลประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และการประกอบอาชีพการเกษตรก็ไม่สามารถทำสวน ทำไร่ ทำนาได้มากเพราะสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินภูเขา จากการที่ถูกไล่ที่จากทางการทำให้พื้นที่ทำมาหากินยิ่งลดน้อยลง ส่วนอาชีพประมงก็ทำได้น้อยเนื่องจากชาวบรูขาดความรู้และอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการหาปลา อาชีพหลักของชาวบรูก็คือการสานกระติบข้าวและหวด ซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ไม่มากนัก ส่งผลให้ชาวบรูมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน คุณภาพชีวิตไม่ดีเท่าที่ควร เด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นก็ต้องออกมาหางานทำเพื่อช่วยเหลือครอบครัว บางครอบครัวที่สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ก็ส่งตามกำลังที่มี โอกาสทางการศึกษาของเด็กชาวบรูจึงถือว่ายังมีอยู่น้อยมากและความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในโรงเรียนก็ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตให้กับตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์บรู ในพื้นที่ หมู่บ้านท่าสั้ง ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ให้ข้อคิดเห็น [O1]: อธิบายชาวบรู สั้นๆ ว่าอยู่ในตระกูลภาษาอะไร ยังไง ให้คนรู้จัก

และเน้นการทำวิจัยในโรงเรียนบ้านท่าสั้ง ซึ่งตั้งอยู่ติดกับหมู่บ้านท่าสั้งเป็นหลัก โดยมุ่งศึกษาประเด็นเรื่องทุนทางวัฒนธรรมของชาวบรู อำนาจในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กชาวบรู และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หรือการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม ไปยังเด็กชาวบรู เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า อำนาจในการจัดหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในระบบการศึกษาของชาวบรูเป็นอย่างไร? ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กชาวบรูมากขึ้น อันจะนำไปสู่การหาแนวทางเพื่อพัฒนารูปแบบการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของชาวบรูให้มีทางเลือกและโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตของชาวบรูได้หลากหลายมากขึ้นอีกด้วย

งานวิจัยนี้ได้บรรยายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เป็นทางการกับความรู้ท้องถิ่นของชาวบ้านที่ถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษา ว่าส่งผลต่อมุมมอง วิธีคิด และวิธีให้ความหมายของเด็กนักเรียนชาวบรู เป้าหมายสูงสุดของงานวิจัย ก็คือ การช่วยให้คนบรูมีความภาคภูมิใจในความเป็นบรูของตนเองและธำรงรักษาค่านิยมความเป็นชาติพันธุ์บรูอันดั้งเดิมเอาไว้ ตลอดจนสืบสานถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างสังคมให้มีความ “อยู่เย็นเป็นสุข” ร่วมกันตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการจัดหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในกระบวนการศึกษาของชาวบรู

ขอบเขตและกรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้มีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

- *ประเด็นศึกษา ได้แก่*

- 1) วิถีชีวิตของชาวบรู ศึกษาในประเด็นระบบสังคม เศรษฐกิจ และชีวิตประจำวัน
- 2) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ของชาวบรู
- 3) ระบบการศึกษาในโรงเรียน และการศึกษาของท้องถิ่น ในประเด็นหลักสูตรและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ให้ข้อคิดเห็น [02]: เพิ่มกรอบแนวคิด

- **ประเด็นวิเคราะห์**

งานวิจัยนี้วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาเชิงวิพากษ์ โดยเน้นศึกษาความสัมพันธ์ใน 4 มิติ คือ อำนาจ (power) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) พื้นที่ทางสังคม (space/field) และความรู้ (knowledge)

- **พื้นที่วิจัย**

หมู่บ้านท่าลั้ง และโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

- **ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ได้แก่**

- 1) เด็กนักเรียนชาติพันธุ์ขมุในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ป.6
- 2) ชาวบ้านท่าลั้ง
- 3) ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู ในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง

- **กรอบแนวคิด**

ผู้วิจัยประยุกต์แนวคิดการศึกษาแนววิพากษ์เป็นกรอบความคิดในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น อำนาจในการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม ไปยังเด็กนักเรียนชาวยุโรป ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาของท้องถิ่น และวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (interplay) ระหว่าง ความรู้ทางการกับความรู้ท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนชาวยุโรป

วิธีการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามแบบชาติพันธุ์วรรณา เหตุที่เลือกวิธีการเก็บข้อมูลแบบนี้เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่เป็นมุมมองของคนใน ซึ่งคือ ชาวยุโรปในหมู่บ้านท่าลั้ง ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่อาศัยและใช้ชีวิต มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ โดยเข้าไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน และเดินทางไป มา ๆ อีกประมาณ 3 เดือน รวมเป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน ผู้วิจัยพยายามสังเกตอย่างพินิจวิเคราะห์ บันทึกภาคสนามและใช้เวลาส่วนตัวสรุปข้อมูลที่ได้เป็นระยะ ๆ โดยสม่ำเสมอ แยกแยะข้อเท็จจริงจากสิ่งที่สังเกตเห็นกับข้อคิดเห็นอันเกิดจากการให้ความหมายของผู้วิจัย ผู้วิจัยหมั่นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเพื่อให้ได้รายละเอียดตรงตามความจริง

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ร่วมทำกิจกรรมกับครูและเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง เพื่อ ฝึกลมอง ฟัง ตั้งคำถาม พูดคุยอย่างเป็นกันเองกับผู้มีส่วน

ร่วมกับการวิจัย และเข้าไปมีส่วนร่วมกันเหตุการณ์ หรือ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ผู้วิจัยพยายามสร้างความคุ้นเคยกับครูและเด็กนักเรียนจนเกิดความไว้วางใจจนทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลในระดับลึก (Deep information) ได้ สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ ดังนี้

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้แก่

1) การร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนตามโอกาสและตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวบรู เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านและเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

2) การสังเกตและร่วมทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียน เช่น การขอเป็นครูอาสาสมัครกับทางโรงเรียนเพื่อทำการสอนหรือช่วยสอนเด็กในบางรายวิชา ซึ่งจะช่วยให้การสังเกตพฤติกรรมมีความชัดเจนยิ่งขึ้นและสามารถเข้าใจพฤติกรรมของเด็กได้มากขึ้นด้วย

3) การสังเกตการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยสังเกตพฤติกรรม วิธีการสอน การสื่อสาร พูดคุย ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

4) การสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลรอบข้าง ได้แก่ เพื่อน ผู้ปกครอง พี่ น้อง เครือญาติ ตลอดจนบุคคลทั่วไป

- การสัมภาษณ์

ได้แก่ ครู เด็ก ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานภายในและภายนอกที่มีบทบาทต่อชุมชน ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพยายามสร้างบรรยากาศให้เสมือนเป็นการสนทนาวิสาสะ เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัยได้พูดคุยอย่างปลอดโปร่งโล่งใจ ผู้วิจัยใช้การตั้งคำถาม ผู้วิจัยตั้งใจฟังคำตอบต่างๆ ที่ได้ และพยายามชวนคุยไปภายในกรอบคำถามที่ได้เตรียมไว้

- การถ่ายภาพและบันทึกวิดีโอ

เพื่อประมวลภาพและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้อาจใช้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดหรือจินตนาการของผู้ถูกวิจัยได้ โดยให้ผู้ถูกวิจัยเป็นผู้ถ่ายภาพเองตามโจทย์ที่ผู้วิจัยมอบหมายให้ เป็นต้น

การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

- การตรวจสอบข้อมูล

ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) วิธีการตรวจสอบคือ การสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มา ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ว่าข้อมูลที่ได้มา หากอยู่ในแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลต่างกัน ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ การสังเกต สัมภาษณ์ และการบันทึกภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

- การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น แล้วจึงนำมาสร้างเป็นข้อสรุป

ผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญแก่ประเด็น ทูทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของท้องถิ่นและการศึกษาในระบบโรงเรียนของเด็กชาติพันธุ์ ขอล้นพบจากการวิจัยมีดังนี้

ความรู้หรือทุนทางวัฒนธรรมของเด็กชาติพันธุ์ สามารถจำแนกเป็นหลักสูตร ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) หลักสูตรในโรงเรียน

โรงเรียนบ้านท่าลั้ง เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – ประถมศึกษาปีที่ 6 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีทั้งหมด 8 สาระการเรียนรู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่โรงเรียนกำหนดขึ้น เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และประสบการณ์ให้กับเด็กนักเรียน

สำหรับหลักสูตรที่โรงเรียนสร้างขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นการผลิตซ้ำความรู้ในเชิงวิชาการ สาระความรู้ขั้นพื้นฐาน การอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ คิดวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้ ยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่โรงเรียนสร้างขึ้นภายใต้นโยบายภาครัฐ เช่น การปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย การปลูกฝังความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การพัฒนาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ตลอดจนทุนทางวัฒนธรรมในด้านคุณธรรมจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีปรองดอง ความกล้าแสดงออก เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ส่วนใหญ่ครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำให้กับเด็กนักเรียน ชาวบรูด้วยการ “สอนทำ” และหรือ “พาทำ” ผ่านกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอก ห้องเรียน รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมชุมนุม ทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มปลูก ผักสวนครัว กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มทำปลาร้า หน่อไม้ดอง และกลุ่มห้องสมุด กิจกรรมทำความสะอาด โรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมเสียงตามสาย กิจกรรมเข้าวัดฟังธรรมทุกวันศุกร์ กิจกรรม คนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมจักสาน เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนจึงเป็นต้นทุนองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวบรูมีความรู้ในการ ประกอบวิชาชีพในเบื้องต้น ได้รู้จักโลกที่กว้างขึ้นจากการอ่านหนังสือ การถ่ายทอดประสบการณ์ จากครูหรือพระ การท่องโลกอินเทอร์เน็ต การดูโทรทัศน์ เหล่านี้ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ทำให้ เด็กชาวบรูสามารถใช้ชีวิตและปรับตัวอยู่ในชุมชนของตนเองและสังคมอื่นได้ ตลอดจนสามารถ สร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของตนเองในอนาคตได้

2) หลักสูตรในชุมชน

ความรู้ในชุมชนของชาวบรูนั้นเป็นหลักสูตรในวิถีชีวิต เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัว ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม มีการสั่งสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาและสืบต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจนกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อคนในชุมชน มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดง ถึงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบรูตั้งแต่ เกิดจนกระทั่งตาย ยกตัวอย่างเช่น ความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การทอผ้า จักสาน การใช้ ภาษามือ พิธีกรรมการบูชาเขียงหรือปูตาซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน การรักษาโรคด้วยยา สมุนไพร ตลอดจนองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมการลำผญา ดำนานนิทานบรู เป็นต้น ทุนทาง วัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นต้นทุนองค์ความรู้ที่ทำให้ชาวบรูสามารถที่จะเอาตัวรอดและดำรงชีวิต อยู่ชุมชนและสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

ในวิถีชีวิตของชาวบรูมีกระบวนการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เป็น ทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น การทำนา ทำไร่บน ภูเขา เพาะปลูกพืชไร่แม่ม้าไจง ทำประมง ลำสัตว์ หาของป่า จักสานทำอุปกรณ์จับปลา กระจับข้าว หวด ฯลฯ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ โดยการ “ทำให้ดู” “พาทำ” และ “พาไปด้วย ช่วยกันทำ” (Teach by showing Learn by doing)

3) หลักสูตรแฝง

หลักสูตรแฝง คือ เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาทั้งจากโรงเรียนและชุมชน ที่ถ่ายทอดทั้งความรู้ ความคิด รวมทั้งคุณค่าทางจิตใจบางอย่างโดยไม่ได้เปิดเผยชัดเจน แต่จะสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาตามปกติและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเรียนการสอนในห้องเรียน การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านจากวิทยากรท้องถิ่น การทำกิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมก่อนเข้าเรียน กิจกรรมเลี้ยวตามสาย กิจกรรมชุมนุม รวมถึงกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เป็นต้น โดยเนื้อหาของหลักสูตรแฝงที่สอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ การถ่ายทอดนโยบายรัฐบาล รูปแบบ วิถีคิด และกรอบแนวคิดตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล การถ่ายทอดกรอบแนวคิดการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นไทย ปลูกฝังคุณธรรม ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา การปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีในหมู่คณะ การปลูกฝังความกล้าแสดงออก การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาบุญ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจักสานและศิลปวัฒนธรรมของชาวนบรู เป็นต้น

ส่วนหลักสูตรแฝงที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาของชุมชนชาวนบรูนั้น ส่วนใหญ่จะสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตที่ดำเนินเป็นปกติประจำวัน การทำมาหากิน การประกอบพิธีกรรม การจัดงานประเพณีของชุมชน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน รวมทั้งสอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน บทเพลง กลอนลำพญา และคติสอนใจ เป็นต้น โดยเนื้อหาของหลักสูตรแฝงนั้นมักจะเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาในการดำรงชีพ ความเชื่อ การอยู่ร่วมกันในชุมชน การสร้างความรักสามัคคีในชุมชน และการอบรมสั่งสอนให้มีความรักภาคภูมิใจในความเป็นบรู

กระบวนการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์บรูเกิดขึ้นในชุมชนและโรงเรียน ดังนั้น การศึกษาของเด็กชาติพันธุ์บรูจึงแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาของท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในประเด็นทุนทางวัฒนธรรม อำนาจและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาในระบบโรงเรียน

การศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นความรู้เชิงวิชาการตามหลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่ภาครัฐกำหนด ประกอบด้วย 8 สาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมชุมนุม เช่น เลี้ยงกบ เลี้ยงหมู ทำปลาร้า ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น กิจกรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรม กิจกรรมอนุรักษ์ภาษาและศิลปวัฒนธรรมบรู เป็นต้น

อำนาจในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย แนวทางและโครงสร้างทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ จากนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนจะเป็นผู้นำแนวนโยบายของภาครัฐมากำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย จัดหลักสูตร และสัดส่วนการศึกษาของโรงเรียนตามความเหมาะสม แล้วจึงถ่ายทอดแนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวไปสู่ครูผู้สอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกัน จากนั้นครูจึงจะเป็นผู้นำรูปแบบการเรียนการสอนไปผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้สู่เด็กนักเรียนต่อไป จึงกล่าวได้ว่า ผู้มีอำนาจในการจัดความรู้ในการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ ภาครัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในโรงเรียน

วิธีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ สอนทำ พาทำ อนุญาตให้ทำ และสั่งให้ทำ พบว่าวิธีการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ที่ทำให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การทำให้อยู่และการพาทำ โดยเด็กนักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งจากการสังเกต และลงมือทำ โดยในขณะที่ครูพานักเรียนทำกิจกรรมนั้น เมื่อเกิดข้อสงสัยเด็กก็จะสามารถถามครูได้ทันที และครูก็สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องกับเด็กได้ทันทีด้วยเช่นกัน การสอนโดยวิธีทำให้อยู่และการพาทำจึงทำให้เด็กนักเรียนจดจำได้เร็วและจำได้นาน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน เพราะระหว่างทำกิจกรรมก็ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นด้วย

2) การศึกษาของท้องถิ่น

การศึกษาของท้องถิ่นชาวบรูส่วนใหญ่เป็นความรู้เพื่อการดำรงชีวิต องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน เช่น การทำนา หาลา หาชองปาล์ ลำสัตว์ จักสาน เป็นต้น รวมถึงความรู้ด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวบรู ที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชาวบรูสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นบรูที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง และอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกคึกสุข

อำนาจในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เขียง/ปู่ตา พระสงฆ์ ชาวบ้าน และสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ความรู้ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบรู โดยเป็นองค์ความรู้ที่มีการส่งสมภูมิปัญญาและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนโดยมีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ ทำให้อยู่ พาทำ พาไปด้วยช่วยกันทำ ปล่อยให้ทำเอง และต้องทำ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง อำนาจและการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์ ในโรงเรียนบ้านท่าลั้ง และหมู่บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ผู้วิจัยพบว่า อำนาจในการจัดความรู้ของการศึกษาในระบบ ขึ้นอยู่กับนโยบายของภาครัฐ วิสัยทัศน์ของผู้อำนวยการ โรงเรียน และรูปแบบการเรียนการสอนของครู ซึ่งการจะทำให้เด็กนักเรียนสามารถเรียนรู้และมีพัฒนาการได้อย่างรวดเร็วนั้น รูปแบบการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของครูควรจะเน้นการ “ทำให้ดู” “พาทำ” และเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ “ลงมือทำ” ด้วยตนเอง ให้มาก เห็นได้จากการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่นโดยการ ทำให้ดู พาทำ พาไปด้วย ช่วยกันทำ ปลอมให้ทำเอง และต้องทำ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กชาวบรูได้เรียนรู้โดยธรรมชาติและสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเด็กมีพัฒนาการจากการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า และได้ลงมือปฏิบัติ ได้ลองผิดลองถูกจากประสบการณ์จริง โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่คอยช่วยแนะนำและทำให้เป็นตัวอย่าง เด็กชาวบรูจึงมีทักษะในการเอาตัวรอดและดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติได้สูงกว่าเด็กในเมืองทั่วไป และส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่มีสุขภาวะทางอารมณ์ที่ดี มีความเอื้อเฟื้อต่อกันสูง และอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี

การจะพัฒนาการศึกษาและศักยภาพของเด็กชาวบรูให้สามารถพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น ควรพัฒนาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาของท้องถิ่นควบคู่กันไปอย่างสมมาตร ซึ่งหมายถึง การบูรณาการความรู้วิชาการที่เป็นสากลเข้ากับความรู้ของท้องถิ่นที่มาจากฐานชีวิตจริงของเด็กชาวบรู กล่าวคือ การศึกษาในระบบทำให้เด็กชาวบรูมีความรู้ในเชิงวิชาการและการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงาม ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ส่วนการศึกษาของท้องถิ่นทำให้เด็กชาวบรูมีความรู้ในการดำรงชีวิต การทำมาหากินในท้องถิ่น ตลอดจนการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างปกติสุข การจัดการศึกษา จึงควรให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงอำนาจของชุมชน แสดงถึงการมีองค์ความรู้ ภูมิปัญญา มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่มีคุณค่า และมีภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ทุนทางวัฒนธรรมทำให้ชาวบรูมีองค์ความรู้ในการทำมาหากิน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ตนอาศัยอยู่ และทำให้ชาวบรูอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างเป็นปกติสุขภายใต้กรอบความเชื่อ ประเพณี และข้อปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมยังทำให้ชาวบรูมีความโดดเด่นในเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ชาวบรูจึงเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้แสวงหาความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ต้องการสัมผัสกับความเป็นชาติพันธุ์โดยแท้จริง ซึ่งตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของ

ประเทศ ที่หันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว นักวิจัย ให้ความสนใจกับชาวหมู่บ้านทำสังเป็นอย่างมาก เนื่องจากยังเป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทยที่ยังคงหลงเหลือลักษณะทางชาติพันธุ์ดั้งเดิมอยู่อย่างแท้จริง ยังไม่กลืนกลายไปเป็นวัฒนธรรมแกนกลาง

ปัจจุบัน ชาวหมู่บ้านทำสังได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การรองรับนักท่องเที่ยวจากการตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ การฝึกอบรมมัคคุเทศก์เด็ก การฝึกอบรมความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร เครื่องใช้จักสานต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าทุนทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวหมู่บ้านทำสังเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในสังคมมากขึ้น มีสิทธิ มีเสียง และมีอำนาจในการต่อรองในสังคมมากขึ้น ตลอดจนทำให้ชาวหมู่บ้านทำสังมีทางเลือกในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ และสร้างทางเลือกให้กับตนเองในการดำรงชีวิตได้มากขึ้น

ข้อสรุป

งานวิจัยเรื่อง อำนาจ และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์บุรี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนามแบบชาติพันธุ์วรรณา ผลจากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอความคิดในเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมของชาวบุรี หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่น หลักสูตรแฝง อำนาจในการจัดการศึกษา และการผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กชาวบุรี โดยมีข้อค้นพบว่า ความรู้ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของเด็กชาติพันธุ์บุรี จำแนกออกเป็นหลักสูตร 3 ประเภท ได้แก่ 1) หลักสูตรในโรงเรียน อันเป็นความรู้เชิงวิชาการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูเป็นผู้ถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำความรู้ให้แก่เด็กด้วยการ “สอนทำ” และ/หรือ “พาทำ” ทำให้เด็กชาวบุรีสามารถอ่าน เขียน คำนวณ ได้ มีความรู้ที่กว้างขึ้น สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนและสังคมได้ ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาครัฐ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู 2) หลักสูตรในชุมชนท้องถิ่น เป็นความรู้ในวิถีชีวิต มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้เด็กชาวบุรีสามารถทำมาหากินและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้ มีการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมด้วยการ “ทำให้อู” “พาทำ” และ “พาไปด้วย ช่วยกันทำ” ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เขียง/ปู่ตา พระสงฆ์ ชาวบ้าน และสื่อต่าง ๆ 3) หลักสูตรแฝง มักจะสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรการศึกษาตามปกติและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักเพื่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคม

ให้ข้อคิดเห็น [S3]: บทสรุป ควรจะพูดว่า ในบทความนี้ เราทำวิจัยเรื่องอะไร ด้วยวิธีการอะไร และเราได้นำเสนอ ความคิดอะไรไป มันมีความใหม่อย่างไร ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการอ่านบทความของเรา

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความรู้หรือทุนทางวัฒนธรรมของชาวบรูซึ่งประกอบด้วย ความรู้ทางการและความรู้ท้องถิ่น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทำให้ชาวบรูมีทักษะความรู้ในการดำรงชีพ การอยู่ร่วมกันในชุมชน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยเฉพาะการศึกษาในโรงเรียน ที่มีการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำความรู้ที่หลากหลายให้กับเด็กนักเรียนชาวบรู ซึ่งในปัจจุบันพบว่า ภาครัฐมีนโยบายให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้โรงเรียนมีกิจกรรมที่สนับสนุน ส่งเสริมการอนุรักษ์ภาษาและศิลปวัฒนธรรมบรู ทำให้ชาวบรูมีความภาคภูมิใจในตนเอง และกล้าที่จะแสดงออกถึงตัวตนความเป็นบรูในที่สาธารณะมากขึ้น

การผลิตซ้ำหรือถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นการรักษาและสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมทั้งหลายให้ยังคงอยู่ ไม่ให้สูญหายไป โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาของโรงเรียนในรูปแบบการเรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานและการเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการศึกษาของชุมชนที่มีการเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริงหรือที่เรียกว่า “หลักสูตรการเรียนรู้ของชุมชน”

ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัยนี้ คือ แนวทางในการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาของชาวบรูให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง อีกทั้งจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีอำนาจในการจัดการศึกษา ได้แก่ ภาครัฐ โรงเรียน วัด ชุมชน และสื่อต่าง ๆ จะต้องร่วมมือกันในการจัดการศึกษาตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายในการจัดการศึกษา ไปจนถึงขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้ ทุกฝ่ายควรสานความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพื่อลดช่องว่างของความขัดแย้งและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

POWER AND CULTURAL REPRODUCTION IN EDUCATION OF BRU

THIPPHAWAN PHORKHANCHAI

M.A. (RURAL STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: JITJAYANG YAMABHAI, Ph.D., SIRIJIT
SUNANTA, Ph.D.

EXECUTIVE SUMMARY

Rationale

The development of well-being of people, Pra Pai San Wisalo showed his idea that. "Persons would be happy, they should have the intelligence as the basis, have the positive thinking, intelligent thinking process, understand human's life, think well and usefully, including stand on the correctness.

However, the studies in Thailand have not focused on the development of ideas and learning process of students, including the appropriation and consistency of people's life in the community. Students do not know how to apply knowledge or innovation to develop themselves and their locality. A study was set up under the state policy aimed to encourage workers to meet the needs of the industrial economy of the country importantly. Under the belief that one of development will bring prosperity to the society through the education system, and the knowledge is also universally accepted, including the belief of Exo-Socialization which is the study of cultural knowledge of the community held by the central government to enhance their knowledge in a way that it reduces a sub-communities as "Be studied" and "Be developed" rather than anything else. Unexpected effect of education seems to be the engine of development that transforms local education to the educational community that "leave the place" because many children have poured into schools, and there are

competition and emigration to the cities continuously, including it leads to the problems of alienation from the community, children, and teenagers followed.

From the research of Somjai Sri-La (Journal of Social Mekong 2550) found that ethnic group named Bru has their own language and identity. But the true crisis is facing with very high decreased ethnic population because of emigration, working at other places, marriage with other ethnic groups' people, disguising themselves and language as Bru. As a group of senior Bru said. "Nowadays, Bru's language and culture are deteriorated and disappeared eventually, because Bru's people are ashamed in being Bru until not speak their language, or show themselves to others, because they are afraid that others will know they are Bru." And there is Bru's elderly told that, "his children prohibits him not to say Bru language, because it is shaming, so parents do not speak Bru anymore". It leads to be resulted in a true cultural heritage of the true treasures are lost. Because of changes in society and globalization, Bru's people need to modify their culture to be able to live fully in line with their changing circumstances. Bru begin to live in assimilation and cultural decay which are some of the lost of some tradition and culture nowadays.

In addition, from interviewing the villagers of Talong village, the researcher knows that people have a few free choices in their lifestyle. In terms of the settlement, they would not have their own land because the government declared a National Park, so they need to change their occupation of agriculture, cannot do their job as farmers and gardeners much, because most of the area are the Rocky Mountain region. From being expelled from the area, it also leads to make their living lower. The fishermen would be less because local people lack the knowledge and advanced equipment to find fish. The main occupation of villagers is to sustain high Kratib or rice steamer which generates income for a family was not so much. As a result, the Bru were rather poor. Quality of life is not as good as it should. Most children complete primary school education, they need to find work to support families. Some families can send their children to school from the ability that they have. Education of the children is free to assume that there is a little knowledge gained through education in schools which is not sufficient to make a choice in life for themselves.

From above, the objective was to study the learning process, groups of Bru's children in Ta-Long village which is located at Moo 5, Huai Phai sub- district,

Khong Chiam district, Ubonrachatani province. The research focuses on the school of Ta- Long which is next to Ta- Long village. The study focused on issues of cultural capital of Bru's people, power in transferring knowledge to the Bru's children, and cultural reproduction or the transmission of cultural capital to the young people of Bru to find an answer to the question that how the power of the hidden curriculum and cultural reproduction in Bru's study system. And these issues will have a deep understanding of the learning process of the Bru people better. This will lead to ways to develop a model to study the development of free choice and to have more educational opportunities. This will result in the creation of alternatives to the life of Bru's more versatile.

Moreover, the ultimate goal of this research for development is to help people take pride in being Bru, and take care of the true value of their own beautiful ethnic, including transfer cultural heritage and pass it to future generations to learn and develop themselves for making security and happiness in society forever.

The purpose of study

To study the curriculum and cultural reproduction in the study process of Bru.

Research Methodology

The researchers used qualitative field research with Ethnography. Because of the way storage is to access the views of people in the village who are Bru people in Ta- Long village. The researcher has have chance to live, have lifestyle, participate in the activities for about three months continuously. And after that, the researcher traveled around for about six months to observe critically, and has esteem and personal time to time with the data obtained by determining the consistency of this notice and the comments arising from the definition of research. Researchers regularly check the accuracy of information in order to meet the real details.

Collecting Data Methodology

The researcher has living in the area of research to collect data which were made to engage with teachers and students in the School at Ban Ta- Long for observing the behavior and collecting data, including it is also the way to make familiarity with the teachers and students, that is, it leads to deep information easier. There are data collection techniques as follows:

- Participant Observation as follows:

- 1) To participate the activities in their communities and the cultural traditions of Bru for being familiar with people and understand their behavior better.
- 2) To observe and participate in activities with children such as asking for being school's teachers volunteers to teach or help teaching some courses. This observation allows a clearer and more able to understand the behavior of children as well.

- Non-participant Observation as follows:

- 1) To observe teaching and learning both inside and outside the classroom by using the observation method of communication, discussion and interaction between teachers and students.
- 2) To observe the interaction between the children and the people around them, including their parents, brothers, sisters, relatives and other people.

- The formal, semi-formal and informal interview, community leaders such as teachers, children, parents and external organizations or agencies that play a role in the community.

- Photography and video recording, to take photos of process and activities which may also be used as a tool to communicate ideas and imagination of the researcher. These photos are taken by subjects of the research from the questions that the researcher gives.

Checking and data analysis.

- Checking information uses the checking process with Triangulation following methods:

- 1) Checking of the data triangulation, the examination is to check the data sources, including sources of supply at the source location and source of a person that

the information obtained, that is, if you live in a different time, place and person. The data is intact or not.

2) Checking of Methodological triangulation is to use different methods for collecting the same data.

- *Data analysis* uses the data analysis in the form of making the conclusion by Analytic Induction analysis which is how to interpret the findings of the concrete or the phenomenon that is visible to make the conclusion.

Results of the study

This research emphasizes the point of cultural capital, power relations and cultural reproduction in local education and local school system of Bru children. The findings of the study are as follows:

Knowledge or cultural capital of Bru children can be divided into three curriculums as follows:

1) Curriculums in schools

Ban Ta- Long is a primary school accepts students from Kindergarten - Grade 6 under the Basic Education Curriculum BE 2544, with all eight learning of the Ministry of Education; for example, Math, Science, Social Studies, Art, Religion and Culture, Health and Physical Education, Career and Technology, and foreign languages. In addition to developing students as a part of the curriculum at the school is set up, it is used for enhancing and learning skills and experience to students.

For the courses of school, most of them are the reproduction of knowledge in academic, basic knowledge, literacy and numeracy and critical thinking. Moreover, there is also the cultural capital that schools built under government policy such as implanting democracy, being Thai, love in nation, religion, and the king, including development by using the sufficiency economy philosophy; as well as, the cultural capital of the moral, discipline, harmony, and confidence.

These cultural capital is mostly transmitted by teachers or reproduced to the Bru students by “teaching to do” and/ or “leading to do” through a process of

learning both inside and outside the classroom, including activities such as five groups of activity class as follows: treating pigs group, growing vegetable group, treating frogs group, cooking fermented fish group, pickled bamboo root group, and library group that do the activities of cleaning the school, in the front of flag , voice calls, and listening to Dharma every Friday, folk music, and weaving.

Cultural capital of the school is the knowledge capital that can make people have knowledge in basic professional work, meet a wider world of reading, be transmitted about the experience of the teachers or priests, surf the Internet, and watch television. These are the cultural capital of the children were free to live and adapt in their own communities and others. It can make choices in their careers and their lives in the future.

2) Curriculums in the community

Knowledge of Bru community is the course in the way of life. It comes from learning and adapting to the natural environment. The accumulated knowledge and wisdom inherited from the ancestors till it becomes cultural capital valued by the community. That represents the unique identity of ethnic groups in Bru. And it is associated with the lifestyle of the villagers knew from birth until death. For example. The wisdom of making a living by weaving, basketry, using the Bru language, year ritual of worship or a sacred ancestors of the village, treatment with herbal medicine, knowledge and cultural rights through the body, and the legendary tales. The cultural capital cost of the community is the knowledge that Bru people is able to survive and live in community with others.

Bru has a way of life in the transmission or reproduction of knowledge as intellectual capital of their own culture. Mainly concerned with making a living, such as farming on mountain cultivation along Khong river, fishing, hunting wild animals, weaving the tools to catch fish , and Kratib rice steamer, etc. through learning and using operation activity. "Showing to do" "Leading to do" and "Teaching by showing Learn by doing".

3) Hidden curriculum

The hidden curriculum in both school and community programs that transfers knowledge, thinking and values that some people did not disclose that, but it will be inserted in the normal course of activities including teaching and learning in the classroom, learning culture and folk wisdom of local knowledge, the activities of the flag pole, the first day of studying, voice calls, group activity, including the activities on the special days of school. The content of hidden curriculum that inserted in the school's curriculum consists of transmitting the government's principal, form, thinking, and concept of government's development process, transmitting the concept of sufficiency economy philosophy, teaching to have awareness of democracy and being Thai, cultivating virtue in Buddhism, teaching discipline, unity in the group, encouraging to be confident in performance, teaching awareness of conservation and heritage Bru language, and transferring of knowledge in the arts, culture and weaving of Bru.

The hidden curriculum in the education of the community is inserted in the normal way of life that is the daily rituals of making a living, the tradition of the community and activities for community development, the ritual, including appeared in the music legend's story, song, poetry, and motto which is often a matter of knowledge and wisdom in living together in communities, belief, creating unity in the community, and learning to love and be proud of Bru.

The study of ethnic groups in the community and the Bru school of ethnic studies, so the education of Bru is divided into two types: the education in school system and local education system. The research has focused on issues of cultural capital, power, and the cultural reproduction of the two types education as follows.

1) The education in school system.

The school system is mostly about academic programs, learning the basic state set consists of eight learning and student development activities such as growing frogs and pigs, making preserved fish, growing vegetables etc., practice Dharma in the temples, preserving language and culture of Bru.

Power to manage the school system is the state's responsibility for policy, the way, and construction of education for development. The School Director will lead

the policy of the government's strategic goals and the proportion of the school curriculum suitably, then transfer knowledge to the teachers in the school. After that, the teacher will lead the students to reproduce or transfer knowledge to students. It is said that the authority in managing the education in school system consists of government, school's director, and teachers in school.

There are many ways in reproduction or transferring the knowledge of the school system, including teaching to do, leading to do, allowing to do, and ordering to do. It is found that the way of reproduction or transferring knowledge that makes students have learning skills most is showing and leading to do, Children will get knowledge from observation and practice. When there are some questions, the child will be able to ask your teacher immediately. And a teacher is able to give advice to children immediately as well. Teaching them how do and show them, students can recognize and remember it longer. It also builds a good relationship between teachers and students, because it is the opportunity to have the interaction between teacher and students better.

2) Local education system

A study of the local villagers, most of them have knowledge to survive. They are knowledge and wisdom to make a living of theirs such as farming, fishing, forestry, hunting, weaving, etc., including the knowledge of the language, culture, tradition, rituals and beliefs of the people of Bru. That is carried from generation to generation which is the important base that Bru people are able to preserve the unique of theirs, and live together in a peace.

The power in managing local education comes from someone who have authority in local education management such as government, leaders of village, the village elderly, Yiang / ancestors, monks, villagers, and other medias such as television, radio, telephone, books, printed medias, and computer, etc. Most of local knowledge is mainly concerned with the local way of life in Bru community that is knowledge that has accumulated and inherited from their ancestors. Reproduction or transmission of local knowledge, most people in the community have variety of ways, including taking a look what to do and help to do, let them do and needs to be done.

Discussion

The research of power and reproduction of cultural capital in the education of children of ethnic Bru in Ta- Long school and Ta- Long village, Huai- Pai sub - district, Khong- Jiam district, Ubonrachatani province. The researcher finds that the power of the knowledge of the system depends on the policy of the government, the vision of the school director, and the teaching of teachers. This will enable students to learn and develop quickly. The reproduction or transfer of teachers should focus on "Showing to do" "Leading to do" and allow students to "do" by themselves most. It is seen from the reproduction or transmission of local knowledge by taking a look how children learn the true nature and can learn quickly. The development of children's learning by using all five senses and practice from the experience. The parents or the adults who help guide and make an example. Children were free to have the skills to survive in the midst of nature and life than children in general. Most of the children will have good mental health together, high generous, and live together in harmony.

Moreover, to develop education and their children are able to live by themselves and live in society happily. The development of the education system and education of the local parallel to the symmetry, which means the integration of knowledge, scholars is global to the local knowledge that comes from the real life of the Bru people. It can be said that the children can have academic knowledge and awareness in goodness, as well as being a good citizen in society. The education of locality can make children have true knowledge of life, local livelihood, and peace in the community. Education should give priority to local cultural capital. It demonstrates the power of the community, knowledge, cultural wisdom, valuable tradition, own unique language. Cultural capital and the true knowledge can make their living that can survive in the environment and natural resources where they live, including live within the framework of beliefs, customs and practices inherited from the ancestral faith.

In addition, the cultural capital can make Bru people have unique identity of an ethnic group that is different from most people in society. Bru is known and interesting to tourists who seek to experience the cultural diversity of ethnic. The policy responds to economic development and tourism in the country that they focus more on cultural tourism. A group of agencies, both public and private sectors, as well

as, the general public prepare the way to make tourists pay attention to the Bru at Ta-Long village so much, because this village is one of only a few ethnic groups in the country still remains a truly ethnic origin that the culture is not assimilated into the culture of center.

Nowadays, Bru people in Ta - Long village have been developed in various forms in public facility, preparation for the development of a cultural village, accommodation for visitors to group the home stay, training children guides, training in the development of food products, the weaving machines for sale to tourists. It is said that the cultural capital leads to Bru people are known and accepted in the society better, and have a voice and bargaining power in the society, as well as, make a free choice of their profession which can make money for themselves and their life more.

Conclusion

Research on the reproduction of culture and education of ethnic groups in Bru uses qualitative research in the field of Ethnography. The results of the study, researchers have presented ideas on the subject named cultural capital of Bru, study programs in school, hidden curriculums, power of the local education management, and reproduction or transmission of knowledge to the children. The findings show that the knowledge of the cultural capital of Bru's students are divided into three categories: 1) the curriculum in schools is knowledge of the academic program in basic education. The knowledge is transmitted or reproduced to the children with "teaching to do" and / or "leading to do" to make people be able to read, write, calculate, and have a broader knowledge, as well as, have the ability to adapt and live in the community and society. Authorities in study management consist of government, school director and teachers 2) Curriculums in the community are the knowledge of life which have been inherited from their ancestors. The children can make a living and live in the community. The reproduction of cultural capital with "Showing to do" "Leading to do" and "Teaching by showing Learn by doing". Authorities in study management consist of as government, leaders of village, the village elderly, Yiang / ancestors, monks, villagers, and other medias 3) the hidden

curriculums are often inserted in the general course, including the activities of most awareness and raise awareness for living together in community.

These findings demonstrate the importance of the knowledge or cultural capital of Bru which include the educational knowledge and local knowledge. Reproduction of cultural knowledge can make people be able to make a living together with other people in the community. Especially in the school, there is the transmission about reproduction in the form of various knowledge to the students. Nowadays, the government increasingly focuses on local culture. As a result, the school is supported to have language and culture conservation, including the Bru villagers are proud of their identity, and courage them to be confident in expressing their identity in public more than this.

Reproduction or transmission of cultural capital still exists through the process of school education in the basic course of study and learning activities, including the education of the community to learn from real life or called that “Learning curriculum to community”.

Benefits from this research are the development of the educational process of Bru to have high quality and more efficiency. It should be consistent with the context of the community and being useful in real life. It is important that all involved sectors, and have the power of education as follows: government, schools, temple, community and media which need to cooperate in education from the vision until the goal of education and practice. In addition to all parties, they should build good relationships and understanding between them for reducing the gap of the conflict and strengthening the communities to be sustainable.

บรรณานุกรม

กฤษณะ ทองแก้ว. (๒๕๕๓). บุรีดิเคยกับการก้าวข้ามความขัดแย้งทางความคิด. (Online).

Available : <http://www.gotoknow.org>

แก้วตา จันทรานุสรณ์. (๒๕๕๔, กันยายน - ธันวาคม). การสร้างต้นและการตั้งสมมุติทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. ๒๘ (๓), ๑๓๕ – ๑๔๑.

ขวัญชัย ข้วน. (๒๕๕๔). หลักสูตรแฝงที่มากับการจัดการเรียนการสอน. (Online). Available :

<http://www.kroobannok.com>

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (๒๕๔๒). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (๒๕๔๔) อ้างใน โครงการแผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย – กัมพูชา. โครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล กับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕ – ๒๕๗.

จุมพล หนิมพานิช. (๒๕๔๗). ผู้นำอำนาจและการเมืองในองค์กร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (Online). Available : <http://www.idis.ru.ac.th>

จิตขยงค์ ยมาภัย. (2007). พหุลักษณ์ (Multi-identities) : ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวเขา. The Journal (Vol.3. No.1).

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ. งานวิจัยเรื่อง “การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, สารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔๘ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ หน้า ๖.

(Online). Available : <http://www2.nesac.go.th/>

ทิสนา เขมมณี และชนาธิป พรกุล. (๒๕๔๔). บทความวิชาการเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ : หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา. วารสารครูศาสตร์ ปีที่๓๐ ฉบับที่ ๑. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ.

- นิตินันท์ พันทวี. (๒๕๔๔). การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิศา ชูโต. (๒๕๔๘). การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท พรินต์โพร จำกัด.
- บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. ชุดความรู้สิทธิมนุษยชน โลกาภิวัตน์ และทฤษฎีหลังสมัยใหม่ โลกาภิวัตน์
จากข้างล่าง: ฟุโกต์, บูร์ดิเยอ, และอับปาตูร์. กองบรรณาธิการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน
เรียบเรียง (Online). Available : <http://61.47.2.69/~midnight/midnighttext/000982.doc>
- ปัญญา รัตนวัน. (๒๕๕๑). เอกสารแผ่นพับ “หอแก้วมุกดาหาร”.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (๒๕๕๐). บทความวิชาการเรื่อง ระบบการศึกษาและภาษาในกระบวนการสร้าง
รัฐชาติไทย. วารสาร ทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๕
ฉบับที่ ๑.
- ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. (๒๕๔๕). คนใน ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย.
กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- แผนชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัดอุบลราชธานีของหมู่บ้านท่าลั้ง. (๒๕๕๒).
- พนัส ดอกบัว. (๒๕๕๒). เอกสารโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ภาษาโบราณกลุ่มชาติพันธุ์บ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (๒๕๔๔). บทความวิชาการเรื่อง ทางเลือกของการศึกษาไทย : แนวนโยบาย
ใหม่. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ.
- มติชนออนไลน์วันที่ ๒๓ พ.ย. ๒๕๕๐. (Online). Available : <http://www.matichon.co.th/news>
- ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๕๑). อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐ
ชาติในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- รัตนะ บัวสนธ์. (๒๕๕๑). วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คำ
สมัย.
- วิชัย ดันศิริ. (๒๕๔๙). อุดมการณ์ทางการศึกษา ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย บุญลือ. (๒๕๔๕). ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกา
เกอะญอ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิวรักษ์ ศิวมย์. (๒๕๕๑). สังคมศาสตร์การศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

- ศูนย์เพื่อการวางแผนการการท่องเที่ยวและการแก้ไขความยากจนแห่งเอเชีย. (๒๕๕๒). รายงานผลการศึกษาลี้บค้นประวัติและพัฒนาการของวัฒนธรรมภูมิปัญญาชนเผ่าโบราณในพื้นที่แหล่งกำเนิด สปป.ลาว, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมใจ ศรีหล้า. (๒๕๕๐). บทความวิชาการเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ข้า-บรู : การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง เดือน ม.ค.-เม.ย..
- เสรี พงศ์พิศ. คอลัมภ์ปรัชญาชีวิต ทนทางปัญญา ทนชุมชน. ๒๕๔๘. (Online). Available : www.phongphit.com
- สุภางค์ จันทวานิช. (๒๕๕๑). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาฯ.
- _____. (๒๕๕๑). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาฯ.
- สุภางค์ จันทวานิช และรุ่งนภา ขรรยเกษมสุข. แนวคิดทางสังคมวิทยาของปีแอร์ บูร์ดิเอ. สุวิทย์ มูลคำ. (๒๕๕๑). กลยุทธ์การสอนคิดวิพากษ์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- สำลี ทองธิว (แปลและเรียบเรียง). (๒๕๒๕). การศึกษาและอำนาจ. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ.
- _____. (๒๕๕๓). วิวัฒนาการทฤษฎีหลักสูตรและกรอบแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรทางเลือก. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑.
- อมรวิชัย นาคกรทรรพและคณะ. (๒๕๕๑). การศึกษาในวิถีชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทอง ประศาสน์วินิจชัย (แปลและเรียบเรียง). (๒๕๕๑). การครอบงำและความหวาดกลัวในสังคมไทย by Andrew Turton. นครปฐม : คอมแพ็คพรีนซ์.
- หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ ๒. ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. (๒๕๔๗). เอกสารทางวิชาการลำดับที่ ๓๖. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. สกว. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโบราณโดยกลุ่มชาติพันธุ์บ้านท่าช้าง. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ มกราคม – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.
- Amartya Sen. (2005). Third Forum on Human Development.
- Coeli Barry. (2011). Civic Education, Human Rights and the Development of the “Good Person”. (Online). Available : <http://cultureandrights.wordpress.com>
- David Throsby. (1999). Journal of Cultural Economics. Kluert Academic Publishers. Netherlands.
- George Ritzer. (2007). Contemporary Integrative Theories.

- Glossary of Sociological Terms – School of Sociology and Anthropology – University of Canterbury – New Zealand, ෧෯෯෯. (Online). Available : <http://en.m.wikipedia.org>
- Hidden Curriculum. (2012). (Online) . Available : http://en.wikipedia.org/wiki/Hidden_curriculum.
- Human Development Foundation. (෧෯෯෯). (Online). Available : <http://www.yespakistan.com>.
- Michael W. Apple. (2004). Ideology and Curriculum. Third Edition. New York. RoutledgeFalmer.
- Meighan. A Sociology of Education. (1981) . (Online) . Available : <http://www.vcharkarn.com/vblog/38637>.
- Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron. Second edition. (1992). Reproduction in Education, Society and Culture. London : SAGE Publications India Pvt Ltd.

ภาคผนวก

แผนที่หมู่บ้านท่าลั้งและสถานที่ท่องเที่ยว

รายละเอียด

- จุดที่ 1 โรงเรียนบ้านท่าลั้ง
- จุดที่ 2 จุดพักลำห้วยท่าลั้ง
- จุดที่ 3 จุดพักภูท่าลั้ง เสาเฉลียงปู่ย่า
- จุดที่ 4 ล่องลำพัน
- จุดที่ 5 ลานพักกางเต็นท์ ลานหินรอยเท้าเสือ
- จุดที่ 6 จุดชมวิวกูกระทั่ง
- จุดที่ 7 ภูผาโคก น้ำตกผาโคก
- จุดที่ 8 ผาแดง
- จุดที่ 9 ทุ่งดอกไม้ป่าผาเมย จุดชมวิวผาเมย
- จุดที่ 10 ผาเจ็ก
- จุดที่ 11 หินเต่าชมดาว
- จุดที่ 12 - 13 ภาพเขียนสีผาเจ็ก
- จุดที่ 14 แก่งสามพันโบก
- จุดที่ 15 หาดสลิ้ง
- จุดที่ 16 แก่งช้าง
- จุดที่ 17 ท่าจอดเรือ

1 - 2 ระยะทาง 900 ม.

2 - 3 ระยะทาง 650 ม.

3 - 4 ระยะทาง 150 ม.

5 - 6 ระยะทาง 550 ม.

6 - 7 ระยะทาง 350 ม.

7 - 8 ระยะทาง 1,400 ม.

8 - 9 ระยะทาง 600 ม.

9 - 10 ระยะทาง 1,500 ม.

10 - 11 ระยะทาง 1,000 ม.

11 - 12 ระยะทาง 1,500 ม.

12 - 17 ระยะทาง 5,000 ม.

รวมระยะทาง 13.1 กิโลเมตร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	ทิพวรรณ พ่อขันชาย
วัน เดือน ปีเกิด	14 กันยายน พ.ศ. 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
วุฒิการศึกษา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2544-2548 วิทยาศาสตร์บัณฑิต (จุลชีววิทยา) มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2550-2555 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบทศึกษา)
ทุนการศึกษา/ทุนวิจัย/รางวัลที่ได้	ทุนวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวง วัฒนธรรม ชื่อโครงการวิจัย “อำนาจ และ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในการศึกษาของกลุ่ม ชาติพันธุ์” ปี พ.ศ. 2553 งบประมาณที่ได้รับ 40,000 บาท
ที่อยู่ปัจจุบัน	76 หมู่ 12 ตำบลหัวเรือ อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี 34000 โทรศัพท์ 084-7792394 E-mail : porkanchai@hotmail.com
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันและสถานที่ทำงาน	รับราชการ ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม สังกัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ กระทรวงวัฒนธรรม